శ్రీరస్తు.

వాసిష్ఠరామాయణము.

ద్విపదకావ్యము,

తరిగొండ వెంగమాంబకృతము.

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము.

1925

Printed
at the 'VAVILLA' Press,
Madras—1925.

శ్రీరస్తు.

వాసిష్ఠ రామాయణము

ద్విపద కావ్యము.

శ్రీవిఘ్ననాథుని క్షేత్రపాలకుని
శ్రీవాణినిఁ విరించిని హయాననుని
నలఘుదుర్గను జౌడమాంబను శివుని
నల వరాహస్వామి నాత్మయందుంచి
భక్తిచే నెపుడు సుబ్రహ్మణ్యగురుని
ముక్తిప్రదుని పాదముల నాశ్రయించి
మురిసి నవగ్రహమ్ములకుఁ గేల్మోగిచి
ధరణిమీఁద మదాత్మ తరియించుకొఱకు
సామోదమతిని సుజ్ఞానవాసిష్ఠ
రామాయణార్థసారమును గ్రహించి
వరుసగా ద్విపదకావ్యముగా రచించి
యారలేక మీకు సమర్పింతు నిపుడు
శ్రీతారకోల్లాస శ్రీశ్రీనివాస
శ్రీతరిగొండనృసింహ ధూతాంహ

విన్నవించెద నేను విను డదెట్లనిన
మున్ను భరద్వాజమునిపుంగవుండు
మోక్షేచ్ఛ నిజచిత్తమునఁ బ్రకాశింప
వేడుకాభక్తిని బ్రియము రెట్టింప
వరవిరక్తిని బొంది వాల్మీకిమౌని
చరణాంబుజములకుఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి
వినుతులు పెక్కుగావించి యిట్లనియె
ఘనమునీశ్వర మీరు కరుణించి నాకు
వేదశాస్త్రాదిసద్వాక్య లన్నియును
భేదంబు లేకుండఁ జెప్పి ప్రోచితిరి
మనుజులు సంసారమాయాబ్ధి దాఁటి
సునిశితముక్తి హెచ్చుదఁ బొందుసరణిఁ
దెలుపవే యనుచుఁ బ్రార్థింప వాల్మీకి
యలభరద్వాజున కప్పు డిట్లనియె
వత్స భరద్వాజ వసుధ నందఱిని
వాత్సల్యమునఁ బ్రోచువైపు భావించి
యతిరహస్యప్రశ్న మడిగితి వార్య
హిత మొప్పఁ జెప్పెద నెట్లన్న వినుము
పుట్టి గిట్టుచునున్న భూప్రజలందు
నెట్టన నెవరైన నిఖలభోగములు
నిరసించి వైరాగ్యనిష్ఠ పెంపెసఁగ
నెరయ సంసారంబు నిత్యంబు గాదు

తను వశాశ్వతమ సిద్ధముగ నే నెవఁడ
నని విచారించి దీనార్తుఁడై తనకు
నీరహస్యముఁ జెప్ప నిష్టుఁడై నట్టి
కారణగురుఁ డెందుఁ గలుగునో యనుచుఁ
బోరిపోరి దీనార్తుఁడై నట్టి సత్య (1)
నరునకు గురుభక్తి నాఁటుఁ జిత్తమున
నా భక్తి దృఢముగా నాత్మనుంచుకొని
ప్రాభవంబుల కాశపడక కామాది
వైరుల ఖండించి వాంఛల విడిచి
యోగనాథుఁడైన మహాగురుస్వామిఁ
జేరి శుశ్రూషలు చేసినఁ బుణ్య
సారవిహీనసంసారాబ్ధి దాఁటి
రమణీయమోక్షతీరమునందుఁ జేరి
యమల సద్వస్తువం దైక్యమై నిలుచు
ధరణి నజ్ఞుండైనఁ దజ్ఞుండునైన
నిరవొందఁ దన్నుఁ దా నెఱిఁగెడికొఱకు
సదమలగురుసేవ సల్పఁగావలయు
నది మాని కేని మోక్షార్థులు గారు
ఆకాశమందు నైల్యాదివర్ణములు
జోకగాఁ గనుపించి శూన్యంబులైన
కరణిఁ జిద్వ్యోమ ప్రకాశంబునందుఁ
బోరిపోరి భూతముల్ పుట్టి నశించు

నట్టి మిథ్యారూపమైన ప్రపంచ
మెట్టిదని మది నూహింపంగ నీక
పటుజాగ్రతఁ భ్రాంతిభ్రమలఁ బుట్టించు
నటువంటి భ్రమకు లోనై చెడిపోక
మదిలోన తద్భ్రాంతి మఱచుటె లెస్స
యదె చూడు దృశ్యంబు లన్ని దబ్బఱలు
గానుండి యజ్ఞానకర్మదృక్కులకుఁ
బూని యప్పుడు నిజంబుగఁ గానవచ్చు
జ్ఞానదృక్కుకుఁ బ్రపంచము కానరాదు
మానితబ్రహ్మ మాత్మకు గోచరించుఁ
జిత్తవృత్తులు నశించిన జీవతత్త్వ
మత్తఱిఁ జిత్తులో నణఁకువై పొందు
నిటువంటి సూక్ష్మార్థ మెఱుఁగనేరక యు
ఘటికులై బహుకర్మకంధిలోపలను
బొరలుచుండెడివారు భూలోకమందుఁ
దఱుచైన గల్పశతంబులకైన
ముక్తిఁ బొందఁగలేరు ముక్తి యెట్లనిన
యుక్తితో వినుము చేయుచునుండు కర్మ
వాసనవాసమై వచ్చుచు లేని
యాసల కాస్పదం బైన పాపంబు
క్షీణించి పోవుటే చిరముక్తి యనఁగ
నాశమై తగువాసనలు నెట్టి వనిన

సరవిని మలినవాసన యదిగాక
సరసమౌ శుద్ధవాసనయు నీరెండు
అందు మలినవాస నజ్ఞానతమము
పొందుగాఁ దా నహంబు వహించి జన్మ
కారిణి యగుచు దుఃఖము నిచ్చుచుండు
సారమై శుద్ధవాసన పునర్జన్మ
కారిణి గా కహంకారబీజంబు
నారూఢిఁ గాల్చిన యానంద మిచ్చుఁ
దా నర్ధదేహంబు ధరియించియుండుఁ
గానఁ దజ్ఞయసంగఁ గర మొప్పుచుండు
ఘనశుద్ధవాసనకలితులు ధరణి
ననఁగ జీవన్ముక్తు లనఁగ నొప్పుదురు
అందు జీవన్ముక్తుఁ డగు పంక్తిరథుని
నందను కథ విన్న నరులకు జన్మ
మరణదుఃఖంబులు మాయు నారాము
చరితంబుఁ జెప్పెదఁ జక్కఁగా వినుము
అని పల్కువాల్మీకి కంజలిఁ జేసి
మొనసి భారద్వాజముని భక్తి నతసిఁ
గని రామచరితంబు క్రమముగా నాకు
వినుపింపవే యని విశ్వాస మొనప
నడుగ భరద్వాజు నాత్మలో మెచ్చి
యడర వాల్మీకి యిట్లని చెప్పఁదొడఁగె

విను మో భరద్వాజ విబుధులఁ బ్రోవఁ
బనిఁబూని యాపరబ్రహ్మ మచ్యుతుఁడు
శ్రీవిష్ణుదేవుఁ డాశ్రితజనావనుఁడు
పావనాచారుండు భానువంశమునఁ
బాలుపొంద దశరథపుత్త్రుఁడై పుట్టి
తొలఁగక వృద్ధిఁ బొందుచునుండినపుడు
దేవత లతనిఁ బ్రార్థించి యిట్లనిరి
దేవాదిదేవ పృథ్విని నీవు మనుజ
దేహంబు ధరియించితివి మానవులను
మోహాబ్ధిలోఁ బడి మునిఁగి పోనీక
కడతేర్చు కారణకర్తవే యనఁగఁ

....

వరయ వసిష్ఠసంయమి నాశ్రయించి
సరసవేదాంతవిజ్ఞానధర్మముల
వరుసగా నాలింపవలె నీవు పరమ
గురుఁడవయ్యును మదిఁ గొంకక యన్య

....

గురు నాశ్రయించి యాగురురహస్యమును
వినినను గొందఱావిధమున గురుని
ననుసరించి కృతార్థు లగుదు రటంచు
బహువిధంబుల వారు ప్రార్థింపఁగాను
విదితంబుగా విని విజయరాఘవుఁడు

అనిమిషుల్ ప్రార్థించినందు కచ్చోట
తనమదిలో నిట్లు దలఁచె నాథుఁడు
దేహేంద్రియములు వృద్ధినిబొంది విషయ
వాహినిలోఁ ద్రోయుచచ్చి హెచ్చినవి
మైత్రిని దొల్త నిమ్మాట్కని జూపి
శత్రువై నటువంటి సంసారవార్థిఁ
గడపట ముంచుచు గట్టెక్కనీక
విడఁబడి చెఱచు నీవిషయేంద్రియములు
కావున సకలభోగంబుల విడిచి
నే విరక్తిని జెంది నిస్పృహాత్వమునఁ
బొందిన దశరథభూపతి చింత
నొందునో యనుభీతి యొక్కింత మదిని
బొడమఁగా నది మాని పుణ్యతీర్థములఁ
బొడగాంచి గ్రుంకుచుఁ బుణ్యాశ్రమములఁ
గనుఁగొని వచ్చి యక్కడనుండినట్టి
మునివృత్తు లాత్మ నిష్ఠుగ మెచ్చికొనుచు
నిజరాజ్యసౌఖ్యంబు నిరసించికొనుచు
సుజనసాంగత్య మచ్చుగఁ గోరికొనుచుఁ
కుజనులతోఁ జెలిమి కొఱగాదటంచు
విజనస్థలములందు వేఱె తా నుండి
యారసి తన్ను మోక్షార్హునిఁ జేయు
కారణగురు వెందుఁ గలుగునో యనచా

చింతచే డస్సి యా శ్రీరామచంద్రుఁ
డంతఃపురంబులో నార్తుఁడై యున్న
వేళ గాధేయుండు విమలసత్క్రతువు
తాళిమితోఁ జేయఁదలఁచి వేడుకను
దా నయోధ్యకుఁ బోయి దశరథుచేత
నానందముగఁ బూజ లంది యామీఁద
గౌరవంబున మహీకాంతు నీక్షించి
ధీరత్వ మెసఁగఁ బ్రార్థించి యిట్లనియె
నరనాథ మత్సవనంబు రక్షింప
నరలేక శ్రీరాము నంపవే యనిన
విని పంక్తిరథుఁడు నిర్విణ్ణుఁడై పలికె
మునినాథ! యిపుడు రాముని బంపలేను
నేక్రమంబుననైన నీక్షణమందె
నీక్రతురక్షకై నేనె వచ్చెదను
అని పెక్కువిధముల నమ్మహారాజు
వినుపింప నమ్మునివిభుఁడు కోపించి
బహునిష్ఠురోక్తుల భాషింపఁ జూచి
మహిమ నొప్పు వసిష్ఠమౌని యానృపుని
గని యిట్టు లనియె నిష్కర్షగా గాధి
తనయునివెంట నీతనయుని బంపు
మని యొప్పుఁ జెప్పఁగా నాపంక్తిరథుఁడు
తనమది హర్షించి తదనంతరమునఁ

జారులఁ జూచి యచ్చటికి మీరరిగి
శ్రీరాముఁ దోడ్తెండు శీఘ్రంబుగాను
అన విని చారు లిట్లనిరి శ్రీరాముఁ
డనలేనిచింతతో నెనయుచున్నాఁడు
సకలసుఖంబులు చాలించినాఁడు
వికలుఁ డైనాఁడని విన్నవింపఁగను
విని నృపాలుఁడు చాల ఖిన్నుడై యతని
గనవలెఁ దోడ్తెండు గ్రక్కున ననఁగ
వేవేగ వారేఁగి విజయరాఘవున
కావార్త లెఱిఁగింప నందుండి లేచి
తా వచ్చి రాముఁ డాతండ్రికి మ్రొక్కి
దీవెన లంది గాధితనూభవునకు
మ్రొక్కి వసిష్ఠసన్మునికిని మ్రొక్కి
యక్కఱగాను విశ్వామిత్రుచెంతఁ
జేరి చేతులు మోడ్చి శిర మర వంచి
యారాముఁ డాత్మయం దార్తి వహించి
తనచింత రెట్టింపఁ దనువు గంపింపఁ
గనుల బాష్పము లొల్కఁగా దీనుపగిది
నున్నరామునిచంద మూహించి మౌని
యన్న రమ్మని పిల్చి యాదరింపుచును
దనువెల్ల నిముకుచుఁ దాప మొందుచును
ముని దయ మీఱ రామున కిట్టు లనియె

నాతండ్రి రఘువర నాటుగా నిపుడు
నీతండ్రి రాజ్యంబు నెమ్మదిగాను
పాలింప యువరాజ్యపట్టభద్రుండ
వై లలిసుఖములె ల్లనుభవింపకయు
యెలుకలు ద్రవ్విన యిట్టిచందమునఁ
గలఁగుచు దిగులందఁ గారణం బేమి
పట్టి నీయౌవనప్రాయంబునందు
నెట్టన సుఖముల నేఁ బొందవలయు
నట్టిచందము మాని యార్తి నొందితివి
యిట్టిమనోవ్యథ యేల జన్మించె
నని పెక్కువిధముల న్మునీశ్వరుఁడు
నెనరుతో నడుగఁగా నృపనందనుండు
మరల నంజలిఁ జేసి మౌని నీక్షించి
కరఁగుచు గద్గదకంఠుఁడై పలికె
మునినాథ! యీలోకమున మర్త్యవితతి
జనియించుటెల్లను జచ్చుటకొఱకె
చచ్చుటెల్లను మళ్లి జనియించుకొఱకె
హెచ్చుగా నిల్చుట స్థిర మెందు లేదు
అన్ని యస్థిరములై నట్టిచందంబు
మున్నుగాఁ దెలిసియు మూర్ఖత్వ మెసఁగ
మది రాజ్యసుఖమునం దల్లాడఁబోవు
నదిమి నిల్పిన నిల్వ దాశతోఁ గూడి

నొక్కచోటున నిల్వ కురుకుచు నుండుఁ
జిక్కఁబట్టినగాని చెనఁటియై జరుగు
నిట్టిమదిని నిల్పు బెట్టని చింత
పుట్టిన దిదిగాక భూరిరాజ్యంబు
మొదలైనసంపదల్ ముందుగా సౌఖ్య
మిది యనిపించి దా హెచ్చి పిమ్మటను
మదమును బుట్టించి మాయాబ్ధి ముంచు
నదిగాక దేహేంద్రియాదిభోగములు
ఆదియం దమృతమ ట్లానంద మిచ్చి
యాదట గరళమై యతిఖేద మిచ్చు
ఘనవిరాగము తొల్తఁ గష్టమై తోఁచి
యనుపమానానంద మయ్యుండు తుదను
నిది సుఖమో లేక నింద్రియభోగ
మది సుఖమో తెల్పుఁ డరమర మాని
నానావిధంబుల నాకుఁ జూచినను
జ్ఞానవైరాగ్యభాస్వరచింతనమున
నిఖిలభోగములను నిరసించు సరణి
సుఖమిచ్చునంచుఁ దోఁచుచు నున్న దిపుడు
తక్కిన యాశాస్పదంబు లన్నియును
గ్రక్కున లేనిదుఃఖము నిచ్చు టెట్లు
నన్నను విత్తంబు నాశచేఁ గూర్చి
యున్నవాఁ డేవేళ నులుకు నే లనిన

ధరణి తాదాఁచిన ద్రవ్య మెందున్న

....

ముదమున పగతు లమ్ముగఁ బొంచిపొంచి
పొదివి యెక్కడఁ గొనిపోదురో యనుచు
నూరకే ధనవంతుఁ డులుకుచు నుండు
నారయఁగా వాని కది సుఖం బగునె
కదిసి యావనము సుఖం బిచ్చు ననిన
అది రక్తమాంసహేయాస్థిచర్మములు
గూడి రూపములైన కొమ్మలముఖము
లాడాడఁ జూచి మోహభ్రాంతి నొంది
తగఁ బెండ్లియాడి విత్తము నపేక్షించి
మగఁటిమిఁ జూపుచు మదమత్తులైన
ధనికుల యాచించి ధనము లార్జించి
తనభార్య కొప్పించి తమకించి దాని
కలసి స్వతేజంబు కరఁగించి విడిచి
బలహీనుఁడై డస్సి పామరుం డగుచు
నందనులం గాంచి నాటుగాఁ బెంచి
యందున బహుసౌఖ్య మబ్బె నటంచు
మురిసి వారలమీఁద మోహంబు నుంచి
మఱిమఱి సంసారమాయలో మునిఁగి
పారార్థసరణి విచారింపఁ దనకుఁ
దీరక పగలు రాతిరి యదే జోలి

గా కాల మూరకే గడపుచునుండి
యాకాల మరుగఁగా నట జరాభార
కలితుఁడై రోగదుఃఖంబులచేతఁ
బలుమాఱు వగచుచుఁ బడి లేవలేక
దేహంబుపై నాశ దిగవిడలేక
మోహలోభములచే మూఢాత్ముఁ డగుచుఁ
దరలి తాఁ బోయినఁ దనయు లిల్లాలు
వెరవక యెట్లు జీవింతురో యనుచుఁ
జింతింపుచుండఁగాఁ జేరువె మొనసి
యంతకాలము రాఁగ నట మృత్యుదేవి
జనులకుఁ బొడగట్టఁగా భీతి నొంది
తను దాన మఱవఁగా దండకింకరులు
స్థూలమందుండిన సూక్ష్మదేహమును
గాలపాశంబుతోఁ గట్టి గొంపోయి
మొనసి యాకాలుని ముందఱ నిడఁగఁ
గని యముఁ డాపాపకర్ము నచ్చోట
నారసి నిజకింకరాళి కొప్పించి
గారించి తగు నరకంబులలోను
బడవైచి కొన్నాళ్లు బాధించి చాల
బడలించి యట పుణ్యఫల మొకకొంత
గలిగియుండినను సుఖంబు నొందించి
బలములై తగు పుణ్యపాపశేషముల

తోడ ధారుణిమీఁదఁ ద్రోయింప మగుడి
వాఁడు దిగంబడి వాయుమార్గమున
జలదంబులోఁ జేరి జలరూప మొంది
మొలుచు సస్యములందు ముందుగాఁ జెంది
పటిమతో బీజరూపముల ధరించి
యటమీఁదఁ దా నన్నమై పూర్వఋణము
గలిగినపురుషుని గర్భంబుఁ జొచ్చి
యలవీర్యరూపమై యతివగర్భమునఁ
జేరి పిండంబై విచిత్రావయవము
లారూఢిఁ బొడమి తిన్నోసరింపకయు
గర్భగతజ్ఞానకలితుఁడై యచట
నర్భకుఁడై యుండి యలమటల్ వడుచు
వెడలుదారెఱుఁగక వివశుఁడై దుఃఖ
పడుచు నక్కడనుండి పదియవనెలను
ధరణిపైఁ బడి తనతల్లియుఁ దండ్రిఁ
బ్రియముతోఁ బోషింపఁ బెరుఁగుచునుండి (?)
యవల బాల్యావస్థ యౌవనావస్థ
లవని ననుభవించి యట వృద్ధుఁ డగుచు
భోగేచ్ఛఁ జేసిన పుణ్యపాపముల
తోఁ గూడి క్రమ్మఱఁ దొల్లిటివలెనె
పడిపోయి పుణ్యపాపఫలంబు లచటఁ
దడయక యంత మోదముల నియ్యఁగను

నాకనారకముల నవ్యభోగమును
శోకం బనుభవించు సాక్షి స్రుక్కినను
నెప్పటిరీతిగా నిలమీఁదఁ బుట్టు
నప్పుణ్యపాపంబులం దిందు నరుని
నెప్పుడు నెడఁబాయ కెల్లలోకముల
త్రిప్పుచు కాని ముక్తిని బొందనీవు
బావిలో నేతముబాన తా మునిఁగి
యావేళనే జలం బందుండి తాను
గొని తెచ్చి భూమిపైఁ గుమ్మరింపుచును
మొనసి క్రమ్మఱ నంద మునిఁగి లేచుచును
నుండుచందమున జీవుం డొకచోట
నుండక తిరుగుఁ గావున జన్మకర్మ
మరణదుఃఖముల వేమఱుఁ బొందుచున్న
నరులను జూచితే నామది భీతి
పుట్టుచు నున్నది పుణ్యపాపములు
పుట్టువులకు హేతుభూతంబు లనుచుఁ
గడువడి నిటు కాలకర్మద్వయంబు
విడఁబడి పుట్టించు విధిరుద్రముఖుల
నడిపించుజగముల నానావిధములఁ
గడపట వరుసగాఁ గబళించు మరలఁ
బుట్టించుఁ ద్రుంచు నీభూరివిశ్వంబు
నెట్టనఁ గల్గి లేనిది యగుఁ దుదను

గావున నే రాజ్యకాంతఁ శీఘ్రముగఁ
బోవిడి ముక్తిని బొందెద నింక
నెక్కడిసంసార మెక్కడిఘోర
మెక్కడిజాడ యి దెక్కడిపీడ
కామాది రిపు లహంకారచిత్తములు
నామది మానసం బఖిలేంద్రియములు
విషయముల్ తమతమ వృత్తులతోడ
విషమగతుల మించి వేధింపసాగె
దానిచే హృదయంబు దందహ్యమాన
మైనది దాని చల్లార్చి మీ రెఱిఁగి
యున్న సుజ్ఞానంబు నుపదేశ మిచ్చి
నన్ను రక్షింపకున్నను భుక్తి విడిచి
పూని నే మీపదాంబుజములచెంత
మేను దొరఁగువాఁడ మీయాన యనుచు
ఫాల మామౌనీంద్రపదములమీఁదఁ
జాల హత్తించి బాష్పంబులు కనుల
వెడలుచు నుండఁగా వేఁడి నిట్టూర్పు
విడువఁగా నమ్మౌని వేదనఁ బొంది
రాముని రెండుకరంబుల నెత్తి
ప్రేమతోఁ గూర్చుండఁబెట్టి లాలించి
శిరమును జుబుకంబుఁ జెక్కిళ్లు నిమిరి
పరమార్థహృదయుఁడై పలికె నిట్లనుచు

నాయన్న రఘురామ నను గన్నతండ్రి
నీయాత్మ కడతేరు నెళవు ముందుగను
నీయంతనే నీవు నిశ్చయించితివి
మాయాప్రపంచ యీమర్మంబు లన్ని
తెలిసితి విఁక నుపదేశంబు చేయ
వలసినదేమి సర్వము నెఱుంగుదువు
కొదవ యేమన్నను గురుముఖంబుగను
విదితంబుగాఁ దత్త్వవిజ్ఞానసరణి
వినకయే తొలుతవివేకంబుచేత
ఘనవిరాగము నీకుఁ గలిగియుండియును
ననుమాన మొంది తీ వంతియే కాని
జననుత నీకు మోక్షము గల్గు టరుదె
మహిని ముముక్షుధర్మము బాల్యమందె
సహజంబుగా నీకు సంభవించినది
యిపు డిందు కితిహాస మేను జెప్పెదను
నిపుణుండవై విను నీరీతి శుకుఁడు
మొనసి తనంతనే మోక్షధర్మముల
ననఘుఁడై తెలిసియు ననుమాన మొంది
తనతండ్రియైన వేదవ్యాసుఁ జేరి
వినయంబుతో విన్నవించె నిట్లనుచు
జనక యీమాలినంపు సంసార మెచట
జనియించె నే మది సంసారవాంఛ

ముండటి గతియేమి మూఢసంసార
మెందు లయంబొందు నెఱిఁగింపుఁ డనుచుఁ
బాదపద్మములపైఁ బడి లేవకున్న
బాదరాయణుఁ డెత్తి పలికె నిట్లనుచు
వినుము పుత్రక స్వాత్మ జ్ఞానసరణి
గను మాత్మబుద్ధివికల్పనచేతఁ
గలుగు విశ్వం బావికల్పనం బణఁగి
పొలిసినప్పుడు జగంబులు గానరావు
అవి గానరాకుండినపుడు సంసార
మెవరిదిగాక తా నెపుడో నశించు
నది నశించిన దేహమం దహంభావ
ముదయింప కణఁగిపోవుట ముక్తి యనుచు
వినుపింప నంతయు విని శుకయోగి
యనుమానమును వీడ కందున్నఁ జూచి
విని సంశయం బిందు విడువలే డనుచుఁ
దా నిశ్చయించి వేదవ్యాసుఁ డనియె (?)
శుక యింతకన్న హెచ్చుగ నే నెఱుంగ
నిఁక నీవు చని మిథిలేశ్వరుం డైన
జనకుని నడుగు నీసంశయం బతఁడు
సునిశితార్థముగఁ దీర్చును నీ వచటికిఁ
దప్పక పొమ్మంచు దయ దళుకొత్త
జెప్పిన మిథిలేశుఁ జేరె నాశుకుఁడు

అప్పు డానందమగ్నాత్ముఁడై లేచి
తెప్పున జనకుఁ డాధీరు నీక్షించి
హెచ్చుగాఁ బూజించి యిచటికి మీరు
వచ్చిన పని యేమి వరయోగిచంద్ర!
చెప్పుఁ డాపని నేను జేసెద ననఁగ
నప్పుణ్యుఁ డావ్యాసు నడిగినరీతి
జనకుని నడుగఁగా సంతసమ్మంది
విని యానృపాలుండు విశ్వాస మొప్పఁ
బలికె నిట్లనుచు నోపరమయోగీంద్ర!
సులలితచిత్పురుషుం డొక్కరుండు
దక్క నన్యము లేదు తత్త్వార్థ మింత
నిక్కంబు నీవు దీనికి సంశయింప
వల దాత్మసంకల్పవాంఛబంధంబు
వెలయు సంకల్పంబు విడుచుటే ముక్తి
యిది యథార్థము సంశయింపకు మీవు
మది దృశ్య ముడిగి సన్మతిఁ బొందినావు
పదిలంబుగా నిదే పట్టి భావింప
మదియందె లయమొందు మఱిసంశయములు
నుదయింప వదియొ మనోన్మని యగును
సదమలచరిత మోక్షం బిదే సుమ్ము
వేఱె మార్గము నింక వెదుకఁబోవలదు
భూరి సంతోషసంపూర్ణానుభవము

నొందు మంచు వచింప నుప్పొంగి శుకుఁడు
మందస్మితాస్యుఁడై మనుజనాయకుని
యానందముగఁ జూచి యరమర విడిచి
నానిశ్చయం బదే నాతండ్రి మొదట
చెప్పినయర్థమే సిద్ధంబుగాను
చెప్పితి పరమేశ చిత్తసంశయము
తీరె నంచు వచించి దిగ్గున లేచి
యారాజు సెలవంది యరిగె నొక్కెడను
బరమైన నిర్వికల్పసమాధినుండి
పరిపూర్ణుఁడై మోక్షపద మందె శుకుఁడు
అని చెప్పి దయను విశ్వామిత్రమౌని
మనుకులోత్తముఁ జూచి మరల నిట్లనియె
సకలజ్ఞ! శ్రీరామచంద్ర! తనంత
శుకుఁడు దెలిసినట్లు సూక్ష్మవిజ్ఞాన
సరణిఁ దెలిసి తీవు సంశయార్థముల
మెరమెరఁ బొంద నేమిటి కింకమీఁద
నరలేక యుపశాంతి యనెడుతోయమున
మఱవక యివు డాత్మ మలినంబు గడిగి
భూరివిశ్రాంతిని బొందిి సుఖంపు
మూరకె పరితాప మొంద నేమిటికి
నమర జ్ఞాతృజ్ఞేయమైన చిత్తరతి
క్రమ మొప్పఁగా సమగ్రంబగు భోగ

సముదయానుభవంబు శాంతమై లేక
శమమొందు దానిలక్షణ మదే యగును
విశ్వంబు సద్వస్తువే యగుఁ గనుక
నీశ్వరరూపమై యింపొందుచుండు
వరుస బంధము భోగవాసనచేత
నరిమురి దృఢతరంబై వృద్ధిఁబొందు
జగతిఁ దద్భోగవాసన శాంతమైనఁ
దగిలియున్నట్టి బంధము విడిపోవు
నిన్ను నీ వెఱుఁగుచు నిఖలరాజ్యంబు
వన్నుగా జ్ఞానివై పాలింపుచుండు
వని దృఢంబుగఁ జెప్పి యపుడు వసిష్ఠ
మునిని వీక్షించి రామునకు సత్కృపను
సలలితబుద్ధి విశ్రాంతివాక్యములఁ
దెలివిగా మీ రుపదేశింపుఁ డిపుడు
అనిన విశ్వామిత్రు నావసిష్ఠుండు
కనుఁగొని పూర్వ మాగాధిపుత్రుండు
తనకుఁ జేసినకీడు దలఁపక మాని
యనుమతి వే శాంతుఁడై పూర్వ మజుఁడు
తనకుఁ జెప్పిన గూఢతత్త్వ వాక్యముల
మొనసి తలంచి రామున కిట్టు లనియె
రామాభిరామ! యోరఘువంశసోమ!
ప్రేమఁ గౌశికుఁడు చెప్పినవాక్యములను

దగ వింటి వైనను దదనుసారముగ
విగతసంశయముగా వినుపింతు వినుము
సారవిహీనసంసారంబునందు
పౌరుషంబునఁ బొందఁబడును సర్వంబు
విరివి పౌరుషమే ద్వివిధముగా నుండు
సరవి నుచ్ఛాస్త్రంబు శాస్త్రితం బనఁ
నందెన్న శాస్త్రిత మర్థసంప్రాప్తి
నొందఁ జేయుచునుండు నుచ్ఛాస్త్ర మనెడి
గురుపౌరుషంబు మిక్కుటము తా నగుచుఁ
బరమార్థసౌఖ్యసంప్రాప్తి నొందించు
వదలకుండెడి పూర్వవాసనచేతఁ
బదపడి శాస్త్రితపౌరుషం బొనర
జనియించినప్పు డీజగతి నుచ్ఛాస్త్ర
ఘనపౌరుషంబుచే గ్రక్కున దాని
నారూఢయుక్తిచే నడ్డపెట్టుచును
ధీరతఁ జిత్తశాంతిని బొందు మనఘ!
అనభిజ్ఞచిత్తుఁడై నటువంటివాఁడు
తనియక యజ్ఞానతప్తుఁడై యుండు
నెందాఁక నజ్ఞాన మిరవుగా నుండు
నందాఁక కర్మంబు లంటుచునుండు
నెందాఁకఁ గర్మంబు లెనయుచు నుండు
నందాఁకఁ బుట్టుచు నణఁగుచు నుండు

నెందాఁక జన్మంబు లెత్తుచు నుండు
నందాఁక దుఃఖమగ్నాత్ముఁడై యుండుఁ
గావునఁ దద్దుఃఖకంధి దాఁటుటకు
నావయై యుండు జ్ఞానస్వరూపంబు
నిటువంటి జ్ఞానంబు నెఱిఁగెడికొఱకుఁ
బటుభక్తి దీపింపఁ బరమదేశికుని
సేవించి గురుశాస్త్రసిద్ధాంత మెఱిఁగి
జీవుండు మోక్షంబుఁ జెంది సుఖించు
నారీతిఁ గర్మమం దంటక నీవు
సారవిజ్ఞానలక్ష్యము నొందు రామ
తుదలేని సంసారదుఃఖంబు నణఁచి
సదమలబుద్ధి విశ్రాంతి నొందించి
సంతోషకరమగు సంపూర్ణతత్త్వ
మంతఃకరుణచేత నబ్జసంభవుఁడు
నా కుపదేశించినాఁ డాక్రమంబు
నీకుఁ జెప్పెద నన్న నెమ్మది నొంది
యావసిష్ఠుని జూచి యంజలిఁ జేసి
పావనాత్ముఁడు రామభద్రుఁ డిట్లనియె
నేకారణమునను నింద్ర పద్మజుఁడు
నీ కుపదేశించె నిశ్చితార్థములు
అనిశ్చితార్థ మె ట్లభ్యసించితిరి
దీనుఁడనగు నాకుఁ దెలుపవే యనిన

విని మునీంద్రుఁడు పల్కె విమలం బమృతము
ననఘం బనంతంబు నాదిమధ్యాంత
రహితంబు సర్వపూర్ణంబు నిత్యంబు
సహజంబు సత్యంబు సచ్చిద్గగనము
శుద్ధచైతన్యంబు సుస్థిరతత్త్వ
సిద్ధాంతమై ప్రకాశించుచు నుండి
యెక్కడఁ జూచిన నెడ మింత లేక
యొక్కవస్తువు నిల్చియుండు నెప్పటికి
నది చంచలించియు నచల మాచోట
నుదయించె విష్ణుదేవుండు మహాత్ము
సదమల నాభికంజమున విరించి
సదయుఁడై జనియించి సకలభూతములఁ
బుట్టించె నతని తపోమహత్త్వమునఁ
బట్టుగా సర్వప్రపంచమ్ముఁ దెలిసె
సరసభారతవర్ష సంభవులైన
నరులు పామరులు నానావిధన్యాయ
కలితులు లోభులు కాముకుల్ జడులు
బలహీనులును మోహపరవశుల్ శఠులు
గురువంచకులును మూర్ఖులు దాంభికులును
పరధనాసక్తులు పరసతీరతులు
కావున బహునారకములందు మునిఁగి
పోవుదు రని తనబుద్ధి నూహించి

శోకింపుచుండెడి సుతులకై తాను
శోకించు జనకుని చొప్పున నఱఁదు
చింతించి జపహోమశీలధర్మములు
వంతుకెక్కిన తపోవ్రతముల జనుల
శాంతిని బొందింపఁ జాల వందఱికి
సంతోష మిచ్చు సుజ్ఞానం బటంచు
మది నిశ్చయించి సమ్మతముగా నన్ను
ముదమొప్పఁ దనమనంబునను సృజించె
నపుడు బ్రహ్మజ్ఞానినైనను బుట్టి
కపటప్రపంచసంగతులలోఁ జొరక
తెలివియా నను నేన తెలియుదు నందు
వలన సద్గురుఁడు గావలె ననుచింత
నా కందు లేకయున్న విరించి చూచి
యీకుమారుఁడు తత్త్వ మిల తనంతటనె
తాను దెలిసి గురుత్వంబు నామీఁద
నూనికగా నిల్పుకున్నాఁడు గురుఁడు
చెప్పుని సద్విద్య సిద్ధింప దనుచు
నప్పు డజ్ఞానివైయె యిటుమీఁద
గురుభక్తి నెద నుంచికొని తత్కరుణను
మరల విజ్ఞానివై మహి నుండు మనుచు
శావ మియ్యఁగ బ్రహ్మసత్తను మఱచి
యాపట్ల నే నెవ్వ రైనది మదికిఁ

దోఁచక యుండఁగాఁ దోయజోద్భవుని
జూచి శుశ్రూష హెచ్చుగఁ జేసి మ్రొక్కి
నిలిచి నే నెవ్వరు నీ వెవ్వ రిపుడు
దెలుపవే సద్గురుదేవ! యటంచు
నేను బ్రార్థింప మన్నించి విరించి
తా నందు సద్గురుత్వమును వహించి
సరగున నాకు సంసారరోగంబు
హరియింప నౌషధంబైన జ్ఞానమును
దేఁటగాఁ దా నుపదేశంబుఁ జేసి
హాటకగర్భుఁ డిట్లన నోకుమార!
యరుదుగా శ్రమకారి యగు క్రియాకాండ
కరుణతో బోధించు కర్మకారులకు
నది మాని వైరాగ్యమందుఁ జిత్తంబు
కుదిరించువారికిఁ గొంకక నీవు
నేను జెప్పిన జ్ఞానశిక్ష బోధించి
యానంద మొందించు మని చెప్పెఁ గనుక
రహి నొప్పు భూతపరంపరలందు
విహరించుచుండుదు విజ్ఞానపటిమ
వలనఁ గర్తృత్వాదివాంఛలు విడిచి
యలుకక యూరకె యుండు నిద్రించు
వానికై వడి దేహవాసన మఱచి
మానసంబును గెల్చి మతి శాంతి నొంది

కర్మఠులకుఁ గ్రియాకాండ బోధింతు
నిర్మలవైరాగ్యనిష్ఠుల కెల్లఁ
దిరముగా జ్ఞానోపదేశంబుఁ జేతు
నరసి సంసారినై యుం దంటకుందుఁ
జేయుఁగాఁ దగుపనుల్ చేసియు నొకటి
చేయనివాఁడనై జీవింపుచుందు
గురి గానలేని మూర్ఖుండైనఁగాని
గురుసేవఁ జేసి యీగురుతరజ్ఞాన
సరణిని వినుచున్న సకలపాపములు
పారిపారి నశియించిపోవు పిమ్మటను
నరయ మేధాశాలియై గురుమర్మ
మెఱిఁగి ముక్తిని బొందు నినకులోత్తంస
సరససద్గురువాక్యసరణి సచ్ఛాస్త్ర
మరసి మనోనిశ్చయంబు నాత్మైక్య
పరుఁడైన పురుషుండు పరమందుఁ జెందు
ధరణీశ! వినుము తీర్థస్నానములును
మొనయుఁ గాయక్లేశములు సతీసుతులు
ధనధాన్యములు దేవతాసేవనములు
పురుషుని ముక్తినిఁ బొందింపలేవు
తిరముగా మది నిరోధింపకుండినను
నది నిరోధంబగు నటువంటిరీతి
విదితంబుగా నీవు విను మదెట్లనిన

నమలిన మోక్షగృహద్వారమందు
శమము విచారంబు సంతోష మలఘు
సాధుసాంగత్య మెంచంగ నీనాల్గు
బోధ కాకరములై పొసఁగుఁ బాలకులు
అందు శమం బెట్టి దన్నఁ జెప్పెదను
బొందుగా విను రామ! భూపాలవరులు
తను దిట్టునప్పుడు తా వారిమీఁద
నొనర నల్గక తిట్టకుండుటే శమము
అట్టినిర్మలశమం బతిశయంబుగను
బుట్టిసంతోషముల్ పొందించుఁ గనుక
సకలదుఃఖహరంబు శాంతగుణంబు
ప్రకటమోక్షద్వారపాలుండు గాన
నందరికన్న శాంతాత్ముఁడే ధన్యుఁ
డిందుకు సందేహ మించుక లేదు
అలవిచారం బెట్టిదన్నఁ జెప్పెదను
బొలుపొంద శాస్త్రంపుబోధచేఁ బ్రబలి
ఖ్యాతిగాఁ బూర్ణమై ఘనమైన బుద్ధి
చేతఁ గారణము సుస్థిరముగా నెఱిఁగి
ధర నటువలెఁ జేయఁదగుపను లెల్ల
పరుఁడు తానై సేయు బద్ధుండు గాఁడు
తిమిరమం దణఁగదు దీపప్రకాశ
మమరఁ గల్గిన పుట్ట దండంబు లేక

యెంతటి మఱుగైన నెదురుగాఁ జూచి
సంతోష మిచ్చు విచారసంద్దృష్టి
ధీర యీసువిచారదృష్టి సంధింప
నేరిచి యటమీఁద నే ననువాఁడు
ఎవ్వఁడు సంసార మెవరిది నేను
నెవ్వఁడనో యని యిచ్చఁ జింతించి
చిరమైన నిజయుక్తిచేతఁ దన్నెఱుఁగు
సరణి భావింప విచారమౌ దీని
భావింపఁ దద్వారపాలకుం డగును
గావున రామ! యీక్రమము భావించి
కాలగతులచేతఁ గదిసి కీడులును
మేలులు వచ్చిన మిడికి యుబ్బకయ
రెండును మది నొక్కరీతిగాఁ గనుచు
నుండుట సంతోష మోరామచంద్ర!
సంతోషమే సుఖసారమై యుండు
సంతోషమే మోక్షసౌఖ్యంబు దీనిఁ
బరికింపఁ దద్వారపాలకుం డగును
మఱియును విను రామ! మనుజుండు గర్వ
విరహితమతియై వివేకియై భోగ
నిరసనస్వాంతుఁడై నిస్పృహుం డగుచు
జృంభణ మొప్ప హెచ్చి యహంకరించు
డంబులఁ దర్కవాదములలోఁ జొరక

కోపతాపములను కుత్సితంబులను
చాపల్యగుణములఁ జాల వర్జించి
జయకాంక్ష జీవహింసల మాని భూత
దయగల పురుషుఁ డిందఱ శాంతమూర్తి
ఘనుఁ డట్టిసాధుసాంగత్యంబుఁ జేయు
మనుజుండు తరియించు మాయాంబునిధిని
గనుకను సాధుసాంగత్యంబు లోన
వనువడి తద్ద్వారపాలకుం డగును
చిరముగా నిది యభ్యసించిన వారు
వరుసగా మోహార్ణవంబు దాఁటుదురు
స్పష్టంబుగాఁ బరబ్రహ్మోపదేశ
దృష్టాంత మీరీతిఁ దెలియఁజెప్పితిని
ధీరాత్మ! యిది యొక దేశసామర్థ్య
మారసి చూడు నీయంతరంగమున
నమర నిరాకార మగు బ్రహ్మమందుఁ
గ్రమముగా సాకారకల్పన దీఁగె
తగ దన దృష్టాంతదార్ష్టాంతరంబు
లగుచు నెప్పుడు ప్రమాదాంతంబు లగుచు
ధర నొప్పు మూర్ఖకుతర్కవాదములఁ
జొరక సదా పరిశుద్ధమై వెలుఁగు
శుద్ధచైతన్య మచ్ఛగ భావమందు
సిద్ధాంతముగ నెంచి చింతింపుచుండు

ధీర నీ వందుఁ బొందెద వని కరుణ
నారూఢుఁడైన సంయమి దృఢంబుగను
మొనసి రామునకు ముముక్షుప్రకరణ
మనువొంద బోధించె ననుచు వాల్మీకి
క్రమ మొప్ప వినిపింపఁగా భరద్వాజుఁ
డమర శ్రీరామున కావసిష్ఠుండు
మఱియేమి చెప్పె సమ్మతిముగా నాకుఁ
దిరమైన దయతోడఁ దెలుపవే యనుచు
నడుగ భరద్వాజు నాత్మలో మెచ్చి
యడర వాల్మీకి యిట్లని చెప్పఁదొణఁగె
వినుము భరద్వాజ విజయరాఘవుని
గని వసిష్ఠుండు సత్కరుణ నిట్లనియె
ధరణీశ యుక్తియుక్తములైన వాక్య
సరణి బాలుండైనఁ జక్కఁగాఁ జెప్పె
నే నని భావించు నిజముగా నెంచు
మానలినోద్భవుండైన నయుక్త
వచనముల్ చెప్పిన వాంఛతో వినకు
మచలుండవై సత్యమాత్మ నూహించు
మాకాశజాఖ్యాన మాదిచేసికొని
ప్రాకటంబుగ దశోపాఖ్యానములను
నీకుఁ జెప్పెద నది నెళవుగాఁ దెలియు
మాకాశము నిజసూక్ష్మంబైన చోట

మొదట దోఁచకయుండి మూలవస్తువును
దుద నాత్మదృష్టికిఁ దోఁపింపుచుండుఁ
బొలుపొంద ప్రతిపత్తిభూతి వేదనలు
నలయుప మోక్షంబు నని చెప్ప నొప్పు
నీనాల్గునామంబు లెనయు జీవుండు
పూని సంవిత్స్వరూపము మించి దనరు
ఘనపదార్థజ్ఞానకలితుఁడై యిహము
నెనసి పురుషుఁడన నింపొందు నతఁడు
పరఁగ సంకల్పాదిభావంబునందు
విరివిగా నుదయించి విపరీతమైన
జ్ఞానంబుచే మహాజలధితరంగ
ఫేనబుద్బుదములై పెంపొందినటులఁ
దానె ప్రపంచమై తగ వెల్గుచుండుఁ
గాని తదన్య మెక్కడఁ బుట్ట లేదు
ఆప్రపంచము బంధ మై యుండుఁ గనుక
నాప్రపంచము తనయం దణంచుటయె
ముక్తి యనంబడు ముక్తికి వేఱె
యుక్తి లే దిది మహాయోగి నిశ్చయము
మనుజేంద్ర! తద్దృశ్యమార్గంబు నీకు
వినుపించెదను నేను విశదంబుగాను
గలరీతిఁ దోఁచు జగంబు లన్నియును
విలయకాలములందు విరిసి నశించు

కల లన్ని యణఁగి చొక్కముగా సుషుప్తి
యలవడినట్లుండు నంధకారమును
జలజాప్తచంద్రనక్షత్రపావకుల
వెలుఁగు లెక్కడ లేనివేళఁ దా నొకటె
అవ్యక్త మచల మనాఖ్యమై నిండి
దివ్యచిన్మాత్రమే దీపించుచుండు
నలచిత్తునకు బురుమాత్ర సద్బ్రహ్మ
మలఘుసత్తను మాత్ర మని యోగ్యజనుల
చేతను వ్యవహారసిద్ధికై వివిధ
పూతనామములఁ జెప్పుట కొప్పు నతఁడు
చెలఁగి యన్యునిపోల్కి జీవాత్ముఁ డగుచుఁ
కలనాకవిత్రృసంకలితుఁడై చెలఁగి
మానసంబున మహామాయమై మించి
తానె సంకల్పబృందము లగుచుండు
మొనసి తత్సంకల్పమున నింద్రజాల
మనఁగ నొప్పుచు విశ్వమంతయుఁ బుట్టు
వనధివల్లఁ దరంగవారముల్ కనక
మున భూషణమ్ము లిమ్ముగఁ బుట్టుకరణి
సత్యమైనటువంటి సద్బ్రహ్మమందు
నత్యంత మీశ్వర మగునట్టి సృష్టి
మనమై ప్రకాశించి మాయాబలమున
మొనసి పృథగ్భావముగఁ గల్గుచుండు

సునిశితమైనట్టి సూర్యప్రకాశ
నము నెండమావులు మొనసి గన్పించు
కరణిఁ బరాత్మప్రకాశంబునందుఁ
బొరిపొరి విశ్వంబు పుట్టిన రీతి
ఘనతరోత్పత్తిప్రకరణంబు నీకు
వినిపించితిని మఱి విను మింక నొకటి
కర మర్థితోఁ బూర్వకాలమం దాత్మ
నరయ నాకాశమం దనఘవర్తనుఁడు
అలఘుఁ డాయుష్మంతుఁ డను విప్రుఁ డొకఁడు
గలఁడు మృత్యువు వానిఁ గదిసి గొంపోవ
వలె నంచు డగ్గఱ వచ్చి దా నతని
బలము తేజముఁ జూచి భయమొంది మదిని
దలఁచె నిట్లనుచు భూతంబుల నెల్ల
మొలవుగా నే దిగమ్రింగుచుండుదును
అటువంటినాకు నీయువనీసురుండు
ఘటికుఁడై చిక్కఁ డెక్కడి వాఁ డితండు
అని వితర్కింపుచు నంతకు కడకుఁ
జని మ్రొక్కి నిలిచి యాచంద మంతయును
వినుపింపఁగాఁ బ్రేతవిభుఁ డిట్టు లనియె
విను మృత్యుదేవి యావిప్రపుంగవుఁడు
ఆకాశజుండు మహానుభావుండు
నీకుఁ జిక్కఁడు తపోనిష్ఠ పెంపునను

నాయు వుండినవారి నదిమి చంపుటకు
నీయత్న మున్నదే నెఱి వారివారి
కర్మానుసారంబుగా గతాయువుల
నర్మిలిఁ గొనిపోదు వంతియే కాని
యేకర్మములఁ జేయ కిరవొందినట్టి
యాకాశజుని ద్రుంప నలవియే నీకుఁ
గోపతాపములచేఁ గ్రూరాత్ములైన
పాపకర్ములను జంపం దగుఁ బొమ్ము
అనినఁ దండ్రికి మ్రొక్కి యామృత్యు వడిగె
నన వసిష్ఠుని జూచి యారాముఁ డనియె
మునినాథ! యాకాశమునఁ బుట్టె విప్రుఁ
డనఁగ నాతఁడు బ్రహ్మ మని తోఁచె దాని
విశదంబుగాఁ జెప్పవే యన్న మౌని
దశరథాత్మజుఁ జూచి తగ నిట్టు లనియె
వసుధేశ! మృత్యుదేవత కగపడని
యసమానుఁడే బ్రహ్మ యగుఁ బృథివ్యాది
భూతవిరహితుఁడై పొసఁగి యాకాశ
మీతీరుగా నుండు నెల్లదిక్కులను
నారీతిగాఁ దా నిరాకారుఁ డగుచు
భూరిసంకల్పసత్పురుషుండు నయ్యె
నరయఁగా నతఁ డజుఁ డాదిమధ్యాంత
విరహితుం డాద్యుండు విమలుండు నగుచుఁ

కలలోన నొకవంధ్య గన్నపుత్రకుని
వలెఁ గల్గి తా దేహివలెఁ దోఁచుచుండుఁ
దెలిసితే పరమార్థదేహి గాఁ డనఁగ
నలరామచంద్రుఁ డిట్లనె నోమునీంద్ర!
యరయ భూతంబుల కాదివాహికము
తెఱఁ గొప్ప నాదిభౌతిక మన రెండు
తనువులు కల వావిధాతలు రెండు
నొనరంగ గలవో లెవో యన్న మౌని
పలికె నిట్లని భూతపటలి కారణము
వలనఁ బుట్టఁగఁ దగ ద్వయము ఘటించె
ఘనకారణాత్ముండు గాక విజ్ఞాన
మెనయఁగా నాదివాహినుఁ డయ్యె నజుఁడు
కనుక జీవుండు సంకల్పపురుషుఁడు
తనుతరచిత్తమాత్రస్వరూపుఁడును
వెలయు సృష్టిస్థితివిలయకారణుఁడు
మొలచు మనోరూపమును స్వాయంభువును
తానయ్యె సృష్టి విస్తారంబు సేయుఁ
గాన నీతోఁచు జగమ్ము లన్నియును
మొనసి మనోమయంబుగఁ జూడు రామ!
యనిన మనోరూపమును నొంది దాని
సరణిఁ జెప్పు మటంచు జలజాప్తకులుఁడు
మఱవక నడుగ నమ్మౌని యిట్లనియె

జననాథ! విను మాత్మసంకల్పసరణి
మన మనంబడుఁగాని మది వేరె కలదె
సంకల్పజాలముల్ సంకీర్ణ మగుచుఁ
బొంకంబులై మనంబునను వసించుఁ
గావున మదికి సంకల్పంబులకును
దావల మగును భేదములే దవిద్య
యగు మనంబు మలంబు నంధకారంబు
నగుచు సంకల్పాఖ్య లగుచుండు వాని
వలన జగంబులు వర్ధిల్లుచుండుఁ
జెలువారి యవి నశించినవేళలందు
గగనాదిభూతసంఘములు లయంబు
లగు నందుఁ జిన్మాత్ర మంతట నిండి
యగణితముగ నేకమై వెల్గుచుండుఁ
దగ జగద్రిక్తమై దనరు నాత్మకును
వెనవుగా నీవును నేను జగంబు
లను దృశ్యసత్త యున్నట్టివేళలను
దలఁగాని కేవలత్వము లేకయుండు
నలదృశ్యసంభ్రమం బణఁగినతఱిని
బ్రతిబింబరహితదర్పణముచందమున
హితమొప్ప ద్రష్ట్రృత్వహీనమై నిండి
ఘనకేవలాత్మ యొక్కటి వెల్గుచుండు
మొనయు చిదాకాశమున మానసంబు

అనిశంబు తాన సదాకృతి యగుచుఁ
గను మూసి నిద్రించుకాలంబులందుఁ
గనిన స్వప్నంబులకైవడి గాను
బెనుచు లోకములను భేదరూపముల
నటువంటిలోకంబు లడఁగెడివేళ
స్ఫుటముగాఁ గ్రమ్మఱఁ బుట్టెడివేళ
శాంతమై గ్రుంకని జలజాప్తుకరణి
నంతట నపశిష్టమై నిల్చియున్న
యజరుఁ డనామయుఁ డాదిదేవుండు
నజుఁ డనంతుఁడు పరమాత్మ యీశ్వరుఁడు
సర్వకాలంబును శాశ్వతుఁ డగుచు
సర్వవిశ్వమును ముచ్చటగఁ జేయుచును
నన్నియుఁ జేసి సేయనివాఁడు నగుచు
పన్నుగా నంతట బరిపూర్ణుఁ డగుచు
నరయఁగా వాఙ్మనసాతీతుఁ డగుచుఁ
బరమమోక్షస్వరూపకుఁ డగుచుండు
నతనికి నాత్మముఖ్యాభిధానములు
ప్రతిభతోఁ గల్పింపఁబడు న దెట్లనినఁ
దొలుత వేదాంతవాదులు బ్రహ్మ మనుచుఁ
బొలుపొంద సాంఖ్యులు పురుషుండ యనుచు
విజ్ఞానవిదులు భావించి నిక్కముగఁ
బ్రజ్ఞాన మే నని పల్కఁగా మఱియు

శూన్యమతస్థులు శూన్యమే ననుచు
ధన్యమా శుద్ధచైతన్యంబునకును
నెనలేని నామంబు లీప్రకారముల
మొనసి కల్పింతు రామూలతత్త్వంబు
జలజాప్తచంద్రనక్షత్రపావకుల
కలఘుగ్రహంబుల కమితతేజములఁ
దా నిచ్చి వానిచేతను దాను వెలుఁగుఁ
గాన స్వయముగాఁ బ్రకాశత్వమునను
వెలిఁగి సూర్యాదుల వెలిఁగింపుచుండుఁ
బొలుపుగా స్మర్తయు భోక్తయు భర్త
ద్రష్ట ఋతంబునై తా నన్నియెడల
నిష్టంబుగా నుండి యెచట నంటకయు
అరయ దేహస్థుఁడై దాని కెపుడు
దూరమై తాను చిత్తును సత్తు నగుచుఁ
బొలుపుగా స్త్రీపున్నపుంసకలింగ
ములుగాక యింతకు మూలమై యుండు
అతని దేహంబునం దమితాబ్జభాండ
వితతులు పుట్టుచు విరియుచు నుండు
నాయనంతుఁడు విశ్వమంతయుఁ జేసి
సేయకయే నిర్విశేషమై యుండు
నని తత్త్వనిశ్చయం బా రాఘవునకు
మనమొప్పఁ జెప్పి యమ్మౌని యిట్లనియె

యరయఁగా నిది యితిహాససారంబు
పరమ మాకాశజోపాఖ్యాన మగును
ననుభవంబుగ దీని నాలించువార
లనఘ! జీవన్ముక్తులై సుఖింపుదురు
ఇలను జీవన్ముక్తు లెట్టివా రనిన
బలియు రాగద్వేషభయములు లేక
యాకాశమునుబోలె నత్యచ్ఛ మగుచుఁ
బ్రాకటంబుగ నన్నిపనులు చేయుచును
నెల్లకార్యములందు నేవేళ నాత్మ
చల్లనై తగునట్టి శాంతి వహించి
పారిఁ బదార్థములందుఁ బూర్ణుఁడై గర్వ
విరహితుఁ డగుచు వివేకి యైనట్టి
వాఁడు నిక్కముగ జీవన్ముక్తుఁ డగును
పోఁడిమిగా నట్టి పుణ్యాత్మకుండు
కాలవశంబునఁ గాయంబు విడిచి
వాలాయమైన జీవత్వంబు నణఁచి
పరమాత్మయందుఁ దప్పక పొందు నదియె
మురువుమీఱ విదేహముక్తి యటంచుఁ
బలుక నొప్పునటంచుఁ బట్టుగాఁ జెప్పి
పలికె నమ్ముని యీయుపాఖ్యానమందు
నలపరమాత్మమాయామనోరూప
కలితుఁడై జగములు గల్పించినట్టి

సరణి చెప్పంబడె సాత్వికమాయ
కిరవైన దుర్ఘటహేతుత్వమహిమ
మఱి జగత్తునకును మాయికత్వమును
దర మిడి యెఱుఁగంగఁ దగునట్టిలీల
చరితంబుఁ జెప్పెదఁ జక్కఁగాఁ దెలియు
మరు దది యెట్లన్న నాలించి వినుము

లీలోపాఖ్యానము.

కమనీయసామ్రాజ్యకలితుఁ డనంగ
నమరెడు పద్మకుఁడను మహీపతికి
నలర భార్యామణి యైనట్టి లీల
వలనొప్పఁగా సరస్వతిని బెక్కేండ్లు
కడఁక నుపాసింపఁగా వాణి వచ్చి
పొడసూప లీల తెప్పున లేచి మ్రొక్కి
వినుతులు పెక్కు గావింప నవ్వాణి
వనిత నీ కిపు డేమి వర మిత్తు ననఁగ
నాలీల పలికె నాకన్న ముందుగను
దాళిమిలేక నాధవుఁ డొకవేళఁ
గప్పి తెప్పునఁ గాలగతి నొందెనేని
యొప్పి నాయింట జీవుం డున్నయట్టి
వర మీయు మదిగాక వరుఁడు దేహంబు
దొరఁగినతఱి నాకుఁ దోడ్పా...

వచ్చి నాపతిఁ బ్రోవవలె నన్న వాణి
మెచ్చి యిట్లనియె నోమెలఁత! నీవిభుఁడు
తనువు వీడినవేళఁ దడయ కాతనిమె
యనిఁబూని సుమమంటపంబు గల్పించి
యందు నీపతి నుంచి యపుడె పుష్పములఁ
బొందుగాఁ బైనఁ గప్పుము దానఁ దనువు
కందక కుందక కాంతితో నుండు
ముందరఁ దత్ప్రాణములు వచ్చు మరల
బ్రదికి యీరాజు నీభర్తయై యుండు
నిది నమ్మియుండు మోయింతి యటంచు
నాలీల కెఱిఁగించి యరిగె నవ్వాణి
మేలు గోరుచు లీల మెలవుగాఁ బతిని
గలసియుండఁగ నంత కాలంబు రాఁగ
నలపద్మభూపాలుఁ డంగంబు విడిచి
చనఁగ నాలీల పుష్పములమంటపము
నొనిఁబూని నిర్మించి పతిదేహ మచటఁ
బెట్టి పైఁ బూలు గప్పించి కన్నీరు
పెట్టి వాణిని దాను బేర్కొనఁగాన
వచ్చి సరస్వతి వరపీఠమందుఁ
జెచ్చెరఁ గూర్చున్నఁ జేదోయి మొగిచి
కనుల బాష్పము లొల్కఁగా లీల భార
తిని జూచి పలికె నోదేవి! మద్విభుఁడు

యెచ్చటి కరిగెనో యెఱుఁగఁ దద్దేహ
మిచ్చట నుంచి నీ వెఱిఁగించినటులఁ
జేసితి నిఁక నేమి సేతు మత్పతిని
బాసి ప్రాణము లెట్లు ధరియింతు నేను
నని యేడ్చుచుండఁగా నాదరం బెసఁగ
నెనసిన నెనరుతో నిట్లనె వాణి
యోలీల! క్లేశంబు నుపసంహరింపు
కాల మెంతటివారు గడువఁగా లేరు
పుట్టినవా రెల్లఁ జోవుట నిజము
నెట్టనఁ దిరముగా నిల్వ రెవ్వరును
గలలవంటిది యీజగంబులరీతి
తెలిపెద నట్లన్నఁ దేటగా వినుము
నానాశరీరముల్ నశియించి పోవు
నూని శాశ్వతముగా నుండు జీవుండు
ఆవిధ మెల్ల నీ వసుదుగాఁ జూడఁ
గావలసినఁ జూతు గాక నీ కిపుడు
తిరముగా జ్ఞానోపదేశంబు సేతు
నరసి భావించు చిత్తాకాశ మొకటి
యనుపమం బైన చిదాకాశ మొకటి
యొనరంగ నాకాశ మొకటి యిమ్మూఁడు
గల వివెప్పుడు నిరాకారంబు లగుచు
నలరఁగా నొండొంటి నంటక యుండు

జగతి వే యాకాశశబ్దవాచ్యంబు
లగును జిత్తాకాశమందు నాకసము
నందుఁ బొందకయే చిదాకాశ మొప్పు
నందుఁ జిత్తాకాశ మనుదానియందుఁ
గడఁకతో వృత్తివికారంబు లుండు
నడరార నాకాశమందుఁ బూర్ణతయు
జడత గలిగియుండు సతత మారెంటి
కెడమై వికారత్వ మిల జడత్వమును
బొరయక తా స్ఫురత్స్ఫూర్తులు గలిగి
యిరవౌ చిదాకాశ మెట్లన్న వినుము
ఒకదేశమం దుండి యూరకే మఱియు
నొకదేశమును బొంది యుండఁగా రెంటి
నడుమ నేదేశ మెన్నఁగరాక వృత్తి
పొడముట లేక సంపూర్ణమై యుండు
నమలచిదాకాశ మన నొప్పునదియె
క్రమముగా నీవు సంకల్పంబు మఱచి
యాచిదాకాశంబు నాత్మ భావించి
చూచి దృశ్యము లన్ని శూన్యంబు లగుట
తెలిసితే బ్రహ్మమందే పొందఁగలవు
వలనుగా నివుడు మద్వరముచేఁ బతిని
నీవు చూతువుగాక నేఁ జెప్పినట్లు
భావించు మని వాణి బ్రహ్మలోకంబుఁ

జేరె నిక్కడ లీలఁ జిత్తవృత్తులకు
దూరమై నిర్లేపతుర్యసమాధి
యందుండి పరమాత్మయందు వేగముగఁ
బొంది నిజేశుండు పూఁబాన్పుమీఁదఁ
బదియు నాఱేండ్లైన ప్రాయంబుతోడఁ
బదిలుఁడై యుండఁగా భావించి చూచి
మదిని భారతిని సమ్మతముగాఁ దలఁచె
సదయాత్మయై వేగ శారద వచ్చి
ముందర నిలువఁగా మ్రొక్కి పీఠంబు
నందుంచి లీల యిట్లని విన్నవించె
తల్లి! గీర్వాణి! నాథవునకు సృష్టి
వల్ల వేఱొకసృష్టి వచ్చె వింతగను
నీజాగ్రత్భ్రాంతి యేమని యడుగ
నాజలజాక్షి కిట్లనియె గీర్వాణి
యతివరో! మృతిఁబొందినట్టి నీయాత్మ
పతిపూర్వజన్మవిభ్రాంతిని గనిన
నది విప్రదేహమా హరిణాక్షి రెండ
వది రాజదేహమై వసుధఁ బాలించి
యీదేహమందుండి యేఁగి వేవేగ
నాదేహమునఁ జొచ్చె నద్భుతంబుగను
ఆరీతిఁ జెప్పెద నాలించి తెలియు
మాయాధమైన చిదాకాశమందు

మానితసంసారమంటప ముందు
దానియం దొకశైలతటమున నొక్క
పట్టణంబున నిజభార్యతోఁ గూడి
పట్టుగా నొక్కవిప్రవరేణ్యుఁ డుండి
యలకొండక్రింద మహావినోదముల
బలముఁ జూపుచు నొక్కపార్థివేశ్వరుఁడు
అలరుచు సఖ! వేఁట లాడఁగాఁ జూచి
తలఁచె నిట్లనుచుఁ జిత్తమున నీరాజు
వగిది నెన్నఁడు భూమిఁ బాలింతు ననుచు
వగచి చింతను బొంది వాఁ డందుఁ దనువు
పడవైచి పద్మభూపాలుఁడై పుట్టి
నడలుచు నతనిభార్యామణి మేను
బాసి లీలాఖ్యతోఁ బ్రభవించి నీవు
భాసురాత్మకుఁడైన పద్మభూపతికి
నిల్లాల వైతివి యిష్టభోగముల
నెల్లవారలుఁగ భూమేలుచుండితిరి
మొనసి బ్రాహ్మణదేహములు మీరు విడిచి
యెనిమిదినాళ్ళయ్యె నిచ్చట మీరు
పొడమి డెబ్బదియేండ్లు భోగేచ్ఛ మీఱఁ
బుడమి నేలితిరి యిప్పుడు రాజు తనువు
వీడిన దినమందె విను పదాఱేండ్ల
వాఁ డయ్యె నని మఱి వాణి యిట్లనియె

ఆవిప్రభార్య నీయటువలె నన్ను
ఆవిరి నర్చించి వరయుగళంబు
నడుగ నిచ్చితి విప్రుఁ డానాఁడు తనువు
విడిచియు నాయిల్లు వెడలిపోవుటను
గాన మీయిరువురి కాఁపుర మెల్లఁ
బూని బ్రాహ్మణగృహంబున నున్న దిపుడు
అరయఁ బునర్జ్ఞాతుఁడైన భూవిభుఁడు
గురుతరసంసారగోష్ఠి నీయింట
నిలిచియున్నది యని నిశ్చయంబుగను
బలుకఁగా విని లీల భారతి కనియె
నక్కడ జనని! బ్రాహ్మణవర్యుజీవ
మెక్కడ వచ్చి మాయింటిలోఁ జొచ్చె
వాఁ డేడ మే మేడ వనగిరుల్ దిశలు
నేడ నవెల్ల మాయింట నెట్లణఁగె
నిమ్మాట నచియింప నేల యిచ్చోట
నమ్మ యీవాక్యంబు లన్ని దబ్బఱలు
కుదురైన సర్పకోటరమందుఁ బినపఁ (?)
బదపడి సురదంతి బంధింపఁబడియె
బలమొప్ప నణువులోపల నుండు సింహా
ములతోడ మశక మిమ్ముగఁ బోరి గెలిచెఁ
గమలబీజంబులోఁ గనకాద్రి యున్న
నమర భృంగము మ్రింగె ననినచందంబు

గా వచియింప కెక్కడిమాట లనఁగ
నావాణి లీల కిట్లనియె నెన్నఁడును
నే దబ్బఱాడను నీచేత నియతి
ఛేదననేయు నభేద మాత్మీయ
మందిరమందు బ్రాహ్మణుని జీవాత్మ
పొందియున్నది యిది బొంకు కా దతివ!
యావిర్భూఁ దున్న మహారాష్ట్ర మాత్మ
భావింప గగనరూపం బగుఁ గనుక
గగనాత్మకుండై ప్రకాశించి యున్ని
యగణితుఁ డగుచుఁ దా నందుండి చూచు
నానాఁటి దేహంబు లందున్నతలఁపు
లీనాఁడు మఱచితి రిద్దఱియందు
మనముల వేఱె సంస్మరణముల్ పుట్టె
వనజాక్షి! జాగ్రదవస్థలు దలఁచు
తలఁపు లన్నియును జిత్తమున వసించి
కలలందు సుఖము దుఃఖమును జీవునకుఁ
బరిపరివిధములఁ బాపపుణ్యాను
సరణులఁ దోఁపించి జాగ్రదవస్థ
మరల వచ్చిన నందు మాయంబులైన
కరణిని మరణంబు గలిగినవేళ
బొందిలో మునుపుండి పుణ్యపాపముల
నిందుఁ జేసిన వెల్ల నెనసి వెన్నాడి

చనఁగ లింగశరీరసహితుఁడై స్వర్గ
మున మహాసుఖము నిమ్మగ నారకముల
యందు దుఃఖము పూర్వ మవనిపైఁ గలఁ
జెంది తా ననుభవించినచందములను
ననుభవించినమీఁద నవనిపై మరల
జనియించి పరలోకసౌఖ్యదుఃఖముల
మఱచుచు సంసారమాయలోఁ దగిలి
పరువడి పుణ్యపాపంబులే చేసి
చని పుట్టు నిటువంటి చావుపుట్టువులు
కినిసి జీవునకుఁ గల్గినచందమునను
గనిపించు విజ్ఞానకలితుఁడై పుట్టి
మనుజుల కని చెప్పి మరల నిట్లనియె
ముదితరో! సంకల్పముకురంబుపోలెఁ
గుదురు చిదాకాశకోశకోటరము
నందొప్ప నంతస్థమై యుండు భూమి
యం దెన్నఁ బరమాణు వనఁ దోఁచు నాత్మ
యందుఁ దద్రూప మైనట్టిమనంబు
నందు సర్వజగంబు లద్భుతంబుగను
గనఁ బ్రతిభానాత్మకంబులై యుండు
నన విని లీల యిట్లను సంశయమున
జనని! యావిప్రుండు చనిపోయె నేటి
కెనిమిదినా ళ్ళంటి విచ్చట నాకు

నెన్నఁగా డెబ్బదియేండ్లయ్యె నిట్టు
లున్న కలఁకఁ దీర్పు మోతల్లి! యనిన
విని వాణి పలికె నో విరిఁబోణి! నిజము
వనుపడ నాలించు ప్రతిభాసకన్న
నల దేశకాలముల్ హ్రస్వము దీర్ఘ
ములు లేవు చిత్రాంశమునకన్న వేఱె
ప్రతిభాస లేదట్టి ప్రతిభాసవిధము
సతి విను మెట్లన్నఁ జంద్రచంద్రికల
కరణి భేదాభేదకలితంబు లగుచుఁ
బరమచిత్తును జిత్ప్రతిభాసలు వెల్గుఁ
జిత్తునఁ బ్రతిఫలించిన కారణమునఁ
జిత్తు జీవాత్ముఁడై సృష్టిలోఁ దగిలి
మరణమూర్ఛలఁ బొంది మదిఁ బూర్వసరణి
మఱచి క్రమ్మఱఁ బుట్టి మాయచేఁ జిక్కి
కలఁ గాంచి మేల్కొన్నకైవడిగాను
వలనుగా నన్యభావన నొంది తాను
నాధేయ మగుదు నా కాస్థూలదేహ
మాధార మనుచు దేహాభిమానమునఁ
దనకు వీరలు తల్లిదండ్రు లటంచు
గునిసి భార్యాపుత్రకులు వా రటంచు
మించి కొందఱు శత్రుమిత్రు లటంచు
నెంచి వివేకహీనుండైన నందు (?)

చేఁ బ్రపంచము దోఁచు సిద్ధమైనట్ల
నీప్రపంచము కల్ల యీ భ్రాంతు లెల్ల
విడువుము జీవుండు వివిధదేహములఁ
బడవైచుచును బ్రాఁతబట్టల విడిచి
క్రొత్తబట్టలఁ గట్టుకొనినచందమునఁ
జిత్తవిభ్రాంతిచే జీర్ణంబులైన
తనువులు విడిచి నూతనశరీరముల
నొనరంగ ధరియించుచుండు వానికిని
నెందఱు తలిదండ్రు లెందఱు భార్య
లెందఱు నందను లెందఱు హితులు
శాత్రవు లెందఱు చర్చింప నీకు
మాత్ర మీపురుషుండు మగఁడయ్యె ననుచు
భ్రాంతినొందుచు దుఃఖపడక నీయాత్మ
నంతరంగంబునం దరసితి వేని
పొలుపార స్త్రీపున్నపుంసకలింగ
ములు గల్గ వాత్మ కిమ్ముగ నెన్నఁటికిని
గావున నీవు నిక్కము నెఱింగినను
నీవు స్త్రీయును గావు నెఱి పురుషుఁడవు
గావు నపుంసకాకారంబు గావు
భావింప నీకొక్కపతి లేఁడు నీవు
పద్మభూపాలునిభార్యవు గావు
పద్మాక్షి! నీ వట్టిభ్రాంతి వర్జించి

పరమాత్మ నే నని భావింపు మనుచుఁ
బరిపరివిధముల భారతీదేవి
చెప్పినఁ దనుఁ దాన చింతించి లీల
యప్పు డిట్లనియె నోయమ్మ! గీర్వాణి!
నీవు చెప్పినరీతి నిశ్చయం బయ్యె
నావిప్రమిథున మున్నట్టి పజ్జకును
నను గొనిపొ మ్మన్న నగుచు నద్దేవి
మనమున భావించి మరల నిట్లనియెఁ
దరుణి యప్పరమచ్చైతన్యచిద్రూప
సరణిని నీవు నిశ్చయముగా నాత్మ
భావించి తత్స్వరూపంబున నైనఁ
బోవచ్చు నావిప్రపుంగవుఁ జూడఁ
గావచ్చు నీస్థూలకాయంబుతోడఁ
బోవుట దుర్లభంబుగ నుండుఁ గానఁ
బరఁగఁ జిత్తస్వరూపమును ధరించి
తెఱఁగొప్ప నాదిభౌతికశరీరంబు
నారసి ధ్యానింప నవుడు మావంటి
వారి కెల్లను జిరవాసనచేత
బలవంతముగఁ గనంబడునట్టివాస
నలు తనుత్వము నొందినను శరీరమున
వనరఁగఁ దగ నాతివాహికం బగును
నన విని లీల యిట్లనియె నీజ్ఞాన

మొనసి నే సాధించు టెట్లొకో యనుచు
ననుమాన మొందఁగా నావాణి పలికెఁ
దనుమధ్య విను పరతత్త్వచింతనము

....

ధన్యతాప్రదమగు తత్కథాశ్రవణ
మన్యోన్యబోధనం బతిశయశాంతి
పనుపడిన తదేకపరత యభ్యాస
మనఁబడు దృశ్యంబు లన్ని నశ్యములు
గా మదిఁ గని కర్మకారులందఱును
బామరు లని వారిపథములఁ బోక
యారికె యుపశాంతి నొందినరీతి
నారూఢమైన బ్రహ్మానుసంధాన
సరణి యటంచు నిశ్చయముగాఁ జెప్పి
సరిప్రొద్దు వెళ్ల నిశ్చింతరజ్ఞాన
దేహంబులో భారతీదేవి దివ్య
దేహంబులో లీల దిగ్గున లేచి
గ్రక్కున గగనమార్గంబున కెగసి
యక్కఱగాఁ బ్రహ్మాండమండలము
పటుతీవ్రముగ నెడఁబాసి యాయిరువు
రటపోవఁగా నొక్కయద్రిపైఁ బురము
వేవేగ గని యందు విప్రమంటపము
భావించి యిరువు రాపంథను బోయి

అచట రెండవస్వర్గమందు బొంది కొని
ప్రచురమై తగుపూలపానుపుమీఁదఁ
బవళించియుండిన పద్మభూపాలు
శవముతో నొప్పిన సదనంబుఁ జేర
గాను దత్సతి వారిఁ గని మ్రొక్కి వాణి
నానందముగఁ జూచి యంఘ్రు లర్చించి
యందున్నఁ జూచి యిట్లనె వాణి నృపతి
పొందుగా నిపుడు నీపూర్వజన్మములఁ
దలఁపు మటంచు మస్తకముపై హస్త
జలజంబు నిడఁగ నాజననాయకునకు
మనమునం దంటిన మాయ దొలంగె
ననఘుఁడై విజ్ఞానియై పూర్వజన్మ
సరణిఁ దాఁ దెలిసి యాశ్చర్యంబు నొంది
సరవి నహో మహాసంసారమాయ
గెంట నీదివ్యయోగినుల సత్కృపను
గంటి నంచు దలంచెఁ గరములు మొగిచి
పలికె నిట్లనుచు నోభామినులార!
వెలయుచుండిన మేను విడిచినదినమె
నాకు షోడశహాయనములయ్యె మఱియుఁ
బ్రాకటకార్యముల్ బంధుమిత్రాది
జనులును దోఁచిరి స్వాంతమం దనిన
విని వాణి యాభూమివిభున కిట్లనియె

అలవడు మోహమూర్ఛానంతరమునఁ
గలిగెఁ దత్స్మృతి నీకుఁ గలగన్నకరణి
నాలోకమును బాసి యరుగ ముహూర్త
కాల మాయింటిలోగా విచిత్రముగ
మఱియు వేఱే విభ్రమం బుదయించె
నరయఁగఁ గననిభయం బగు మనము
విను తగఁ వ్యవహారవిశ్రమశ్రుతము
ననఁగ నొప్పఁగ నందు నల్పప్రతిభాస
పుట్టె షోడశవర్షములవాఁడ వైతి
విట్టిరీతిఁ దలంప నిలఁ గలయుందుఁ
దగు ముహూర్తమున నబ్దశతంబు నైన
పగిదిఁ దోఁచుచునుండుఁ బటుమాయవలన
దానికై వడి జాగ్రత్భ్రాంత మిదియుఁ
గాని నిశ్చయమనఁ గారాదు నృపతి
యులపరమార్థంబునందుఁ బుట్టుటలు
పొలియుటల్ నీటిబుద్బుదవికారములు
నిరుపాధికుఁడ వీవు నిర్లేపనుఁడవు
పరమభోగస్వరూపకుఁడవు నీవు
అన్నియుఁ గనుచుండు వన్నియుఁ గనవు
నిన్ను నీ వెఱిఁగిన నీ కన్య మగును
గనిపించువస్తు వెక్కడనైన లేదు
దనర బాలకుఁడు భేతాళభూతమును

గని మరణాంతదుఃఖము నొందుకరణి
మనుజేంద్ర! యదిగాక మఱి మరీచికలఁ
గాంచి మృగములు తత్కాంతి తోయముగ
నెంచి ద్రావను బరుగెత్తుచందమున
ననవరతం బసత్తైన ప్రపంచ
మును సత్తుగా నెంచి మూఢు లయ్యెదరు
సత్తుగా దీప్రపంచం బసత్తనుచు
న త్తఱి సకలవేదాంతమర్మములు
చెప్పి వీడ్కొని దివిఁ జేరి యాయిరువు
రొప్పుగాఁ జూచుచు నుండి రంతటను
ఆవిదూరదుఁడు నం దాత్మతత్త్వమును
భావింప నంతలోఁ బరరాజొకండు
బలముతోఁ బద్మభూపాలునిమీఁద
నలిగి కయ్యముఁ జేసి యాతని వధించె
నప్పుడు వానిదేహంబులో నుండి
తెప్పున నొకసూక్ష్మ తేజంబు వెడలి
గ్రక్కున గగనమార్గంబున కెగరె
నక్కడఁ జూచుచున్నటువంటివాణి
వదపడి లీలతోఁ బలికె నిట్లనుచు
నిదె చూడవే లీల! యింతకు మున్ను
మనలతో భాషించు మనుజనాయకుని
బనిఁబూని యన్యనృపాలుండు ద్రుంచె

వాని తేజం బిదే వచ్చి యాకసము
నూని పై కెగరిపోవుచు నున్న దిపుడు
చూడు మనుచుఁ జూపుచును వాణి లీల
తోడఁ బోవ విదూరదుని జీవరేఖ
రహిమీఱి సర్గపరంపరలందు
సహజంబుగాఁ బొంది చనిచని మఱియు
గురుతర బ్రహ్మాండకోటులయందు
మెఱయుచును బరిభ్రమించి యామీఁద
మరల దిగంబడి మహిమీఁద వ్రాలి
యిరవుగా మును పద్మఁ జేలినపురముఁ
జేరి యిల్లిల్లుఁ జొచ్చియును వెళ్ళియును
వారక పద్మభూవరుని మందిరము
గనుఁగొని యట కేఁగి క్రమ్మఱఁ బద్మ
మనుజేంద్రుతనువులో మాయగాఁ జొచ్చి
వెలుఁగ నప్పద్మభూవిభుఁడు నిద్రించి
కల గాంచి లేచినకై వడి గాను
ఆవులింపుచుఁ గన్ను లప్పుడు దెఱచి
లేవగాఁ జూచి యాలీల సంతోష
కలితయై భారతి ఘనమహామహిమ
తలఁచి నుతింపుచుఁ దత్పతికడకుఁ
బోలఁగ శాశారదతోడఁ దా వచ్చి
నిలువ లీలను జూచి నృపుఁ డిట్టు లనియె

మానిని! యీపుష్పమంటపస్థళము
నే నెన్నఁడైనను నిర్మించలేదు
ఈలక్షణం బేమి యోజఁగింపు మనఁగ
నాలీల నడుచువృత్తాంతంబు లెల్ల
వినిపింప విని రాజు విస్మయ మ్మొందె
ననుపమకరుణతో నానృపాలునకు
జ్ఞానోపదేశ మచ్చటఁ జేసి వాణి
పూని లీలను జూచి పొసఁగ దీవించి
గ్రక్కున సత్యలోకంబున కరిగె
నిక్కడ లీల నిజేశ్వరుఁ గూడి
యెనుబదివేలయేం డ్లిష్టభోగముల
ననుభవించుచు నుండి యట ముక్తులైరి
మానవేశ్వర! మనోమాయావశమున
నూని గనంబడుచున్న విశ్వంబు
పొలుపార లీనమై పోవుట జనులు
తెలిసికొందురటంచుఁ దేటగా లీల
కథఁ జెప్పి పీనినిక్కములన కవలి
కథ విను బ్రహ్మాదుఃఖాండచిన్మయము
పరిపూర్ణ మమలంబు భావనాతీత
పరమాత్మతత్త్వంబు భావింప నదియె
యచలమై సర్వదేహములందుఁ బొంది
ప్రచురనిర్వాతదీపముభంగి నుండు

నదె జీవకళయని యాత్మ భావించు
వదలక సంసారవాసన నదియె
గణుతికెక్కుచు నహంకారమై నిలిచి
యణు వల్ల సూక్ష్మమై యగ్నికణంబు
బహుకాష్ఠములఁగూడి ప్రభవింప నందు
బహువిస్ఫులింగముల్ ప్రభవించుకరణి
నాయహంకారాణువం దనేకములు
గా యహంకారాణుగణములు గలిగె
ఘనమైన యాద్యహంకారమే ప్రకృతి
యన మాయ యన మనం బనఁగా ననేక
నామరూపముల నానా ప్రపంచముగఁ
దా మించి వికసించి తన కాదియైన
పరమాత్మతత్త్వంబు భావింప నీక
మఱుఁగు తానైనట్టి మానసమందుఁ
బొలుపుగా నీజగంబులు విస్తరించుఁ
గలలచందంబునఁ గనిపించు నణఁగు
నలజీవునకుఁ బరమాత్మ కైక్యంబు
గలిగినచందంబుగాను జీవాత్మ
చిత్తరూపము దాల్చి చేష్టింప నవలఁ
జిత్తంబు ప్రభవించి సృష్టి గల్పించె
సదమలచైతన్యసాన్నిధ్యపటిమ
నొదవి విశ్వముపుట్టు నుండు నటించు

నాపరమాత్మచే నణఁగ దెన్నఁటికిఁ
గాపట్యజగము లే కలుగు లయించుఁ
గాన నంతటి కాదికారణ మాత్మ
దానిని నీవుగాఁ దలఁపు శ్రీరామా!

కర్కటి కథ.

ఇపు డొకయితిహాస మేను జెప్పెదను
జపలత నొందక చక్కఁగా వినుము
అర్కకులేశ! యీయవనీతలమున
గర్కటి యనెడి రక్కసి గల దొకటి
యది మహీశైలోత్తరారణ్యములను
గదిసి చరింపుచుఁ గనఁబడినట్టి
జనుల ననేకులఁ జంపి భక్షింపు
చును దిరుగుచు మహాక్షుద్రాత్మయైన
పాపరాక్షసి పుణ్యపరిపాకకాల
మాపట్టణము రాఁగ నాహార ముడిగి
శాంతిచేఁ జీవహింసలు జేయ రోసి
యాంతరంగికదృష్టి నాత్మ భావించి
గనుచు వెయ్యేండ్లు నిష్కర్షగాఁ దపము
నొనరింప నటుమీఁద నొక్కనాఁ డజుఁడు
దానిచెంతకు వచ్చి తరుణి నీతపము
నేను మెచ్చితి శాంతి నిలిచె నీమదిని

కూడు విడిచిపెట్టి ఘోరతపంబు
నీడ చేయక లేచి యేఁగి యొందైనఁ
బాపకర్ములఁ జంపి భక్షింపు మనుచు
నాపద్మజుఁడు దాని కప్పుడు చెప్పి
చనియె నంత సమాధి చలియింప కతివ
పనిఁబూని నిర్వికల్పసమాధియందుఁ
దెగువ మీఱి యనేకదివ్యవత్సరము
లగణితమతి నుండి యట లేచిపోయి
యాఁకలి మునుపటియట్ల పుట్టఁగను
వీఁకతో మనుజుల వెదకుచు నొక్క
యడవిలో నడిరేయి నరుగుచు నుండి
విడిఁబడి మెకముల వేఁటాడి యందు
వచ్చుచున్న కిరాతవరుని దన్మంత్రి
నచ్చుగా నీక్షించి యార్భటింపుచును
బదరి పల్కెఁ గిరాతపతి! నిన్ను మైత్రి
నదిమి చంపి భుజింతు నాఁకలిదీఱ
అటుచావ లేని నే నడిగినప్రశ్న
లిటమీఁదఁ జెప్పుఁడ వెట్లన్న వినుఁడి
పాయక మితిలేని పద్మజాండంబు
లేయణువందుండు నింపుసొం పెసఁగఁ
గదిసి యనేకసంఖ్యలు బుద్బుదములు
వదలక యే మహావార్ధిలో నుండు

నాది నవవకాశ మైన యాకాశ
మేది తా నరయఁగా నేమియు లేక
యించుకగలవస్తు వెయ్యది గలదు
చంచలసంసారసౌఖ్యంబు లనెడి
జాడల భరియించి చరియింపకున్న
వాఁడు నెవ్వాఁడు సర్వంబునం దెవుడు
ఘనముగా నుండియుఁ గడముట్టిచూడ
నానర నుండక వెల్గుచుండు నెవ్వండు
ధరను జేతన నొంది తా నెవ్వఁ డయ్యె
నరయు నెవ్వఁడు మింట నద్భుతంబుగను
చిత్తరువును వ్రాసి చిత్రవర్ణముల
సత్తైన సూక్ష్మబీజంబులో స్థూల
వృక్షం బణఁగినట్లు వివిధప్రపంచ
మక్షయ మగుచు నేయణువులో నుండుఁ
బ్రాకటంబుగఁ బృథగ్భావమై యెపుడు
నేకమై తగువస్తు వెయ్యది ద్రవము
నుదకంబు నొకటిగా నుండుచందమున
వదలకయే రెండువలెఁ దోఁచి యొకటి
యగుచు నుండెడి దెద్ది యని వితర్కించి
పగటుతో నడుగ నప్పుడఁతివాక్యములు
విని భీతిలక జనవిభుఁ డాత్మమంత్రిఁ
గనుఁగొని దీనివాక్యముల కర్థములఁ

దెలుపు మటన్న మంత్రి వివేకయుక్తి
కలితుఁడుగానఁ గర్కటి కిట్టులనియె
నతివ రాక్షసి! మమ్ము నడిగిన ప్రశ్న
లతిరహస్యములు వేదాంతగూఢములు
కావునఁ జెప్ప శక్యంబు గా దైన
భావించి చెప్పెదఁ బట్టుగా వినుము
సదమల బ్రహ్మంబు సత్య మనంత
మది వాఙ్మనోతీత మాకాశనిభము
నగుచుండు నటువంటి యాత్మాణువందు
తగ నజాండములు విస్తారంబు లగుచుఁ
బొడముచు బుద్బుదంబులమాడ్కి నణఁగు
నడరార మఱియు నత్యద్భుతం బగుచుఁ
బ్రవిమలాకాశమై బాహ్యంబులేని
యవకాశమే చిన్మయంబు లోచుండి
యద్వయం బై యిది యది యనరాదు
తద్వస్తుసంతతి దాననే గలిగెఁ
క్రమ మొప్పఁగాఁ దత్ప్రకాశతవలన
నమరి చేతనుఁడైన యతఁడు భేద్యుండు
గనుక స్వశీలసంకలితుఁడై యుండె
ననుపమాత్మాకాశ మంది జగములఁ
దనతలంపుననె చిత్తరువుగా వ్రాయు
ననఘాత్ముఁడై నట్టి యతనితలంపు

వలననే సర్వవిశ్వము దోఁచెఁ గనుక
వెలయు నీవిశ్వంబు వేఱుగా దన్ని
తాన యగుటఁ జేసి తన కన్యవస్తు
వేనాఁటికిని గల్గ దింత కాత్రయుఁడు
నగువాఁ డొకఁడు నిశ్చయంబుగా నుండు
నగణితసద్రూప మగుచుండుఁ గనుకఁ
బరమాత్మ గలఁడని పండితోత్తముల
చిరతరప్రజ్ఞతోఁ జెప్పఁగా నొప్పు
నని మంత్రి కర్కటి కాత్మనిశ్చయము
వినిపింప నది వాని వినుతించి యతని
దొరను సంతోషంబుతోఁ జూచి నీవు
నెఱిఁగినరీతి నా కెఱిఁగింపు మనఁగ
విని యమ్మహీపతి వేడ్కగా దానిఁ
గని యిట్టు లనియె నఖండయుక్తులను
వినవె కర్కటి! సర్వవిశ్వంబు మిథ్య
యని యెఱింగినవె మహాత్మునిఁ దెలియ
వచ్చు సంకల్పవివర్జితుఁడైన
హెచ్చుగానే స్వామి నెద నుంచవచ్చు
మెఱయ నేస్వామి యున్మేషనిమేష
సరణి నంతయుఁ బుట్టి సమయుచు నుండు
ఘననిగమాంతవాక్యంబు లేదైవ
మును గొప్పగా నెంచి మొనసి నుతించు

గురుతరబ్రహ్మాండకోటుల నిండి
తిరముగా నుండి యే దేవుండు దృష్టి
విషయంబు గాక యే వెలుఁగుచు నుండు
ఝషఘష లేక చరాచరమ్ములును (?)
లలిసి నేదేవులీలను బ్రభవించి
బలిసి వర్తిలు నదే బ్రహ్మమా నింతి!
విశ్వాత్ముఁడై సర్వవిశ్వంబుఁ జేసి
విశ్వంబు తాన యై విశ్వంబుఁ గనుచు
విశ్వేశ్వరుం డన వెలుఁగుచున్నట్టి
శాశ్వతాత్మబ్రహ్మ సన్మాత్ర సత్య
వాక్యార్థమును నీవు వచసగా నడుగ
నైక్యానుసంధాన మబ్బె మా కనుచుఁ
బలికిన సంతోషభరితాత్మ యగుచు
నలరి కర్కటి యిట్టు లనియె నోనృపతి!
యహహా మీ వాక్యంబు లమృతతుల్యములు
సహజసుజ్ఞానభాస్వరములు గాన
మీరు పుణ్యాత్ములు మీ దయఁ జ్ఞాన
మారూఢమై సంశయములఁ దీర్చినది
యానంద మొదవె నది విని యనుడు (?)
దాని కిట్లనియె నోదానవి! నీవు
పనిఁబూని వికృతరూపము మాని సౌమ్య
తనువుతో వచ్చి మాస్థలమున నుండు

సతి నీకు వస్త్రభూషణముఖ్యవస్తు
వితతుల నిత్తు మాపీడుఁ(యుందుఁ
జరియింపుచున్న రాజద్రోహమతులఁ
బరఁగుచోరుల మహాపాపకర్ములను
జెనఁటులఁ జంపి భక్షింపుచు నుండు
మని చెప్పి మంత్రితో నానృపాలుండు
తనగృహంబున కేఁగెఁ దదనంతరమున
జనపతి చెప్పినసరణి దప్పకయె
తనపూర్వదారుణతను వందు వీడి
ఘనసుందరాంగియై గంధమాల్యములు
చేలభూషణము లిచ్చిన ధరింపుచును
మేలిమి నానృపుమేడలం దుండు
పాపకర్ములఁ జంపి భక్షించికొనుచు
నావట్ల నుండక యరిగి హిమాద్రిఁ
జేరి యందు సమాధిఁ జేసె నటంచు
నారామచంద్రున కావసిష్ఠుండు
వనుపడ కర్కటి ప్రశ్నోత్తరముల
మన మొప్పఁగాఁ జెప్పి మరల నిట్లనియె
జనవర! నీకును సంసారసుఖము
తనియ కున్నట్టి చిత్తవిలాసమునను
గలుగు రాగాదివికారదోషములఁ
జెలువార్చి రోసినచిత్తమే మరల

విమలమై సంసారవిభ్రమ మొక్క
సమయ మందఱఁగక చపలించనేని
తెప్పున సుజ్ఞానదృష్టి సంధించి
యప్పుడాచాపల్య మణఁచుచు నుండు
నినతేజ! యిఁక నొక్క యితిహాస మేను
వినుపింతు నెట్లన్న విమలచిచ్ఛక్తి
సువిలాసమున మనుజులనిశ్చయంబు
ప్రవిమలంబై జగద్భ్రాంతి నణంచు
అది యెట్లనినఁ జిత్తమునఁ బాయకుండుఁ
బోదు ప్రపంచమ్ము భూతమ్ము గాంచి (?)
వెఱచుచున్నటువంటి వేళ గురుండు
సరసాత్మ యిది ప్రపంచవినాశ మనుచు
భయము నొందకు మీప్రపంచంబు బ్రహ్మ
మయమని చెప్పఁగా మది భీతి విడిచి
యరసి చిత్తార్భకుఁ డానంద మొందు
కరణి నీ కిఁక నొక్కకథ వినిపింతు

ఇందుపుత్రోపాఖ్యానము.

నది యెట్లనిన నిందుఁ డను భూసురుండు
కదలక సతితోడఁ గైలాసమందుఁ
బరమేశుఁ గూర్చి తపముఁ జేసి శివుని
వరమునఁ బదిమంది వరపుత్త్రకులను

గాంచి కొన్నాళ్లుండి కాలవేగమునఁ
బంచత్వమును బొంది పడిపోవ నతని
సతి యగ్నిలోఁ జొచ్చి సమయగా వారి
సుతు లందఱును జూచి శోకించి తాము
నేయఁగాఁ దగుక్రియల్ చేసి యామీఁద
నాయగ్రజునిఁ దమ్ము లందఱుఁ జూచి
తల్లిని దండ్రిని దలఁచి బేర్కొనుచుఁ
దల్లడింపుచు నేడ్చుతమ్ములం బిలిచి
యేల యేడ్చెదరు మీ రెంత యేడ్చినను
జాలిచే జనకుండు జనని క్రమ్మఱను
వచ్చి మీశోకంబు వారింపఁగలరె
యిచ్చట వగవక యేమైన వరము
లరలేక మీరు న న్నడుగుఁ డటంచుఁ
గరుణ మీఱఁగఁ బల్కఁగాఁ దమ్ము లనిరి
యన్న గోపుగనూరి యధికారికొలఁది (!)
యున్నంతపదవి మా కొసఁగు మటంచు
నడుగఁగా నది స్వల్ప మది మీకు వలవ
దడర నింకేమైన నడుగుఁ డటంచుఁ
బలుకఁగా సామంతపదవి మా కొసఁగు
మలయ కిప్పు డటన్న నది యేటి పదవి
యిఁక మఱేమైన నే నిచ్చెద ననినఁ
బ్రకటమై తగు రాజపదవి నిమ్మనిన

విని యది మీకేల వేఱె వరంబు
మొనసి న న్నడుగుఁ డిమ్ముగ నన్న వారు
సకలరాజన్యశాసనుఁడైన నృపతి
యకలంకపద మీయు మనఁగ నవ్వరము
ఆరాజపద మేల యని నింద్రపదము
గౌరవంబుగ వేఁడఁగా నతం డనియెఁ
దగఁ బ్రజాపతికి సిద్ధముగా ముహూర్త
మగువేళఁ జెడిపోవు నయ్యింద్రపదవి
కావున మీ రది కాంక్షింపవలదు
వేవేగ నడుగుఁడీ వేరొక్క వరము
అనవుడు వారుకల్పాంతరంబులను
ఘనమై లయింపనిగతి నీయు మనిన
నాయగ్రజుండు కల్పాంతరంబులను
మాయక వెలుఁగు బ్రహ్మపదంబు మీకు
నిచ్చెద ననఁగ న దేరీతి మాకు
హెచ్చుగాఁ బ్రాపించు నెఱిఁగింపు మనిన
దయను దజ్జ్యేష్ఠుండు తమ్ములం జూచి
నయముగా నిట్లను నానాజగములఁ
బుట్టించు బ్రహ్మను బుద్ధిచేఁ జిక్క
బట్టి ధ్యానించి తత్పద మందవచ్చు
నని చెప్పి తమ్ముల నందఱఁ దోడు
కొనిచని యొకదిక్కు గురుతుచిస్థలిని

జేరి పద్మాసనాసీనులై బ్రహ్మ
నాహాంధిగా చిత్తమందు భావించి
యమరుల్ఁ బుట్టించునటువంటి బ్రహ్మ
లము తా మనుచు నిశ్చలత్వంబు నొంది
తముఁ దామె చూచుచుఁ దప మాచరింప
నమితమౌ వర్ష శీతాతపవాత
ములచేతఁ దద్దేహములు నాశ మొందె
నలఘుదివ్యాంగంబు లాపదిమంది
ధరియించి తాము విధాతలై వేఱె
పారిపారి జగములఁ బుట్టింపఁ జూచి
మొదటిబ్రహ్మైశ్వర్యమును బొంది తలలు
కదలించి యూఁచె నీక్రమముఁ బాటింపఁ
జిత్తమే కర్తయై సృష్టి కంతటికిఁ
జిత్తమే జీవుఁడై చేష్టింపుచుండు
నది యెట్టు లనిన బహ్మలమని వారు
పదిమంది చిత్తముల్ పట్టి భావించి
భావనాసిద్ధియే బ్రహ్మలై దేహ
భావన మఱచి రోపార్థివాధీశ!
*దేహవాసనలఁ బొందిన దేహి మరల
దేహమే దాల్చు ముక్తిని బొంద లేఁడు
ఆత్మవాసన నొందినటువంటి దేహి
యాత్మయం దైక్యమౌ నని వసిష్ఠుండు

చెప్పిన నూహించి శ్రీరామచంద్రుఁ
డప్పు డిట్లనియె దేహమున కందున్న
జీవునకును వేరు సిద్ధమై యుండు
నావిధంబుగ నుండినప్పటికైనఁ
గాయంబు సుఖము దుఃఖంబు జీవునకు
నాయాయెడలఁ గల్గిన ట్లుండకున్న
హేత మెప్పుఁ జెప్పు మునీంద్ర! యటంచు
నతిభక్తితో రాముఁ డడుగ వసిష్ఠ
మౌని యిట్లనియె నోమనుజేంద్ర! దీని
కే నొక యితిహాస మెఱిఁగింతు వినుము.

కృతమేంద్రోపాఖ్యానము.

అరయ నింద్రద్యుమ్నుఁ డనువాని భార్య
మెఱయుచుఁ దగుపైఁడిమేడపై నుండి
యొకవీధి నొకచోట నొకవిటకాని
సుకుమారదేహుని జూచి మోహించి
కలయఁ గోరుచు నుండఁగా నానృపాలు
కొలువులో నితిహాసకుఁడు చేరి మదిని
దలఁచి ప్రస్తావోచితంబుగా మున్ను
బలభేది గౌతముభార్యను గూడి
చనిన వృత్తాంత మాజననాయకునకు
వినిపింప నది తాను విని రాజపత్ని

తనమది నిటు తాను దలఁచె నహల్య
మొనసి యింద్రుని బొందె మునిని వంచించి
యటువంటి పెద్ద లట్టి రఁట పూర్వ
మిట పాపభీతి నా కేల యహల్య
నే నేను విటకాఁడు నిర్జరేశ్వరుఁడు
గా నిర్ణయించి యాఘనుని బొందెదను
నా కేమిభయ మని నడిరేయి పోయి
జోకగా మును తాను జూచినవిటుని
గలిసి వేడ్కల నుండఁగాఁ బొంచిపొంచి
వలనుగాఁ దలవరుల్ వారి నిద్దఱిని
గనుఁగొని దండించి గ్రక్కునఁ దోడు
కొనిచని యొకదిక్కు కూర్చుండఁ బెట్టి
క్షితిపతి కావార్త చెప్పిన లేచి
యతిభీషణాకారుఁడై వారిఁ జేరి
వారక కొట్టింపఁగా వారు మోహ
పరవశులై మోహబాధ లాత్మకును
దోఁచగ నందుఁ బొందుకు నొండొరులను
జూచుచుఁ బలుమారు చొక్కుచు హావ
భావవిలాసవిభ్రమవికారములఁ
గావింపఁ జూచి యాగ్రహముతో నృపుఁడు
కొంకక మఱిమఱి కొట్టింప నగుచు
శంకింప కిరువురా జనపతిం జూచి

పలికె రిట్లనుచు భూపాల మామైత్రి
తెలియక కొట్టించితివి శరీరములఁ
గోయించినను నొప్పి కోపంబు భయము
కాయాభిమానంబు గలుగ దెట్లనిన
సరసమా దేహవాసన నెడఁబాసి
పరమనోవాసనావశులమై కలసి
యుండఁగా నీ విప్పు డొట్టిదేహముల
దండించి కొట్టింపఁ దగ దదెట్లనినఁ
జిత్తమే హేతువౌ సృష్టి కంతటికిఁ
జిత్తంబు లేకయే సృష్టి యెట్లగును
నారయ భూజలతాదులఁ జగము
పారెకు పత్తి రసంబైన కరణిఁ
దనువులయందుఁ జిత్తము ప్రకాశించి
తనియక పను లిట్లు తాన గావింపఁ
గాను జడములైన ఘటముల నీవు
పూని కొట్టించినఁ బోవునే కినుక
తను వణంగినను జిత్తము దేహశతము
లను దాల్చు విడుచు మూలములఁ దా నిల్చుఁ
దాఁ దాల్చి విడిచిన తనువులకొఱకుఁ
దాఁ దాపపడునె చిత్తం బెడనైనఁ
జిత్తధర్మముల లక్షించి నీ వెఱుఁగు
మిత్తఱి నీకోప మేల నీ కనిన

విని వారి నాయూరు వెళ్ళఁగొట్టించి
మనుజేశ్వరుండు సమ్మతిఁబొందె నంత
వా రిద్ద ఱలిగి యవ్వలఁ గోర్కెతీఱఁ
గూరిమితోఁ గూడి కొన్నియేం డ్లుండి
తనివొంది యటమీఁదఁ దనువులు విడచి
మొనసిన సుజ్ఞానమున సిద్ధులైరి
యని చెప్పి మరల నిట్లనె వసిష్ఠుండు
జననాథ! వినవయ్య సకలదేహులకు
నరయఁగా రెండుదేహము లుండు నందుఁ
దెఱఁగొప్పఁగా మనోదేహంబు శీఘ్ర
గతిచలనంబు నాక్రమముగా స్థూల
మతిశయమాంసమయంబుగా నుండు
నన విని రాముఁ డిట్లనె నోమునీంద్ర!
మనము జడంబును మఱి యమూర్తమును
బొరిని సంకల్పప్రభూతమై యుండి
ధరను దేహము నెట్లు ధరియించియుండు
నన వసిష్ఠుం డిట్టు లనియె నోరామ!
విను మనంతంబును విమల మవ్యయము
నచలంబు నగు పరమాత్మసంకల్ప
ఖచిత మేమనఁ గనంగా నొప్పుచుండి
తిరముగా బ్రహ్మోపదేశమా నొక్క
షరనేతివాస మాశ్చర్యంబుగాను

శ్రీమహితాత్మ! నేఁ జెప్పెద ననుచు
నామానివర్యుఁ డిట్లనియె వెండియును

చిత్రోపాఖ్యానము.

చొరవగా నేదిక్కు జూచినఁగాని
యరుదుగా నూఱేసియామడలంత
నిడుపు వెడవు గల్గి నెరసియున్నట్టి
యడవిలోపల సహస్రాక్షులు వెయ్యి
కరములు గల భీమకాయుండు మించి
పరిఘలఁ దనమేను పలుమాఱు తాన
నతికికొంచును నాశనంబును బొంద
కరఁటు లుండినతోఁట కరిగి కరంజి
వనములోఁ జేరి యవ్వల నూతిలోన
మునిఁగి గ్రక్కున లేచి మునుపటిరీతిఁ
గదళికావనములోఁగాఁ బ్రవేశించి
పదపడి మే నెల్లఁ బగల నడంచి
కొనుచున్న నేను గన్గొని యంతఁ గటికి
తనమున నడిచికోఁ దగదని పట్టి
వారింప నెలుగెత్తి వాఁ డేడ్వ నేడ్వ
కూరకుండు మటంచు నూఱడింపఁగను
నతఁడు నవ్వుచు మేను హస్తంబు లెత్తి
ప్రతిభతో ఖండించి పాఱవైచినను

నది చూచి వెఱఁగొంది యావలఁ జనఁగఁ
గదిసి భయంకరాకారుఁ డందొకఁడు
తనమేనికండలు తాన ఖండించి
తినుచున్నఁ జూచి యీఘోరకృత్యంబు
వలదు నిలువు మన్న వాఁడు నామీఁద
నలిగి తిట్టుచుఁ జని యందుఁ గూపమునఁ
బడియె నం దిటువంటిప్రజలను బెక్కు
పొడగంటి నో రామభూపాల! నీకు
నీకథతాత్పర్య మెఱుఁగరా దేను
వీఁకతోఁ జెప్పెద విను మదెట్లనిన
సరవి నరణ్యంబు సంసారఘోర
మిరువుకు పురుషులం దెవ్వ రటన్నఁ
గన మానసాఖ్య లక్కరములు పరిఘ
లనినవి ధీవృత్తు లగుచుండు మఱియుఁ
బొలుపారు ప్రహరణంబులు పాపదుఃఖ
ములు నందు కూపంబు మొగి నిరయంబు
అరఁటితోఁటన్నది యమరలోకంబు
మఱి కరంజము లను మనుజసంఘములు
ఎలమి శాస్త్రవివేక మేను భావింప
నలభోగశైథిల్య మగుచుండుఁ జిత్త
పరితాప మగువాని ప్రబలదుఃఖంబు
సరసహాసం బాత్మసంతోషసుఖము

తలఁప నమంగళత్యాగం బనంగ
విలసిత మైనట్టిస్ఫూర్తి నాశంబు
ననువాఁడు శోపించినది నా స్తికత్వ
మని పితామహుఁడు ము న్నతికృపతోడఁ
దేటగాఁ దన కుపదేశించినట్టి
మాటల వరుస రామక్షితీంద్రునకు
మచ్చిక నెఱిఁగించి మాని యిట్లనియె
హెచ్చుగా మోక్షంబు నిశ్చయింపుచును
నొనర నాత్మవివేక మొకకొంత గలిగి
యును భోగములు మానియును బాహ్యసంగ
మును బాసి సంశయముల పీడలేక
పనుపడి నిర్వాణపద మొందలేక
స్థిరమోక్ష పద మొందఁ దివురుచందంబు
పరితాప మనఁబడు భావించి చూడ
జ్ఞానయోగము నొంది సత్వంబు రోసి
పూని మనోలయంబు నొనర్చునదియె
హత్తినయానంద మని చెప్పఁబడును
చిత్తమే పురుషుండు చిత్తమే ప్రకృతి
చిత్తమే సంసారసృష్టి యటంచుఁ
జిత్తమందే నీవు చింతించి తెలిసి
మొనసి చిత్తత్యాగమును జేసి సౌఖ్య
మును బొందు రామ! యిమ్ముగ సర్వశక్తి

పరమద్వయము సర్వపరిపూర్ణ మజము
పరమాత్మయును బరబ్రహ్మ మనంగఁ
దగి సర్వభూతవితానంబులందు
నగణితమై యుండి యంతట నుండు
సకలదేహములందు శక్తిరూపమున
సకలంకమై మానసము వెల్గుచుండు
నలఘుచరిత్ర! నీ వది యేది యనిన
విలసితప్రజ్ఞతో వినుము చెప్పెదను
లలి మించునాత్మనుల్లాసశక్తియును
బొలుపొందు నాబ్రహ్మమునకుఁ జిచ్ఛక్తి
సలిలంబునకు ద్రవశక్తి యగ్నికిని
యలరువాహకశక్తి యాకాశ మంటి
నలువొప్ప వాయువునకు స్పందశక్తి
యలగగనంబున కతిశూన్యశక్తి
కానవినాశనమునకును లయశక్తి
యును గల్గుచుండు మయూరంబు తరువు
పై నుండ నీళ్లలోపల దానినీడ
కానవచ్చినరీతిగా సూక్ష్మ మగుచు
వెలయు బీజంబులో విపులవృక్షములు
పొలుపొందుచుండిన పోలికగాను
సలలితస్థూలసూక్ష్మస్వరూపముల
వెలుఁగుచు నుండు నీవిశ్వ మంతయును

నలరారు దేశకాలాదివై చిత్రి
వలన సస్యంబులు వసుమతిమీఁదఁ
బరమాత్మబలముచేఁ బండు నశించు
నరయఁగా వృద్ధిక్షయంబులు లేక
ఫలితార్థ మగు పరబ్రహ్మసాన్నిధ్య
బలముచేఁ జిత్తంబు బహువిధసృష్టి
గావించు లేనివి గలిగించుఁ బ్రోచు
భావింపఁ దాఁ గనఁబడ దందు నిపుడు
ఒకయితిహాస మే నొగి వినిపింతు
నొకరాజపుత్రకు నొకదాది చాల
గారవింపుచు నొక్కకథ వినిపించె
నారీతి యెట్లన్న నరుదుగా వినుము
అరయఁగా నతిశూన్యమైన పట్టణము
నిరవొంద నొకరాజు నేలుచు నుండు
వానికి మువ్వురు వరసుతుల్ గలరు
గాని యం దిరువురఁ గనలేదు తల్లి
ఒకఁడు గర్భంబునం దుదయింపఁ డట్టి
యకలంకపుత్రకు లాకాశవనముఁ
జేరి యచ్చటను జూచి ఫలించువృక్ష
వారంబులను గాంచి వారందు నిలచి
యప్పుడే యొకవేఁటలాడి రటంచు
విపరీతకథఁ జెప్ప విని బాలకుండు (7)

నిజ మనుకొనినట్లు నీవు లోకముల
నిజమని చూడక నిస్పృహాత్వమున
సంకల్పమును మాని సారెకుఁ బోడము
శంకల నణఁచి నిశ్చలశాంతిఁ బొందు
సంకల్పములు చిత్తసంభవమ్ములుగ
నంకితంబుగఁ జూడు మవి నీవు గావు
కడఁగి తాఁ జేయుసంకల్పంబుచేత
నడరారఁగా బద్ధుఁ డగు మూఢజనుఁడు
ఘనుఁడు తాఁ జేయు సంకల్పంబువలన
ననఘాత్ముఁడై ముక్తుఁడగు నిశ్చయముగ
సరవి నెన్నఁగ నసత్సంకల్పములను
మఱచి సత్సంకల్పమతి నొందు మీవు
అతిబాల్యకాలంబునందు విజ్ఞాన
రతుఁడవై గాఢవైరాగ్య మొందితివి
గనుక బంధుఁడవును గావు బంధుండ
వని చింతఁజేతురే యర్కకులేశ!
సరసమనోవిలాసము బంధ మగును
మెఱయఁ దన్నిరసనమే ముక్తి యగును
లలిని దన్మానసోల్లాసవైభవము
వలన గోష్పదమంత వసుధ యోజనము
కరణిఁ దోఁచును క్షణకాలంబుఁ జూడఁ
బరువడి బ్రహ్మకల్పం బగుచుండు

శోకనిదర్శన మిందు కూహించి నీకుఁ
బ్రకటించి చెప్పెద భావించి వినుము

లవణశాంబరికోపాఖ్యానము.

అవని మహోన్నతం బగుపురమందు
లవణుం డనెడురాజు లలి నొక్కనాఁడు
సదురునఁ గొలువున్న సమయమం దతని
కెదుట నిల్వంబడి నింద్రజాలికుఁడు
మాయలఁ బన్నుచుఁ గ మంత్రింప సభ్యు
లాయెడ మోహితులై చూడఁగాను
నొనరఁగా రెండుముహూర్తముల్ రాజు
కను మూసి నిద్రించి కలఁ గాంచి లేచి
తనమంత్రివరులతోఁ దగ నిట్టు లనియె
ఘనులార! నే నొక్కకల గంటి నిపుడు
అది యెట్టులన్న ఘోరారణ్యమునకుఁ
బదపడి తురగంబుపై నెక్కి చనఁగ
నప్పు డాఘోటక మడవిలో నన్ను
దెప్పునఁ బడవైచి తెఱఁగున మించి
పరుగెత్తఁగా నేను బ్రాణభీతినను
దరుశాఖ వేగ హస్తంబుతోఁ బట్టి
వ్రేలాడఁగను వాజి విడఁబడి యుఱికె
నాలోన సూర్యోదయం బయ్యె నంతఁ

దనచేనికాఁవున్న తండ్రి కన్నంబు
గొని యావనముదారిఁ గులుకుమిటారి
యగు నొక్కచండాలి యరుదేరఁ జూచి
దిగువకు మెల్లగా దించవే నన్ను
నీ వనగా నది నేర్పుగా జాల్లు
వేవేగఁ దెచ్చి యా వృక్షంబుక్రింద
నెత్తుగాఁ జేర్చి పై కెక్కి నన్బట్టి
మెత్తగా దించిన మెచ్చి నేదానిఁ
గామించి వరియించి కలసి యచ్చోట
నామాలదానియం దనురాగసుతుల
నలుగురిం గని కొన్నినాళ్లు పోషింప
నఁబడి పొడమఁగా నాలుఁబిడ్డలను
దోడుక వలసలో దూరాటవులకుఁ
గడు వేగఁ జని కొంతకాలమం దుండఁ (?)
గాను బిడ్డలు నాలుఁ గాలవేగమున
మేనులు విడువఁగా మిడికి దుఃఖంబు
చే సహింపఁగలేక చిచ్చులో దుమికి
యాసమయంబునం దదరి మేల్కాంటి
మహిని విశాంబరీమాయాకృతంబు
సహజమైనటువంటి స్వప్నంబుగాదు
అలరుమనోమాయ లఖిలమర్త్యులకుఁ
గలిగించు దుఃఖ మీకరణి నటంచు

నెఱుఁగఁగా నందున్న యింద్రజాలికుఁడు
మఱి యందు నిల్వక మాయమై చనియె
వెఱఁగంది సభ్యు లావింత భావించి
యెఱిఁగి యాభూపాలు నీక్షించి యనిరి
జననాథ! వీఁ డింద్రజాలియై యున్న
ధనము గైకొనక యంతర్ధాన మొంది
చనునె జగద్విలాసం బిట్టి దనుచు
జనులకుఁ జూప నిచ్చటికిఁ దా వచ్చి
మెఱసినవాఁ డనిమిషమాత్ర గాని
నరుఁ డనఁగూడ దనంతరూపముల
నలరుచున్నపరాత్ముఁ డాద్యుఁడై తాను
నొలయక మాయామనోరూపములను
దా తాల్చి సకలభూతములకు భ్రమల
ఖ్యాతిగా నీరీతిఁ గల్పించుచుండుఁ
గావునఁ జింతింపఁగా నేల యనుచు
భూవరునకు వారు పొసఁగఁ జెప్పి రని
పలికి క్రమ్మఱ రామభద్రునిఁ జూచి
జలజాప్తకులదీప స్వల్పకాలమునఁ
జాలగాఁ బెక్కేండ్లు జరిగిన యింద్ర
జాలంబుగాని నిశ్చయ మనరాదు
చింతించి యెంతఁ జేసిన మనోమాయ
లంత హెచ్చుచు నుండు నణఁచిన నణఁగు

నలువొప్ప సంయమనంబున శాంతి
గలుగుఁ దచ్ఛాంతిని గట్టిగాఁ బట్టి
మదిని నిరోధించి మానితజ్ఞాన
మెద నుంచి ధ్యానసమేతుఁడై దినము
మఱవక ధ్యానము౯ మందరాచలము
నరసి సంసారతోయధిని గలంచి
విడిచి సంకల్పముల్ విడిచి భోగేచ్ఛ
విడనాడి సంసారవృక్షము ద్రుంచి
యలమనోవ్యాధుల కౌషధం బగుచు
వెలసిన వైరాగ్యవిభవంబు నొంది
చిరతరసచ్ఛాస్త్రశిక్షచేఁ జిత్త
మఱిముఱి మెత్తనై నప్డు దేమఱక
యెఱుకగా నినుముతో నినుమును ద్రుంచు
కరణిని సుజ్ఞానకలితచిత్తంబు
చేత నీయజ్ఞానచిత్తము ద్రుంచు
ఖ్యాతిగాఁ బౌరుషకలితేప్సితముల
వదల కనుభవింపవలె నన్నచిత్త
మదియె కోరుచు నుండు నణఁచిన నణఁగుఁ
గావునఁ జిత్తవికారధర్మముల
భావించి వానికిఁ బరుఁడవై యుండు
మని మఱికొన్ని రహస్యముల్ దెలుప
విని రాముఁ డమ్మునివిభుని కిట్లనియెఁ

దొడరి తామరనూలుతోఁ బర్వతములు
పడనీడ్చి బంధించువగిది విశ్వమును
దెరలక తాను బంధించె నావిద్య
వెఱఁగైన దీరీతి వినవిన లవణ
కుతలాధిపతి తనకొలువులో నుండి
యతికష్టముల నొంది యవల మేల్కాంచి
మఱి యేమి జేసి సమ్మతిఁ బొందె ననఁగ
వరమునీంద్రుండు భూవరున కిట్లనియె
బరువడి లవణభూపాలపుంగవుఁడు
సురుచిరమతి రాజసూయాధ్వరంబు
నూని నేయఁగఁ బురుహూతుండు చూచి
తా నోర్వఁజాల కాధరణీంద్రుకడకుఁ
దనదూత నంప నత్తఱి వాఁడు లవణ
జనపతిసభ నింద్రజాలంబు పన్ని
యావేళ నతని మోహాంధునిం జేసి
వేవేగఁ జనియె నవ్విధ మేల యనిన
నది విను రాజసూయాధ్వరకర్త
పదియును రెండేండ్లు ప్రబలదుఃఖముల
ననుభవించుట నిజ మటుగాన నతఁడు
తనియ కాద్వాదశాబ్దముల దుఃఖంబు
గన ముహూర్తద్వయకాల మాకష్ట
మనుభవించినమీఁద నంతఃపురంబుఁ

చేరి యాస్వప్నవిచిత్రంబు మఱవ
కారటఁబడుచుండి యమ్మఱునాఁడు
కలలోనఁ దాఁ గన్న కాననంబునకు
బలములతోఁ దాను బైనమై పోయి
యాకలలోఁ గాంచి నట్టిచందములు
వీఁకతో నిజముగా వేవేగఁ జూచి
యది యెవ్వరికిఁ జెప్ప కక్కటా! యనుచు
మదిఁ జింత నొంది యుపురపురిఁ జేరి
యట సుఖస్థితి నుండె నాలవణుండు
పటుతరవిద్యాప్రభవ మిట్టిదియె
జగతి నసత్యంబు సత్యమై తోఁచు
నగణితాత్మక! యిది యద్భుతం బనిన
విని రామచంద్రుండు వెఱఁగు నొందుచును
మనము సంశయ మొంద మఱల నిట్లనియె
గలలోన లవణుండు గన్నచిహ్నములు
నిలుకడగా నందు నిలిచి యెట్లుండె
నీవింత దెలుపు మునీంద్ర! యటన్న
నావసిష్ఠుం డిట్టు లనియె నవ్వుచును
విను రామచంద్ర! యీవిద్య పెంపిదియె
గని యిది యది యని గణుతింపరాదు
కలది లేదనిపించుఁ గలుగనిదాని
దెలుప నిశ్చయ మనిపించుచు నుండు

ఘనతపోధనుఁడైన గాధివర్తనము
విన నది యిట్టిదే వెనుకఁ జెప్పెదను
నలిని జాగ్రద్వాసనలు నిక్కములుగఁ
గలలోన నిజములై కనిపించి మరల
మేలుకొన్నపుడును మిథ్యగా వెలయు
నాలవణుండు ప్రత్యక్షంబుగాను
మఱునాఁడు చూచినమాయ యేమనినఁ
గరమొప్పఁగాను బుష్కరదేశములను
బరఁగఁ జండాలసంస్పర్శనుం డొక్క
నరపతిపురములోనం గనఁబడును
భావికార్యములస్వప్నములు సూచింపుఁ
గావున లవణునికల నది దోఁచె
జగతిని నీకు నాశ్చర్య మేమిటికి
నగధీర! వినుము జ్ఞానంబు జ్ఞేయంబు
వరుస నాపాదింప నస్తుసత్తను
వెఱఁగేల సుజ్ఞానవిధ మిదే నమ్ము
మావింత లనృతంబు లంచు భావించు
వావిరి బహువస్తువరమధ్యముల
యందుఁ గేవలగగనాభమై నిండి
యొందు నెవ్వరికిఁ దా నెదురుగాఁ గానఁ
బడక తెలివిలేక భావనగాక
జడతలే కుండెడి సద్రూప మెద్ది

అది నీవుగాఁ గని యానంద మొందు
పొదువుగా నాబ్రహ్మమున నాదియందుఁ
జిత్తంబు పొడమెను జేష్టాకరముగఁ
జిత్తమందే పుట్టుఁ జింతనంబులును
సటల చింతనముల సవికల్పజాల
పటిమ జనింపఁ బ్రపంచంబు నభము
నందు నీలిమ దోఁచినటువలెఁ దోఁచి
యెందును శూన్యమయ్యె నిజంబుగను
గనఁబడుచుండు లే గాని యథార్థ
మని దానిఁ జూడకు మాత్మనె చూడు
సంకల్పజాలముల్ చాలింప నపుడు
కొంకక చిత్తంబు కుదిరి తా నణఁగుఁ
జిత్తం బణంగినఁ జి త్తన్నియెడల
సత్తై వెలుఁగుఁ జంద్రచంద్రికకరణి
నని లవణచరిత్ర మరుదుగాఁ జెప్పి
మునిపతి మరల రామున కిట్టు లనియెఁ

అజ్ఞానభూమికాప్రస్తకము.

బొలుపొంద నజ్ఞానభూమిక లేదు
గలదని యెట్లన్నఁ గ్రమముగా బీజ
జాగ్రత్తయును మఱి జాగ్రదవస్థ
జాగ్రదతిశయంబు జాగరస్వప్న

మును మఱియును స్వప్నమును స్వప్నమందు
జనియించు జాగ్రత్త సరవి సుషుప్తి
యనఁబడు నిఁక దీని కథ మెట్లనిన
విను చిత్తునకు నాది విమలచేతనయు
నై వెలుంగుచునుండినట్లు చిత్తార్థ
జీవత్వభజన కంచితముగా నమరి
భేదబీజంబగు బీజజాగ్రత్త
యాదిభూమిక యిది యన నొప్పు తెలివి
యనుదాని కది నూతనావస్థ యగును
మనుజేంద్ర! యిదియె నా మందిరం బనుచు
నా దేహ మిది వారు నావా రటంచుఁ
బాదుగా విశదమై ప్రాగ్భవమునను
జనియించు నెఱుకయే జాగ్రదవస్థ
యనఁబడి రెండోది యను భూమి కదియె
నే నతఁ డితఁ డంచు నిగుడి జన్మాంత
రానుభవము నొందినటువంటి యెఱుక
చంద మెన్నఁగ మహాజాగ్రత్త యగును
బొందుగా మూఁడవ భూమిక యిదియె
యూరక యొకచోట నుండి భోగముల
సారెకుఁ గోరుచు సంతసించినది
యలఘుమనోరాజ్య మనఁబడు నదియె
పొలుపుమీఱఁ జతుర్థభూమిక యయ్యెఁ

జెదరెడి మరుమరీచికయందు జలము
నదియుఁగాకయు శుక్తియందు రౌప్యంబు
కలదంచు నివి యాదిగా వృథాభ్రమల
కలవడుటే స్వప్న మని చెప్పఁబడును
బోరి నిది పంచమభూమిక యయ్యె
నటిముటి బహుకాల మరిగి గాకుండి
మరల వచ్చినవాని మఱచి యువ్వలను
సరవి నెఱుంగుటే స్వప్నజాగ్రత్త
భూమికా! విను షష్ఠభూమిక యిదియె
కామాకరంబు విక్రమము లన్నియును
వరుసగా నీషదవస్థలఁ దొరఁగి
కరఁగుచు భావిదుఃఖములఁ దలంచి
యుచలుఁడై చింతించునదియె సుషుప్తి
ప్రచురాత్మ యిదియె సప్తావస్థ లగును
నట్టి యవస్థామహాంధకారమునఁ
బట్టుదోఁచక జీవపటలి మునుంగు
జననాథ! యివియె యజ్ఞానభూమికలు

జ్ఞానభూమికాసప్తకము.

విను జ్ఞానభూమికల్ వివరింప నేడు
గల వవి యెట్లన్నఁ గ్రమముగా నీకుఁ
దెలియఁజెప్పెదఁ దేటతెల్లంబుగాను

వసుధపై బహుపుణ్యవాసనచేతఁ
బొసఁగ జనించిన బుద్ధిమంతుండు
తనమదిలోఁ దానె తలఁచె నిట్లనుచు
జనియించి యీఘోరసంసారవార్ధి
మునుఁగుట కే నేల మూఢుండ నైతి
ననుచు వైరాగ్యశాస్త్రాభ్యాసి యగుచుఁ
గడఁకతో సాధుసాంగత్యంబుఁ జేసి
యుడర గాఢవిరక్తుఁ డగుట శుభేచ్ఛ
యన నొప్పు నిది చూడ నాదిభూమికయౌ
జనవర! వైరాగ్యశాస్త్రవిచార
సరణుల మఱవక సజ్జనమైత్రి
యురుభక్తితోఁ జేయుచుండెడిరీతి
పొదుపుమించు విచారభూమిక రెండ
వది యిదె యగుచుండు వసుధాతలేంద్ర!
యీరెండుభూమిక లెక్కినమీఁద
దారుణవిషయబృందంబును రోసి
తనమనసము తనుత్వంబు నొందుటయె
తనుమానసాఖ్యచేఁ దనరి మూఁడవది
యన నొప్పుభూమిక యగుచుండు మఱియు
ననఘుఁడై యీమూఁటి నభ్యసింపుచును
సకలవాంఛల వీడి సత్యాత్మనిష్ఠ
నకలంకుఁడై చింతలన్ని వర్జించి

జనసుతుఁ డగుటయే సత్యసంప్రాప్తి
యన నొప్పుభూమిక యగు నాలుగవది
యీనాల్గిఁటిని మది నిరవుగా నుంచి
తాను నిస్సంగుఁడై తత్త్వచింతనము
వదలక యెపుడు సత్వస్థితినుండి
నదియె సంసక్తినామాంకితం బగుచుఁ
బొలుపొందుపంచమభూమిక యనుచుఁ
బలుక నొప్పుచు నుండు భానుకులేశ!
పొగడొందు నియ్యైను భూమిక లెక్కి
యగణితాత్మారాముఁడై చలింపకయ
యనిశంబు బాహ్యమధ్యాంతరంబులను
మొనసి యన్యపదార్థములు లేమి దెలిసి
పరమార్థ మెఱిఁగి నిర్భరుఁడై నరీతి
నరసి చూచినఁ బదార్థాభావసిద్ధి
యన నొప్పుచుండు నీయాఱు భూమికల
ఘనతరగతుల నిష్కర్షగా నెఱిఁగి
తన కన్యమైన యర్థము లేని దెఱిఁగి
పనుపడి తగుతత్త్వభావైకనిష్ఠ
నొదవిన యెుఱుకయం దూహించి చూడ
నది తుర్యగాగతి యన నొప్పుచున్న
సప్తమభూమికై శాంతమై మించి
సప్తాత్మగతిఁ బ్రకాశంబుగా నుండుఁ

దుద కెక్కు నిటువంటి తుర్యగావస్థ
వదల కుండెడిది జీవన్ముక్తి యగును
మురువుమీఱ విదేహముక్తి యనంగఁ
దెఱఁగొప్పఁ దుర్యగాతీతమై యుండు
నమలాత్మ! సప్తమంబగు తురగాఖ్య
నమర భూమిక కెక్కి నటువంటివారు
అనఘు లాత్మారాము లధ్యాత్మవేత్త
లనుపమానులును మహానుభావులును
జననుతుల్ వారు సంసారసౌఖ్యముల
ననుభవింపుచు నుందు రందు నంటకయె
సుఖదుఃఖరసములసుళ్లలోఁ బడకె
నిఖలకార్యంబుల నిరసింతు రెపుడు
మాయాగుణములందు మగ్నులు గాక
సేయఁగాఁ దగుపనుల్ సేయుచుండుదురు
మరులుపట్టినవారిమాడ్కి మాటలను
మఱతురు బాలునిమాడ్కి నుండుదురు
పట్టిననిర్వాణపద మిదే యనుచు
నెట్టనఁ దెలియుమో నృపకులోత్తంస!
యని రామచంద్రున కావసిష్ఠుండు
ఘనతరోత్పత్తిప్రకరణంబు చెప్పె
నని భరద్వాజసంయమికి వాల్మీకి
వినిపించె నాకథ విశదంబుగాను

ఇది సోమనాథవిశ్వేశ్వరస్వామి
పదభక్తి యగుచు సుబ్రహ్మణ్యయోగి
చరణాంబుజాతషట్చరణాయమాన
పరిపూర్ణనిత్యసద్భావనిమగ్న
మానసాంబుజ వెంగమాంబికారచిత
మై నిత్యమై సత్యమై ధన్యమైన
సామార్థసారసుజ్ఞానవాసిష్ఠ
రామాయణం బను రమ్యసద్విషద
యందు సారంబగు నాదిప్రకరణ
మందమై విపులమోక్షాకరం బగుచు
శ్రీతరిగొండనృసింహుం డనంగ
ఖ్యాతిగా వెలయు వేంకటరాయ నీదు
పదయుగళికి సమర్పణమయ్యె దీని
సదమలులై వ్రాసి చదివిన నరులు
వారు తాపత్రయపననిధి దాఁటి
పరమైన నిర్వాణపదము నొందుదురు
భూచక్రమున నిది పురుషార్థ మగుచు
నాచంద్రతారార్కమై యుండుఁగాత.

ప్రథమప్రకరణము సమాప్తము.

ద్వితీయప్రకరణము.

శ్రీతారకోల్లాస శేషాద్రివాస
శ్రీతరిగొండనృసింహ దూతాంహ
విన్నవించెద నది వినుము వాల్మీకి
పన్నుగా దెల్పె నుత్పత్తిక్రమంబు
తప్పక విని భరద్వాజుండు మరల
నవ్వు డిట్లనియె మహాగురుదేవ!
శ్రీరాఘవునకు వసిష్ఠుండు మరల
నేరహస్యము జెప్పె నెఱిగింపుఁ డనిన
నలర వాల్మీకి యిట్లనె భరద్వాజ!
తెలియఁ జెప్పెద నది తేటగా వినుము
శ్రీరాఘవుండు వసిష్ఠు నీక్షించి
యారూఢభక్తి నిట్లనె నోమునీంద్ర!
చిత్తమందే సర్వసృష్టి పుట్టుటయుఁ
జిత్తవృత్తులు విసర్జించుట ముక్తి
యగుటయుఁ జెప్పితి రానంద మొదవె
నగణితచరిత కృతార్థుండ నైతి
ననిన వసిష్ఠుఁ డిట్లనియె వెండియును
జననాథ! యీప్రపంచము మానసమున

జనియించి యుండుండు సంసార మాత్మ
నెనసి యున్నటువలె నిలఁ జిత్తమునకుఁ
గనుపించుచుండుఁ దత్కథ వినిపింతు
విను చిత్రవర్ణముల్ వెదకిన లేక
కొమరొప్పఁగాఁ జిత్రకుఁడు లేక యింట
నమరి చిత్తరు వుండినటువలె నిదుర
లేకయే కల వచ్చు లీల నందమునఁ
బ్రాకటంబుగఁ గనఁబడు నీడవలెను
సతతప్రకాశమౌ స్వచ్ఛాత్మయందుఁ
బ్రతిబింబ మగుచుఁ బ్రపంచంబు దోఁచుఁ
గనుకఁ బ్రపంచంబు కల్లగా నెఱుఁగు
మను పరాత్మను జూడు మంతరంగమునఁ
జపలాత్ములై ప్రపంచముఁ జూచుమనుజు
లపరిమితాఘదేహములఁ బొందుదురు
జననాథ! దీనికి సాదృశ్య మొకటి
వినిపింతు నెట్లన్న విప్రపుంగవుఁడు
విమలుండు భృగుఁడు వివేకభావమున
నమితమందరపర్వతారణ్యమందుఁ
దప మయుతాబ్దముల్ తగఁ జేయ శుక్రుఁ
డపుడు తండ్రికి సేవ లమరఁ దాఁ జేయ
వలసి యుండుండి విశ్వాచి యనంగఁ
జెలువొప్పునప్సరస్త్రీని వీక్షించి

మోహించి మదనాస్త్రముల కోడి నైజ
దేహ మయ్యడవిలోఁ దెప్పున వదలి
యతిముక్తి సూక్ష్మదేహంబుతో నెగసి
మరులొంది దానివిమానంబుఁ జేరి
తెఱఁగొప్పఁగా దివ్యదేహంబుఁ దాల్చి
నెఱవాది యగుచు దానిని గూడి యవల
సొలసి జన్మాంతరసుఖదుఃఖసరణి
నలజడిఁబడుచుండె నంతందు నిచట
నలర నాభృగునిమహాతపోబలము
వలన శుక్రాంగంబు వనములో వ్రాలి
యున్న తద్దేహంబు నుగ్రజంతువులు
వన్నుగాఁ గని పట్టి భక్షింపకుండె
వలనొప్ప నట దివ్యవర్షసహస్ర
ములకు సమాధిని నిమ్ముగ వీడి భృగుఁడు
శుక్రాంగమును జూచి శోకించి మించి
యాక్రోశచిత్తుఁడై యంతకుమీఁదఁ
గోపంబు రెట్టింప ఘోరమైనట్టి
శాప మియ్యఁదలంచు సమయంబునందు
పదరుచు మహిషవాహన మెక్కి వచ్చి
పదరెడి భృగుమౌని పజ్జను నిల్చి
పలికె నిట్లని దండపాణి మునీంద్ర!
లలిమీఱఁ బెద్దకాలముఁ జేసినట్టి

తప మెల్లఁ జెడుటకై తామసబుద్ధి
నివుడు శాపంబు నా కియ్యఁ బూనుచును
ఈకరణిని గన్ను లెఱ్ఱఁ జేసితివి
నీ కపకారంబు నేఁ జేయలేదు
వదరి నాకిపుడు శాపము నిత్తు ననిన
నెదిరించి ప్రతిశాప మిచ్చెద నీకు
విను నేను మును పదివేవురు రుద్రు
లను లక్షవిష్ణువులను బద్మజాండ
కోటులఁ బట్టి మ్రింగుదుఁ గాన మిమ్ము
బోఁటివిప్రులు నాకు భోజ్యము ల్గారె
యింత తపముఁ జేసి యీనాఁటికైన
శాంతిఁ బొందవు మునీశ్వర! మదిలోనఁ
గుదుఁగుచున్నటువంటి క్రోధంబు నణఁపు
మది యెట్టులనిన నెయ్యంబుతో వినుము
సారిది చిత్తము పురుషుండు తత్కృతము
పారి బుద్ధి యనఁబడు బుద్ధికృతంబు
అలయహంకారమై యభిమతకృత్య
ముల నొనరించు నిమ్ముగ నటు గనుక
సంతతంబును జిత్తశాంతి సమస్త
శాంతి యటంచు నాశమనుండు బలుక
విని భృగుముని చాల విన్ననై యముని
గని యిట్టు లనియె నిక్కడ శుక్రుఁ డుండఁ

దను విందుఁ బడవైచి తర్లి నచంద
మును నాకుఁ దెల్పు మిమ్ముగ నన్న యముఁడు
తా నిట్టు లనియె నో తాపసప్రవర!
నీనందనుం డిందు నిలిచి శుశ్రూష
సేయుచుండఁగ మీరు చిరకాల మిచట
మాయను గెలిచి సమాధియం దున్న
సమయంబునందు విశ్వాచి యనంగ
నమరు దేవాంగన యాకాశమందుఁ
జనుచు నుండఁగఁ జూచి చాల మోహించి
తనతను వందుంచి తరలి యందొక్క
దివ్యదేహముఁ దాల్చి ధీరుఁడై మించి
నవ్యభోగముల నానలినాక్షి నెనసి
పెద్దకాలం బుండి పిమ్మట నతఁడు
నద్దయితను బాసి యవనిపై వ్రాలి
యుదశోణపురమునం దొక్కభూసురుని
వరసుతుఁడై పుట్టి వసుధ న త్తనువు
విడిచి కోసలదేశవిభుఁడై జనించి
పుడమి పాలించి యప్పుడు శరీరంబు
తటుకున విడనాడి దండకాటవిని
బటిమ మీఱఁ గిరాతపతియై జనించి
అప్పు డాదేహంబు నవనిపై వైచి
తెప్పున జాహ్నవీతీరంబునందు

నావల నొకరాజహంసమై పుట్టి
యావీటఁ జరియించి యాదేహ మచటఁ
బడవైచి పిమ్మటఁ బౌండ్రదేశమునఁ
బుడమిపై నినవంశమునఁ బుట్టి మరల
జనులను బాలించి చని సాళ్వదేశ
మునఁ బుట్టి యచ్చోట ముఖ్యుఁడై నిలిచి
యొనరంగ సౌర మంత్రోపదేశముల
జనులకుఁ జేయుచుఁ జరియింపుచుండి
యవనిని దద్దేహ మట విసర్జించి
యవల విద్యాధరుఁడై జనియించి
రహి నొప్పునలకాపురమునఁ గొన్నేండ్లు
విహరించి యాబొంది విడిచి పిమ్మటను
మఱియొక్క మౌనికుమారుఁడై పుట్టి
యఱిముఱి సర్వేంద్రియముల నడంచి
తివిరి సరస్వతీతీరంబునందుఁ
బ్రవిమలుం డగుచుఁ దపముఁ జేసి తనువు
జగతిపైఁ బడవైచి సౌరదేశమున
మగుడి దా నొక్కసామంతుఁడై పుట్టి
కొంతభూ మేలుచుఁ గొన్నియేండ్లుండి
యంతటఁ దద్దేహ మచ్చట విడిచి
క్రమ్మఱఁ బోయి త్రిగర్తదేశమున
సమ్మతంబుగ మహాశైవుఁడై పుట్టి

లలితుఁడై బహుశిష్యులకు నుపదేశ
ములు సేసి తద్దేహమును విసర్జించి
చనియు నాకొంతదేశమున నొక్కెడను
గానగాని యొకవేణుగుల్మమై పుట్టి
చని యొకభూమిలో శ్వానమై తాను
జనియించి యందుండి చని యొక్కచోట
హరిణమై యుదయించి యాశరీరమును
ధరణిపైఁ బడవైచి తాళవృక్షమునఁ
బసచెడ నొకపెనుఁబామై జనించి
వసుధఁ దత్తనువును వాల్చి యామీఁదఁ
జని తమాలమహీజజాలమధ్యమున
వనకుక్కుటం బయ్యె వాఁ డివ్విధమున
సారెకీగతి బహుజన్మంబు లెత్తి
ధారుణిమీఁదఁ దత్తనువుల విడచి
యతిదుఃఖభాజనై యాత్మవివేక
గతి మది న్మఱచి గంగాతీరమందు
భూసురోత్తమునకుఁ బుత్రుఁడై పుట్టి
వాసుదేవాఖ్య నవ్వలఁ దపోవేష
కలితుఁడై నిలచి యక్కడ తపంబునను
వెలుఁగుచు నెనుబది నూఱేండ్లనుండి (?)
అచట నున్నాఁడు మహాయోగివలెను
సుచరిత్ర! యిఁక వానిఁ జూచెద ననినఁ

జూపెద నిపు డీవు సుజ్ఞానదృష్టి
దీపింపఁ జేయుచు దివ్యదేహమును
ధరియించి రమ్మన్నఁ దపసి యారీతి
నరుదైన దివ్యదేహంబునుఁ దాల్చి
తెప్పున భాగీరథీతీరమునకు
నప్పు డయ్యమునితో నరిగి వా రచటి
కతికృశీభూతాంగులై శుక్రుకడకు
హితమొప్పఁ జనఁగ వాఁ డెదురుగా వచ్చి
మ్రొక్కఁగా నతనికి మోక్షమార్గంబు
చక్కఁగాఁ దెల్పు సుజ్ఞానియై యతఁడు
తనజన్మదుఃఖముల్ దలఁచుచు వగచి
యొనసిన భక్తి నయ్యిరువురఁ జూచి
పలికె నిట్లని నేను బహుజన్మదుఃఖ
ములఁ బొంది యలసితి మోసంబుచేత
మున్ను మీసాన్నిధ్యమున నుండ కరిగి
నన్ని దుఃఖసుఖంబు లనుభవించితిని
నెఱుక చిన్మాత్రమై యెల్లదిక్కులను
మెఱయుచు నున్న దేమికొఱంత లేదు
కనుఁగొంటి ముక్తిమార్గమును మత్పూర్వ
తనువులోఁ జేరి మీతనయుండ ననుచుఁ
జెదరక మీసేవఁ జేసెద ననిన
వదలనికృప మీఱ వా రిద్ద రతని

వెంటఁ దోడ్కొనిపోయి వింతగా నేల
నంటిన కృశీభూతమైన దేహమును (?)
జూపఁగాఁ జూచి యాశుక్రుఁ డీతనువు
నాపట్లఁ బడవైచి యంతకువరము
చే పూర్వతనువులోఁ జేరి యచ్చోట
దీపింపఁగాను దద్దేహంబు లేచి
తనతండ్రిచేత యథాప్రకారముగ
నొనర సుఖస్థితి నుండఁగాఁ జూచి
శమనుండు నిజనివాసంబున కరిగె
నమితసంతోషాత్ముఁ డయ్యె భృగుండు
అని శుక్రువృత్తాంత మావసిష్ఠుండు
మనుజేంద్రునకుఁ జెప్పి మరల నిట్లనియె
విను రామ! సంసారవిభ్రమవ్యథలు
మనమునందే పుట్టి మాయనీ కిపుడు
తెలియుట కిది చెప్పితిని మానసమును
నిలిపి శాంతిని బొంది నెమ్మది నుండు
చెలఁగి వివేకంబుచేఁ జిత్తశాంతి
గలుగ సంసారదుఃఖ మణంగిపోవు
నిలను వివేకవిహీనచిత్తునకుఁ
గలుషసంసారదుఃఖము వృద్ధిఁబొందు
సతతంబు నాత్మవిచారంబు సేయు
నతనిచేతోవృత్తు లణఁగి నశించు

వడిఁగొన్న సంసారవాసన మరలఁ
బొడమినయపుడు తెప్పునఁ దా విరాగ
మతి నొంది సంసారమనిన వర్జించి
హితమొప్పఁ దన్నుఁ దా నెఱుఁగుచుండఁగను
సరవిసంసారవాసన మూషకములు
కొఱికిన వలరీతిఁ గురిసి నశించు
తగలి మనోగ్రంథి తెగు నటుమీఁదఁ
బరమవిజ్ఞానస్వభావంబు మించి
నిత్యప్రసన్నమై నిండుచు నుండుఁ
బ్రత్యక్ష మాయనుభవము భావించు
నట్టియోగాభ్యాసి యైన పూరుషుని
పట్టైన కరుణకు బ్రహ్మాదిసురలు
తగుపాత్ర లగుదు రంతటియోగివర్యుఁ
డగణితచరితుఁడై యున్నదిక్కులను
గనులు స్వభావంబుగాఁ జూచుపగిది
ఘనతరంబగు చిత్తగతిలేక తాను
జేయఁగాఁ దగుపనుల్ సేయుచునుండు
నాయోగి యెఱుకతో నఖిలభోగములఁ
దెలిసి భోగించి తృప్తిని బొందు దురిత
ములు వాని నంటక మురికి నశించు
నారీతి యెట్లన్న నఖిలేంద్రియములు
చోరకులై తనుఁ జొక్కింప వచ్చు

సమయమం దడలిన జాగరూకతను
భ్రమయు కాచోరస్వభావంబు లెఱిఁగి
తోలఁగ కాచోరులతో మైత్రిఁ జేసి
కలసినట్లుండి భోగములను జెంది
గెంటక తన్నుఁ జొక్కించు కామాది
కంటకులను దాను గాంచి వంచించి
వాని నెల్లను దనవశముఁ జేసికొని
వాని కెందును దాను వశుఁడు గాకుండు
నది యెట్ల నన్న మహాబధిరుండు
పాదువుగా దారులఁ బురముల నదుల
నూరక గనుచుఁ బోవుచు నుండుఁగాని
వా రందుఁ బలికెడివా రలు వినని
గతిని దాఁ బ్రారబ్ధకర్మ శేషముల
నతినిస్పృహుండునై యనుభవింపుచును
వరయ జీవన్ముక్తుఁ డగుచుండి తుదను
మురువుమీఱ విదేహముక్తుఁడై నభము
నభమందుఁ గలిసియున్న విధంబుగాను
శుభకరపరమవస్తువునందుఁ గలియుఁ
గావున నివ్వు డేక్రమమునైన
నీ వింద్రియములను నిగ్రహింపుచును
ధీరసంసారవార్ధిని దాఁటవలయు
నారీతి చేయ కహంకారభావ

కలితుఁడ వైన దుఃఖములు ప్రాపించు
నిల నిందు నితిహాస మెఱిఁగింతు వినుము
జననాథ! పూర్వంబు శంబరాసురుఁడు
పనిఁబూని చతురంగబలములఁ గూడి
శక్రాదిదివిజుల సమయింతు ననుచు
విక్రమాటోపంబు విపులంబుగాఁగ
ననిమిషావళితోడ ననిఁ జేయు వేళ
మొనకు నిల్వక వానిముఖ్యబలంబు
విరిగి డాఁగినఁ జూచి విపులదుఃఖమున
మఱియును వాఁడు దాను వ్యాళకటులఁ
బుట్టింపఁగా వారు భూరిశౌర్యముల
నట్టహాసంబుతో ననిఁ జేసి సురలఁ
దఱుము దేవత లావిధాతను జేరి
శరణని శంబరుసామర్థ్య మెల్ల
వినిపింప విని ధాత విబుధులం జూచి
పనిఁబూని యొక్కయుపాయ మూహించి
పలికె నిట్లనుచు శంబరుని మీ రిపుడు
గెలుచుట కొకయుక్తి గెంటక వినుఁడు
వాఁడు కయ్యము సేయ వచ్చినవేళ
నాడాడ డాఁగుచు నళికినరీతిఁ
బోరాడుచుండుఁ డప్పుడు విజయాశ
నారాటసునియుం దహంకారగుణము

పొడము సందున వారు పొలిసి పోవుదురు
జడియక చనుఁ డన్న శక్రాదు లరిగి
పొరిపొరి దానవుల్ పోరాడుతఱిని
వెఱచినరీతి నావిబుధు లందందు
డాఁగుచుఁ బోరుచుండఁగ దానవులకు
వేగ నహంకారవికృతి జనించె
నాయహంకృతిచేత నఖిలరాక్షసులు
నాయమరుల కోడి యరిగి రటంచు
ముని దెల్పఁగాను రాముఁడు వెఱఁగంది
మనమున నూహించి మునుల నిట్లనియె
కలుషదామవ్యాళకటనామభటులు
నిలను బరాత్మయం దెటు గల్గి రనిన
మౌని యిట్లనియె దామవ్యాళకటులు
పూని యద్భుతముగాఁ బుట్టు టెట్లనిన
వెరవొప్పఁ జెప్పెద విను సూక్ష్మమతిని
బరమాత్మ విప్రతిభాతిమాత్రంబె
గాని సత్యంబులు గా విది చెప్పఁ
గా నేల రామ! తక్కక నీవు నేను
ననుట లసద్భావ మగు నాత్మరూప
మునఁ గల్గు నాభాసముగఁ జూడు మదియె
జీవశక్తి యనంగఁ జెలరేఁగి త్రివిధ
భావవిస్ఫూర్తిచేఁ బ్రభవించి మించి

తనువు లనేకముల్ ధరియించు విడుచుఁ
గనుక నాభాసాత్మకం బింత యనుచుఁ
దెలిసి జీవత్వంబు దీని విజ్ఞాన
బలముచేఁ జిత్పరబ్రహ్మమై యుండు
నెఱుఁగని యిహామర్థ మిల నెద్దియైనఁ
బరువడి మలినరూపముతోఁ జిదాత్మ
యందుఁ బొం దెఱిఁగిన యహామర్థ మొనరఁ
బొందుగా బ్రహ్మమై పూర్ణమై వెలుఁగు
మొనసి తదహ మెన్న మూఁడులోకములఁ
గనఁబడుఁ ద్రివిధప్రకాశముల్గాను
అందు బ్రహ్మంబు తానని యహంభావ
మొందిన యహామర్థ మున్నతోన్నతము
పరఁగ నీశ్వరుఁడు ప్రపంచంబునందుఁ
బరమానుపూర్ణుఁడై భాసిల్లుచుండు
నతనికి దాసుండ ననునహామర్థ
మతులితోత్తమ మగు నారెండు విడిచి
తనువు నింద్రియములు తానను నహము
జనియింప నది కనిష్ఠం బగుచుండుఁ
గడపటికిని నహంకారత్రయంబు
విడిచిన ధన్యుండు విమలనిర్వాణ
పదమందుఁ జెందుఁ దప్పదు నిశ్చయంబు
కదిసియుండెడి యహంకారంబు నణఁచి

ముందు భీమాదులు ముక్తులైనట్టి
చందంబుఁ జెప్పెదఁ జక్కఁగా వినుము
మనుజేంద్ర! నాదుదామవ్యాళకటులు
మొనయునహంకారమున బలాయువులఁ
దాము గోల్పడి దేవతల కోడి రనుచు
సామాంబుతో మళ్ళి శంబరాసురుఁడు
అమలాత్ములను నిరహంకారమతుల
నమితసుశాంతుల నధ్యాత్మవిదులఁ
బుట్టింప జలధి బుద్బుదములుగా డిక్కఁ
బుట్టి యుద్భుతమగాఁ బుణ్యహూకేముఖులఁ
దళేమి జయించి సంతసము దీపింపఁ
బరమపదంబును బ్రాపించు రిపుడే
పరఁగ దుర్వాసనాబద్ధమానసము
సరససుజ్ఞానవాసనచేఁ గాఁగి
సతతంబు విమలమై శాంతిని బొందు
నతిశయంబగు సమ్యగాలోకనంబు
చే చిత్త మణఁగు నార్పినదీపమట్లు
నీచంద మిపుడు నీ కేను జెప్పినది
యేలన్న నీవిశ్వ మెల్ల మాయికము
గా లక్ష్యకముఁ జూతుఁ గాకంచుఁ దాము
భీములకథలఁ జెప్పితి నన్న రాముఁ
డామునిఁ గాంచి విశ్వాతీతమైన

పరమాత్మయందుఁ బ్రపంచ మేరీతి
నిర వొందు ననఁగ మునీంద్రుఁ డిట్లనియె
నమలాత్మ! రామ! చిదాకాశమందు
భ్రమకాకరంబై ప్రపంచ మంతయును
నూరక యెండమావులయందు నీళ్లు
పాఱినగతిఁ గనంబడు మృగంబులకు
నటువలెఁ దనయాత్మ నంటినమదము
పటిమ నన్యుఁడ నని భ్రమ నొందు దేహి
మఱపను నజ్ఞానమహిమంబుచేత
నరయ నేరక యాతఁ డతఁడు గాకుండు
వెలయు దీపమునందు వెలుఁ గున్నకరణిఁ
దెలియ భానునియందు దీపమున్నట్లు
పొసఁగుచిత్తున జగంబులు దోఁచుచుండు
నసమానచరిత! నీ వంతరంగమున
భావింపుచుండు మీపరమరహస్య
మే వేళ ననిన మునీంద్రు నీక్షించి
పలికె శ్రీరాముఁ డో పరమమునీంద్ర!
నెలవుగా క్షీరాబ్ధినిధితరంగముల
వలె నుండు మీసాగవాక్యముల్ వినఁగ
నలఘుసుజ్ఞానోదయం బయ్యె మదిని
నడర జ్ఞానోదయం బయ్యున్నఁ గాని
గడియగడియకుఁ జీకటియు వెలుంగు

వలనుగాఁ జలి యెండ వర్ష మేఘంబు
గలిగించు చందంబుగా నామనంబు
గలిబిలి చేసి సంకల్పవికల్ప
ములను బుట్టించు నిర్మూలంబుగాదు
అరయ ననంతంబు నప్రమేయంబు
పరము నేకమును సర్వము నైనబ్రహ్మ
యందు సృష్టి లయంబు లగు వికారంబు
లెందుకు జనియించె నీహేతు వేమి
యనిన వసిష్ఠుఁ డిట్లనె రాముఁ జూచి
యనఘ! యథార్థవాక్యార్థంబు లగుచుఁ
దనరు పూర్వాపరార్థ నిరూపణలకు
మొనసి చూడ విరోధములు గల్గ వెందు
సుజ్ఞానదృష్టిచే సూటిగాఁ జూడ
నజ్ఞానభావంబు నంటుమనంబు
రూపింప విద్యాస్వరూపమై వెలుఁగు
నాపట్ల నస్త్ర మయ్యస్త్రంబుచేత
క్రమముగా గరళ మాగరళంబుచేత
భ్రమ చెడ ఖండింపఁబడినచందమున
ననుమానవిరహితమై యున్న సూక్ష్మ
మనముచేత మనంబు మడియుచు నుండు
వెలయు ననాది యవిద్య యేరీతిఁ
గలుగునో యనుచింత కడముట్ట విడిచి

నిరతంబు పరత త్త్వనియతి నవిద్య
నణిముణిఁ దెలుచు బెట్లను విచారంబు
నీయాత్మయం దుంచు నెల వెందు లేక
నాయువిద్య నశించునపుడు తజ్జనన
కారణ మాత్మకుఁ గనిపించు ననిన
శ్రీరాముఁ డనియె నా జీవుండు మించి
తామసరూపంబు దాల్చి కరించి
ధామంబు నొందువిధం బెట్టు లనిన
మానియిట్లనియె బ్రహ్మశరీర మొందు
మానితచరితంబు మది నిల్చి వినుము
అరయఁగా దేశకాలాదులు లేక
వరుసగాఁ జూచిన వస్తుభేదంబు
లేక యంశట నొక్క లీలగా నుండి
యాకాశనిభమగు నాత్మతత్త్వంబు
అదియె బ్రహ్మశరీర మనఁబడుచుండు
వదలక యుండెడి వాసనాంశమ్ము
చేత జీవుండగు జీవునివలన
నాతతంబుగ సంశయాత్మకంబైన
మది గల్గె దాని నిర్మలశక్తియందుఁ
గదిసి శబ్దోన్ముఖాకాశాదిభూత
సముదయం బుదయింప సకలప్రపంచ
మమితమై గనుపట్టె నాకాశమందు

ననలకణమురీతి నాద్యహంకార
ఘనబుద్ధిబీజసంకలితదేహంబు
కనుపట్టి పురియష్టకం బనుపేర
మొనసూపుచును భూతముల హృదబ్జముల
మెలఁగుచు నుండు తుమ్మెదరీతి నుండు
బలసి పిమ్మట మనోభావవేగమున
లలిమీఱి బిల్వఫలంబుచందమున
సొలయక బలువుగా స్థూలమై యదియు
చెలువొప్పఁ గరఁగిపోసినపైఁడిబొమ్మ
వలెఁ బ్రకాశించి యవ్వల నాకసమున
మొనసి తత్తద్రూపముల వెల్గుచుండఁ
దనరఁగా వాని కూర్ధ్వంబు శిరంబు
నుదరంబు మధ్యంబు నొగి హస్తములును
ముదమొప్పఁ దగుపార్శ్వములు పాదములును
చాల నధఃప్రదేశముగాఁగ నిట్లు
కాలవశంబునఁ గాయమై నిలిచి
గణుతి కెక్కుచు బుద్ధి ఘనతత్త్వముఖ్య
గుణములు తనయందు గుమిగూడి మెఱయఁ
దగమిడి లోకపితామహుండైన
పరమేష్ఠి యుదయించుఁ బరమార్థమైన
యతనికి జన్మలయంబులు గల్గ
వతిశయమిథ్యలైనట్టు భావనల

చేతనే గలవంచుఁ జెప్పఁగాఁబడును
ఖ్యాతిగా నటుగానఁ గర్తసంసార
కలిత తృష్ణాభుజంగంబును ద్రుంచి
యలఘుసౌఖ్యము నొందు మాదిత్యకులజ!
మొనయు నజ్ఞానాంశములు సతీసుతులు
ధనధాన్యముఖసంపదలుగాఁ దలంచి
మొనసి తత్సుఖదుఃఖముల మది రోసి
నను సదా నిశ్చలానందంబు కుదురు
నరయఁగా మూర్ఖాత్ము లగువారితలఁపు
లటిమఁటి మోహశోకాబ్ధులఁ మునుఁగు
నటువంటి తలఁపులే యతివివేకులకు
ఘటితవైరాగ్యసౌఖ్యంబు పుట్టించి
జననాథ! చేఁ దప్పి చనినట్టికార్య
మునకు జింతింప కిమ్ముగ దానివిడువు
మలకాలవశమున నబ్బినసౌఖ్య
ముల నీ వనుభవించు మోహివిగాక
కలిగడు సుఖము దుఃఖము మిథ్య యనుచుఁ
దెలియ నేర్చిన మహాధీరచిత్తుండు
ఆసుఖదుఃఖంబులం దంటి యంట
కీనూత్యఁ దున్నట్లు నింపొందు చుండు
నొకవేళ శివునిచే నుదయించు సృష్టి
యొకవేళ నజునిచే నుద్భవం బగును

నొకవేళ విష్ణుదేవునిచేతఁ గల్గు
నొకయెడ మునులచే నుత్పన్న మగును
నొకతఱిఁ గమలమం దుదయించు బ్రహ్మ
యొకవేళ జనియించు నుదకంబునందు
నొకకాలమునఁ బుట్టు నురుతరాండమున
నొకవేళఁ బొడమును వ్యోమంబునందు
నొకవేళఁ దనులతాయుత మగు భూమి
యొకవేళ నరులతో నొప్పు సద్ధాత్రి
యొకవేళ నాకాశ ముదయించు మొదట
నొకవేళ యీభూమి యుదయించుఁ దొలుత
నొకవేళ నాదియం దుదకంబు పుట్టు
నొకవేళ పావకుం డుదయించు మొదట
నొకవేళఁ దొలి వాయు వుద్భవం బందు
నిఁక నెన్ని చెప్పు దనేకచిత్రములఁ
బ్రకటమై తోఁచుఁ బ్రపంచ మీరీతి
నొకబ్రహ్మపుట్టు వే నొనరఁ జెప్పితిని
నమితంబులైన బ్రహ్మల పుట్టువులును
గ్రమముగా నెవరును గణుతింప లేరు
నిక్కంబుగా నిది నిర్ణయం బనుచుఁ
జక్కఁగా సృష్టిముచ్చట చెప్పఁ దరమె
మానవేశ్వర! జగన్మాయాస్వరూప
మేను జెప్పెద నది యెట్లన్న వినుము

భూతోత్పత్తి.

అనఘాత్మ! దాశూరుఁ డను మునితండ్రి
చనిపోవఁగాఁ జూచి జనకునికొలకు
నలుగెత్తి దాశూరుఁ డేడ్వ నవ్విధము
తెలిసి తెప్పున వనదేవత యటకుఁ
జని జనించినవారు చచ్చుట నిజము
గనుక నీ వింక దుఃఖంబును విడువు
మని యూఱడింపఁగా నాఁగాక యనుచుఁ
దనతండ్రి కటుసై యుత్తగినకర్మముల
సుస్థిరమతిని దాశూరుండు చేసి
యస్థిరంబు శరీర మని తాఁ దపంబు
సేయ సంకల్పించి క్షితి నుండ రోసి
యాయెడ నొక్కవృక్షాగ్రంబుఁ జేరి
యతిశయంబగు తప మం దాచరింప
నతనికిఁ బ్రత్యక్షమై పాకశాసనుఁడు
వరముల నియ్యఁగా వాఁ డటుమీఁద
మురిపెంపుతో జన్నములు చేయఁ దలఁచి
పరమభక్తిని వనస్పతిని గుఱించి
పరఁగఁ బదేండ్లు తపం బాచరించి
మదిలోన యజ్ఞసామగ్రి నిగూర్చి
సదమలమతిని నిర్జరుల రప్పించి

కొమరొప్ప నరహయగోమేధయాగ
సముదయంబులు పెక్కు స్వాంతంబునందె
తా నాచరింపఁ దత్త్వజ్ఞాన మూర్తి
లోన ప్రకాశింప లోకజాలముల
నిరసించి యటమీఁద నిస్పృహుం డగుచుఁ
బరమైన నిర్వికల్పసమాధి నుండె
నలరుచు నంతట నతని ధన్యతను
దెలియుటకై వనదేవత యతని
జేరి తా వందనాల్ చేసి నుతించి
ధీర! దాశూర! నాదెసఁ గృపనుంచి
యిపుడు నా శోకపుత్త్రుని బ్రోయకున్న
నపరిమితాగ్నిలో నైనను జొచ్చి
తనువు నీ కర్పింతుఁ దక్కక యిచట
ననవిని నవ్వుచు నామహామహుఁడు
తనచేతికమల మాతరలాతి కిచ్చి
వనిత! మాసమునకు వరపుత్త్రకుండు
గలుగు నన్నిటు బలాత్కారంబు చేసి
యలరుచు సుతుని నీ వడిగితి గాన
జనియించు సుతుఁడు విజ్ఞాని యౌ ననిన
విని యది పలికె నోవిమలాత్మ! నాకు
సుజ్ఞాని యైనట్టి సుతుఁడు గల్గినను
బ్రజ్ఞాసమేత! నీ శ్రీపదసేవచేయ

నే వాని నీచెంత నిలిపెద ననుచు
నావనదేవత యట మ్రొక్కి పోయి
మాసంబునకు సత్కుమారునిం గాంచి
యాసుతుం గొనిచని యచలాత్మ యగుచు
మ్రొక్కి యాదాశూరు మున్నిడి పలికె
నిక్కంబుగా వీని నీసేవకొఱకుఁ
గని మీకొసంగి తిక్కడ వీనిఁ బ్రోవు
మని పుత్త్రు నందుంచి యరిగె నద్దేవి
యావల దాశూరుఁ డాపుత్త్రకునకు
వేవేగ వేదాదివిద్య లన్నియును
నరలేక చెప్పి వేదాంతరహస్య
మెఱిఁగింప నొక్కనాఁ డిట్లని పలికె
నోవరపుత్త్ర! నీ కొకకథ నేను
భావించి చెప్పెదఁ బట్టుగా వినుము
అది యెట్టు లనిన సోవద్దాభిధానుండు
సదమలచరితుండు సమ్యగాకార
కలితుఁ డతఁడు చేయు కార్యముల్ దుఃఖ
ములు నగుచు ననేకములు సముద్రమునఁ
బుట్టుతరంగలు పొడముచు నుండు
నట్టిరీతి నశక్య మగుచుండ నతఁడు
సరవిని విహారణక్షుకై త్రితనువు
లఱిముఱి ధరియించి యలరుచు నుండుఁ

దలకొని యమ్మూఁడు తనువులు లోక
ములయందు నిండి యిమ్ముగ నుత్తమంబు
ననఁగను మధ్యమం బనఁగఁ గనిష్ఠ
మనఁగఁ గలుగుచుండు నాస్వోద్ధనామ
ధేయుండు నెపుడు తద్దేహత్రయమును
బాయక యుందండుఁ బక్షిచందమునఁ
నురవడిఁ జలియింపుచుండె నటంచు
సురుచిరమతినిదాఘాఖుండు దెలుప
విని యాకుమారుండు వెఱఁగొంది యతని
కనియె నిట్లనుచు నోద్దాభిధానుండు
ఎవ్వఁడు దేహంబు లెన్ని ధరించె
నెవ్విధంబునఁ జరియింపుచు నుండెఁ
దేటగా వివరించి తెలుపుఁ డటన్నఁ
బాటించి యమ్ముని ప్రవరుఁ డిట్లనియె
విను పుత్త్ర! సంసారవిభ్రమచక్ర
మనఁబడునది దీనియం దనేకములు
గా వస్తువితతులు గలుగుచు నుండుఁ
గావున సచ్చిదాకాశంబునందుఁ
బూనిన సంకల్పపురుషుఁ డనంగఁ
దాన జనింపుచుఁ దా లీన మగుచు
వేడుకల్ చూపుచు వెలుఁగుచునుండు
వాఁ డగు సర్వవిశ్వమటంచు నెఱుఁగు

హరిహరవిధిసురేంద్రాదు లందఱును
బొరి వాని యవయవంబులుగా నెఱుంగు
మతిశయసత్యలోకాదిలోకంబు
లతని నివాసంబు లగుచుండు మఱియు
వానితలంపున వనజసంభవుఁడు
పూని జనించె నద్భుతవిశేషముల
నిట్టిసంకల్పమహీపాలకుండు
మట్టుమీఱుచు నధమంబు నుత్తమము
ననఁగాను మధ్యమం బనఁగ నొప్పుచును
దనరుచున్నటువంటి తామససత్వ
రాజసగుణశరీరంబులు మూఁడు
మోజగాఁ దాల్పు నిమ్ముగ నదెట్లనిన
సరవిని దామససంకల్పమహిమ
నఱిముఱిఁ గ్రిమికీటకాదులై నట్టి
జననంబు లొందును సత్వసంకల్ప
మున వివేకశరీరములను ధరించు
సారెకు రాజససంకల్పమహిమ
నారాయణుండు దేహముల ధరించు
మొనసి యీసంకల్పములు మూఁడు విడిచి
తనలోని పరమాత్మతత్త్వంబుఁ దెలియఁ
గోరుసంకల్పంబు గొనసాఁగి పొడమ
నారూఢిగాఁ బొందు నయ్యాత్మయందు

సరసాత్మసర్వవిషయజాలములను
నిరసించి విడిచిన నిర్మలమనము
చేతనే మనమును జెదరిపోనీక
యేతీరుగానైన నఱిఁగి బంధించి
పట్టుచు మఱిమఱి బాహ్యాంతరములఁ
బుట్టెడిసంకల్పముల వీడు మనిన
విని యాకొమారుండు వేగ నిట్లనియె
జనక! యీసంకల్పజాల మెచ్చోట
గలుగుచు నుండు నేగతి వృద్ధిఁబొందు
విలయ మెట్లగు నది! వివరింపు మనినఁ
దనయుని మన్నించి దాశూరుఁ డనియె
వినుమా యనంతంబు విమల మద్వయము
ననఁదగు పరమాత్మ కాదికాలమున
జననమైనట్టి సంసారోన్ముఖతయె
అవిరళసంకల్ప మగు నదె ట్లనిన
లవమాత్ర మగుచు నుల్లాసంబు నాత్మ
రూపింపఁగ జడస్వరూపమై మింటఁ
జూపట్టు జలదంబు చొప్పున మించి
దట్టమై తాను జిత్తం బగుచుండుఁ
బట్టుగా మాయాప్రపంచభావనకుఁ
గన వ్యతిరిక్తంబుగాఁ దోఁచుచుండు
ననువొందఁగా బీజ మంకురం బైన

గతిఁ బ్రపంచంబు సంకల్పమే యగును
బ్రతిభ నీసంకల్పభావన తనకుఁ
దానె గల్గుచుఁ దనంతనె వృద్ధి యగుచుఁ
దానె యణఁగు నీటితరఁగలరీతిఁ
గాన దీన సుఖంబు గలుగ దెన్నటికిఁ
బూని మహాదుఃఖములను బుట్టించుఁ
గావున నీవు సంకల్పభావనలఁ
బోవిడి సుఖమొందు పుత్ర! యెట్లనిన
మొనసిన సంకల్పములు నశించినను
మునుపు వుట్టుప్రయత్నములు గల్గ వవల
వరుస భావనసభావంబు చేసినను
గరఁగి సంకల్పముల్ గళితంబు లగును
గడను సంకల్పముల్ గళితంబు లైన
నెడలేని సంతోష మిరవొందు మదిని
జనన మొందెడి యసత్సంకల్పములను
మొనసి తత్సంకల్పమున నిగ్రహించు
మనముచే మనమును మడియించు మవలఁ
గనినను నీకుఁ దుష్కరము గా దెద్ది
యనుచు దాశూరుఁ డిట్లని కుమారునకు
వినిపించెఁ బరమైన వేదాంత మనుచు
ముని దయమీఱ రామున కెఱింగించి
మనము రంజిల్లఁగా మరల నిట్లనియె

నిలను మనోజాల మిట్టిది యనుచుఁ
దెలిసి ధీరతను వర్తింపుచునుండు
లీలగాఁ దుద మొదల్ లేదు కాలమున
కేలాగుఁ జూచిన నిదమిత్థ మనుచు
నెఱుఁగ శక్యంబుగా దెన్ననూఱేండ్లు
నరుఁడు జీవించు నిర్ణయముగా ననుచుఁ
బట్టుగా వేదంబు పలుకుచునుండు
నట్టి నియతి దప్పు నర్థకాలంబు
బ్రదికి యుండుట దుర్లభంబుగా నుండు
యిది నాది నే నని యెల్లమానవులు
వదలక సంసారవనధిలో మునిఁగి
సదమలజ్ఞానవిచారంబు లేక
కాలమృత్యువుకోటి కబళంబు లగుచు
భూలోకమున గిట్టి పుట్టుట సుఖము
కాదని వైరాగ్యశాలితాత్ములైన
వేదాంతవేత్త లేవిధమున ధరను
మెలఁగుచుండుదు రట్లు మెలఁగుచు నుండు
కలుగ వారల జన్మకర్మదుఃఖములు
అంతరాస్థ నణంచి యట సేయుపనుల
నెంతని విడువక యొఱుక దప్పకయ
సేయుఁగాఁ దగుపనుల్ చేయుచుండినను
మాయలే కణఁగు చిన్మయ మగునంత

నిచ్ఛలేకయె యాత్మ యెపుడు తనంత
స్వచ్ఛమై వెలిఁగెడిచందంబుగాను
నణురూపమగు పరమాత్మునియందు
గణుతి కెక్కుచును లోకములు తమంత
నే తాము లీలగా నెరసి నెలుంగు
నాతతంబుగ నాత్మయందుఁ గర్తృత్వ
మును నకర్తృత్వ మిమ్ముగఁ దాఁచుచుండుఁ
గనుఁగొను నాసలేకయె చేయుచుండుఁ
గనుకను దాఁ గర్త గా దొకకర్త
యొనరంగఁ దనచెంత నుండుటం జేసి
పూని కార్యముల నెప్పుడు చేయునెడల
దాను గర్త నటంచుఁ దలఁపక సేయుఁ
దగుకార్యములు చేసి తాఁ గర్త ననక
జగతి నిర్లేపసంజ్ఞను బొందవలయు
నటు గాకయుండిన నంతటి కేను
ఘటికుఁడ నని నీవె కర్తృత్వ మొంది
సకలకార్యములను సమబుద్ధిచేత
వికలత లేక వివేకివై నడుపు
మొలుచురాగద్వేషముల మోదభేద
ములయందుఁ బొంద కిమ్ముగ నెప్పుడైన
లలిని సంకల్పజాలంబు నణంపఁ
జెలువొప్పు సమతచేఁ జిత్తు దీపించుఁ

గాన నకర్తృత్వకర్తృత్వములను
మాని మనోలయమార్గంబు నొంది
నీవు సుఖింపుచు నెమ్మది నాత్మ
భావించినంతనె పరిపూర్ణముగను
దనువు తా నను నహం తను విచారింప
ననిశితంబుగఁ గాలసూత్రనారకము
గాన వీడందగు ఘటము నే ననుట
మానవేశ్వర! యొక్క మర్మంబు వినుము
అంతకు నేఁ గర్త ననినైనఁ దలఁపు
మంతకుఁ గర్త కా ననినైనఁ దలఁపు
మింతటికిని గర్త యెవఁడు నే నెవఁడ
నింతంత యనఁగూడ దీవింత యనుచు
నైనఁ దలఁపుచుండు మస్థిరంబైన
మేను నే ననకు సుమీ! రామ! దేహ
వాసన బంధమౌ వరుసగా సర్వ
వాసనాక్షయము జీవన్ముక్తి యనుచుఁ
దెలిసి యావలన ముక్తిని గోరవలదు
వలనొప్పఁగా మనోవాసనావళిని
బరిహరింపుచు మహాపావనసత్త్వ
వరగుణస్నేహాదివాసనలందుఁ
దగులుచు వర్తించి తద్వర్తనముల
దిగనాడి యటమీఁద ధీరత మీఱఁ

భాసఁగ నంతట శాంతిఁ బొంది యామీఁద
నసదృశచిన్మాత్రమందు సుఖించి
మఱి మనోబుద్ధిసమన్వితం బగుచు
మెఱయు వాసన నటుమీఁద వర్జించి
తఱుచైన చిరసమాధానంబుచేత
నెఱుకకు నెఱుకగా నేకాగ్రమతిని
దెలిసితి పెద్ది యదియు వీడు మపల
విలసితంబగు మనోవృత్తిని జేసి
మొలుచు నఖిలదృశ్యముల వీడినపుడు
చెలువొప్పు నది విశేషించునో మూఢ
నది మోక్ష మనఁబడు నాగుఱియుందుఁ
గుదిరిన ధన్యుండు గురుఁ డవం దగును
నాగురుతరపుణ్యుఁ డటు జ్ఞానకర్మ
యోగముల్ మరలఁ జేయుచునున్న మేలె
చేయకుండిన మేలె సిద్ధించు నతని
కేయెడఁ గొదువలే దినకులోత్తంస!
నిలకడయైనట్టి నిర్లేపయుక్తి
గలవాని సంసారకాంక్ష గోష్పదము
వలె నుండి యుణఁగు నవ్విగ లేపయుక్తి
గలవానిసంసారకాంక్ష మహాబ్ధి
వలెఁ బొంగి కడపట వానిముంచు నని
పలికి క్రమ్మఱ మునిప్రవరుఁ డిట్లనియె

జననాథ! యిఁక నొకసరణిఁ జెప్పెదను
విను మది యెట్లన్న విబుధదేశికుని
తనయుండు కచుఁ డాత్మతత్త్వసమాధి
నొనరంగఁ గూర్చుండి యుండి యానిష్ఠ
చాలించి లేచి విశ్వంబు నీక్షించి
యాలోచనంబుగా నంతరంగమునఁ
దలఁచె నిట్లనుచు భూతప్రపంచమున
వెలుఁగుచుఁ బరమాత్మ వేఱుగా కెల్ల
దిక్కులఁ బూర్ణమై దీపించె నేను
నిక్కమై యంతట నిండి యున్నాఁడ
నెక్కడ పోవుదు నిఁక నేమిసేతు
నొక్కపరబ్రహ్మ యున్నదే యనుచుఁ
గనుకఁ దదన్య మెక్కడ లేదటంచుఁ
దనయనుభవముచేఁ దా పూర్ణుఁ డయ్యె
నని కచువృత్తాంత మమర వసిష్ఠ
ముని దెల్పి మరల రాముని కిట్టు లనియె
నెవ్వఁడు సత్యంబు నెనయుచునుండు
నవ్విమలుఁడు వాఁడె యనిశంబు కనుకఁ
గమలంబురీతిఁ బ్రకాశింపుచుండు
నమరఁ గోరఁడు కోర్కు లాత్మయం దెవుడు
మొనసి రమించు నిమ్ముగఁ జంద్రబింబ
మున శైత్యగుణము గ్రమ్ముచునుండుకరణి

నా యోగిహృదయమం దమలశాంతంబు
పాయక యుండు నప్పగిదిని జిత్త
శాంతి పొందుము రామచంద్ర! యీ బాహ్య
చింతల నొందక చెలఁగి సుఖించు
మో రామ! యిది రహస్యోపదేశంబు
సారంబుగా నెంచు స్వాంతమం దనుచుఁ
దెలిగొప్పఁగా ద్వస్థితిప్రకరణము
కరుణను విజయరాఘవునకుఁ దెలియ
నావసిష్ఠుఁడు చెప్పె ననుచు వాల్మీకి
ప్రావీణ్యశాలి భరద్వాజమునికి
మనము రంజిలఁ జాల మన్నించి పొసఁగ
వినిపించె నత్యంతవిశదంబుగాను
యిది సోమనాథవిశ్వేశ్వరదివ్య
పదపద్మభక్తి సుబ్రహ్మణ్యయోగి
చరణాంబుజాతమత్సరణాయమాన
పరిపూర్ణనిత్యసద్భావనిమగ్న
మానసాంబుజ వెంగమాంబికారచిత
మై నిత్యమై సత్యమై ధన్యమైన
సామార్థసారసుజ్ఞానవాసిష్ఠ
రామాయణం బను రమ్యసద్విపద
యం దెన్నఁగా ద్వితీయప్రకరణము
నందమై విమలమోహాకరం బగును

శ్రీతరిగొండనృసింహాఖ్యుఁ డనంగ
ఖ్యాతిగా వెలయు వేంకటరాయ నీదు
పదయుగళికి సమర్పణ మయ్యె దీని
పదములులై వ్రాసి చదివిన వినిన
నరులు తాపత్రయార్ణవము తరించి
పరమైన నిర్వాణపదము నొందుదురు
భూచక్రమున నిది పురుషార్థమగుచు
నాచంద్రతారార్కమై యుండుఁ గాత!

ద్వితీయప్రకరణము సమాప్తము.

తృతీయప్రకరణము.

శ్రీ తారకోల్లాస శేషాద్రివాస!
శ్రీతరిగొండనృసింహా! ధూతాంహా!
విన్నవించెద నిది వినుము వాల్మీకి
పన్నుగాఁ దెల్పిన పరతత్త్వసరణి
తగ విని యాభరద్వాజుండు పొసఁగ
మగుడి యిట్లనియె రామక్షితీంద్రునకు
నవల వసిష్ఠసంయమి మఱియేమి
వివరించి చెప్పెనో విమలాత్మ! యనిన
మెఱసిన దయను వాల్మీకి యిట్లనియె
వరగుణయుత! భరద్వాజ! రాఘవుని
జూచి వసిష్ఠుఁ డచ్చుగ నిట్టు లనియె
నీచరాచరవిశ్వ మెల్ల మనంబు
చేతఁ గల్పితమై ప్రసిద్ధమా సరణి
ఖ్యాతిగా వింటివి గద రామచంద్ర!
నలువొప్పు నుపశమనప్రకరణము
తెలిపెద నెట్లన్నఁ దేటగా వినుము
జనకభూవిభుఁడు రాజ్యంబు చేయుచును
మనమున మోక్షధర్మంబును మఱచి

చరియించునపుడు వసంతకాలంబు
సరసమై రాఁగ నాజననాయకుండు
ఒకనాఁడు నడిరేయి నుల్లాస మెసఁగఁ
బ్రకటంబుగా నిజబలములఁ గూడి
వనవిహారముఁ జేసి వచ్చుచుండఁగను
ఘనతమాలమహీజగణమధ్యమందు
సిద్ధపురుషులు భాషింపుచుండఁగను
సద్ధర్మరతుఁడైన జనకుఁ డచ్చటికి
నరుగ నదృశ్యాంగులై వారు తమలొ
పరతత్త్వసారానుభవవాక్యములను
దలఁచి ప్రస్తావోచితంబులుగాను
బలికిరి మఱి యందుఁ బ్రథమసిద్ధుండు
కనఁబడువస్తువుల్ గనుచున్నవాని
ఘనయోగమున నాత్మ ఖండంబుగాక
యమలమై నిశ్చలమగునట్టి జ్ఞాన
మమర భావింతు మదంతరంగమున
నదియుఁ గాక యభీష్ట మగు పదార్థంబు
విదితమై యబ్బినవేళ జనించు
నానంద మరయ బ్రహ్మానంద మనుచు
దాని భజింతు సిద్ధంబుగా ననుచుఁ
దెలివిగాఁ బల్కె ద్వితీయసిద్ధుండు
సలలితద్రష్టృదర్శనదృశ్యములను

దద్వాసనలను సిద్ధంబుగాఁ బాసి
విద్వన్నుతంబునై విమలంబు నగుచు
తనివినిచ్చుచు నాది దర్శనాభాస
మన నొప్పు నాత్మ నే ననిశంబు దలఁతు
నడరారఁ గలదు లే దను పక్షయుగము
నడుమ వసించి నిర్ణయముగా నన్ని
చెదరక పొడగానఁ జేయుచునుండు
నది యెద్ది దాని నే నాత్మ భావింతు
సాకార మనియు నిరాకార మనియు
నాకట శూన్యంబు నని నిశ్చయించు
జనమతంబులను నిశ్చయముగా విడిచి
యనఘుసద్రూపచిదాకాశ మెద్ది
దాని నే నని చూతుఁ దప్పక యనుచు
నానిర్మలుఁడు పల్కె నవలఁ దృతీయ
సిద్ధుండు తనలోనఁ జింతించి పరమ
సిద్ధాంత మైనట్టి చిద్వస్తు వొకటి
వెలుఁగు నవ్వెలుఁగులో వెలుఁగునా నెలుఁగు
నలరి నేను దలంతు నంతరంగమున
నడరార నని పల్కె నవ్వల మఱియుఁ
బొడరి చతుర్థసిద్ధుఁడు పరమాత్మ
తనువులయం దీవిధంబుగా నిలిచి
కనువించుచుండఁగాఁ గానక వేఱె

దేవుళ్ల వెతుకుచుఁ దిరిగెడి మనుజు
లేవిధంబునఁ దరియింతురో యనుచుఁ
బలికె నీనలుగురిపలుకు లాలించి
కలఁక నొందుచు జనకక్షితీశ్వరుఁడు
తనమదిలోఁ దాన తలఁచె నిట్లనుచు
ఘనతరమోక్షమార్గంబును మఱచి
యుంటి నిక్కడ సిద్ధు లుపదేశ మిచ్చి
రొంటిగా నొకవస్తు వున్నది యనుచు
నావస్తు వేను మదాంతరంగమున
భావించి నిర్వాణపదము నొందెదను
నక్కట! దేహేంద్రియాదిప్రపంచ
మెక్కడ వచ్చె నా కిది యేల యింక
నని యాత్మనందె మహావిరాగంబు
పెనఁగొను చుండఁగా భేదంబు మఱచి
తాను నందొకకొంతతడవు సమాధి
గా నుండి తనుఁ దాను గని లేచి మరలఁ
బురిఁ జేరి సుజ్ఞానపూర్ణుఁడై రాజ్య
మిరువు నాసక్తి లే కేలుచు నన్ని
పనులందు నిర్లేపభావుఁడై దినము
లనువొంద నడిపించు నాదిత్యుకరణి
నడరి నిర్లేపుఁడై యఖిలకార్యముల
నడిపించుచుండె నానరనాయకుండు

పరువడి నాకాశఫలపాకసరణి
నెఱుకఁ బొందుచు మిథిలేంద్రుఁ డెల్లపుడు
మహిని నహంకార మమకారములను
సహజంబుగా వీడి సమచిత్తుఁ డయ్యె
నన విని శ్రీరాముఁ డమ్మునీశ్వరుని
గని యిట్టు లనియె నహంకారగుణము
విడుచుట కష్ట మీవివిధదేహములు
పడి నాశమొందినప్పటి కీయహంత
మొనసూప కణఁగునేమో కాని తనువు
లొనరుచుండినయప్పు డుండక చనునె
యని రాఘవుఁడు సంశయము నొంది పలుక
విని మునీంద్రుఁడు రామవిభున కిట్లనియె
ననఘాత్మ! విను ధేయ మన నేయ మనఁగఁ
దనరారు రెండువిధము లవె ట్లనిన
నీపదార్థములు నా కిష్టంబు లనక
యాపదార్థంబులం దాసక్తి విడిచి
తా నూరకే చేయఁదగుపను లెల్ల
మానక సేయుచు మమత వర్జించి
సమబుద్ధిచే సర్వశాంతుఁడై యున్న
నమరు ధేయత్యాగ మగు నవ్విధంబు
నెనవుగా సర్వంబు నేనను బుద్ధి
జనియింప సకలవాసనలు లయించు

స్వాంతంబుతో దేహసంబంధ మెడలు
నంత నావిధము నేయత్యాగ మగును
కాయమే నను నహంకారవాసనల
నేయెడలను బొందకిల వివర్జించి
కర్మవాసనలను గడముట్ట విడిచి
నిర్మలస్వాంతుఁ డై నిఖల మే ననుచు
నచలాత్ముఁ డగుట నేయత్యాగ మగును
ప్రచురనేయత్యాగభావన నొంది
సంపూర్ణదృష్టిచే సర్వ మీ వగుచు
నింపుమీఱ సుఖంపు మినకులోత్తంస!
వెలికార్యములయందు వివిధకర్తృత్వ
ముల నొంది నడుపు మిమ్ముగ రాజ్యపదము
అనిశ మాతురత్వంబునందుఁ గర్తృత్వ
మున నొంద కానందమును బొందుచుండు
మెలవుగాఁ గొందఱు మిత్రు లటంచు
చలముతోఁ గొందఱు శత్రు లటంచుఁ
దలఁపక వస్తుసత్తను విచారించి
యలరి బంధువు లంద ఱంచు విభావించి
కలఁత నొందక సదాఖండభావమునఁ
జెలఁగుచు సంతోషచిత్తుండ వగుము
తొడరు నహంకృతి దుఃఖంబు దాని
విడుచుటే సుఖ మింక విను మొక్కసరణి

ధరణిఁ బూర్వము దీర్ఘతముఁ డను మౌని
వరసుతుల్ పుణ్యపావను లనఁ గలరు
అం దగ్రజుఁడు పుణ్యుఁ డమలవిజ్ఞాని
సందడిం బడక సంసారంబు విడిచి
లలితుఁడై విజనస్థలమున సమాధి
సలుపుచుండఁగ వాని జనకుండు కాల
గతి నొంది పడిపోవఁగాఁ బావనుండు
మతిని దుఃఖించి బ్రాహ్మణులతో నందుఁ
దనతండ్రి కటు చేయఁదగు క్రియల్ చేసి
జనకున కేడ్చి యచ్చట నిల్వ కరిగి
యన్నను వెదకుచు నడవిలోఁ దిరుగు
చున్న నందొకచోటనుండి పుణ్యుండు
కనఁబడఁగాఁ జూచి కనలి పావనుఁడు
తనతండ్రిఁ బేర్కొని ధరణిపై వ్రాలి
పొరలి యేడ్వఁగఁ జూచి పుణ్యుండు వచ్చి
కరుణమీఱఁగ రెండుకరముల వానిఁ
గుదురుగాఁ దా నెత్తి కూర్చుండఁబెట్టి
వదనంబు నిమిరి యవ్వల నిట్టు లనియెఁ
దమ్ముఁడా! నీవిందుఁ దండ్రినిఁ దలఁచి
యిమ్మాడ్కి నేడ్చిన నిచటికి మరల
వచ్చునే నమ్మహావరతపోధనుఁడు
హెచ్చు బోధస్థితి నిరవుగాఁ బొందె

సతనిశరీరంబు నాత్మలోఁ దలఁచి
మతిజెడ నీ వేద్పుమాత్రమే కాని
యిందుల సుఖము లే దించుకంతైన
నెందఱు తలిదండ్రు లీపఱదనుకఁ
గలిగిరో వారిని గణుతింపఁదరమె
తెలివినొం దేద్వాక ధీరత్వ మొసఁగ
విను మహంకృతిచేత వి స్తీర్ణ మగుచు
మొనసెడి మోహసముద్రంబులోన
సొలయు కెప్పుడు శుభాశుభసుఖదుఃఖ
ములు ఫేనబుద్బుదంబులమాడ్కిఁ బొడము
చెదరెడి మరుమరీచికయందు జలము
కదలుచున్నటు దోఁచి కడపట మిథ్య
యగునట్టిభ్రాంతి కి ట్లగపడి నీవు
పొగల నేటికి శాంతిఁ బొందు రక్తాస్థి
కలితమైనట్టి యీఘటపంజరమున
నిలుచు టెట్లని దాని నిరసించికొనుచు
ననిశంబు నీవు నే నను భేదబుద్ధి
నెనయక యంతటి నెఱుక పూర్ణముగ
నిండియున్నది యదే నీ వని తలఁపు
చుండు వివేకివై యుపశాంతిఁ బొందు
మొదటియహంకారమున మమకార
ముదయింపుచుండుఁ గావున నిది నీవు

విడువు మటన్న వివేకము లేక
నడలుచు నుండఁగా ననుజాని జూచి
పలికె నాపుణ్యుఁ డో పావన! యిపుడు
గలిగి పోయిన తండ్రి కాయంబుఁ దలఁచి
మొనసి యేడ్చినరీతి మును జన్మజన్మ
మును గని పెంచిన ముచ్చటఁ జూచి
ధర వ్రాలిపోయిన తల్లిదండ్రులకుఁ
బోరిని నీ వేడ్వ మిప్పు డదెట్టు లనిన
నొకయద్రిశృంగమం దొకసింహమునకుఁ
బ్రకటంబుగా నీవు ప్రభవించినావు
పొలుపగు దాశార్ణ భూతలమందుఁ
దెలివి లే కీవు కోఁతికిఁ బుట్టినావు
సరవిఁ దుషారదేశమున భూపతికి
నరుదుగాఁ బుత్రుండవై పుట్టినావు
అలపౌండ్రదేశంబునం దటమీఁద
వలువొప్పఁ గాకంబునకుఁ బుట్టినావు
పొలుపొంద హైహయంబున మదదంతి
కలరి నీ వేనుఁగువై పుట్టినావు
కరుగుచు నవలఁ ద్రికర్తదేశమున
నురుఖరగర్భమం దుదయించినావు
సురఘుం డనెడువాని సుతుఁడవై పుట్టి
యిరవొందసాళ్వభూ మేలుచుండితివి

కటకట! యిట్లనేకశరీరములను
బటువేగమున నీవు పక్షిచందమున
సంచరించితి వట్టి జననీజనకుల
నెంచి నీ పితండ్రి కేడ్చినరీతి
వారికి నేడ్వఁగా వలదె యజ్ఞాన
మీరీతి విడువలే వేమందు నిన్ను
ధరణిఁ బూరుషునకుఁ దల్లిదండ్రులును
బొరి ననంతంబులు పొలిసిపోవుదురు
మురువొప్ప వనపత్రములు వ్రాలిపోవు
కరణి వ్రాలుచునుండుఁ గాయముల్ పెక్కు
లీతల్లిదండ్రులు నీబంధుమిత్రు
లీతనువులుఁ జూడ నెవుడు శాశ్వతమె
నీవు శోకింపకు నెమ్మది నొంది
పావన! విను మింకఁ బరతత్త్వసరణి
మొనసినయజ్ఞానమునఁ బుట్టి శోక
మును దత్త్వవిజ్ఞానమున నివారించు
మది నహంభావంబు మానిన శోక
ముదయింప కణఁగిపోవుచునుండు మేను
నే ననునది మాని నేనను తెలివి
నే నని భావించి నిను నీవు చూడు
మని పెక్కువిధముల నాత్మతత్త్వంబు
వనిఁబూని వుణ్యుండు వట్టఁ జెప్పినను

విని పావనుఁడు తెలివిని బొంది యవలఁ
దనుఁ దాను భావించి తత్త్వవిజ్ఞాన
కలితుఁడై సకలదుఃఖంబుల మఱచి
యలఘుజీవన్ముక్తుఁ డయ్యె నటంచు
వరుసగాఁ బుణ్యపావనులవృత్తాంత
మెఱిఁగించి క్రమ్మఱ నిట్లన మౌని
యో రామ! విను ధర నొక్కరొక్కరికి
సారసత్పుణ్యాతిశయమున విషయ
వాసన లణఁగు సర్వవిరక్తి గలుగు
నీసరణిని మది నితిహాస మొకటి
పనిఁబూని విను తొల్లి బలిచక్రవర్తి
వసుపడ ధాత్రిని బదికోట్లయేండ్లు
పాలించి యట పుణ్యఫలపరిపాక
కాలంబు రాఁగ భోగములను రోసి
వరుసగాఁ దనకుఁ బూర్వము తనతండ్రి
యొఱుకకై యుపదేశ మిచ్చినవాక్య
సరణిఁ దలంచి యచ్చటనుండి పోయి
సరసాత్ముఁడగు నిజజనకునిఁ జేరి
పాదపద్మములకు భక్తితో మ్రొక్కి
వేదాంతసూక్తుల వినఁగోరి పలికె
జనక! యీసుఖదుఃఖజాలముల్ పొడమ
ననిశంబు మూలమైనట్టి దేశంబు

ఏది యవిద్య నీఈషణాత్రయము
నాదరణముసేయ కణఁప విశ్రాంతి
పుట్టెడిచో బెట్టి భూరిసత్కరుణ
నట్టిచందంబు నా కానతిం డనిన
విని విరోచనుఁ డతివిశ్వాస మొదవ
తనసుతు నీక్షించి తగ నిట్టు లనియెఁ
గొడుక! చిదాకాశకోణకోటరము
కడువింత యగుచుఁ బ్రకాశింపుచుండు
నందు బ్రహ్మాండకోట్లణఁగి వర్తించు
నందెన్న భూతంబు లైదును లేవు
అచటఁ దేజోమయుఁ డాఢ్యుఁ డవ్యయుఁడు
సుచరిత్రుఁడైన రాజు వెలుంగుచుండు
నతనిని యుక్తిచే నఖిలకార్యముల
హిత మొప్పఁగాఁ బెంప హెచ్చుచుఁ ద్రుంపఁ
గా నేర్చినటువంటి ఘనమంత్రివరుఁడు
పూని యుండుండు నెప్పు డటంచుఁ దెలుప
నలబలి పల్కె నిట్లనుచు నోజనక!
కలకాల మలఘుప్రకాశమై మించి
వెలసి యాధివ్యాధివిరహితం బగుచు
నలరుదేశం బెద్ది యది యెట్టి దరయఁ
జెచ్చెర నేమిటిచే నందుఁ బొంద
వచ్చు నానృపుఁ జెట్టివాఁడు తన్మంత్రి

యనెడు ధీరుం డెవ్వఁ డానతిం డనఁగ
నెనసి విరోచనుం డిట్లని పలికె
ననఘాత్మ! యొకదేశ మనుటయే కాని
ఘనతరంబైన మోక్షస్థాన మదియె
భూరిసద్గుణపరిపూర్ణుఁ డవ్యయుఁడు
నా రా జనఁగఁ బరమాత్ముఁ డాఘనుని
వరమంత్రి చిత్త మీవ్యాపారగతిని
తఱచుగా నింద్రియార్థములఁ బాలించు
నరుడుగా నంతటి కధికారి యగుచు
నఱిముఱి నెఱియం దాపరమాత్మ
కడజారనియక మార్గంబున కడ్డ
పడి యావరించి ప్రపంచమం దుండు
నతని గెల్వఁగ నప్పరాత్మునిచేర
సతత మెవ్వరికిని శక్యంబుకాదు
గానఁ జిత్తమును దక్కక గెల్వవలయు
నానియమం బిప్పు డమరఁ జెప్పెదను
విను విరాగంబు వివేకంబు శాంత
మును బరమజ్ఞానమును గల్గెనేని
చిత్తశాత్రవునిఁ ద్రుంచియుఁ బరమాత్మ
చెంత నత్తఱిఁ జేరు ధీరార్యయుక్తి
దప్ప నేమిటను జిత్తము గెల్వఁగూడ
దిప్పరమరహస్య మెఱిఁగి వర్తింపు

బలి! విను ధరణి నప్రాజ్ఞుం డనంగ
నలరు రల్పప్రాజ్ఞుఁ డనఁ బ్రాజ్ఞుఁ డనఁగ
మువ్వురు గల రందు మొనసి యప్రాజ్ఞుఁ
డెవ్వేళలను విషయేంద్రియసుఖము
మరగి వర్తించు సన్మార్గంబునందుఁ
జొరక విరక్తులఁ జూచి హసించు
తలఁపున శాస్త్రచింతన మొకపాలు
గలుగఁగా నంతలో గర్వించుచుండు
వానిచిత్తము కర్మవాసనచేత
నూనదు మోక్షేచ్ఛ నొకవేళ నైన
నమర నల్పప్రాజ్ఞుఁ డగువాఁడు ధనము
విమలుఁడై కూర్చుచు విద్వజ్జనులకు
వగుసగా నొసఁగుచు వారిసాంగత్య
మిరవుగాఁ జేయుచు నింద్రియవిషయ
సరణుల రోయుచు సాధుమార్గముల
నెఱుఁగుచు మోక్షేచ్ఛ నెనయుచుఁ గ్రమము
గా తత్త్వవిజ్ఞానకలితాత్ముఁ డగుచు
నాతతమోక్షార్హుఁ డగును నానాఁట
నతులితప్రాజ్ఞుఁ డై నటువంటిపురుషుఁ
డతిశయుఁ డన నొప్పు నతఁడు చిత్తమునఁ
దలఁచి తనంతనే తాను వైరాగ్య
కలితుఁడై సకలభోగముల వర్జించి

గొనకొని సద్ధ్యానగురుపూజలందు
మొనయుచు వర్తించి మోహంబు నొందు
నని తత్త్వవిజ్ఞాన మావిరోచనుఁడు
వినిపింపఁగా బలి విని సమ్మతించి
యచట నున్నట్టి శుక్రాచార్యుఁ జూచి
ప్రచురభక్తిని మ్రొక్కి పలికె నోగురుఁడ!
నేనన నెవ్వండు నీవన నెవఁడు
ఈనిఖిలం బెట్టి దెఱిఁగింపుఁ డనఁగ
నక్కడ బలికి శుక్రాచార్యుఁ డనియె
నెక్కువమాటల కిది వేళ గాదు
అతివేగమున దివి కరుగంగ వలయు
హితమొప్ప మును పెద్దలెల్ల శోధించి
మిక్కుటంబుగఁ గని మెచ్చుకొన్నట్టి
నిక్కంబు విను రజనీచరాధీశ!
యొక్కయుక్తిని దత్త్వమున్నంత నీకుఁ
జక్కఁగాఁ జెప్పెద సర్వంబు నందు
జిక్క చిక్కక యుండుఁ జిన్మాత్ర మంత
కెక్కువ యగువస్తు వెక్కడ లేదు
అదియె నీవును నేను నఖిలవిశ్వంబు
నిది యథార్థము సంశయింపకు మీవు
ఇది నిశ్చయింపక యెల్లమార్గములఁ
జెదరిపోయినవాఁడు చేసిన వెల్ల

విరివిగా బూదిలోఁ ద్రేల్చుహవిస్సు
కరణిని జెడిపోవు గతి నియ్య దనఘ!
కదిసిన చిచ్ఛక్త్యకలితుఁడు బద్ధుఁ
డది మాని తనుఁ జూచునతఁడు ముక్తుండు
కావున సతత మఖండభావమున
నీవు నిజ గనుఁగొంచు నెమ్మది నుండు
మని చెప్పి దినమున కరిగె శుక్రుండు
దను జేశ్వరుండు తత్త్వజ్ఞాననిష్ఠ
మఱవక ప్రణవార్థమంత్రంబులోని
గురుతరార్థంబు నిక్కముగఁ దా నెఱిఁగి
గతకర్ముఁడై నిర్వికారభావమున
జితచైత్యచేతకచేతనుం డగుచు
విలసితశ్రాంతుఁడై విశ్రాంతిఁ బొంది
తలఁపుచుండెడివానితలఁపును దలఁపఁ
బడువానిఁ దా నెడఁబాసి యేకముగఁ
గడలేని నిర్వాణగతి నొందె ననుచు
బలియుపాఖ్యాన మేర్పడ రాఘవునకుఁ
దెలు వొప్పఁ జెప్పి వసిష్ఠుండు మరలఁ
బలికె నిట్లని యిట్టి పరమవిజ్ఞాన
మలఘూశ్వరానుగ్రహంబుచేఁగాని
యెవరికిని లభింప దీయర్థమందుఁ
బ్రవిమలుఁ డైనట్టి ప్రహ్లాదుఁ డాత్మ

తాను విచారించి తను దాను దెలియు
టేను జెప్పెద నది యెట్లన్న వినుము
హరిభక్తుఁడైన ప్రహ్లాదుఁ డా చక్రి
నరలోక సంతత మర్చింపుచుండి
పరమాత్మవిశ్రాంతిపర్యంత మైన
పరమవిచారంబు పరముగా నాత్మ
యొనరఁ బ్రకాశించు నెల్లెడం దాను (?)
నని నాకు బోధించె నంబుజాక్షుండు
అది యెట్టిదో నేను నరయ నెవ్వఁడనొ
పదపడుసృష్టివిభ్రమము నెట్టిదియొ
యేది యంగీకార మెయ్యది కృత్య
మేది నేఁ దెలియుదు నెక్కడ పోదు
నడర భావింప నీయఖిలభూతములు
జడములే కాని యజడములు కావు
కావున నిది యాత్మ గాదు నా కన్య
మీవిశ్వ మని మది నెఱుగంగ వలయుఁ
బౌరి జడం బనిలవిస్ఫురణ మనిత్య
మరసి భావించిన నసదుద్భవంబు
గాన దేహంబు నిక్కంబుగా నేను
గాన నే నెవరనో గణుతించి చూడఁ
బసమించునట్టి శబ్దస్పర్శరూప
రసగంధగుణము లారయ నేను గాను

అలమనోబుద్ధిచిత్తాహంకృతులను
నెలవుగా భావింప నే నవి గాను
నెఱుకనై యన్నిట నెఱుఁగుచు నుండు
నురచిరచిత్పురుషుండును నేను
భావింపఁగా సర్వపరిపూర్ణ మగుచుఁ
దావలంబుగఁ బరతత్త్వంబు నేను
నాపరతత్త్వమం దఖిలేంద్రియములు
దీపించు జగములు దీపించు చుండు
నలపరబ్రహ్మ మే నై నందువలన
నలువొప్పఁగా నేను నామానసమున
నాకు మ్రొక్కెదఁ జిదానందసద్రూప!
శ్రీకరానంతాత్మ! చిరకాలమునకు
నీవు నే నైతిని నేను నీవైతి
వేవిధంబున భేద మించుక లేదు
గనుక నే నాకు మ్రొక్కందగుఁ గాన
మొనసి నాకే నేను మ్రొక్కెద ననుచుఁ
దనలోన భాషించి తనుఁ దానె మఱచి
పనుపడ నిర్వికల్పసమాధియందు
నచలుఁడై పంచసహస్రవర్షములు
నుచితవృత్తిని నిల్చి యుండె నంతటను
బ్రాకటంబుగ రాజ్యపరిపాలనంబు
లేకుండినందున లేచి చోరకులు

లోఁగక పాతాళలోకంబు చెఱుప
సాగిరి ధర్మంబు సమసె నానాఁట
నావిధం బెఱిఁగి మహానుభావుండు
శ్రీవిష్ణుదేవుండు చిరకృపమీఱఁ
బక్షివాహన మెక్కి ప్రహ్లాదుచెంత
కక్షీణతేజోమయాంగుఁడై వచ్చి
కదలక మెదల కఖండసమాధి
వదలక ప్రహ్లాదువరనిష్ఠఁ జూచి
ప్రేమతో జలదగంభీరభాషలను
వేమాఱుఁ బిలచిన విని లేవకున్న
హరి దిశల్ ఘూర్ణిల్ల నలఘుశంఖంబు
పొరిఁబొరి వరుసగాఁ బూరించుచుండె
సరసమై శ్రీస్వామిశంఖారవంబు
విరివిగాఁ బ్రహ్లాదువీనులలోను
జొచ్చి మేల్కొల్పఁగా నాత్మలక్ష్యంబు
వచ్చుట విడిచి ప్రహ్లాదుండు చక్రి
చాలఁ బూరించెడి శంఖారవంబు
మేలిమిగా విని మేఘునాదంబు
విని చొక్కు(నెమ్మిలి)విధమునఁ జొక్కి
ఘనుఁడైన హరి నరగన్నులఁ జూచి
యెప్పటికైన దేహస్మరణంబు
తెప్పున రాకున్నఁ దెలిసి మాధవుఁడు

తనలోన నగుచు న త్తఱిని బ్రహ్లాదు
కనుదోయి నివురుచుఁ గరుణ నిట్లనియె
యిదియేమి బాలక! యేను ని న్నిందుఁ
బదపడి పిలచినఁ బలుకకున్నావు
నను జూడు నను జూడు నాదిక్కుఁ జూడు
మని బుజ్జగింప బ్రహ్లాదుండు కనులు
చక్కఁగాఁ దెఱచి యాస్వామినిజూచి
మ్రొక్కి కరంబులు మొగిచి నిల్చినను
సంతోషమునఁ జూచి చక్రాయుధుండు
వింతగా నతని దా వీక్షించి పలికె
దనుజనాయక! నీవు తనువు నలింపఁ
బనిలేదు నీ వతిప్రజ్ఞ దీపింపఁ
బట్టభద్రుండవై పాతాళలోక
మిట్టట్టు చెదరిపో కేలుచునుండు
గతనేయహేయసంకల్పుఁడ వగుచు
హిత మొప్ప నిన్ను నీ వెఱిఁగినవెనుక
నీమేను కలిమిలే దెంతమాత్రంబు
కామాదిశత్రువర్గంబు నణంచి
నీవు జీవన్ముక్తినియతిని దనువు
తో విమలుండవై తుదముట్టఁగాను
నరమరలేక కల్పాంతపర్యంత
మిరవొంద నీరాజ్య మేలుచునుండు

మిను లొక్కమాటు పన్నిద్దఱు పొడమ
రనుపమశైలంబు లణఁగ నొక్కటను
జగము లన్నియు నొక్కసమయంబునంద
పొగలి నశింపవు పుణ్యాత్మ! నీవు
ఘటమునంత నలింపఁ గారణం బేమి
యిటమీఁద విషయంబు లింద్రియంబులును
జొరఁబడి వేధించు సుఖదుఃఖములును
గర మనురాగంబు కర్మవాసనలు
నిరతంబు బొంకించి నిన్నంటకుండు
వరము లిచ్చితి లెమ్ము వత్స! నీ వింక
నళుకుచు మూఢుండ నని తను దాను
దెలియక యూరకే దీనుండ ననుచుఁ
బామరుం డగువాఁడు బ్రతుకుటకన్న
భూమిమీఁద నణంగి పోవుట లెస్స
పటుతరాశాపాశబద్ధుఁడై చిత్త
మటునిటు నీడ్వఁగా నలమటం బడుచు
ధర శమం బొందక తామసుండైన
పురుషుఁ డుండుటకన్నఁ జోవుట మేలు
దనుజేంద్ర! సర్వభూతసముండ వగుచుఁ
దనివొంద నాత్మబోధనిమగ్నుఁ డగుచుఁ
దొడరునహంకారదూరుఁడై శాంతి
నెడబాయ కెల్లపు డెఱుకతో నుండు

విమలచిత్తునకు జీవిత మొప్పు నిలను
భ్రమల నెల్ల నణంచి బ్రహ్మానుభవము
సేయుచుండెడి నీకుఁ జింత యేమిటికిఁ
బాయక నీరాజ్యపదము పాలించు
మని యొప్పఁజెప్పి పద్మాక్షుండు కృపను
బనిఁబూని యతనికిఁ బట్టంబు గట్టి
యొనరంగ సుఖియింపుచుండు మటంచు
దనుజారి యవల నంతర్ధాన మొందె
నన విని శ్రీరాముఁ డపు డావసిష్ఠ
మునిని వీక్షించి నిమ్ముగ నిట్టు లనియెఁ
బనుపడి యత్యంతపరిణతంబైన
దనుజాధివిభుని చిత్తము పాంచజన్య
ఘనరవం బెసఁగ నేకరణి మేల్కొనియె
నన వసిష్ఠుం డిట్టు లనె రామ! వినుము
ధర నది యెట్లన్న దగ్ధబీజంబు
కరణి జన్మాంకురకారిణిగాక
వరయోగివిమలహృద్వనజంబునందు
సరసమై శుద్ధవాసన గల్గియుండు
నది పావనియు నది యధాత్మ్యగతియుఁ
బొడుపగునిత్యప్రబుద్ధమై పొసఁగి
మొనసి యనేకాబ్దములకైనఁ జెడక
యొనసి తత్తను వాశ్రయించి యొక్కొక్క

కాలంబునందుఁ బ్రకాశించి బాహ్య
మాలోకనము సేయు నాకరం బగుచు
విలసితమైన సంవిత్తత్త్వపటిమ
తెలివిగా వృద్ధిఁ బొందింపుచుండుఁ
గావునఁ జక్రిశంఖనినాద మేఁగ
నావేళ మేల్కాంచి యసురనాయకుఁడు
అనఘ! సంసారమాయకు నపమాన
మనునది లేదు నిత్యముగాదు లేక
గలిగియున్నటు దోఁచుఁ గావున దాని
నలరారుచేతోజయంబున నణఁప
వచ్చు మఱేమిటఁ వారింపరాదు
హెచ్చుచునుండున దెట్లన్న వినుము
అరుదుగా లవణవృత్తాంతంబు పూర్వ
మరసి చెప్పితి నిప్పు డటువంటిగాధి
చరితంబుఁ జెప్పెదఁ జక్కఁగాఁ దెలియు
మురునిష్ఠ నాదిదేవుండైన హరిని
ధ్యానించి గాధి గోదావరినీట
పూని యుగ్రతపంబు పొసఁగఁ జేయఁగను
నతనికిఁ బ్రత్యక్షమై చక్రి వరము
హితమొప్ప నడుగు నే నిచ్చెద ననిన
ముఱియుచు నాగాధి మ్రొక్కి నీమాయ
నెఱిఁగెడి యావరం బీవె లక్ష్మీశ!

యన విని హరి గాధి కావర మిచ్చి
చనె నట కొన్నివాసరములు జరిగెఁ
దదనంతరమున గోదావరినీట
ముదముతో నాగాధిమునియు నచ్చోట
నలువొప్ప నఘమర్షణము సేయుతఱిని
వెలయుగాధికిఁ జిత్తవిస్మృతి పొడమఁ
దనయింటిలోఁ దనతనువుల వీడి
చని వేగ హూణదేశమునఁ జండాల
భామగర్భమునందుఁ బ్రభవించి పెరిఁగి
యామిఁదటను బెండ్లియాడి బిడ్డలను
గని పెంచుచుండఁగాఁ గాలవేగమునఁ
దనబిడ్డ లిల్లాలు తనువుల వీడి
చనినట్టి జాలిచే సైరింపలేక
కనలుచు నవల నక్కడనుండ కరిగి
పోయి తెప్పునఁ గీరపురిఁ జేరియుండె
నాయవనీశ్వరుఁ డచట దేహంబు
పడవైచి చనఁగ నప్పౌరవేంద్రునకుఁ
గొడుకు లేకున్నఁ దత్పుర మేలుటకును
దగినవాఁ డెవఁ డని తాను జింతించి
తెగువ నారాజ మంత్రిజనంబుఁ గూడి
మొనసి పట్టపుగజమును నలంకార
మొనరఁ గావించి పువ్వులదండ తొండ

మున నుంచి విడిచి రిమ్ముగ నది పోయి
తనముందరికి వచ్చు ధరణీసురులను
వరరాజకులజుల వైశ్యశూద్రులను
దఱుముచుఁ జనిచని తా నొక్కచోట
నాలిబిడ్డలఁ బాసి యడలుచున్నట్టి
మాలనిమెడఁ బుష్పమాలిక నుంచె
నవుడు మంత్రులు మొదలైనట్టివారు
కపటంబు దెలియక గజముపై వాని
నెక్కించుకొని చని యిలఁ బ్రోవ నతని
నక్కడ తాము పట్టార్హునిఁ జేసి
కొలిచియుండఁగ వాఁడు కొంకింత లేక
చలితాత్ముఁడై రాజసతులను గూడి
పనిఁబూని వేడ్కనఁ బడియెడు రాజ్య
మొనరంగఁ బాలింపుచుండె నొప్పుగను
అట హూణదేశంబునం దుండి మాలఁ
డట నొక్కఁ డరుదెంచి యాద్వారం గాంచి
తొలఁగక పూర్వబంధుత్వంబు నందుఁ
దెలుపఁగా నెఱిఁగి మంత్రిపురోహితాది
మనుజులు దెలిసి యామాలని దెచ్చి
ఘనముగాఁ బట్టంబు గట్టినకతనఁ
బావ మందఱికిని బ్రాపించెఁ గనుక
నీపాపమును నీఁగ నిందఱు మగ్ని

యందుఁ బ్రవేశింత మని నిశ్చయించి
యందఱు గుమిగూడి యగ్నిలోఁ బడిరి
అదిచూచి చండాలుఁడైన యాప్రభువు
కొదికి యందఱు తనకొఱ కగ్నిలోనఁ
బొలిసిపోయిరి తాము భూమియం దుండ
వలెనే యనుచును బావకునిలో వాఁడు
తానును దుమికి యత్తఱిఁ దెలివొంది
యానీట నున్న దేహంబుతో లేచి
కటకట! యిటువంటి కష్టదుర్దశల
కిటువలె లోనైన దేమొకో నాల్గు
గడియలలో నింత కర్మదుఃఖములఁ
బొడఁగంటి నిట్టి యద్భుతమేమి చెలఁగె
గహనంబులందు వ్యాఘ్రము నిజేచ్ఛలను
విహరింపుచుండెడివిధమున సకల
మానవుల నశక్తి మాయలోఁ ద్రోచి
యూని తా భ్రమపెట్టుచుండుఁ జిత్తంబు
అనుచుఁ దలంచి నిజాశ్రమంబునకుఁ
జని గాధి చింతించుసమయంబునందుఁ
బొరిని వింతగఁ గీరపురినుండి యొక్క
ధరణీసురుఁడు గాధిదగ్గఱఁ జేరి
ఆవిప్రవరుఁ జూచి యాగాధి పూజ
గావించె నటుమీఁదఁ గ్రమముగాఁ గీర

తొలుత నీమదియందుఁ దోఁచిన వెల్లఁ
దెలివిగా నలహూణ దేశవాసులకుఁ
బొలుపారు తత్కీరపురనివాసులకుఁ
జెలువొప్ప నీకుఁ దోఁచినప్రతిభాస
వలనఁ దద్భ్రాంతులు వరుసగాఁ గలిగె
నలరఁ దద్గతు లిది యది యనరాదు
మాయావిలాసమర్మము లీవిధమున
నాయెడఁ దోఁపించె నమర నందఱికి
నావిధ మెట్లన్న నాశ్చర్య మరయ
నోవిప్ర! విను మది హూణదేశమున
జనియించి యట కటంజకుఁ డనుపేర
నొనరిన చండాలుఁ డొక్కఁడు తొలుతఁ
జనుపొందఁ బెండ్లాము బిడ్డలు సమసి
రనుచు దుఃఖింపుచు నరిగి యాకీర
పురిని బట్టాస్యుఁడై భువిని బాలించి
పరువడి నగ్నిలోఁ బడినదే నిజము
మొనయు స్వప్నసంబంధమునఁ జేసి చిత్త
మొనర నంతటఁ గల్గి యుండెడికతన
నా వేళ నీచిత్తమం దాకటంచు
భావంబు దోఁచె నిబద్ధమాకరణి
నంతియె కాని నీ వరమరఁ బొంది
చింతింపవల దింకఁ జిత్తంబునందు

నతఁడ నే నితఁడఁ గానని భిన్నభావ
మతిచే నతిభ్రమమగ్నుఁ డైనట్టి
పురుషుండు సుఖదుఃఖపూరితుం డగును
మఱవక చిద్వస్తు మగ్నుఁ డైనట్టి
మానవుం డిలను నామాయను గెలిచి
తాన సర్వంబగు తత్త్వదృష్టినను
తపసి! నీ వాత్మతత్త్వంబు నెఱుంగ
విపు డందుచేఁ గల్గె నీభ్రాంతు లన్ని
మొనయు మాయాచక్రమున కీమనంబు
ఘననాభి దాని దర్క కణంపవలయుఁ
గావునఁ బదియేండ్లు కడముట్టఁ దపము
గావింపుచును మనోగ్రంథి భేదించి
నిను నీవె భావించు నిర్మలబోధ
జనియించు నని చెప్పి చనియె విష్ణుండు
తదనంతరమున నాధరణీసురుండు
పదపడి యచ్చోటు పాసి వేఱొక్క
నగమందుఁ జేరి నానాత్మవిభ్రాంతి
తెగువగా విడిచి యదే విచారముగఁ
దప మాచరించి తత్త్వజ్ఞాని యగుచు
నిపుణతచేఁ బొందె నిర్వాణపదము
శ్రీహరిధ్యానంబు చెడక భక్తులను
మోహాబ్ధి దాఁటించు ముక్తిఁ బొందించు

నని గాధి వృత్తాంత మావసిష్ఠుండు
మనము రంజిలఁ జెప్పి మరల నిట్లనియె
ధరణీశ! రామ! చిత్తజయాపథంబు
సరసమై సంసారజాడ్యంబు నణఁచు
వేరె వెఱవుచేత విడువ దారోగ
మారయ వృద్ధియౌ నటుగాన నందు
అంటక చిత్తంబు నణఁచునుపాయ
మొంటిగా నూహింపుచుండఁగా వలయు
మెలుపుగా క్రిందటి మీఁదటికాల
ములఁ గల్గు సుఖదుఃఖములఁ దలంపకయు
మానుచుఁ దగ వర్తమానకాలమునఁ
బూనిక ననుభవంబునకు వచ్చినది
యనుభవింపుచు బాహ్యమందు వర్తించు
చును నిజాంతర్యభానురలక్ష్యమందుఁ
బొంది సూక్ష్మంబైన బుద్ధియుం దమరఁ
జెందిన జిత్తంబు చిత్పద మొందుఁ
గ్రమముగా భోగసంకల్పముల్ విడిచి
మమతాహముల మాని మది చల్లనైనఁ
జిరతరభావనాసిద్ధి నీయాత్మ
నెఱుకకు నెఱుకయై యుంపొందుచుండు
తోడరెడి చిత్తవృత్తులు నశింపకయు
విడువదు సంసారవిభ్రమం బెపుడు

తనరారఁ బూర్వ ముద్దాలకుం డనెడు
మునిపుంగవుఁడు చిత్తమును గనిపెట్టి
పనిఁబూని శిక్షించి పరమందుఁ జెందె
ననిన శ్రీరాముఁ డిట్లనె మునినాథ!
గొనకొని యుద్దాలకుఁడు నిజచిత్త
మును గెల్చి సంతోషమున ముక్తుఁడైన
తెఱఁగు నాకతికృపఁ దెలుపవే యనినఁ
జిఱునవ్వునవ్వి వసిష్ఠుఁ డిట్లనియె
ననఘాత్మ యుద్దాలకాఖ్యచే నొప్పు
ముని గంధమాదనమున కేఁగి యచట
ఘనతరంబుగ వివేకస్వాంతుఁ డగుచుఁ
దనలోన తా నిట్లు దలఁచె నంతటికిఁ
బరమప్రధానమై ప్రాప్తమైనట్టి
సరసప్రకాశ మెచ్చట నుండి చూతు
నే నెన్నటికి దుఃఖనీరధిఁ గడచి
యానంద మొందుదు ననుచుఁ జింతించి
గ్రక్కున సకలసంకల్పముల్ విడిచి
యక్కడ పద్మాసనాసీనుఁ డగుచు
హరిని గుఱించి మహానిష్ఠమీఱఁ
జిరతరతప మొప్పఁ జేయుచు నుండె
నప్పు డతనిచిత్త మాధ్యానపటిమ
నెప్పుడో విడచి తా నేమేమొ తలఁచి

క్రోఁతికైవడిఁ దిరుగుచునుండు బెడఁగి
యాతపసుఁడు రోవ మగ్గలింపఁగను
ఆచిత్తమును బట్టి యంతరంగమున
నాచక్రధరుని పాదాబ్జంబులందు
నిలిపి బంధించిన నిగుడి చిత్తంబు
తలఁపు లేమో తాను దలఁపుచు విషయ
వాసనలను గూడి వర్తించి మరల
నాసంయమీశ్వరు నచట వంచించి
తక్కక పక్షిచందమున బాహ్యమున
దిక్కుల నెగురుచుం దిరుగుచు మించి
యొకవేళ నం దుదయార్కునిపగిదిఁ
గళవికఁ జేయుచుఁ గనిపించుచుండు
నొకవేళ గగనమట్లూరక యుండు
నొకవేళ శూన్యమా నొకవేళ నుఱుకు
నొకవేళఁ దిరముగా నుండినట్లుండు
నొకవేళ యోజన లూరకె చేయు
నీవిధంబున నిల్వ కెగురుచిత్తమును
భావించి యచ్చోటుఁ బాసి యాతపసి
భూమియుఁ బరిభ్రమింపుచును జరించి
యామీఁద నొక్కనాఁ డందొకదిక్కు
తెరలు చిత్తంబు నుద్దేశించి తాను
పరుఁడై వివేకించి పలికె నిట్లనుచు

మర్కట చిత్తమా! హరియందు నిలువ
కెక్కడికో తేర కేఁగుచున్నావు
ధరను మాయాసంపదల విచారించి
కరఁగి నీ వేమి సౌఖ్యముల నొందెదవు
కామంబు లతిదుఃఖకరము లటంచు
ధీమంతు లగువారు తెలిసినవేళ
నీప్రయత్నంబులు నిరసింతు రప్పు
డీప్రపంచముతోడ నేఁగెద వీవు
యింతలో నన్నిటు హింసలఁ బెట్టి
నంతట నీ కేమి యబ్బె సౌఖ్యంబు
శాంతామృతము గ్రోలి సంతసింపకయు
వింతవింతలుఁ జూపు విషయసౌఖ్యముల
మరిగి నీ వరుగు టిమ్మహిని సంతాన
తరు వాశ్రయింప కాతపకాలమందు
మరుభూమిలోఁ జైత్రమధ్యాహ్నమునను
జరియింపుచుండెడి చందంబుగాదె
మురియుచుఁ బాతాళమున నుండు మింటఁ
దిరుగుచు నుండు మే తెఱఁగున నైనఁ
దఱుచైన శమనామృతంబు గ్రోలఁగను
దొరకదు నీకు సంతోష మెందులను
మొనసిన కల్మిలేములు దలంపుచును
బనిఁబూని సుఖదుఃఖపరవశత్వమునఁ

జొక్కి స్రుక్కుట మాని సుస్థిరజ్ఞాన
మొక్కటి సంతోష మొసఁగునటంచుఁ
దెలియలే వైతి వింద్రియముల కెపుడు
వలనుగా దాసునివలె మెలంగుచును
బరువడి శ్రోత్రియభావంబు నొంది
మురిసి ఘంటానాదమును విని చొక్కి
యుడుగక వేఁటకాఁ డొడ్డినవలను
బడు జింకగతిని లోఁబడకవే మనస!
చర్మభావము నొంది సంపదసుఖము
నర్మిలిఁ గోరి మహాగజేంద్రుండు
కరిణితో నెరయ నక్కడ పర్వబాఱి
యరిగి యచ్చటి వాదమందుఁ దాఁ గూలుఁ
కరణిని సంసారగహనకూపమునఁ
బరువడి నెఱిదప్పి పడకవే మనస!
వదలక రసనభావము నొంది యొఱ్ఱ
నదిమి మ్రింగెద నంచు నరిగి గాలమును
మ్రింగి చచ్చినయట్టి మీనంబుపగిదిఁ
బొంగుచు రుచి గోరి పొలయకే మనస!
నేత్రభావము నొంది నిగుడుచు మీన
నేత్రలు మొదలుగా నెఱయు దృశ్యముల
యం దాసపడి యగ్ని నణఁగిన మిడుత
చందంబునను నీవు చావకే మనస!

పనుపడి నాసికాభావంబు నొంది
ఘనసుగంధము గోరి కమలమధ్యమునఁ
జేరినభృంగంబుచెలువునఁ గర్మ
చిరవాసనలయందుఁ జిక్కకే మనస!
మెఱయు జింకయుఁ గరి మిడుత మీనంబు
నరయఁగా భృంగ మిట్లాశలఁ బొంది
యొక్కటొక్కటిచేత నొకటొక టణఁగు
నక్కట! యిటువంటి యైదింద్రియముల
నెనసియుండంగ నీ వెటు తరించెదవు
చెనఁటులపొందు వర్జింపవే మనస!
యిటువంటివాసన లన్ని బంధకము
లిటువంటిరీతుల నెఱిఁగి వైరాగ్య
చింతన సతతంబు చేసిన నీవు
శాంతిఁ బొందెదవు నిశ్చయముగా మనస!
యీవల కేను ని న్నెఱుఁగక భ్రమసి
నీవె నే ననుకొని నీవు గావించు
పనులు నేఁ జేసిన పనులంచుఁ దలఁచి
నిను వేఱుగాఁ జూడ నేరకుండితిని
సతత మందున నీవు శాంతిఁ బొందకయు
హితశత్రు వగుచు న న్నేఁచుచుండితివి
పరమాత్ము నంతట భావించి చూచి
నిరుపమప్రజ్ఞతో నిన్ను మ్రింగెదను

మఱి కరి మ్రింగిన మారేడుపండు
కరణి నాలో నీవు కరఁగిపోయెదవు
కావున నీవు సంకల్పముల్ విడిచి
శ్రీవిష్ణురూపంబుఁ జెందక మించి
యుపయవకలితదేహము నాశ్రయించి
యవిరళంబుగ నాత్మయందున్న నిన్నుఁ
గనిపెట్ట శక్యంబు గా దేరికైన
నని నిక్కుచుంటి వాహారికటాక్షమునఁ
జిక్కితి విపుడు నాచేత బొంకించి
యెక్కడఁ బోయెద వింక మీఁదటను
సకలప్రపంచంబు సత్త్వస్వరూప
మకలంక మద్వయ మని నిశ్చయించి
యాయాత్మ నే నైనయప్పుడు వేఱె
నీయత్నములు సాగునే వెఱ్ఱిమనస!
యలరుచు దేహేంద్రియములు నేననుచుఁ
దెలియుచుండెడి తెల్వి తేటయై తుదను
ఆపరబ్రహ్మమై యంతట నిండి
దీపించు నారీతి తెలియనీయకయు
అజ్ఞానవైరి నిన్నలమటఁ బెట్ట
ప్రజ్ఞచే నటువంటి పాపాత్ముఁ బట్టి
దునుమాడి యధికసంతోషంబు నొంది
యనిశంబు నీ వాత్మయం దుండు మనస!

నిన్ను నే నెఱుఁగుదు నిశ్చయంబుగను
నన్ను నీ వెఱిఁగిన నాత్మవిభ్రాంతి
విడువు మటంచు వివేకంబు మదికిఁ
బొడకట్ట బహువిధంబుల బోధసేసి
విడువక యటుమీఁద విషయేంద్రియముల
కెడము తానై ప్రేమ నిట్లని పలికె
నెలవుగాఁ దనకుఁ దానే బంధకంబు
గలిగించుకొని యందు కడపటఁ జిక్కి
కరఁగించెడుపసిండికాయలోఁ బురుగు
కరణి నాశాపాశకలితదుఃఖముల
ననుభవించితి రింద్రియములార మేలు
వినుఁడు నేఁ జెప్పెద విషయవాసనలఁ
బొందక వైరాగ్యబుద్ధితోఁ గూడుఁ
డందున సుఖము మీ కబ్బు నిక్కముగ
ననుచు నింద్రియముల కాప్తవాక్యముల
వినిపించి యటమీఁద విషయవాసనలఁ
గని యిట్టు లని నింకఁ గరణంబులందుఁ
జొనుగుచు నో రింకఁ జొచ్చి వేధింప
వలవదు దృఢముగా వైరాగ్యబుద్ధి
నిలఁ గూడి వర్తింపుఁ డిందున మీకుఁ
గలుగు సౌఖ్యం బని గట్టిగాఁ జెప్పి
తొలఁగని యజ్ఞానధూర్తు నీక్షించి

పలికె నిట్లని త్రాటఁ బామున్నకరణి
నలఘు పరబ్రహ్మమం దుండి నీవు
విపరీతములు చూపి వెఱపించుచుంటి
విపుడు నీమూలంబు నెఱిఁగితి నిన్ను
గావను సుజ్ఞానఖడ్గంబు నెత్తి
యీవేళ నిను ద్రుంచి యిలపై నణంతు
నని ప్రతాపింపుచు నజ్ఞానధూర్తు
ననఘుఁడై ఖండించి యచలాత్ముఁ డగుచు
నట శుచిస్థలిని బద్ధాసనమందు
ఘటికుఁడై కూర్చుండి కనుఁగవ మోడ్చి
ధారాళముగ మారుతమును రేచించి
పూరించి కుంభకంబున నిల్పి మదిని
నెఱిఁగి ప్రాణములతో నింపొందఁ గూర్చి
పఱఁగ హృదగ్నిని ప్రబలింపఁ జేసి
కాయ మాయగ్ని కక్కడ సమర్పించి
మాయ నడంచి నిర్మలభావుఁ డగుచు
సరవి నాధారాదిచక్రషట్కంబు
కరమొప్ప దాఁటి శృంగాటకమందుఁ
గదలక నాసికాగ్రంబుపై దృష్టి
గదియించి నడిమిమార్గంబునఁ బోయి
కరమర్థితో దీర్ఘఘంటారవంబు
మొఱయు సహస్రారమునఁ జేరి యవల

చలమున నూరక శ్రమనొందు ప్రాణ
ములు చేతనామృతమున శాంతికొఱకుఁ
బొంది తదాకాశమున దోఁగి చాల
నందు సంపన్నంబు లయ్యె నయ్యెడను
మనము నంతర్బాహ్యమధ్యంబులందు
ననఘమై పరిపూర్ణమై నిండియున్న
పరతత్త్వమును బొంది పరమసంతోష
భరితమై వెలి చలింపక నిల్చియుండెఁ
దపసియు హృదయాగ్నిదగ్ధదేహంబు
నపుడు బోధామృతమం దుంచి శాంతిఁ
బొందించి చక్రిరూపు ధరించి శమము
నొంది కొన్నాళ్లట్ల యుండి పిమ్మటను
గ్రమమొప్పఁగా నిర్వికల్పసమాధి
నమరఁగా సాధింప నంతరంగమునఁ
బరఁగఁదోఁచిన ప్రతిభాసల నాత్మ
కరవాలమున వేగ ఖండించివైచి
భ్రమపెట్టు తద్వికల్పనముల నెల్లఁ
బ్రమదంబుతో నెడఁబాసి యామీఁద
నమలమైనట్టి హృదాకాశమందుఁ
గమలాప్తచంద్రప్రకాశముల్ గప్ప
నమరు నజ్ఞానగాఢాంధకారమును
సమయించి మీఁదితేజంబును గాంచి

ఘనతరమైనట్టి కమలాకరమున
మొనసి సొచ్చిన గజంబువిధంబుగాను
మొనసూపు తత్తేజమును దునుమాడి
యనువొందు తేజోమహాంధకారంబు
లనుమోహనిద్రల నటు దాఁటి యోగి
వినుతమైనటువంటి విశ్రాంతిఁ బొంది
సరసత ధ్యానానుసంధానపటిమ
నఱిముఱి ధన్యమై యచలమై మఱియు
విమలమై యాత్మసంవిత్పరిస్పంద
నముచేతఁ గనకంబు నవ్యభూషణము
తానై వెలుంగుచందంబున విశ్వ
మై నిరుపమచిన్మయత్వంబు దాల్చి
తడయక యాత్మచిత్తమున నైల్యంబు
విడిచి చిత్తంబును విడనాడి శుద్ధ
చిత్తస్వభావ మంచితముగాఁ బొందె
నత్తాపసుండు బోధానురక్తినను
వలనుగా వాసనావర్జితుఁ డగుచు
నలదిగంబరరూపమై ప్రకాశించి
యనుపమపరమామృతార్ణవమందు
మునిఁగి తద్రూప మిమ్ముగ విడనాడి
యరుదుగా నిద మిత్థ మనరాని చోట
మఱియును సత్తాసమానత నొంది

వరపరమానంద వార్ధి తా నగుచుఁ
బరఁగ నిర్వాతదీపముభంగి నిలిచి
భాసురచిత్రరూపమువోడ్కిఁ జేష్ట
బాసి చలింపక బ్రాహ్మణోత్తముఁడు
అఁఘునానందపద్మాకరమందె
యలఘుచిన్మయహంసమై యొప్పుచుండె
నారీతిఁ జిరకాల మందున్నఁ జూచి
యోరుపఁజాలక యుగువిచిత్రములఁ
దొడరి చూపుచు దేవదూతలు మించి
కడువడి యోగవిఘ్నములు సేయఁగను
నాయతి శాంతుఁడై యచ్చోటు విడిచి
పోయి యొక్కొకదినం బొక్కొకచోట
నొకచోట నొకమాస మొకవత్సరంబు
నొకచోటఁ బెక్కేండ్లు నుండి పోవుచును
శాంతుఁడై తాపసాశ్రమములయందు
వింతవింతల నొప్పు విపినంబునందు
వలనొప్పు విమలజీవన్ముక్తుఁ డగుచు
నలుకక యిచ్ఛావిహారియై తిరిగి
అలఘుచిత్తత్వఘునాభ్యాసములను
బొలుచు నాచిత్తును బొంది యామీఁద
వెలఁగు చిత్సామాన్యచిదనుభవంబు
వలన నుద్దాలకవరయోగివరుఁడు

నలిని సత్తాసమానతఁ బొందె ననఁగ
నలరి రాఘవుఁ డిట్టు లనియెఁ గ్రమ్మఱను
మౌనీంద్ర! సత్తాసమానత యెట్టి
దానతియుఁ డటన్న నమ్ముని పల్కె
ననఘాత్మ! తన కన్యమైనది మిథ్య
యనుభావనకుఁ జిత్త మఱఁగఁగా నవుడు
సహజమైనట్టి చిత్సామాన్యమునకు
మహనీయసత్తాసమానత గలుగు
మొదటిసంశయభయంబు నణంగునట్టి
పదమందుఁ జెంది ప్రపంచగేహమున
లలితుఁడై కొంతకాలంబు వర్తించి
యలఘుశాంతిని బొంది యచలసమాధి
యందుండి తద్దేహ మట విసర్జించి
యెందులఁ గొఱవ లేకిరవైన బ్రహ్మ
పదమందుఁ బొందె నా బ్రాహ్మణోత్తముఁడు
కొదక కీయుద్దాలకుని చరిత్రంబు
వినిన మానవు లతివిమలాత్ము లగుచు
ఘనముక్తిమార్గంబు గని సుఖింపుదురు
ధరణీశ! నీవు నుద్దాలకమౌని
కరణి నిన్నే నీవు గనుచు విశ్రాంతి
నొంది యుత్తమమైన యున్నతపదము
నందు వర్తింపుచు నానంద మొందు

మనిన మౌనికి మ్రొక్కి యా రాఘవుండు
మనమున నూహించి మరల నిట్లనియె
మునినాథ! సంసారముననుండి యొక్క
ఘనమైన సుజ్ఞాని యగుచు విశ్రాంతిఁ (?)
బొంది సంసార మొప్పుగఁ జేయుచుండు
నంతతట విడిచి సమాధి గావించు
నటుగాక మఱియొక్కఁ డారణ్యములను
బటువిరాగమునఁ బ్రపంచధర్మముల
మఱచి యేవేళ సమాధి గావించు
నరయ నయ్యిద్దఱియం దధికుండు
ఎవఁ డన్న నవ్వి మునీంద్రుఁ డిట్లనియె
నవనీశ! చెప్పెద నా రెండుగతుల
విను మెట్టులనిన వివేకాత్ముఁ డగుచుఁ
గౌన మొదల్ గని సర్వగుణసమూహంబు
జడమంచు నాత్మ యజడమంచుఁ దెలిసి
యడరఁ దదాత్మ తా నని నిశ్చయించి
యాంతరంగికదృష్టి ననవరతంబు
శాంతుఁడై చిత్తవిశ్రాంతి వహించి
వనువడుదృశ్యప్రపంచంబు మిథ్య
యని తను ధ్యానించునటువంటివాఁడు
హాయిగా సంసారి యయ్యున్న నేమి
పోయి తపోవనంబున నున్న నేమి

కాఱఁత లే దతఁడు ముక్తుం డేడ నున్న
నరుదుగా సంసారియగు యోగి కెపుడు
ధర నిరుపాధిచేతశ్శీతలత్వ
మిరవగుటం జేసి యెపు డరణ్యమున
ఘనతరవై రాగ్యకలితుఁడై యోగ
మొనరించి విమలుఁడై యుపశాంతుఁడైన
యతనికి నతనికి నరసి చూచినను
గతి యొక్కటే రెండుగతులు గావనఘ!
లలిని చేతశ్శీతలత్వంబు మదిని
నిలువక చరియించెనేని యేమఱక
మఱి హఠయోగసమాధి గావించి
పొరిసి దచ్ఛాంతినే పొందఁగావలయు
నమరి యున్మత్తంబు లగు చిత్తతాండ
వము లెల్ల నుపశాంతివలననె కాని
మఱి వేఱె గతి నది మాన్పఁగా రాదు
సరవి నందున శాంతి సాధింపవలయుఁ
దరమిడినట్టి శాంతగుణంబుచేత
మఱిమఱి చిత్తసమాధాన మొదవు
నంతటియోగికి నఖిలవాసనలు
శాంతంబు లగు సర్వసముఁ డగు నతని
మది బాహ్యమం దేక్రమంబున నున్న
నది చిన్మయంబై సదానంద మొందు

సందేహరహితుఁడై శాంతుఁడై మమత
యం దంటి యంటక యచలాత్ముఁడైన
ఘనుఁ డింటిలో నున్న గహనమం దున్న
గనుఁగొన నారెండు గతు లొక్కసమమె
వలనుగా నిట్టిసద్వాసన నొంది
చెలఁగుచిత్తం బేమిసేసినం గాని
సేయనిదే యగు సిద్ధ మీవాక్య
మీయర్థమున సంశయింపకు మీవు
ఆసల రోసి నిరాసక్తి నొందు
భాసురజ్ఞానానుభవముచే స్వల్ప
వాసన గలిగిన పరచిత్త మన్ని
చేసిచేయని యిది చిత్తులో నణఁగు
అలమానసము దూర మరిగి యందొకటి
నలరఁగా ధ్యానించునట్టి కాలమున
దనువందు వెల్గు నాత్మసుఖంబు దుఃఖ
మొనర నెఱుంగక యూరకె యుండుఁ
గావున సకలవికారముల్ మదిని
నావిమలచిదాత్మకంబె నెద్ది యగు
నావిధ మెట్లన్న నమరస్వప్నమున
బావిలోఁ బడి లేచి బాగు మేల్కొనిన
వానియంగములకు వచ్చునే హాని
మానవేశ్వర! వానిమర్మ మెట్లనిన

మనమున నెద్ది సమ్మతముగాఁ జేయు
కునికి సమాధాన మూహించి చూడఁ
జెలువొప్ప నిరతంబు చిత్తశాంతంబు
గలుగు ధన్యునకు జగంబు భావింప
సతతంబు చల్లనౌ శాంతంబు లేని
యతనికి దావాగ్నియై తోఁచు జగము
కావున శాంతమే గావలె నరున
కేవిధంబుననైన నిది నిశ్చయంబు
యియ్యర్థమున నిపు డితిహాస మొకటి
నెయ్యంబుతో విను నేను జెప్పెదను
సురఘుం డనెడు రాజు సుస్థిరుండగుచు
నతిముఖేఁ దగు నిగ్రహానుగ్రహముల
ధరణి నేలుచు రాజ్యతంత్రంబు నడుప
మురువొప్ప సుఖదుఃఖములను జిత్తంబు
పరిభూత మైన యప్పార్థివేశ్వరుఁడు
తర మిడి తనలోన తా నొక్కనాఁడు
తలఁచె నిట్లనుచు మోదంబు ఖేదంబు
వల్లయు నక్కఱలు నావలె భూజనులకుఁ
గలుగుట తెలియ కాగ్రహము చూపుచును
తిలలఁ బీడించెడి తిలయంత్రమువలెఁ
బీడించుచుంటిని బేదల నెల్ల
నేఁడాదిగా శాంతి నేఁ బొందవలయు

నా కట్టి శాంత మెన్నటికి లభించు
నేకరణిని దరియింతు నటంచుఁ
దనలోన తాను వితర్కించి రాజ్య
మొనరఁ బాలింపక నురుచింత నెనసి
యుండఁగా నంతలో నొక్కనాఁ డటకు
మాండవ్యుఁ డనియెడు మౌనిపుంగవుఁడు
వచ్చిన నమ్మౌనివరునకు మ్రొక్కి
హెచ్చుగాఁ బూజించి యెంతో నుతించి
తనమదిలోఁ జింత దాఁచ కంతయును
వినిపింప నమ్మౌనివిభుఁ డిట్టులనియె
ధరణీశ! విను మహాంతను కామములను
ముగుపొప్పు మమకారమును విసర్జించి
నీయాత్మ నీవె యై నిఖిలరాజ్యంబు
సేయుచు నుండు మీచింత యేమిటికిఁ
దనయుపాయమున యత్నమున నీహార
మున నుండు లతచందమున మానసంబు
తనవిలపము వీడి తనియుచు నుండుఁ
దనవిచారమున నంతర్మనోమలిన
మును దన్ను బొందక ముఱిగి నశించు
జననంబు నొందుచుఁ జచ్చుచు మరలఁ
బుట్టుచు గిట్టుచు భూరిదుఃఖముల
నట్టిట్టు సొణుగుచు ననుభవింపుచును

కడ తేరలేక దుఃఖసుఖాబ్ధులందుఁ
బడి పొరలుచునుండు ప్రజలను జూచి
భయము నొందుచు వారిపంథలఁ బోక
జయ మొంది నిలుచు భాస్వరవస్తువందు
మదిని నిల్పి మహాంత మమత నివ్విడుచు
బెదరక యుపశాంతిఁ బొందుచు జనులఁ
బాలింపు చుండు నిర్భరముగాఁ జింత
యేలని చెప్పి మునీశ్వరుం డరిగె
సురఘుఁ డావల నతిసూక్ష్మభావమున
నెఱుక తా ననుచు దేహేంద్రియవిషయ
తతి జడం బగునది తానుగా ననుచు
నతిశయబ్రహ్మరుద్రాది దేహముల
యం దనేకంబు లై నట్టి రత్నముల
యందొకసూత్రమున్నట్టి చందమున
వెలుఁగు చుండు చిదాత్మ నేఁనుగా ననుచుఁ
దలఁచి యెన్నటికిని దాపసుం డగుచు
నలసుఖదుఃఖద్వయాతీతుఁ డగుచు
నెలమిఁ గుటుంబియై యేకాకి యగుచు
నెఱి దయాకరుఁడు నై నిర్దయుం డగుచుఁ
జిరతరంబుగ యోగసిద్ధిని బొంది
తొడరి నిరాసక్తితో రాజ్యపదము
నుడుగక పాలింపుచుండఁగా నటకుఁ

బరిఘుం డనెడు మహీపతి రాఁగ సురఘుఁ
డరుదుగాఁ బూజించె నాపరిఘుండు
అతనిచే సత్కృతుఁడై యటమీఁదఁ
హితము రెట్టింపఁగా నిట్లని పలికె
ధరణీశ! నీకుఁ దత్త్వజ్ఞానసరణి
తిరముగాఁ గుదిరిన దే మానసమునఁ
దలఁపున నిస్పృహత్వము నొంది ధరను
వలిని బాలింపు చున్నాఁడవే నీవు
పటుతర నిర్వికల్పసమాధినిష్ఠ
యెటువంటి దాచంద మెఱిఁగింపుమనిన
నా వేళ సురఘుఁ డిట్లనె నోమహాత్మ!
పావన నిర్వికల్పసమాధినిష్ఠ
చెంద మెట్లనినను సర్వభోగముల
యం దనాసక్తుఁడై యచలాత్ముఁ డగుచు
నలరుచుఁ గాలకర్మానుసారముగ
వలనుగాఁ దాఁ జేయువలయు కార్యముల
నాసక్తి లేక బాహ్యమునందుఁ దాను
జేసి తా నొక్కటి చేయలే దనుచు
నంతరంగమ్మునం దతినిస్పృహతను
శాంతరసము నించి సంతోషి యగుచు
మఱియు నహంకార మమకారములను
బారయ కంతట పరిపూర్ణమై నిండి

యున్నచిద్వస్తువు నూహించి కాంచి
యన్నిటికి నతీతమైనచిద్వస్తు
సత్త కాని శీతశైలంబుమాడ్కిఁ
జిత్తవిశ్రాంతిని జెంది యున్నదియె
పట్టున నిర్వికల్పసమాధి యగుచు
నెట్టన నటుచేయ నేరనివాఁడు
క్రమముగా సకలయోగములు చేసియును
శమ మొందకున్న మోక్షసుఖంబు లేదు
తనివి పుట్టించు నంతశ్శీలతయును
ననఁగ జీవన్ముక్తి యను శబ్దములకుఁ
గలిగినయర్థముల్ క్రమముగా నపుడు
విలసితసూక్తుల వినుపింపఁగాను
ననఘుఁడు చిత్తవిశ్రాంతిని బొంది
గొనకొని యతని పీడ్కొని చన నంత
సురఘుండు తను దాను జూచుచు రాజ్య
మిరవుగా బహుకాల మేలుచునుండి
కొనకు విదేహముక్తుండయ్యె నిట్లు
ఘనుఁడైన సురఘునికథ విన్నవారు
పరమవిజ్ఞానసంపన్నులై ముక్తి
నరలేక పొందుదు రని వసిష్ఠుండు
ఘనముగా విజయరాఘవునకుఁ జెప్పి
మనము రంజిల్లఁగా మరల నిట్లనియె

రక్తిచే చిత్తవిశ్రాంతిలేకున్న
ముక్తిఁ బొందుట కష్టము దలంచి చూచి
హింసాస్పదంబును హేయమౌ దేహ
సంసారమును వీడ శక్యంబుగాదు
ఇనకులోత్తమ! రామ! యీయర్థమందు
వినిపింతు నొకకథ విను మదెట్లనిన
లలితులు హాసవిలాసు లిద్దఱనఁ
గల రన్నదమ్ము లగ్రజుఁడు హాసుండు
అనుజుఁ డొప్పు విలాసుఁ డతఁ డొక్కనాఁడు
ఘనుఁడైన! హాసునిఁ గాంచి యిట్లనియె
ఓయన్న! యెఱుఁగంగ నుచితమైనట్టి
నీయాత్మతత్త్వంబు నీవెఱింగితివె
తక్కక పరమబోధము జనించినదె
చక్కఁగా బుద్ధివిశ్రాంతి నొందితివె
గురునిష్ఠ గల నీకు కుశలమే యనుచు
నరమరలేక యిట్లడుగ హాసుండు
విని యిట్టులని పల్కె విపినంబులందుఁ
బనిఁబూని విపులతపముఁ జేయు నిన్ను
మొనసిన నాపుణ్యమున నేఁడు గంటి
ననఘ! సంసారమం దలమటం బడుచు
వారక వర్తించువారికిఁ గుశల
మేరీతిఁ గలుగు నదెట్లన్న వినుము

ఎందాఁకఁ బరమాత్మ నెఱుఁగకయుండు
నందాఁక జిత్తలయంబు గాకుండు
నెందాఁక సంసార మొనయుచు నుండు
నందాఁక నీయాశ యణఁగిపోకుండు
నెందాఁక సమబుద్ధి యిరవు గాకుండు
నందాఁక నుదయింప దాత్మసద్బోధ
కావునఁ గుశల మొక్కడ గల్గు పరమ
పావనజ్ఞానసంప్రాప్తి లేకున్న
మనుజులు సుఖదుఃఖమగ్నులై పుట్టు
చును గిట్టు చుందు రెచ్చోటులనైన
నిలకడ గానరు నీచసంసార
కలితులై యుందు రొకానొకఁ డాత్మ
తత్త్వంబు గని విరక్తస్వాంతుఁ డగుచు
సాత్వికుం డై ఘోరసంసారజలధి
తన వివేకంబుచే దాఁటి సుఖించు
ననుచును వేదాంతమా రహస్యముల
వివరించి తెల్పఁగా విని విలాసుండు
నవిరళభక్తితో నన్నకు మ్రొక్కి
పరమవిజ్ఞానసంపన్నుఁడై ముక్తి
సురచిర మతి విలాసుఁడు పొందె ననుచు
శ్రీరాఘవునకు వసిష్ఠుండు కరుణ
నారసి వినిపించి యవల నిట్లనియె

ననఘాత్మ! దేనియం దభిలాష లేక
మనము వైరాగ్యనిర్మగ్నమై యున్న
వలనుగాఁ బ్రారబ్ధవశమునఁ గూడి
చలన మొందుచును సంసారమందున్న
స్వాంత మాబంధసంశ్రయమున కెవుడు
శాంతి బొంది సుఖించు సద్వస్తువందుఁ
బనిఁబూని యుగ్రతపంబు సేయుచును
వనమునం దుండిన వానిచిత్తంబు
ఇరవొంద నాసక్తి నెనసి యుండినను
గర మర్థి నది బంధకం బగుచుండు
నెఱి నిది దేహంబు నే దేహి ననెడి
యెఱుక లేకయ దేహ మే నంచు భ్రమయు
జనునకు సంసారసంగంబు బంధ
మని చెప్ప నొప్పు నోయవనీశచంద్ర!
శారీరసుఖదుఃఖసరణులు రెండు
నారయఁ బరమాత్మయందు వింతలుగఁ
దనరార నారోపితంబులై యవుడు
తనియుని చిత్తబంధకములై యుండు
సర్వపూర్ణంబైన సత్యాత్మసృష్టి
సర్వకాలము మానసములందు నిలచి
యున్నను బంధంబు లూడు చిత్తంబు
పన్నుగ నాపరబ్రహ్మమం దణఁగుఁ

గావున నీవు నఖండాత్మసుఖము
భావింపు మొకటిగాఁ బార్థివాధీశ!
వలనొప్పు సంసక్తి వంధ్య యనంగ
నలరారఁగా నవంధ్య యనంగఁ గలదు
అందు వంధ్య యనంగ నమరు నాసక్తి
పొందుగా సంసారము జనింపఁ జేసి
భావింపఁ దాను నిష్ఫలమై మెలంగుఁ
దావల మగు నవంధ్యాసక్తి ముక్తి
దాయిని యై మహాధన్యత నిచ్చు
నా యాత్మవిజ్ఞానమందు నేరకయు
యఖిలవస్తుజము తానై వంధ్యసక్తి
సుఖము నీయక మనుజులు రౌరవాది
నరకంబులను ముంచు నానావిధముల
నరవి నవంధ్య భాస్వరవివేకాది
సద్గుణసమితిచే శాంతి వహించి
చిద్గగనమునందుఁ జెంది వర్తించు
నట్టిశక్తిని బంకజాక్షుండు చెలఁగి
పట్టుగా జగములఁ బాలింపుచుండు
నదిగాక బ్రహ్మరుద్రాదు లందఱును
వదలక తచ్ఛక్తి వశులైరి మఱియు
మొనసిన భవపాశములఁ ద్రెంచివైచి
మనమున దేహాభిమానంబు మఱచి

స్థిరబుద్ధిగలవాఁడు చిద్రసమందు
కరఁగి జలంబులోఁ గలిసిన యుప్పు
పగిదిని గలయు నో భానుకులేశ!
జగతి నెన్నఁగ జడాజడములనడుమ
సరసమై వెలుఁగు దృక్సంధిమధ్యమున
నరయఁగాఁ బరమార్థమై యుండు నెద్ది
యరయఁగా విమలపరాత్మ యటంచు
నిరతంబు కాండోపనిషదర్థములన
తెలియుతత్త్వజ్ఞు లాం తెఱఁగు తేటగను
దెలుపుచు నుందురు ధీయుక్తి మెఱయ
సరసమై దృశ్యదర్శనయుక్త మగుచు
నరయఁగా ననుభూత మగుచును మఱియుఁ
దెలియఁగాఁ బారమార్థికసుఖం బెద్ది
యలరార నది బ్రహ్మ మన నొప్పుఁగాని
వేఱ బ్రహ్మం బెద్ది వెదకి చూచుటకు
నారవిబింబంబు నాక్రమించుకొని
వనదంబు దట్టమై వనజాప్తకళను
గనఁబడ నీయనికరణిఁ జిత్తంబు
ఆనిర్మలబ్రహ్మ కడ్డమై నిలచి
తానుండి పరమాత్మతను గననియదు
గానఁ దోఁచదు సదాఖండాత్మవస్తు
వానీచచిత్తంబు నదిమి పట్టుకొని

యాయఖండబ్రహ్మ మందు లయంబు
జేయుటే మోక్షంబుఁ జెందుటేగాని
మోక్షంబు పాతాళమున నింట దిశల
నీక్షోణిమీఁద లే దిది నిశ్చయంబు
ఆస లన్నియు లయ మైనదే ముక్తి
యీసత్త గనిన యోగీశ్వరుం డిలను
జారపురుషుపైని స్వాంత ముంచుకొని
భూరియాళను నిజపురుషుని మైత్రి
వదలక హావభావవిలాసములను
బదపడి తాఁ జూపుపగిది నాఘనుఁడు
ఆసలు గలవానియటువలెఁ బనులు
చేసి వానిని నిరసింపుచు నంత
రంగంబునందుఁ బరాత్మసౌఖ్యమును
బొంగుచు ననుభవింపు చుండు నెపుడు
ప్రారబ్ధ మనుభవింపఁ దలంచి యతఁడు
వారక సంసారివలె నటించినను
వలఘుసూర్యుఁడు చల్లనైననుగాని
యలఁ జందురుం డుష్ణుఁడైననుగాని
మొగి నగ్నిశిఖ లధోముఖములుగాని
యగణితాత్మసుఖంబు నంటిన యోగి
పొలుపారి విస్మృతిఁ బొంద రటంచు
పలికిన విని రామభద్రుఁ డిట్లనియె

నోమునీశ్వర! యూరకుండక చిత్త
మేమిట చలియించు నేమిట నిలుచుఁ
గరుణ నాచిత్తరోగమ్ము హరించు
పరమౌషధంబు చెప్పం దగు ననిన
విని వసిష్ఠుఁడు పల్కె విను రామచంద్ర!
ఘనమైన చిత్తరోగమునకు రెండు
గల వౌషధములు యోగ మనంగ నొకటి
యలఘుతత్త్వజ్ఞాన మన్నది యొకటి
యున్నది విను యోగ మఱుకుచిత్తమును
పన్నుఁగాఁ జికఁబట్టి బంధింప నోవు (?)
పరమవిజ్ఞాన మాపరమవస్తువును
సురుచిరప్రజ్ఞచేఁ జూపఁగా నోపు
నది యెట్టులనినఁ బ్రాణాపానయుగళ
ముదయించి చరియింపుచున్న చిత్తంబు
చలియింపుచుండు నుచ్ఛ్వాసనిశ్శ్వాస
ములను నిల్పినఁ జిత్తమును నిల్చుఁ జిత్త
చలనం బణంగిన సంసార ముడుగు
నలపూరకము మొదలైనట్టి పవన
ధారణ సేయు చిత్తంబు నిరుద్ధ
మై రయంబున నిల్చు నంతరంగమున
దనచిత్తధారణాధ్యానసమాధి
పనుపడినప్పు డాప్రాణవాయువులు

కదలక యంతరంగమున నెమ్మదిని
గుదురుచు నుండు యోగులకు వెండియును
బ్రణవళబ్దార్థంబు భావించి దాని
గణుతించుకొనుచు నేకాంతంబునందు
సురుచిరజ్ఞానసుషుప్తి రొందినను
జరగిపోయెడిపుడి చలనం బణంగు
మఱియు నీ వింక నొక మర్మంబు వినుము
మురువొప్పఁగాఁ దాలుమూలాంత మగుచు
గురుతరంబుగఁ గంఠకోటరాగ్రమున
కరుదుగా స్థూలజిహ్వాగ్రముఁ జొనిపి
యదునుగా సూక్ష్మజిహ్వాగ్రంబుతోడఁ
గదియించి మధ్యమార్గంబునం దున్న
తనుతరవిమలరంధ్రమునఁ బ్రాణముల
నొనరంగ నడిపించుచుండినఁ బ్రాణ
చలనం బణఁగుఁ జిత్తసంచార ముడుగు
నలఘుయోగానంద మబ్బుచు నుండు
నిదియోగ మనఁబడు నివి యేను గాక
నదమలమైన విజ్ఞానయోగంబు
వినుపింతు విను జగద్వితతియుఁ జిత్త
మును దద్వికల్పనములు లయంబైన
తఱి నవశిష్టమై తా నెద్ది నిలుచు
నరయ న దే జ్ఞాన మని చెప్ప నొప్పు

జనవర! యిటుగాన సర్వంబు బ్రహ్మ
మనియెడి యెఱుక పదార్థదర్శిత్వ
మగు యోగమునకు బ్రహ్మజ్ఞానమునకుఁ
దగు నిదర్శనము సిద్ధముగఁ జెప్పెదను
విను వీతహవ్యుఁడన్ విప్రపుంగవుఁడు
ఘనతరవైరాగ్యకలితుఁడై విపిన
భూమిని జేరి యుద్భుతనిష్ఠఁ బూని
యేమరక సుశాంతి నెనసి తామసము
విడిచి యంతర్బాహ్యవిషయకృత్యముల
నడిచి నిర్మలమైన యంతరంగమునఁ
దలఁచె నిట్లనుచు బ్రహ్మత్యాహార మెంత
సలుపుచుండిన చిత్తచలనం బణంగి
పోక లోలోఁ జరింపుచునున్న దిపుడు
నేకరణి నణంతు నింకఁ జిత్తమును
నని విచారింపుచు నప్పుడా చిత్త
మును బిగఁబట్టి యిమ్ముగ దాని కనియెఁ
జిత్తమా! చలనంబు చెందక నీవు
సత్తాస్వరూపమై సర్వమై సర్వ
సాక్షియై యచలమై సంపూర్ణమైన
యక్షీణపరమాత్మ యందు సంతతము
నిలిచియుండెద వైన నీకు సుఖంబు
గలుగు జడములైన కరణజాలములఁ

గూడి నన్నింకఁ జిక్కులు పెట్టనేల
వీడు మయ్యింద్రియవిషయసఖ్యమును
అరయ యతేంద్రియుండై పూర్ణమైన
పరమాత్మతత్త్వంబు భావింపుచుండు
మని బుద్ధిఁ జెప్పుచు నపుడు చిత్తమును
గనిపెట్టిహృదయపంకజమందు నిలిపి
గురువింధ్యపర్వతగుహఁ జేరి యచట
నఱిముఱి శుద్ధాసనాసీనుఁ డగుచుఁ
గనుదృష్టి నాసికాగ్రంబుపై నుంచి
తనువును నిక్కించి తలఁపుల నెల్ల
మఱచుచు నచలసమాధియం దున్న
తఱి వీతహవ్యుని తనుమధ్యమందుఁ
జరియించుప్రాణముల్ శమ మొందె నిట్లు
పరమైననిర్వికల్పసమాధి నొంది
యున్న నం దొక్కముహూర్తంబుకరణి
నెన్న మున్నూఱేండ్లు నిలమీఁదఁ జరగె
ఘనమైన భూమిపంకంబులో నతని
తను వణంగకయున్నఁ దా నేర్పఱించి
కనఁగూడ కుండె నీకరణి దపంబు
నెనసి యాధన్యుఁ డం దిరవుగా నుండి
మొనసి మున్నూఱబ్దములమీఁద మేలు
కనఁ బూర్వజన్మసత్కర్మవాసనలు

బలములై యతనికిఁ బ్రత్యక్షరూప
ములుగాను మానసమునఁ గ్రమంబునను
దోఁచుచు నుండఁగాఁ దొలఁగక యతఁడు
నాచోట నన్నిటి నానందముగను
మొనసి మనోరాజ్యమున సర్వ మొనర
ననుభవింపుచు నుండె నది యెట్లులనినఁ
గనులందుఁ బొడము జాగ్రత్స్వప్నయుగళ
మును నమ్మనోరాజ్యమును నన మూఁడు
గలుగుచు నుండు నెక్కడనైన మాన
వుల నాక్రమము లిప్పు డూహింపు మీవు
తెలివితో నన్నిటి దెలిసి కాఁపురము
సలుపుచు నుండుటే జాగ్రదవస్థ
నెరయునింద్రియములు నిదురలో నణఁగ
నరసి యాంతరవిషయములతోఁ దగిలి
పొలుచు చిత్తము రమింపుచు నుండురీతి
యలరు స్వప్నావస్థ యనఁబడుచుండు
నెఱుక గల్గియు బాహ్య మెఱుఁగక మఱచి
మురిసి పురోభూతములు గాకయున్న
గుఱువస్తువితతులఁ గూడి మానసము
పొరినిలోవల సుఖంపుచు నుండురీతి
నరయ మనోరాజ్య మనఁబడుఁగాని
విరివి రెట్టింప నాపీతహావ్యుండు

హృదయగతంబున నింపుసొం పెసఁగఁ
గదలక రజతనగప్రాంత్యమందుఁ
బ్రకటితమగు కదంబకతరుచ్ఛాయ
నకలఁకుఁడై నిల్చి యచట నూఱేండ్లు
తప మాచరించి యింద్రపదంబు నాత్మ
నపుడు గామించి విద్యాధరుం డగుచు
శతవత్సరంబులు చరియింపు చుండి
హితమొప్పఁ దా మర లింపుసొంపెసఁగఁ
గాలుఁడై యవల నాఖండలపదము
పాలింపుచును భోగభాగ్యసౌఖ్యముల
ననుభవింపుచు నుండి యావల నరిగి
పనిఁబూని శివుచెంతఁ బ్రమథుఁడై యుండె
వారక ప్రత్యాశవలన నీరీతి
సారెసారెకు బహుజన్మసౌఖ్యములు
పొరిపొరి ననుభవింపుచు వేడ్క నుండి
మరలఁ దత్పూర్వజన్మములఁ దలంచి
కలగాంచి మేల్కాన్నకైవడి గాను
దెలివొంది యతఁడు మదిఁ బెఱఁగొంది
యులరుచు వీతహవ్యాభిధానంబు
కలిగినతను వింతకాలంబునకును
సమయక యిచ్చోట శాశ్వతం బగుచు
నమరి యున్నది గదా యని సంతసించి

పంకంబులోఁ బూడి పడియున్న మేను
నింక నైనను మీఁది కెత్తెద ననుచుఁ
దాఁ బ్రయత్నము సేసి తనువు పైకెత్తఁ
గాఁ బ్రయాసై తోఁపఁగా దాని విడిచి
యతఁ డంతఁ బుర్యష్టకాంగంబుతోడఁ
బ్రతిభ మీఱఁగ లేచి పవనుఁడై సూర్య
నారాయణుని జేరి నను బింగళాఖ్య
నాగూఢుఁ డగు దూత సబ్జబాంధవుఁడు
పనుపఁగా. జని నేలఁ బంకమధ్యమున
మునిఁగి యున్నట్టి యమ్మునిశరీరమును
గుదురుగాఁ బెకలించికొని చని చాల
ముదముతో సూర్యుని ముందర నిడఁగ
నాదిత్యుఁ డాపీతహావ్య నీక్షించి
నీ దేహమున నీవు నిలువు మటంచు
నానతిచ్చిన పీతహావ్యుఁ డా మేను
నూని ప్రవేశించి యున్నతుఁ డగుచు
ముదమంది సంగనిర్ముక్తుఁడై మమత
వదలించి విడిచి జీవన్ముక్తుఁ డగుచు
స్వచ్ఛమనస్కుఁడై సర్వస్థలముల
నిచ్ఛావిహారుఁడై యెఱుక నేమఱక
యనఘుఁడై దశసహస్రాబ్దముల్ గడపి
కినిసి విదేహముక్తిని బొందఁ దలఁచి

లలితుఁ డేకాంతస్థలమునందుఁ జేరి
చెలఁగి శుద్ధాసనాసీనుఁడై యుండి
తనలోన తాను వితర్కించి రాగ
మును ద్వేషమును జూచి మొనసి యిట్లనియె
రాగమా! ద్వేషమా! రాతిరి పగలు
నీగతి మున్నన న్నెనసి నాదవుల
వైరాగ్యవహ్నిచే వాడిపోయితిరి
మీ రికనైన నమ్మికచోటులందుఁ
జేరి సుఖంపుఁడు చింతచే నన్ను
గారింప నేల శీఘ్రంబుగాఁ జనుఁడు
అంచిత పంచేంద్రియములార నేను
బంచినగతిని దప్పక సంచరించి
యలసితి రింక మీ రనువైనయెడల
కలుగక చనుఁడి నెయ్యమున న న్విడిచి
పరువు లెత్తుచు నీవు పరమాత్మసుఖము
మఱపించి నాకు నీమాయలఁ జూపి
విషమగతులయందు విడువక ద్రిప్పి
విషయసౌఖ్యమునందు విడిచి లె మ్మిఁకను
నరసిన దుఃఖమా! నీచేతఁ జిక్కి
పరితాపమును బొంది పాపసంసార
నిరసనం బొనరించి నీదయువలనఁ
బరమైననిర్వాణపద మేను గంటి

నా కుపకార మూనాఁడు చేసితివి
నీకు మ్రొక్కెదను నీవలపున కేఁగు
నే నిన్ను విడిచిన నీ వొంటిగాను
బో నేర నని యింకఁ బొగల నేమిటికిఁ
జిక్కఁగా నేఁగి సంసారులచెంత
మక్కువనుండి నామాలిమి విడువు
దండంబు నీకు నాదగ్గఱ నిలిచి
యుండక చను టింక నోతల్లి! తృష్ణ!
యనుచు నంతఃకరణాదిగుణాళి
నొనర వీడ్కొల్పి తా నుపశాంతిఁ బొంది
యున్నతుఁడై ప్రణవోచ్చారణములఁ
బన్నుగాఁ జేయుచు పైజ్యోతి నాత్మఁ
గనుచు సంకల్పవికల్పాదివివిధ
తనుధర్మవితతి నంతర్బాహ్యములను
బొడమనీయక నిజబుద్ధియం దణఁచి
యడరారఁ బ్రణవాంతమైన నిశ్శ్వాస
తంతువుతోఁ గూడి తన్మాత్రవితతి
నంతఃకరణమునం దరసి యవ్వలను
తనివిఁ బొందిన విశ్వతైజసావస్థ
లను దాఁటి మెల్లమెల్లగ లోనితిమిర
పటలంబు లణఁగించి ప్రాజ్ఞసంబంధ
పటుతరతేజముఁ భావించి యణఁచి

సరవిని దమము తేజంబు లేకయును
నరుదుగా శూన్య మైనటువంటిచోటు
గని దానిఁ బాసి తక్కక సూక్ష్మమైన
మనముచే మనము నేమఱక ఖండించి
బడలక చిద్వస్తుపదము నీక్షించి
తొడరిన మేమ చతుర్థభాగమునఁ
బరఁగఁ జంచలతను బాయుమాగతము
కరణినా చైత్య మక్కడ విసర్జించి
నెనరుతో సతతైకనిష్ఠితం బగుచుఁ
దనరిన శాంతిపదమునందుఁ బొంది
తుదఁ గని మేరుస్థితుండై సుషుప్తి
పద మవలంబించి పటుతీవ్ర గతిని
ఆవరయోగి తుర్యానంద మొందె
నీవిధంబున నెవు డిల నిరానంద
వరుఁడు సదానందభరితుండు స్వచ్ఛ
విరహితుఁ డటుగాక విపులస్వచ్ఛుఁడును
మఱి చిన్మయుండు చిన్మయుఁడునై యిట్టు
లిరవొప్పఁగా నేతినేతి వాక్యములఁ
జెలఁగి యుపన్యసించినవేళ తుదను
దెలియు వాఙ్మానసాతీతమై సర్వ
పరిపూర్ణమగు పరబ్రహ్మంబునందు
విరివిగాఁ గలిసి నావీతిహవ్యుండు

ఆపరాత్ముని నిశ్చయం బది యనుచుఁ
దోఁపక శూన్యవాదులు శూన్య మనఁగఁ
దర మిడి బ్రహ్మవేత్తలు బ్రహ్మ మనఁగ
వరుసగా విజ్ఞానవంతు లంతయును
విరివి నాబ్రహ్మంబు విజ్ఞాన మనఁగ
భూరి సాంఖ్యయోగులు పురుషుం డనంగ
నిల సిద్ధయోగీంద్రు లీశ్వరుం డనఁగఁ
జెలఁగి శైవులు సదాశివుఁ డాత్మ యనఁగ
లలిఁ గాలవిదులు కాలమె బ్రహ్మ మనఁగఁ
దొలఁగ కాసాధ్వవంతులు చిదాత్మ నఁగ
రహితాద్వైతులును నైరాసతత్త్వమున
మహి మాధ్యమికు లెల్ల మధ్యమం బనఁగ
ననిశంబు సమచిత్తు లగువారు సర్వ
మును బ్రహ్మ మనఁగ నామూలతత్త్వంబు
అగుణమై సర్వసిద్ధాంతసమ్మతము
నగుచు నన్నియును దానై వెలుంగులకు
వెలుఁగై యనంతమై వేరొండు లేక
యలఘు పరబ్రహ్మ మంతట నుండు
విమలుఁడై ముప్పదివేలేండ్లు యోగ
మమర సల్పెను వీతహవ్యుండు తుదకు
నాపరమాత్మ తా నయ్యె నటంచు
భూపాలునకుఁ గృపాబుద్ధి దీపింపఁ

జెప్పి క్రమ్మఱ నా వసిష్ఠుఁ డిట్లనియెఁ
దప్పక విను రామ ధరణీతలేంద్ర!
యానందముగ వీతహవ్యుని చరిత
మూని నాలింపుచు నుండెడువార
లఖిలపాపవిముక్తులై పరమాత్మ
సుఖము నొందుదు రంచు నూటిగాఁ జెప్పి
జనవర! చిత్తోపశమన వాక్యములు
వినుచున్న రామభూవిభుఁ డిట్లనియె
నమర జీవన్ముక్తు లాత్మార్థవిదులు
నమరాత్ములై నట్టి యాయోగులకును
నరుదైన గగనయానాదికసిద్ధు
లిరవొందఁ గలుగని దేమంచు నడుగ
విని ముని పల్కె నావిధ మెట్టి దనిన
విను రాఘవేశ్వర! విశదంబుగాను
ఘనములై తగు నభోగమనాదిసిద్ధు
లనువొందఁ గలిగిన నది ముక్తిగాదు
దనరారు ద్రవ్యమంత్రక్రియాసక్తు
లొనరంగఁ గప్పించుచుండు సిద్ధులను
నట్టిసిద్ధులఁ గోరినటువంటివాఁడు
పట్టుగాఁ బొందఁడు పరమైన ముక్తి
ఆత్మజ్ఞు లాసిద్ధులం దాస విడిచి
యాత్మయందు సుఖించి యవల మోక్షంబు

చెందుచుందురుగాని సిద్ధుల చెంద
మందుఁ గోరరు కొంద ఱవి గోరుకొంద్రు
దనరారు ద్రవ్యముల్ తంత్రయంత్రములు
ఘనమంత్రములు క్రియల్ కాలశక్తులను
సిద్ధులం బుట్టించి చిత్రముల్ చూపు
సిద్ధాంతమగు ముక్తిఁ జెందెడుపనికి
నవియం తరాయంబు లగుచుండుగాని
ప్రవిమలంబగు మోక్షపద మందనియవు
ఆరీతి యేమన్న నట్టి సిద్ధులకు
గౌరవంబులు చాలఁ గలుగుచునుండు
సారెసారెకుఁ బ్రజాసంఘంబు గలుగు
భూరిదురాశలు పుట్టునందునను
నప్పు డహంకార మతిశయం బగుచు
ముప్పిరిగొనుచుండు ముక్తిమార్గంబు
చూడనీయవు గాన క్షుద్రసిద్ధులను
వేడుకగా నైన విమలాత్మవిద్య
గలవారు సిద్ధులఁ గాంక్షింప రెపుడు
పొలుపొంద నుపశాంతిఁ బొందుచుండుదురు
అన విని రాముఁ డిట్లనె మునినాథ!
ఘనయోగమున బహుకాల మగ్గలము
విడువ కుండుదు రట్టివిధ మెట్టులనిన
పుడమితేనికి మౌనిపుంగవుం డనియె

లలితాత్మ! విను మనిలంబు సారెకును
బలియింపు వాయువు సమయ నందులను
బడు శరీరంబులు పవనంబు బైట
వెడల నీయక లోన విస్తవశ నిలుపు
యోగుల కెల్ల నాయువు వృద్ధిఁ బొందుఁ
గాఁగ వారిల బహుకాల ముండుదురు
అన విని శ్రీరాముఁ డమ్మునీశ్వరుని
గని యిట్టు లనియె నోఘనపుణ్యచరిత!
యలఘు విజ్ఞానోదయమునఁ జిత్తంబు
విలయంబు నొందిన వేళ మైత్రాది
సుగుణసమూహ మెచ్చోట జనించు
నగణితచరిత నా కానతిం డనిన
ముని యిట్టులనియె నిమ్ముగ రామచంద్ర!
వినుము నీ వారీతి విశదంబుగాను
అనఘాత్మ! చిత్తలయమునందు రూప
మనఁగ నరూపంబు నన రెండు గలవు
అందు జీవన్ముక్తి యగు నరూపంబు
పొందుగాఁ గన్న రూపు విదేహముక్తి
యలఘుజీవన్ముక్తుఁ డంగంబుతోడ
మెలఁగుచుండుటఁ జేసి మేలునుఁ గీడు
కలుగఁగా సుఖదుఃఖకలితమై మనసు
చలనంబు విడువక సంసారనాసు

భూరివృక్షమునకుఁ బ్రోదిగా నుండు
నీరీతి భావింప నిది చిత్త సత్త
దీని సంక్షేపంబు దెల్పెద వినుము
పూని పర్వతము గాడ్పునఁ జలింపకయ
నిలిచియుండినరీతి నెఱి సుఖదుఃఖ
ములు గల్గినప్పు డిమ్ముగ హెచ్చుతగ్గు
నొందక శాంతుఁడై యుగ్రభావమును
జెంద కున్నదికదా చిత్తాలయంబు
అటువలెఁ జిత్తలయంబైన వెనుక
నెలు గుణంబులు గల్గు నెఱఁగింపుఁ డనిన
జ్ఞానస్వరూపమై చలనంబు లేని
మానసము లఘునిర్మలబుద్ధిచేతఁ
బూని తద్జ్ఞాన మొప్పంగ నిశ్చయించు
మానస మేసత్వమయ మగుచుండు
నారీతి యెట్లన్న నాలించి వినుము
సారవిహీనరాజసతామసములు
పొలుపులేక నశించి పోయినయపుడె
బలమరి చిత్తంబు పలచనై తగ్గి
చలియింప కుండఁగా సత్వగుణంబు
నిలచి యచ్చట నుండు నిర్మలం బగుచు
నలసత్వగుణముసం దవుడు మైత్ర్యాది
లలితగుణంబు లెల్లను గల్గుచుండు

జ్ఞానస్వరూపమై చలియింపకున్న
మానసం బాత్మలో మగ్నమైయుండి
యుందు జీవన్ముక్తుఁ డగు యోగివరుని
యందు మైత్ర్యాదిమహాసద్గుణముల
నూరక పుట్టించుచుండు వేడుకను
వారక యట్టి జీవన్ముక్తుఁ డవల
ముదము నొంది విదేహముక్తుఁ డైనపుడు
మది యతిస్వల్పమై మతితోడఁ గూడి
యావిమలాత్మయం దపుడు లయించి
పోవుఁ గావున గుణంబులు పుట్ట వవల
నలసరూపమును లయంబు భావింప
నెలమి జీవన్ముక్తి యిది యన నొప్పు
నదియునుంగాక దోషాస్పదంబైన
హృదయంబు నాశమై యిదియది యనుచుఁ
దెలియఁగూడనిది విదేహముక్తి యగు
నలరజంబును దమంబను గుణద్వయము
విలయమై పోయిన వెనుక శేషించి
తొలఁగక సకలసద్గుణసారముగను
స్థిరముగా నున్న సాత్త్వికవిశేషంబు
మురువుమీఱ విదేహముక్తియం దణఁగు
సారెకు మారుతస్పందవాసనలు
ప్రేరేపుచున్న నింద్రియములమీఁది

జ్ఞానంబు రాక నిశ్చలవృత్తి నున్న
నానిర్గుణబ్రహ్మ మయ్యెద వీవు
వినుము రాఘవ! వేద్యవేదనోల్బణత
లొనరంగఁ బుట్టింపుచుండుఁ జిత్తంబు
మోసపుచ్చు ననర్థమూలమై లేని
యాసలు పుట్టించు నటుగాన దాని
లయముఁ జేసిన మోక్షలాభంబు గలుగు
భయము లణంగు నిర్భయ ముదయించుఁ
గావునఁ జిత్తవికారంబు నణఁపఁ
గావలె నని మును కమలజాత్మజులు
సనకాదు లాచిత్తసంరంభ ముడుప
ననిలధారణ సేతు రది యెట్టులనిన
మొనయు ప్రాణాయామమున సదాధ్యాన
మున యుక్తికల్పితముల యోగములను
అనిలనిరుద్ధమానవుఁడు లక్ష్యమును
దనయందె నిలుపఁ జిత్తముశాంతిఁ బొందు
దాన విజ్ఞానసుస్థైర్యంబు గలుగుఁ
బూని వృత్తిజ్ఞానభూతమైనట్టి
యనుభూతివాసన నంటి చలింప
కొనరినఁ బ్రకటచిత్తోత్పత్తిపదము
వినుము వాసనలచే విడువంగఁబడక
మొనయు పూర్వాపరముల విచారముల

జననమొందు పదార్థసక్తియే వాస
నని చెప్పఁదగుచుండు నదె యాత్మయందు
నూనికగా నిల్చియున్న సంశ్రుతులు
నేనాఁటికైనఁ బో విట్టివాసనలఁ
దగిలిన పురుఁషుఁ డేద్రవ్యంబుఁ గనిన
మొగి నాత్మ ననిశంబు మోహింపుచుండుఁ
బదపడు వాసనాభ్యాసంబుచేత
నదియె పుట్టును గిట్టు నల హేతు వగును
దెలియఁగా హేయపాథేయమై చాల
నలరు జాగ్రద్భావ మణుమాత్రమైనఁ
దొడరి చిత్తమునందుఁ దోఁచనియపుడు
పొడమదు మానసంబు పలంచి చూడ
రహిఁ గర్మవాసనారహిత మైనపుడు
మహి నొప్పు పరమశమప్రదంబైన
యలమనోలయ మగు నది యెట్టులనినఁ
దెలిపెద విను రామ! తెల్లంబుగాను
బలములై మారుతస్పందనవాస
నలు గల్గునట్టు లెన్నంగ నారెండు
మొనయుబీజాంకురమును మానసమున
ననఁగ నొప్పుచు నుండు నమ్మాటి కొనర
జనవర! యీ ప్రపంచము బీజ మగును
గనుకఁ దద్వేద్యసంగతి విసర్జించు

మటుమీఁద నిర్మూల మైనట్టి వృక్ష
మటువలె సర్వంబు నణఁగును రామ!
సంవేద్యమునకు నిశ్చయము భావింప
సంవిత్తు బీజ మెంచఁగ నవి రెండు
కరమొప్ప నూనె లేకయు నూలు లేని
కరణి నొండొంటి నేకమ విడకుండు
నలవిషయాజ్ఞాన మతిదుఃఖములకు
నిలయంబుగా నుండు నెఱిని నిర్విషయ
మైనట్టి సుజ్ఞాన మమలమై యాత్మ
కానందకారణ మై వృద్ధిఁ బొందు
ననిన శ్రీరాముఁ డిట్లను జాడ్యరహితుఁ
డనఘుండు నిర్విషయజ్ఞాని యైన
వానికి మఱి జడత్వముఁ బొందుటేమి
యానతియ్యఁ డటన్న నమ్ముని పలికె
నరయ సర్వావస్థలందు నిర్వాణ
సరణిని భావింపు శాంతచిత్తుండు
అవనిపై నెన్నికార్యములయం దున్న
నవిరళనిర్విషయజ్ఞాని యగును
ధరణీశ! మఱి సర్వధర్మవాసనలు
పారిపారిని నశించి పోవఁగా నతఁడు
బాలుని గని మూఢుపగిది నున్మత్తు
పోలికఁ జిత్సుఖంబునఁ జొక్కుచుండు

బలియుసంవిత్తు కాబ్రహ్మసదంశ
మలఘుబీజము దాని యం దది వెలుఁగు
నది యెట్టులనఁ దేజమందుఁ బ్రకాశ
ముదయించుకై వడి నొప్పు సంవిత్తు
విను విశేషాంతరవిముఖమై మఱియు
ననుపమసన్మాత్రమై యనాధరము
నగుచును బహురూపమై యేకరూప
మగుచు నున్నదియె మహాబ్రహ్మసత్త
యై కల్పనాశూన్యమై యాద్య మగుచు
నాకారవిరహితమై యనాద్యంబు
నై రమణీయమైనట్టి సామాన్య
సారసద్భావభాస్వరవస్తు సత్త
యందు బీజంబు లే దచట సంవిత్తుఁ
బొందుచో మఱి రాకపోకలు లేవు
హేతువులకు నెల్ల హేతుసార మిది
హేతువు మఱి దాని కింక లే దిదియె
ఆదిసారము దీనికన్న సారంబు
లేదు గావున నిదే లెస్స భావింపు
చలనంబు తా పౌరుషప్రయత్నమున
నలఘుబలంబుల నఖిలవాసనల
వడి నణఁగించి తత్త్వజ్ఞుండ వగుచు
నడరారఁగా నక్షయాత్మపదంబు

నిరుపమప్రజ్ఞతో నిముసమాత్రంబు
నరలేక పొందిన నది యుత్తమంబు
వరచిత్తయమమును వాసనావారణ
మరయఁ దత్త్వజ్ఞాన మనఁగ నిమ్మూఁడు
కలిగియుండెడిది దుష్కర మగు నైనఁ
దెలిపెద నది నీకుఁ దేటగా నిపుడు
పరఁగ నీయుక్తిని పౌరుషస్థితిని
విరళమౌ భోగేచ్ఛ విడువు మిమ్మూఁడు
నీ వభ్యసించిన నిరుపమంబైన
పావనపూర్ణచిత్పదము నొందెదవు
చెలఁగి యీమూఁ డభ్యసింపనిమూఢుఁ
డళుకు నీజన్మసహస్రంబులకును
పామరుఁ డగు వాని పద మొంద నేరఁ
డేమనిచెప్పుదు నెవ్వానికైన
మొదట నేఁ జెప్పినమూఁడుసాధనము
లుదయించి యొకకాల మొప్పుచుండినను
వాఁడు ముక్తుండగు వరుసగా నట్టి
మూఁ డెన్న నొకజన్మమునఁ గల్గ కొకటి
యొక్కటియు జనింపుచుండిన ముక్తి
నిక్కంబుగాఁ గల్గనేర దందాఁకఁ
జెదర కభ్యాసంబుఁ జేయ నొక్కొకటి
తుదగాని తుచ్ఛసిద్ధుల నిచ్చుచుండుఁ

వెలఁగి యిమ్మాఁ డభ్యసించు ధన్యునకు
గలవాసనామనోగ్రంథు లణంగుఁ
దనువు నిత్యం బని దలఁపుచుండుటను
దనయందుఁ గలపరతత్త్వభావనను
ననిశంబు నిస్సంగుఁ డగుచు నుండుటను
జనియించు వాసనల్ సమయుఁ జిత్తంబు
శాంతిఁ బొంది యణంగు సకలార్థములకు
నంతఃకరణమునం దంటియున్నట్టి
సంగంబు హేతువు సకలార్థములకు
సంగంబు నిలయంబు సంసృతి కెల్ల
సంగంబు మూల మాశాలతావళికి
సంగమే యాపదాళుల కెల్ల నెలవు
సంగవర్జనము మోక్షము సంగవిరతి
మంగళప్రదము జన్మవినాశకరము
కలిమిలేములను సుఖము దుఃఖములను
గలుగఁ జేయుచునుండుఁ గలుషమైనట్టి
వాసన యనునది వసుధాతలేంద్ర!
వాసిగా నిలను జీవన్ముక్తులైన
జనులందు హర్షవిషాదవిరహిత
యనఁగ నొప్పుచును జన్మాంకురహరణ
యగు శుద్ధవాసన యమలమై నిలిచి
యగణితమోక్షసౌఖ్యంబు నొందించు

నతిమూర్ఖు లగువారియందు దట్టముగ
సతతంబు మలినహింసన నిల్చి మరలఁ
బుట్టించి గిట్టించి పొగిలింపుచుండు
నట్టివాసన నొంద రాత్మార్థవిదులు
కావని సుఖము దుఃఖంబు గల్గినను
మోదఖేదాబ్ధుల మునుఁగుచుండకయు
పొలుచు నాశల వృద్ధిఁ బొందనీయకయు
పలుమాఱు సంపదాపదలు వచ్చినను
జిగురొత్తుసమబుద్ధిచే వానియందుఁ
దగలక తగినప్రాప్తపదార్థములను
ననుభవింపుచు నుంటి వైనను నీవు
ననఘ! నిస్సంగుఁడవై సుఖించెదవు
ఆకాశగత్యభావాఖ్యనసరణి
నీకుఁ జెప్పెద రామ! నృపకులోత్తంస!
తెలి వందు మీ యుపదేశంబువలన
నలఘుచిత్త మణంగు నాత్మానుభవము
చక్కఁగా నగు నుపశమనప్రకరణ
మెక్కువఁగాఁ జెప్పి తిపుడు నీ కనుచు
జననాయకున కుపశమనప్రకరణ
ననువొంద బోధించె ననుచు వాల్మీకి
తప్పక యాభరద్వాజసంయమికి
నప్పుడు బోధించె నానందముగను

యిది సోమనాథవిశ్వేశ్వరస్వామి
పదపద్మభక్తసుబ్రహ్మణ్యయోగి
చరణాంబుజాతషట్చరణాయమాన
పరిపూర్ణనిత్యసద్భావనిమగ్న
మానసాంబుజ వెంగమాంబికారచిత
మై నిత్యమై సత్యమై ధన్యమైన
సామార్థసారసుజ్ఞానవాసిష్ఠ
రామాయణం బను రమ్యసద్విపద
యం దెన్నఁగాఁ దృతీయప్రకరణము
నందమై విమలమోక్షాకరం బగుచు
శ్రీతరిగొండనృసింహుఁ డనంగ
ఖ్యాతిగా వెలయు వేంకటరాయ! నీదు
పదయుగళికి సమర్పణ మయ్యె దీని
సదమలులై వ్రాసి చదివిన వినిన
వరులు తాపత్రయార్ణమును తరించి
పరమైననిర్వాణపదము నొందుదురు
భూచక్రమున నిది పురుషార్థ మగుచు
నాచంద్రతారార్కమై యుండుఁగాత.

తృతీయప్రకరణము సమాప్తము.

చతుర్థప్రకరణము.

శ్రీతారకోల్లాస శేషాద్రివాస!
శ్రీతరిగొండనృసింహ! ధూతాంహ!
విన్నవించెద నిది వినుము వాల్మీకి
సన్నసైగల నుపశమనక్రమంబు
తనియఁ జెప్పఁగ భరద్వాజుండు మరల
ననియె నిట్లని యోమహాగురుదేవ!
చిరకృప నమ్మౌని శ్రీరాఘవునకు
మఱి యేమి జెప్పె సమ్మతముగా ననుచు
నడర భరద్వాజుఁ డాసక్తివలన
నడుగ వాల్మీకి యిట్లనె నోకుమార!
శ్రీరఘుపతిని వసిష్ఠుఁ డీక్షించి
యాగూఢకరుణ నిట్లనియె నోరామ!
వెలయ నేఁ జెప్పిన వివిధార్థములకు
వలనైన ఫలము జీవన్ముక్తి యగును
నమరుదేహంబులం దహమికదృశ్య
సమితి యాత్మ యనుచుఁ జపలాకరముగ
నెందాఁక ద్రవ్యాళి నెనసి వర్తించు
నందాఁకఁ జిత్తంబునందు విభ్రాంతి

తఱుచగుచుండు నంతవిముఖుం డగుచు
మురువుచూపెడి జగంబులను జిదగ్ని
యందె తృణములట్ల నాహుతిచేసి
సందేహముక్తుఁడై శాంతాత్ముఁ డగుచుఁ
బట్టుగాఁ దను దాను భావింపుచుండి
నట్టు సంయమిచిత్తమందు విశ్రాంతి
కలుగ దెన్నటి కన్నఁ గాకుత్స్థతిలకుఁ
డలరి వసిష్ఠసంయమి కిట్టు లనియె
సద్గురువర్య! మీసత్కటాక్షమునఁ
జిద్గగనానందసీమలోఁ జేరి
వసుధపై నేను జీవన్ముక్తిపదము
వసమీఱఁ బొందితిఁ బ్రాణధారణము
నేయు నుపాయంబుఁ జెప్పవే యనిన
నాయతీశ్వరుఁ డిట్టు లనియె నోరామ
విను చెప్పెదను నది విశదంబుగాఁగ
ననిలధారణ మంచు నన్నది యొకటి
ఘనతరజ్ఞానయోగం బన నొకటి
యనువొందఁగాఁ గలవని మున్ను నీకు
బోధించియుంటి నిప్పుడు నేను మరల
నాధారణాయోగ మమరఁ జెప్పెదను
దడఁబడు దేహశోధనఁ జేసి మలము
కడిగి రేచకపూరకములు కుంభకము

గావింపు చునికి యోగం బగు నాత్మ
నేవేళ భావించి యెఱుకకు నెఱుక
గాను దలంచి యక్కడ సుఖించినదె
జ్ఞానయోగం బగు శంభుండు మున్ను
అనిలధారణ సేయు టతికష్ట మనుచు
ఘనమనోధారణాక్రమమున సిద్ధి
గలుగుట జ్ఞానయోగము సూక్ష్మముగను
విలసితసూక్తుల విరచించి యుంచె
తగు నధికారిభేదముల నారెండు
నగు యోగముల ధన్యు లభ్యసింపుదురు
అనిలధారణ చేయునపుడు లక్ష్యమున
మన మొప్ప నిలిచి సమ్మతిఁ బొందుచుండు
తలకొని ఘనమనోధారణ చేయ
నలరి మనముతోడ ననిలంబు నిలుచు
వాయుధారణసేయువానికి ధరణి
నాయువు బహువృద్ధి యగుచుండుఁ దొలుత
సాధించునపుడు కష్టం బగుఁ గాన
మాధవ! నీకు నేర్పుగను విజ్ఞాన
యోగంబుఁ జెప్పితి యుక్తితో దీని
బాగొప్ప సాధించి పరమాత్మ వగుము
రహిమీఱఁ బ్రాణధారణఁ జేయువారి
మహిమంబుఁ జెప్పెద మది నిల్పి వినుము

పొలుపొందు మేరువుభూరిశృంగమున
కళగల పద్మరాగపుఝరిం గల్ప
తరు వొప్పుచుండు విస్తారమై యందుఁ
గరమొప్పు దక్షిణస్కంధమధ్యమున
గురుతరంబుగ నొక్కకోటర మొందు
నిరవొంద దానిలో నీటివల్లికులఁ
జూపట్టునీట భుశుండుఁడన్ ఘనుఁడు
తాపసశ్రేష్ఠుండు తత్త్వార్థవిదుఁడు
వీతరాగుఁడు కాలవేది శ్రీమంతుఁ
డాతతవిశ్రాంతుఁ డధికశాంతుండు
ఆయువుగల పుణ్యుఁ డనఘవర్తనుఁడు
వాయసశ్రేష్ఠుండు వసియించి యుండు
నతనిఁ జూచుటకు నే నరుగఁగా నెదుట
నతిశయవృక్షము దల్లి దట్టముగఁ
దెలుఁగొప్ప బంగారుతీఁగెలకొనల
సరసంబులైన పుష్పఫలంబులందుఁ
గలకలధ్వనులతోఁ గలసి క్రీడించు
లలితవిహంగజాలములఁ జూచుచును
అలఘుసహస్రదళాబ్జనాళములఁ
జెలరేఁగి ద్రొక్కుచుఁ జిందుద్రొక్కుచును
వనజాతభవునకు వాహనం బగుచుఁ
దనరారుహంససంతతులఁ జూచుచును

నటు చనచన నంజనాద్రిసమాన
పటుతరదేహంబు పక్షయుగంబు
ఘనతీవ్రతుండంబు గలి గిరువంక
లను వృద్ధకాకజాలంబులు గొలువ
నచట సుఖాసీనుఁడైన భుశుండు
నచలాత్ము నీక్షించి యంచుకుఁ బోయి
నిలచిన నను జూచి నెనరుతో లేచి
నలువొప్ప విహితాసనమున నన్నుంచి
యుచితవృత్తిని నిల్చి యుండఁగా నట్టి
యచలితాత్మునిఁ గాంచి యచటఁ గూర్చుండ
నియమించి యాఘను నెమ్మోముఁ జూచి
దయపుట్ట వాయసోత్తమున కిట్లంటి
నో కాకపుంగవ! యో పుణ్యచరిత!
యేకాలమందు నీ విలను బుట్టితివి
నీకుఁ దత్త్వజ్ఞాననిష్ఠ యెట్లబ్బె
నీకాయు వెంతయ్యె నెఱి నేటివఱకు
నీకాంచనాద్రియం దిర వెవ్వఁ డిచ్చె
నేకార్యములను నీ వెఱఁగి యుండుదువు
ఆకథ లెల్ల నీవరమర విడిచి
నాకుఁ దెల్పుమటన్న ననె భుశుండుండు
పలికె నిట్లని మునిప్రవర! నాచంద
మెలమి నెట్లనిన మీ కెఱిఁగింతు వినుఁడి

యలపూర్వకాలమం దంబికావిభుని
విలసితోత్సవము సేవించువేడుకలఁ
గర మొప్పచుండెడి కైలాసగిరికి
సరసమానసలైన సప్తమాతృకలు
మనము లుప్పొంగఁగా మచ్చికల్ మీఱఁ
జను మార్గమున సరస్వతివాహనమయి
పొలుచు హంసిక కనుఁ బొరి నలంబుసకు
నలరార వాహనం బగు కాకమునకుఁ
బుట్టితి పుట్టినప్పుడె నన్నుఁ జూచి
పట్టైనకరుణ నాభారతీదేవి
యిట్టి బ్రహ్మజ్ఞాన మిచ్చి రక్షించె
నట్టికాలంబునం దలరి మాతండ్రి
యీకోటరమున న న్నిరవుగా నుంచె
నాకాలముననుండి యమర నిచ్చోట
నిలచియుండంగ ననేకకల్పాంత
ములు మనుబహుకాలములు పోయె ననిన
విని యిట్టులంటి నే వెఱఁగొంది యంత
మునులు యోగులునైన మొనసి కల్పాంత
సమయంబులం దుండ శక్తులు గారు
విమలాత్మ! యెట్లు జీవించితి వీవు
అనిన భుశుండుఁ డిట్లనియె మునీంద్ర!
జననుతచరిత! యీశ్వరశాసనంబు

గడప నెవ్వరికి శక్యముగాదు గనుకఁ
గడనుఁ గల్పాంతరకాలంబులందుఁ
బొలుచు పృథివ్యాదిభూతజాలముల
నలఘురుద్రుండు లయముచేసినపుడు
అతులితతేజోమయంబైనభూత
వితతియం దేను బ్రవేశించి యవల
మొనసి యాయారూపములను ధరించి
యొనర నానందింపు చుంటి నెమ్మదిని
ననిన నే నప్పు డిట్లంటి భుశుంఠ!
విను నీవు పరతత్త్వవిదుఁడవు గాన
నవియు లయంబునం దణఁగి పోకుండి
యెవియేవి చూచితి వెఱిఁగింపు మనిన
నురుచిరాత్మకుఁ డా భుశుంఠుఁ డిట్లనియె
వరమునివర్య! తద్వార్తలు వినుము
అరయఁగాఁ బెక్కేఁడు లవనీతలంబు
నరశూన్యమై యుండె నానాముఖముల
మురువొప్ప వనశైలములు భస్మమయ్యె
నరుదుగా సూర్యచంద్రాగ్ను లణంగె
మూఁడులోకములను ముంచెఁ దోయంబు
క్రోడమై హరి మహాక్రూరుఁ డైనట్టి
హేమాక్షు నణఁగించి యిల నుద్భవించె
నీమహామహిమంబు నేను బాల్యమునఁ

గనుఁగొనుచుంటిఁ దక్కక యిదిగాక
గొనకొని మున్నేడుగురు వసిష్ఠులను
జెలువొప్ప నేను వీక్షించుచుండితిని
పొలయ కష్టమువసిష్ఠుఁడవైన నిన్నుఁ
గనుఁగొంటి నొకమాఱు గగనంబునందుఁ
బనిఁబూని యొకమాఱు పవనంబునందు
ననువొంద నొకమాఱు ననలంబునందు
నొనరంగ నొకమాఱు నుదకంబునందు
నొకమాఱు ధరణియం దొకమాఱు మఱియుఁ
బ్రకటమై తగు మహాపర్వతస్థందు
మొనసి మహాత్త్వమున నొకమాఱు (?)
ననఘాత్ముఁడగు బ్రహ్మయం దొకమాఱు
నురుతరబ్రహ్మతో నుద్భవం బొంది
చరియించుచుండుదువు సకలలోకముల
నరయ నీజన్మంబు లద్భుతలీల
లరుదవి యటులుండె నవిగాక యేను
అల చక్రి నూఱు బుద్ధావతారములు
నలరార నూఱు కల్క్యవతారములును
ధరియించినవి గంటి ధర నిదిగాక
తెరలి ముప్పదిమార్లు త్రిపురముల్ గూలె
దక్షమహాధ్వరధ్వంద్వం బణంగె
నక్షరకలితవేదావళు లరిగె

బహుశాస్త్రవితతులు బహుపురాణములు
బహుళేతిహాసముల్ పరువడి నేఁగ
నలువొప్ప రామాయణములు పెక్కురిగె
సలలితమోక్షశాస్త్రములగు గ్రంథ
లక్షలు నుదయించె లలిని వాల్మీకి
శిక్షచే నితరుల శిక్షచే వ్యాస
మౌనిచే ఘనులైన మనుజులచేతఁ
బూని రామాయణంబులు భారతాది
వరకథ లుదయించె వసుమతిమీఁదఁ
దర మిడి రామావతారంబు లెన్నఁ
బరఁగ భవిష్యదుద్భవముతోఁ గూడ
నరయఁ బంక్తిం డయ్యె నదియునుంగాక
యిరవొంద శ్రీవిష్ణుఁ డింకమీఁదటను
ధరియింపఁదగు నవతారంబులోడ
రహిని కృష్ణావతారములు పదాఱు
సహజంబుగా నగు సంయమిశ్రేష్ఠ!
యిట్టి జగద్భ్రాంతి కేనాఁటి కవధి
పుట్ట దే నేమి చెప్పుదు నింకమీఁద
నీ వడిగిన వెల్ల నిశ్చయంబుగను
నే వినిపించితి నీ వింక నేమి
వినవలతు వటన్న విశ్వాస మొదవ
నానర నే నిట్లంటి నోవాయసేంద్ర!

పరఁగఁ బుట్టుచు గిట్టు ప్రాణు లేరీతిఁ
జిరజీవు లగుదురు చెప్పవే తెలియ
నన వాయసేంద్రుఁ డిట్లనె మునినాథ!
వినుము చెప్పెద నవి విశదంబుగాను
నరయుఁగా దోషంబు లను మౌక్తికముల
నఱిముఱి సానల నను తంతువులను
వరుసగాఁ గూర్చి యవ్వాలఁ గూర్పుసరణి
మఱచి యూరక యున్న మదిగలవానిఁ
బట్టదు మృత్యు వేపట్టునన్నైన
నట్టి చందం బెట్టు లనినఁ జెప్పెదను
వినుము పావనమును విమలం బనేక
మును జన్మయము సౌఖ్యమ్మును నైన పరమ
పదమునం దెవ్వని భావమ్ముచేతఁ
గుదిరి చిత్తము గఱంగుచు నుండునట్టి
వాని సమ్మృత్యుదేవర పట్ట వెఱచుఁ
బూనిన సంసారి భోగవిచార
కర్మమూలములైన కామాదిరిపుల
మర్మముల్ గని వాని మర్దించి విడిచి
తనువులోఁ బ్రాణచింతనఁ జేయుచున్న
ఘనుల మృత్యువు పట్టఁగా నోడి యెఱుకు
మొనసిన బహుదుఃఖములను హరించు
తనప్రాణచింతయే తనసఖ యగుచు

నానంద మొందించునటువంటి సరణి
నేను జెప్పెద నది నెలవుగా వినుము
పాదుగా నుండెడి ప్రాణంబు వెలిని
ద్వాదశాంగుళులంత తరలి యుండంగు
నిదె రేచకంబగు నిదె నిశ్చలతను
గదియు బహిఃకుంభకం బగుచుండు
నదియె క్రమ్మఱ హృదయంబులోఁ జొచ్చి
కదలకుండినఁ బూరకం బగు నదియె
ఘనతరాంతరకుంభకత్వంబు నొందుఁ
దనియు నిర్భంగి నాంతర్యమం దనిల
చింతనం బది ప్రాణచింతనం బగుచు
సంతోషకరమగు సహజంబుగాను
నిందె చలింపక యెవ్వరు నిలిచి
యుందురో వారు మహోన్నతు లగుచు
నతిశయశుద్ధబుద్ధాత్ము లభిన్న
మతులై యెఱుకగల్గి మనియుందు రిలను
గన బహిరంతర్ముఖములందుఁ బ్రాణ
మునునై యపానంబు మొనసి వర్తించు
నట్టి రెంటిని గూర్చ నా రెంటినడుమ
నెట్టనఁ జిత్తంబు నిలిచియుండిన దె
గుఱియైన కేవలకుంభకం బనుచు
వరయోగు లగువారు వచియింతు రిలను

మఱియుఁ బ్రాణము పొడమక యపానంబు
నణిముణి నణఁగంగ నపు డెద్ది ప్రబలి
సత్తుగా నిలచుఁ దద్జ్ఞానస్వరూప
ముత్తమోత్తమముగా నూహించి దాని
యందు నైక్యంబయి యానందపదము
నొంది యందుఁ జలింపకుండు మనంబు
అట్టి ప్రాణసమాధియం దంటి సతత
మట్టిటు చనక చిదాకాశమందె
శాంతిచేఁ జిత్తవిశ్రాంతిని బొంది
యాంతర్యసౌఖ్యంబు ననుభవింపుచును
వసుధ భూతము భావివర్తమానముల
విసువక కర్తనై వీక్షించుచుండు
నలఘుసుఖంబులం దాపదలందుఁ
గలుగుసౌఖ్యమును దుఃఖమును బొందకయు
సరవి నెన్నఁగ సర్వసముఁడనై మఱియు
వరచిత్తసత్త్వభావనుఁడనై యపుడు
చిరజీవినై ప్రకాశించి యిందుండుఁ
బరమమునీంద్ర! నాబ్రతుకిట్టి దనిన
విని భుశుండుని జూచి విమలాత్మ! నీవు
ఘనకాలవేదివి గాంభీర్యమతివి
పరతత్త్వరతుఁడవు పావనాత్ముఁడవు
నిరతసంతోషివి నీచరిత్రములఁ

దలపోయ నతివిచిత్రములు గావునను
సలలితవిశ్వభూషణముగా నమరి
తనివిఁ బొందుచు సదాత్మసుఖాతిశయము
ననుభవింపుచు నుండవయ్య! నీ విచట
ననుచు వాయసయోగి నచ్చట నీడు
కొని నేను వచ్చితిఁ గుతలంబునందు
నానందముగ భుశుంతాఖ్యున మెవరు
పూని విన్నను వారు భూరిచిత్ప్రదము
నందుఁ బొందుట కర్హు లగుచు జీవింతు
రిందుకు సందియం బించుక లేదు
అలభుశుండునివలె ననిలవారణము
చెలఁగి చేసినఁ జిరంజీవు లయ్యెదరు
మేనుండు యోగము నెంచక కొంద (?)
ఆనందకరమగు నట్టివిజ్ఞాన
యోగసాధనము సేయుదు రందువలన
రాగదోషములు దూరము లగుఁగానఁ
గాయంబుపై నాశ గలుగ దందులను
వాయుధారణఁ జేసి వసుధ జీవింప
నాస నొందరు ప్రాజ్ఞు లదియేల యనినఁ
గాసిలి వచ్చి యొక్కఁడనైన నరుఁడు
అలసి నిద్రించి లింగాంగంబుతోడఁ
గలలను జెంది సుఖంబు దుఃఖంబు

పోరిపోరి ననుభవింపుచు దిశలందుఁ
జరియించు నొకదిక్కు శాశ్వతంబుగను
నిలువలేఁ డాజీవునికి సంస్మరణము
దలఁప మనోభ్రాంతిదము మఱి దీర్ఘ
శమనమ్మై తగుచిత్తరాజ్యం బటంచు
సమర భావించు మీ వంతరంగమున
నిలలోన నీస్థూల మిరవుగా నుండ
వలె నంచు మదిలోన వాంఛింపనేల
జనియించువా రెల్లఁ జచ్చుట నిజము
గనుక జచ్చుటకు దుఃఖము నొందవలెన
యలరాగదోషంబు లనెడి భుజంగ
ములు మనోబలముతో మొనసి వసించి
కలపఁగా మోక్షమార్గంబు చొప్పడక
చలియింపుచుందురు చాల మానవులు
సరసులై సకలశాస్త్రంబులు చదివి
సరవిని రాగదోషముల నణంపఁ
జాలనివాఁ డగు సాధువస్తువుల
నోలి మ్రోయుచు గంధ మూహింపలేని
ఖర మనఁ దగు వానిఁ గాల్పనే తండ్రి!
యరయఁగా నటుగాన నతిభయదంబు
ఘనధైర్యఘాతి మంగళరహితంబు
ననఁబడు హృత్పిశాచావేశ మణఁచి

యేనాఁడు చెడక యహీనమౌ చిన్మ
యానందమునఁ బొందుమయ్య శ్రీరామ!
వాయుసేంద్రునివలె వాయుధారణముఁ
జేయుట విజ్ఞానసిద్ధియౌ టరుదు
కావున నిర్వాణగతి నీయఁదగిన
దేవతార్చనరీతి దెల్పెద వినుము
అని యావసిష్ఠసంయమి రాఘవునకు
వినిపించి క్రమ్మఱ వేడ్క నిట్లనియె

దేవతార్చనవిధానము

ననఘ! గంగాతీరమందు నేఁ జేరి
యనలాంబకుని భక్తి నాత్మ నర్చించి
కనువిచ్చి చూడ శంకరుఁడు నాముంద
రను నిల్చియుండె నారాజశేఖరుని
బ్రత్యక్షముగఁ జూచి ప్రాంజలి నగుచు
నత్యంతభక్తి నిట్లంటి నో దేవ!
హర! మంగళప్రద మజ్ఞానదోష
హరణ మైనట్టి దేవార్చనసరణి
దెలుపు మన్నను మహాదేవుఁ డిట్లనియె
విలసితముక్తిచే విను మోమునీంద్ర!
కలిగినహరిహరుల్ గారు దేవతలు
తెలిసి చూచినఁ జిత్తదేహరూపులును

గా రహంకృతియు నఖండ మద్వయము
నై రమ్యమగు వస్తువగు తొలివేల్పు
ఆకాశమునఁ బుట్టినట్టిభూతము ల
నేకముల్ గాఁగ నం దెనసి కల్పితము
గాక యంతట సదాఖండ మైనట్టి
శ్రీకరచిత్సత్త శివుఁ డన నొప్పు
నామూల మెఱుఁగక యజ్ఞానులైన
పామరు లాకార్యభావపూజనల
నరసి సేయుచు నుందు రామడదూర
మరుగంగ లేక యరామడపోయి
నిలచి యావలఁ జననేరనివాని
వలె ఘనభక్తిభావనులయ్యు మరల
నపరిమితపరాత్ము నరయ నోపకయ
చపలులై వారు పాషాణాదివివిధ
రూపపూజలు సేతురు ధరిత్రి మనుజు
లాపరబ్రహ్మంబు నాత్మభావించి
తెలియ రాబ్రహ్మమందే సర్వభూత
ములు బుద్బుదములు సముద్రంబులోను
గలిగి యణంగినకరణి రూపములు
చెలఁగి పుట్టు నణంగుఁ జిద్వస్తువందె
గానఁ దద్వస్తు వాకారంబు గాదు
లేని రూపములు గల్గినరీతిఁ దోఁచు

నరయ ననంతకల్పాంతరశతులు
తెరలి యావస్తువందే లయ మొందు
నంతటఁ జిత్సత్త నర్పించుటకును
శాంతిబోధయు సర్వసమత పుష్పములు
గా సమర్పించి యాఖండభావనను
బాసి సమర్పించవలె నంతేగాని
యాకారపూజ లాత్మార్చనం బగునె
ప్రాకటంబుగఁ బరాత్పరము నద్వయము
ననుపమంబు నబాహ్య మమల మద్భుతము
ననఘ మఖండంబు నానంద మందు
రహిని బాహ్యయు నాంతర యనంగఁ బూజ
విహితంబుగా రెండువిధములై యుండు
నిందు బాహ్యార్చనం బెట్టు లటన్న
నందెన్న సర్వభావాంతరస్థయును
శమితకళయు సదాసత్తు లనంగ
నమరు సామాన్యసత్తైన సంవిత్తి
సత్త యొక్కటి మహాసత్వభావంబు
నత్తఱిఁ బొంది తా నయ్యె దేవుండు
మానీంద్ర! బహుశక్తియుఁడయ్యె నతఁడు
గానఁ దచ్ఛక్తి తక్కక యాదినుండి
విదితప్రవృత్తినివృత్తులఁ బొందు
నది పరాశక్తియు నాదిశక్తియును

దెలివియౌ జ్ఞానశక్తియుఁ గ్రియాశక్తి
యులరు నిచ్ఛాశక్తి యాకర్తృశక్తి
యాదిగాఁ గలుగు ననంతశక్తులను
బ్రోదియై జగములఁ బుట్టించె నందుఁ
జపలయై యుల్లాసశక్తి సంసార
మపరిమితము చేసి యాడుచు నుండు
సరవి నంత నిరోధశక్తి సంసార
మురుపరాక్రమమున నుపసంహరించు
నట్టికృత్యంబుల కాధార మగుచుఁ
బట్టుగా భాసకాభాసకం బగుచు
నగుణంబు సంవిన్మయంబు ననంగఁ
దగి నిండియుండు నంతశ్చిత్ప్రకాశ
మే పూజ్యమై తాను మెఱయుచునుండు
నా పరమాత్మ సర్వాత్మ యొట్లనినఁ
గడలేని తత్పరాకాశకందరము
నడరారఁగా నసికాదికాకాశ
కోశాంఘ్రితలము దిక్పూర్ణంబులై ప్ర
కాశించు బాహుసంఘంబు లనేక
వనజజాండముల నవారిగా దాఁచ
ననుకూలమైన మహాకుక్షి గలిగి
వెలుఁగు నద్దేవుండు విశ్వరూపకుఁడు
వలఘుసంవిన్మయుం డఖిలపూర్ణుండు

నైన దేవున కుపహారముల్ వలదు
ధ్యానంబు శీతలత్వము నమృతంబు
తెలివి తదేకబుద్ధియుఁ బ్రమోదంబు
చలనరాహిత్యంబు సత్వంబు ననెడి
యాత్మీయదివ్యపుష్పార్చనసేయ
నాత్మసంతుష్టుఁడై యానంద మొందుఁ
బరమధర్మం బిది పరమయోగంబు
పరమాత్మ నీరీతి భావించి చూడ
నెఱుకకు నెఱుకయై యెల్లదేహములఁ
బరిపూర్ణుఁడై నిండి బహుశబ్దములను
విలసితప్రజ్ఞయై వినును శీతోష్ణ
ములఁ దా దెలియుచుండు మొనసి రూపములఁ
గనుఁగొనుచుండుఁ దత్కరమధురసములఁ
గొను గంధములను మూర్కొను నిద్రఁ జెందు
మరల మేల్కొనుఁ బల్కు మైత్రిని నెఱపు
నిరవొందు నీయాత్మ నేవేళ మదిని
బూని ధ్యానించు టే పూజితధన్య
మైన పూజలు నేల యాచిదాత్మునకు
అలపూజ పదియు మూఁడైన నిమేష
ముల యంతకాల మిమ్ముగఁ జేసినట్టి
ధ్యానశీలునకు గోదానఫలంబు
మానితంబుగఁ గల్గు మఱియొక్కదినము

పరిపూర్ణముగఁ జేయువాఁ డనాత్మకుఁడు
పరమధామమునందుఁ బ్రాపించియుండు
భావింప నిది యెల్ల బాహ్యపూజగును
దావలమైన యంతఃపూజ వినుము

అంతఃపూజా విధానము.

నిత్యంబు నచలంబు నిర్వికారంబు
సత్యంబు సగుణంబు సర్వాత్మకంబు
అమిత మాకాశశివాత్మకాబ్జజము
విమలంబు పరమసంవిత్స్వయపూర్ణ
లింగంబు నర్చించులీల యెట్లనిన
మంగళప్రద చిత్సమాధిసౌఖ్యమును
దాను బొందినది యంతఃపూజ యగును
మౌనీంద్ర! యింక నొక్కమర్మంబు వినుము
స్థితుఁడు నిర్గతుఁడు నాసీనుండు జనుఁడు
గతభోగి భోగి యఖండసుషుప్తి
యుతుఁ డవ్యయుం డద్వయుం డజరుండు
నతిజాగరూకుఁ డనాచారుఁ డజడ
సత్తాస్వరూపుఁ డెంచఁగ నేనె నాకుఁ
జిత్తవృత్తులు సేవించుసతులు
అలఘువిశ్వంబున కర్పించు మనము
తలఁపులచే నొప్పు దావారికుండు

వెలయు ఖండజ్ఞానవివిధవృత్తులును
బొలుపొందు నాకు సద్భావనావళులు
అమితంబులగు నాగృహంబుల కెల్ల
నమరియుండు దశేంద్రియములు వాకిండ్లు
ఆరీతి నారూప మగు నీకు నాకు
వేఱుగా దాత్మ భావించి చూచినను
గావున సమబుద్ధిగలవాఁడ వగుచు
నీవు న న్నర్చించు నిస్పృహాత్వమున
నట్టి మదర్చన కనర్యంబు లగుచుఁ
బుట్టియుండెడి ద్రవ్యపుంజ మేమిటికి
నలరగాఁ గామసం బగు పూజ యొకటి
కలదు చెప్పెద నది క్రమముగా వినుము
పరమాత్మనగు నన్ను భావించి మదికిఁ
బరఁగఁ దోఁచిన పుష్పభక్ష్యాన్నపాన
వితతులు కల్పించి విశ్వాస మొదవ
ప్రతిదిన మర్పింప భావనాసిద్ధి
యగుచుండు నట్టి యాత్మార్చనార్హంబు
లగునట్టి భక్ష్యభోజ్యాదివస్తువులు
సమబుద్ధి శాంతరసముచేఁ దిరస్కృ
తములగు నటుగానఁ దత్త్వార్థ మెఱిఁగి
కలనాకలిత దేశకాలకర్మముల
వలనఁ బ్రాప్తములైన వస్తువులందుఁ

దలఁగని యాశచేతను సుఖదుఃఖ
ములచేత విభ్రమంబునఁ బొందకుండు
తెలిసి జ్ఞానార్పితదేహనాయకుఁడ
వలరి నీ వగుచుండు మమలాంతరంగ
భూమిలో నిటువంటి పూజలు సేయు
నామహాత్మునకు నే నఖిలదేవతలు
నొనర సేవకులమై యుందు మాఘనుఁడు
తను దా నెఱిఁగి పరతత్త్వంబు నొందుఁ
గలమూఢ్క లేనిదై కలిగిన ట్లెపుడు
బలముగాఁ దోఁచు ప్రపంచ మంతయును
దఱచి యాభాసమాత్రంబుగా నెఱుఁగు
మఱి యది యెటులన్న మగుమరీచికల
యం దుదకం బుండినటు దోఁచి లేని
చందంబుగాఁ బ్రపంచం బాత్మయందుఁ
గనిపించిన ట్లుండుఁ గడను లేకుండు
ననిశ మజ్ఞాని యైనటువంటివాఁడు
మొనసి తద్భ్రాంతిలో మునుఁగుచు నుండుఁ
గనుక మూఢాత్ముఁడై కష్టదేహముల
ధరియించు విడుచుఁ దత్త్వము గనలేఁడు
పరికింప నటువంటి భ్రాంతచిత్తునకుఁ
దెలివిగా నాత్మోపదేశంబు సేయఁ
దలఁచు టెట్లనిన నిద్రను గలయందుఁ

గనినపురుషునకుఁ గన్యక నిత్తు
నని తలంచుటగాదె యని యివ్విధమున
నెనసి నా కుపదేశ మిచ్చి రక్షించి
మొనసి తిరోధానమును బొందె శివుఁడు
ఈరీతి హరుఁ డానతిచ్చిన పూజ
లారూఢులైన సంయములును నేను
జిరతరనిష్ఠతోఁ జేయుచునుందు
మరయఁ బ్రాప్తములగు నర్చనంబులకుఁ
బొరిపొర విఘ్నముల్ పొసఁగినఁగాని
మొరమొరఁ బడరాదు మిక్కిలి పూజ
యదియంచు దృఢనిశ్చయంబుతో నున్నఁ
బదపడి తద్దోషపటలం బణంగుఁ
జెలువొప్పుచుండెడి జీవులయందుఁ
గలుగు గ్రాహ్యగ్రాహకత్వముల్ రెండు
సరియగు యోగపూజలు సల్పుచుండు
మిర వందు సుజ్ఞాన మినకులాధీశ!
యని రఘువరున కాత్మార్చనక్రమము
పనుపడ నమ్మౌనిపతి సత్కృపను
నెఱుకగా నుపదేశ మిచ్చి యీసరణి
మఱవవద్దనుచుఁ గ్రమ్మఱ నిట్టులనియె
తగ విను రామ! యంతర్భావితంబు
లగు సకలార్థంబులందుఁ గల్గినది

యద్వయచైతన్య మగు దీనిసరణి
సద్వివేకంబుతోఁ జక్కఁగా వినుము
లలిమీఱఁ బ్రాప్తకాలమునందు ద్రవ్య
ములు గల్గు నొకకాలమున లేకపోవు
కలిమిలేములకు సుఖంబు దుఃఖంబు
నిలను బొందుచునుందు రెల్లమానవులు
గౌరవార్థంబుగాఁ గామింతు రెల్లఁ
గోరినంతనె సమకూఱునే తమకు
విను మట్టివాసనావిరహితేంద్రియము
లను గూడి సుఖదుఃఖలాభలోభముల
యం దంటి యుంటక యఖిలకార్యముల
సందేహ మొందక సల్పుచునుండు
మగణితంబు సదేక మద్వయ మాద్య
మగు బ్రహ్మ మొక్కఁడె యఖిలమై యుండు
నంతియే కాని తదన్యమైనట్టి
వింతవస్తువు లేదు వెదకి చూచినను
వినకులాధీశ్వర! యీయర్థమందు
ననువొంద బిల్వఫలాఖ్యాన మొకటి
కల దది చెప్పెదం గ్రమముగా వినుము
సలలితమైన సహస్రారసంఖ్య (?)
గల యోజనముల దీర్ఘముగ నొప్పుచును
జలనమొందక యుగసాహస్రములకుఁ

బొలియ కెప్పుడు మహోభూతమై యెపుడు
వెలుఁగుచు విమలమై విస్ఫుటం బగుచు
మహిమమీఱఁగ నొక్క మారేడుపండు
తహ పొంది యంతటఁ దా నిండియుండు
నది పూతరసమాచు నమృతాంశుకరణి
సదమలమై ప్రకాశింపుచు నుండు (?)
వడి వీచుకల్పాంతవాయువేగమున
కడరక కదలక యచలమై యుండుఁ
జాలుగాఁ గోటియోజనసంఖ్య నమరు
మూలాళితోడ నిమ్ముగ జగంబులకుఁ
దాన సంతతము నాధారమై యుండు
దానిచుట్టు నజాండతతు లనేకములు
పొలుపొంది విశ్రమింపుచు నుండు ననుచుఁ
బలికిన విని రామభద్రుఁ డిట్లనియె
వరమునివర్య! బిల్వఫలం బటంచు
నిరవొంద మీరు నా కెఱుఁగఁ జెప్పినది
యాచిన్మయాత్మస త్తనుచు నామదికిఁ
దోఁచుచున్నది దాని తుదమొద ల్దెలియ
నానతీయుఁ డటంచు నడుగ వసిష్ఠ
మౌని సంతోషాబ్ధిమగ్నుఁడై రామ!
వినుము చెప్పెద సర్వవిశ్వంబు చిత్త
మున నయ్యహంకారమునఁ గల్గి చాల

వెలయుచు నేవేళ వివిధభేదములఁ
జలియించు టది చిత్తచపలత గాని
యరయ నన్యంబుగా దని నీవు దెలియ
కొఱకు బిల్వఫలంబు గుఱుతుఁ జెప్పితిని
నిరతంబు పరసత్తు నిర్వికల్పయును
గరమొప్పునట్టి యఖండమై కరసయు
నగణితం బగునట్టి యర్థంబు విశద
ముగఁ జేయుటకు మది ముదము రెట్టింప
భాసురంబగు శిలోపాఖ్యానసరణి
వాసిగాఁ జెప్పెద వసుధాతలేంద్ర!
పావనం బతిగోప్యపద మదే గనుక
సావధానముగాను జక్కఁగా వినుము
అది యెట్టు లనిన మహామృదులంబు
సదమలతేజ మాశ్చర్యకరంబు
పొరి నరంధ్రయును సంపూర్ణయు నగుచుఁ
జిరతరంబై యొక్కశిల యుండు నవిన
విని రాముఁ డనియె నోవిమలమునీంద్ర!
పెనుపొంద మీరు చెప్పినది చిత్రదము
ఘనము శిలయు నేకకళయు నరంధ్ర
మును దా నగుచునుండి మొనసి లోకముల
నిరతంబు తనలోన నింపించుకొనుచుఁ
బొరి నాకసంబు గాడ్పును దాఁచుకొనిన

పగిది నాకాశాదిపంచభూతముల
నగణితబహుపద్మజాండకోటులును
ఆమహాశిలలోని కాకర్షణంబు
వేమాఱు చేయుచుఁ విడుచుచునుండుఁ
దా నరంధ్రయు నభేద్యం బగుచుండు
నేనాఁడుఁ గనినఁ దా నేకమై యుండు
జలజగదాశంఖచక్రాదిచిహ్న
ములతోడఁ బరిపూర్ణముగ నిండియుండుఁ
దెలివియై తా నుషుప్తిని బొందుచుండు
నలఘువరబ్రహ్మ మదియే యటంచు
నగణితప్రజ్ఞతో నారాఘవుండు
విగతసంశయుఁడై వివేకియై నిజము
చెప్పిన విని యాంజనేయుండు లోన
నుప్పొంగి హర్షాశ్రు లుబ్బుచుండఁగను
బరమసంతోషి నిర్భరమానసుఁడును
గరమొప్పఁ బులకితకాయుండు నగుచు
గద్గదకంఠుఁడై కరములు మొగిచి
చిద్గగనరహస్యశిల కర్థ మిట్లు
చెప్పిన రాము నీక్షించి తా మెచ్చి
యప్పు డిట్లనియె మాయప్ప! శ్రీరామ!
మోహాహోహా నీవిమ్మహాద్భుతరహస్య
మూహించి చెప్పితి వున్నదున్నట్టు

లలపరబ్రహ్మ మీవై తివటంచుఁ
బలికి క్రమ్మఱ రామభద్రు నీక్షించి
సమ్మతంబుగఁ జాల సంస్తుతిఁ జేసి
యమ్మునివర్యుఁ డిట్లనియెఁ గ్రమ్మఱను

అర్జునోపాఖ్యానము.

విను రామచంద్ర! వివేకి యైనట్టి
జనపతి కథనాదిసకలక్రియలను
సలుపుచుఁ జిత్తవిశ్రాంతి వహించు
నిలను బద్ధుండుగాఁ డీయర్థమందు
బలముగా నర్జునోపాఖ్యాన మొకటి
కలదు చెప్పెద నది క్రమముగా వినుము
ఇటుమీఁద జముఁడు తా నెల్లదేహముల
పటురోష మెసఁగ జంపక రోసి తపము
తా నాచరించి భూతలబాధ యుడుపఁ
గా నోపునటువంటి ఘనశౌర్యధనుల
నగధీరులగు నరనారాయణులనఁ
బొగ డొందఁ దగినట్టి పుత్రులఁ గాంచెఁ
బరఁగ నయ్యిరువురు బదరికాశ్రమము
నిరవు సేసికొని యనూనతపంబు
పొసఁగఁ జేయుచునుండి భూభార ముడుప
నసహాయశూరులై యదుకులమందు

నారాయణుఁడు జననం బగుతోడ
భూరికౌరవవంశమునఁ బుట్టునరుఁడు
నలఘుమైత్రిని కృష్ణుఁ డర్జునుం డనఁగఁ
బొలుపొందుచుందు రప్పుడు కౌరవులకుఁ
బాండవులకు దొడ్డబవరంబు గలుగు
నండయై శ్రీకృష్ణుఁ డపు డర్జునునకు
ననుగుణసారథియై యుండు నిట్లు
మొనయుభారతయుద్ధమున నాదియందు
సదయుఁడై జ్ఞాతుల చంప నొల్లకయు
విదితుఁడై పార్థుండు వెఱచు చుండఁగను
నాపార్థునకుఁ గృష్ణుఁ డాదరింపుచును
దీపితతత్త్వోపదేశంబు సేయు
నది యెట్టు లనిన నీ వాలించి వినుము
చెదరకయుండెడి చిద్రూప మెపుడు
చెడదు దృశ్యంబులే చెడిపోవుచుండు
నడర నే నవ్వఁడ నని యంటివేని
నిజము భావించిన నీవు నిర్జరుఁడ
వజుఁడవు నిత్యుండ వాత్మవు గానఁ
బుట్టువు చావు నెప్పుడు నీకు లేదు
నెట్టన నీరీతి నిఖిలజీవులకుఁ
జావు పుట్టువు లేదు చర్చించి చూడ
నేవేళ నయ్యాత్మ యిరవుగా నుండు

యట్లగుచుండఁగా నిది యది యనుచు
మాట్లాడఁగూడ దాత్మపరాత్మసర్వ
మయుఁడు శాశ్వతుఁడు చిన్మయుఁ డటుగాన
భయము లే దాత్మ కేపట్టునసైన
జడములు దేహముల్ జలబుద్బుదములు
పొడమి యణంగిన పోలికగాను
ఆయాత్మయందు దేహము లుద్భవించి
మాయగా నణఁగు నాత్మ చరింపకుండుఁ
గనుక జడములైన ఘటములఁ ద్రుంపఁ
జనుభీతి నీ కేల సరిసమూహముల
మొనసి నీతో యుద్ధమును జేతు మనుచుఁ
జనుదెంచినవు డీవు శాంతిఁ బొందుదువె
శౌర్యకలితరాజజన్మంబు నెత్తి
కార్యంబు మొనసిన కాలంబునందు
ఘనశూరుఁడై యుండి కానిచందమున
వెనుక త్రొక్కెనె యెంత వెఱ్ఱివాఁడైనఁ
దనుబాధ లెందు నాత్మను బొందకుండు
నని నిశ్చయించి యోగాత్మబుద్ధినను
అన్నివర్తనలు బ్రహ్మార్పణం బనుచు
నున్న నాబ్రహ్మంబు నొందెదవీవు
లోకులలో నింత లోఁగిపో నేల
ప్రాకటంబుగఁ జేయు భండనం బిపుడు

విలయ వాయువు వీచ వింధ్యపర్వతము
చలియించినను సుశాస్త్రము లలంఘ్యములు
అటుగాన మనుజులయప్రబోధమునఁ
బటు దేహవాసనల్ ప్రబలంబు లగుచుఁ
బొలుచు నాత్మజ్ఞానబుద్ధిచే వాస
నలు క్రమక్రమముగా నాశంబు నొందు
నని యనేకములుగా నాకృష్ణుఁ డర్జు
నునకు బోధింప ననూనవిజ్ఞాన
కలితుఁడై పార్థుఁ డక్కడ ఘోరసమర
మలరి యనాసక్తుఁడై చేసి గెలుచు
నటుగాన నీవు నిరాసక్తిఁ బొంది
ఘటికుఁడవై సర్వకార్యముల్ నడుపు
మఱి జంతువులకు జన్మపరంపరలను
బొరిపొరి సంకల్పపూర్వకంబులుగఁ
బరఁగుచుండెడిది విభ్రాంతియే కాని
నెరసి భావించిన నిలుకడల్ గావు
అని యవ్విధంబుగా నారాఘవునకుఁ
బనుపడ నర్జునోపాఖ్యానసరణి
వినిపించి క్రమ్మఱ విశ్వాస మొదవ
మునివర్యుఁ డవల రామున కిట్టు లనియె
నరుదగుచుండు నీయర్థంబునకును
సరియైన శతరుద్రచరితంబు వినుము

శతరుద్రజననము.

ఒక్కనాఁ డొకచోట నొక్కభిక్షుండు
చక్కఁగాను సమాధి సలుపుచున్నపుడు
తొలఁగి యాచిత్తవృత్తులు లోనఁ బొడమి
గలిబిలిఁ జేయఁగా గర్వాశ మమున
చింతసేయుచుఁ గొంతసే పూరకుండె
నంతలో వింతగా నతనిచిత్తమున
బలిమి నాత్మను బ్రతిభాసవిశేష
కలనముల్ పొడమఁగా గామేచ్ఛ లోన
జనియింప నసమాన్యజనభవకాంక్ష
నొనరంగఁ గూడి వేఱొకనరుఁ డయ్యె
నతఁ డంత జీవలుఁ డను పేరుతోడఁ
బ్రతిభాస పొంది స్వప్నపురంబునందుఁ
దా విహరించి మద్యము ద్రావి నిదుర
వోవుచు విప్రుఁడై పుట్టి యాకలను
నెఱి నన్నము భుజించి నిద్రించి కలను
మరల నందొక్క సామంతుఁడై పుట్టి
తెఱఁ గొప్ప నన్నంబు తిని నిద్రవోయి
విరివిగాఁ గలను భూవిభుఁడై జనించి
పూలపాన్పున నిద్రఁ బొంది స్వప్నమున
నాలో సురాంగన యై జనియించి

యులఘురతిశ్రాంత యగుచు నిద్రించి
మెలపుగాఁ గల నొక్కమృగియై జనించి
పరఁగ నిట్లుగ స్వప్నభవపరంపరలఁ
బొరిపొరి ననుభవింపుచునుండి తుదను
నలఘురుద్రుండు తా నైతి నటంచుఁ
గలగాంచి సంతోషకలితుఁడై లేచి
యాకలలోఁ గల లాత్మ భావించి
ప్రకటాశ్చర్యసంభరితాత్ముఁ డగుచు
శివునిరూపును గలఁ జెందినకతన
నవిరళవిజ్ఞానియై మది నిట్లు
దలఁప నీస్వప్నశతంబులు మాయ
వలనఁ గల్గి నిజంబువలె దోఁచె మదికిఁ
జెదరెడి మరుమరీచికలయం దెపుడు
నుదకంబు లేకుండి యుండిన ట్లుండు
నాకరణిని బ్రహ్మమందు విశ్వంబు
లేకుండి యుండినలీలగాఁ దోఁచు
నట్టి సంసార మాయారణ్యమందుఁ
బుట్టిన స్వప్నాంగముల ననేకములఁ
గనుచుండఁగాని యుగములు పెక్కేఁగె
నని తనలోన దా నాశ్చర్యపడుచు
నరిగి యశ్వాదిదేహము లున్నజాడ
నరయుచుఁ దొలిభీతుఁ డగుచుఁ దా నున్న

తనువు వీక్షించి చైతన్యంబు దాని
కనువొంద నీయఁగా నది రుద్రుఁ డయ్యె
నారుద్రుఁ డీరుద్రుఁ డందుండి పోయి
గౌరవంబుగఁ జిదాకాశసంస్మృతిని
బొందిన జీ వటు చేరి ప్రాణముల
నందీయఁగా రుద్రుఁ డయ్యె జీ వపుడు
మొనసి య ట్లవిష్ణుప్రముఖ్య దేహములఁ
గని ప్రాణముల నీయఁగా వారలెల్ల
మురువుగా శతరుద్రమూర్తులై రనఘ!
గరిమ నాభిక్షుసంకల్పంబు లటులఁ
దొలఁగక జీవలాదుల రూపు లగుచు
సలలిత మవిద్య దంశంబులై తోఁచి
నిలుకడలై యట్లనే యుండె నన్ని
యులఘుమనోమాయ లని శతరుద్ర
జననక్రమము జెప్పి సంయమీశ్వరుఁడు
మనము రంజిల్లగా మరల నిట్లనియె
విను రామ! యిఁక నొక వృత్తాంత మధుర
ననఘుసుషుప్తమా నాఖ్యానసరణి
ఘన మది యెటులన్నఁ గాత్రతాపసుఁడు
ననఘుజీవన్ముక్తుఁ డన రెండుగతులు
గల వందు నిస్సారకర్మకర్తృత్వ
ముల వీడి యింద్రియమ్ముల నణఁగించి

కనుమూసి నిదురించుగతి నున్నవాఁడు
ఘనుఁ డతఁ డెవఁడన్నఁ గాష్ఠతాపసుఁడు
అదియుఁగాక విరక్తి నాత్మయం దుంచి
మొదట యుక్తాయుక్తములను దా నెఱిగి
ఘనతరసచ్చిదాకాశంబునందు
మనము నెల్లప్పుడు మగ్నంబుసేసి
యజ్ఞానజనులలో నఖిలకృత్యములఁ
బ్రజ్ఞతో నడిపించు పావనాత్మకుఁడు
వంతుకెక్కిన సుజీవన్ముక్తుఁ డిట్టి
శాంతు లీయిరువురు సము లెట్టు లనిన
సరిగాను జిత్తనిశ్చయరూపమైన
పరమాత్మసత్తానుభవమె మౌనంబు
మొనయు తన్మౌనంబు మూఁడుచందముల
నొనరు నదెట్లన్న నూహతో వినుము
ఊరక మాట్లాడకున్నచందంబు
నారయ నజ్ఞానమగు నింద్రియముల
మద మణంచుట యక్షమౌన మా నెపుడు
నిదురించువిధముగా నే పరాత్పరము
అనుభవసరణిగా నంతరంగమునఁ
గనుచుండినదియొపో కాష్ఠమౌనంబు
అలర నీమౌనత్రయమునందుఁ జూడ
నలువొందు కాష్ఠమౌనంబు నల్లదియె

ధన్యం బనాయాసదము సదాద్వంద్వ
శూన్యయు నైన సుషుప్తి నిస్నత్త
మదిని ధ్యానించి తన్మయుఁ డైన నదియొ
కదలని మానసంగతమైన మబ్బు
పరఁగఁగా నాత్మవిశ్రాంతి ప్రపంచ
మరసి యస్థిర మని యాంయర్థమందుఁ
గుదిరిన మౌనమే గూఢసుషుప్తి
యదియు నెన్నఁగ నేకమై యనేకముగ
విమలమై వెలుఁగు సచ్చిద్రూప మదియె
నమలచైతన్యము నమరియు నెఱుక
మతి నిల్పిన సుషుప్తిమానమై యుండు
నతిశయమైన సమ్యగ్జ్ఞానపటిమ.
చే నిరతసమాధి సేయుధన్యుండు
జ్ఞానయోగి యనఁ బ్రశస్తుఁడై యుండు
వరకాష్ఠమునికి జీవన్ముక్తుఁడైన
పురుషున కనుభవంబుగ నుండి చాల
నొనరు సంవిత్తత్త్వ మొకటియై యుండుఁ
గనుక నయ్యిరువురిగతు లేక మగును
అది యెట్టులనిన దేహాదివాసనలు
మదియును బ్రాణముల్ మగ్నమై యచట
గుఱుతు దప్పక యణంగుచు నుండునదియె
పరమపదం బండ్రు పండితోత్తములు

అరయ సంసారమహాస్వప్నమందుఁ
బరఁగెడి బేతాళు ప్రశ్నవాక్యములు
ఉన్నవి చెప్పెద నొప్పుగా ననుచు
నన్నరపతి కిట్టు లనె వసిష్ఠుండు

బేతాళుని ప్రశ్నములు

విను రామ! కర్కటివిధముగా జ్ఞాన
ధనయుక్తుఁడైన బేతాళు ప్రశ్నములు
గల వవి యెటులన్నఁ గ్రమముగా వినుము
పొలుచు బేతాళుండు భూతలమందు
దిట్టఁడై నడిరేయిఁ దిరుగుచు నుండు
నట్టివాఁ డొక్కనాఁ డందొక్కపురిని
గడఁకను నొకనరనాథు నీక్షించి
వెడ బొబ్బలిడి వెఱపించి యిట్లనియె
యొకఁడవే చిక్కితి వోరాజ నిన్నుఁ
బ్రకటంబుగాఁ బట్టి భక్షింతు నీవు
బ్రదికెదవేని నా ప్రశ్నోత్తరములు
విదితంబుగాఁ దత్త్వవేత్తవై తెలుపు
పరఁగ నేరవిరశ్మిపరమాణువులును
గురుతరబ్రహ్మాండకోటులై యుండుఁ
దనియక యేమారుతము వీచుచున్నఁ
బొనరుగాఁగను రేణువులు మింట నెగరుఁ

గలనుండి కలకుఁ దక్కక పోవుచుండి
యలఘుతేజోమయ మగు నాత్మరూపు
విరివిగా విడుచుచుఁ విడువఁ డెవ్వండు
నరటికంబం బయ్యు నాకులు పొరలు
నగుచున్నకరణి నేయును వతివృద్ధి
యగుచుండు నెప్పుడు నణుతను విడని
పరమాణువునకు నేర్పడ నణువైన
తర మెఱుఁగఁగను బద్మభవాండసమితి
మురువొప్ప నవయవంబులు లేక యెపుడు
పరమై వెలుంగు నే పరమాణుశిఖరి
శిలలోఁ గలుగుచుండు సృష్ట్యాదు లెపుడు
తెలియఁజెప్పుము నీవు తేటగా నిపుడు
అని ఝుంకరించి యిట్లడుగఁగా నగుచు
విని యానృపాలుండు వెఱవ కిట్లనియె
బేతాళ! నీవు సంప్రీతితో వినుము
భూతాదియై పరిపూర్ణుఁడై నట్టి
యతఁడు సంవిత్సూర్యుఁ డఖిలరూపముల
తితిమిరాఁద వెలిఁగించు చిత్ప్రభయందుఁ
దనరేణువులు జగత్త్రయమునై యెపుడు
రణయుక్తవిజ్ఞానరవిచే వెలుంగు
ఆకారసత్త యనాకారసత్త
ప్రాకటంబుగఁ బరిస్పందసత్తయును

ఖ్యాతిగా నొప్పు చిదానందశుద్ధ
చైతన్యసత్త యీ సర్వంబు నొక్క
పరమాత్మ యనుచుఁ జెప్పందగుచుండు
మెఱయు తన్మాయాసమీరకంపమున
జగము లనెడి మహాస్వప్నజాలమున
నగణితస్వప్నంబు లగుదుగాఁ గాంచు
నది పరబ్రహ్మ మౌ నాబ్రహ్మ మెపుడు
పదిలమౌ శాంతిసంపన్న మైనట్టి
పరమనిజస్వరూపము వీడకుండు
నరఁటికంబముచుట్టు నాకులు పొరలు
పుట్టుచు లయమునుం బొందుచు నుండు
నట్టిచందంబుగా నాబ్రహ్మమందుఁ
బొరలు వృత్తము పగువును గల్గి విశ్వ
మరుదుగాఁ గల్గుచు నణఁగుచు నుండు
మొగి నలభ్యము సూక్ష్మమును విమలంబు
నగు పరమాత్మరూపము వగునదియె
అగణితశక్తి ననంతప్రకాశ
మగుటను గనకాచలాదులై యొప్పఁ
బరువడిగా దీని పరమాణువితతు
లరయఁగా మేరుసూర్యాదులు నయ్యెఁ
బర్వి యొప్పుచు నుండు పరమాణువితతి
సర్వపూరకమహాశైలమై వెలసె

నది మహాజ్ఞప్తిమయంబై మనమును
గదియఁగా దాన మగ్నంబయ్యె జగము
తనియు విజ్ఞాన మాత్రంబె ప్రపంచ
మని యానృపాలుఁ డిట్లనుభవసరణి
గా తగఁ వినిపింపఁగాను మోదించి
బేతాళుఁ డతని సంప్రీతితో మెచ్చి
యతని వీడ్కొని చని యాహార ముడిగి
మతిమంతుఁడై చిత్సమాధియుం దుండెఁ
దనమందిరమున కాధరణీంద్రుఁ డరిగె
ననుచు బేతాళువృత్తాంతంబు రామ
భూపాలునకుఁ జెప్పి బుద్ధి విశ్రాంతి
నీవగిదిని బొందు మిల దుర్లభంబు
అతిసులభంబుగా నవని నింకొకఁడు
హితి మొప్ప సాధించునట్టి విశ్రాంతి
మురువొప్ప నీయర్థమున నితిహాస
మెఱిఁగింతు నని యమ్మునీంద్రుఁ డిట్లనియె

భగీరథోపాఖ్యానము.

అనఘ! భగీరథుఁ డను మహారాజు
పనుపడ భూమిని బాలింపుచుండి
మనుజులు సంసారమాయాబ్ధిలోను
మునిఁగిపోయెడుచందములను భావించి

మొనసి పశ్చాత్తాపమును బొంది యపుడు
తనమదిలోఁ దానె తలఁచె నిట్లనుచుఁ
గటకట! మానవుల్ కష్టసంసార
మటమట మని పీడ కాళచేఁ జిక్కి
కాఁపురంబులుసేసి కడపటఁ జచ్చి
పాపకూపములలోఁ బడిపోదు రిట్టి
హింసాస్పదంబును హేయంబునైన
సంసార మే నొల్లఁ జాలు నివెల్లఁ
దలఁప నిస్సారకృత్యంబులే కాని
యలఘుసారములు గా వాయు వహములు
రాత్రులు జరిగి తేకుఁ బోవుఁ గనుకఁ
బుత్రమిత్రాదుల పొత్తు నా కేల
యని గాఢవైరాగ్య మగ్గలింపఁగను
జని త్రితలుం డను సద్గురుం జేరి
తనయభిప్రాయ మంతయుఁ దెల్పి మ్రొక్కి
కనుల నీరొల్క గద్గదకంఠుఁ డగుచు
వివిధ దుస్సంసారవిషయరోగమున
కవధి యెన్నఁడు గల్గు నానతిం డనినఁ
ద్రితలుఁ డిట్లనె రాజ! దీనికి నవధి
యతులితచిన్మాత్ర మగు నాత్మ మదిని
దలఁచి నీ వది యైనఁ దద్రోగ మణఁగు
నలఘుతరారోగ్య మబ్బు నీ కనిన

విని నృపాలుఁడు పల్కె విమలచిన్మాత్ర
మనుపమంబుగ సత్య మని మీకరుణను
దోఁచుచున్నది యందుఁ దొలఁగక చిత్త
మేచందమున నిల్చు నెఱిఁగింపుఁడనిన
విని యాత్రితలుఁడు భూవిభున కిట్లనియె
ననఘ! సంసారమహారోగమునకు
మొనయు రాగద్వేష మోహవ్యాధులకు
ఘనతరౌషధ మహంకారశోషణము
గావున నీఁక నహంకారబీజమును
నీవు సుజ్ఞానవహ్నిజ్వాలలందు
వెఱవరివై కాల్చి విడిచితివేని
మరల దేహంబును మాయాంకురంబు
పుట్ట దప్పుడు ముక్తిఁ బొందుదు వీవు
నెట్టన నామాట నిజముగా నమ్ము
మని త్రితలుఁడుపల్కె నాభగీరథుఁడు
మనమున నూహించి మరల నిట్లనియె
వరగురుస్వామి! పర్వతముపై వృక్ష
మరలేక పుట్టియున్నట్టిచందమునఁ
దనువం దహంకృతి తా నుదయించి
మనములో నెలకొని మమకారములను
బాదమింప నెట్టినేర్పున దానిఁ గొట్టి
పడవేతు ననఁగ నాభక్తునిఁ జూచి

తిరమైన దయతోడఁ ద్రితలుఁ డిట్లనియె
ధరణీశ! నీవు చిత్తంబు నడంచి
సకలంబు వర్జించి శాంతి వహించి
యకలంకహృదయుండ వై భీతి విడిచి
తలకొని యీషణత్రయమును గెల్చి
యలరు నింద్రియమనోహంకారములకు
శత్రుండవై శాంతశమదమంబులకు
మిత్రుండవై మాసరూపంబునకును
రాక యే వేళఁ బరస్వరూపంబు
నేకాగ్రబుద్ధితో నెపుడు చూచుచును
బొరిఁ జిత్తవిశ్రాంతిఁ బొందినదనుక
నరయ భిక్షాహారివై దీనదశను
బొంది నిస్పృహుఁడవై భూమిపైఁ దిరుగు
మందుచే ముక్తుఁడ వయ్యెద వనుచుఁ
ద్రితలుఁ డీగతి నుపదేశించినట్టి
యతులితోక్తులు విని యాభగీరథుఁడు
ఆమీఁద నిజరాజ్య మంతయు విడిచి
కామాదిశత్రువర్గమును బోనడఁచి
సర్వసన్న్యాసభాస్వరనిష్ఠఁ బూని
సర్వదేశములందు సంచరింపుచును
భిక్షాశనుండై యభేదభావమున
నక్షీణవిశ్రాంతి ననుభవింపుచును

సరసుఁడై కొన్నివత్సరములు ధరను
జరియించి మార్గవశంబుగాఁ దనదు
పురిఁ జేరవచ్చిన పురవాసు లతని
నరుదుగాఁ జూచి నిజాలయంబునకుఁ
దాము దోడ్కొనిపోయి తగఁ బూజఁజేసి
ప్రేమాతిశయమున భిక్షలు పెట్టి
యాదరింపుచు నుండి రతనిరాజ్యంబు
ప్రోదిగాఁ బాలించు పుణ్యాత్ముఁ డొక్క
రయమున నాభగీరథుచెంతఁ జేరి
భయభక్తు లెసఁగఁగాఁ బ్రణమిల్లి పలికె
నో మహాయోగీంద్ర! యో కృపాసాంద్ర!
నామీఁద దయయుంచి నాఁటిచందమున
నిలను జరింపఁగా నేల యిచ్చోట
నిలువవే నన్ను మన్నించి యటంచు
నతఁడు ప్రార్థింపఁగా నాభగీరథుఁడు
హితవు మెప్పు తద్రాజ్య మెల్ల నొల్లకయె
మఱి యందు నిల్వకున్నత్తునివగిది
సరగునఁ జని భూమిఁ జరియింపుచుండి
మార్గవశంబుగా మఱియొకచోట
భర్గుఁడో యన నొప్పు పరమదేశికుని
కడ కేఁగి మ్రొక్కి యఖండాత్మబోధ
విడక తా ననుభవించినరీతి

వినిపించి త్రితలుని పీడ్కొని వేగఁ
జని భగీరథుఁడు భూచక్రంబునందుఁ
దిరుగుచుండఁగ దనదేశంబు మున్ను
పరిపాలనము సేయు ప్రభువు నశించి
పోవఁగా నపుడు తద్భూమికి రాజు
కావలె నని మంత్రిగణములు గూడి
చని యాభగీరథు జగతిపై వెదకి
గని మ్రొక్కి ప్రార్థించి క్రమ్మఱ నతని
దోడుకవచ్చి పొందుగ రాజ్యపదము
నడరఁ బాలించుట కపుడు పట్టంబు
గట్టఁగాఁ బూర్వప్రకార మా రాజు
నెట్టన నందుండి నిస్పృహుం డగుచు
మొనసి సప్తసముద్రముద్రితధరణి
నొనరంగఁ బాలింపుచుండి శమంబు
దమమును బరమశాంతము శత్రుమిత్ర
సమదర్శవత గల్గి శాంతిని బొంది
యురయ జీవన్ముక్తుఁడై యుండె ననుచుఁ
బరఁగ భగీరథోపాఖ్యాన మమర
బట్టుగా బోధించి ప్రతిబంధకములు
నెట్టనఁ బాయకయే యెవరికైన
నిలువ దాత్మజ్ఞాననిష్ఠ యొన్నటికి
నెలమి నీయర్థమం దిల శిఖిధ్వజుని

చరితంబు చెప్పెద సావధానముగ
వరలేక వినుమంచు నావసిష్ఠుండు
సచ్చరితుండైన జానకీపతికి
మచ్చికతోఁ జెప్పి మరల నిట్లనియె

శిఖిధ్వజోపాఖ్యానము.

అనఘ! శిఖిధ్వజుఁ డను మహారాజు
వనుపడ భూమిని పాలింపుచుండు
నతనిభార్యామణియైన చూడాల
హిత మొప్పఁ బతిభక్తి నెనయుచు నుండు
నాదంపతులు వృద్ధులై యటమీఁద
వేదాంతశాస్త్రముల్ విన నిశ్చయించి
వైరాగ్యకలిత భాస్వరవివేకమున
సారజ్ఞుఁ డైనట్టి సద్గురుచెంతఁ
జేరి శుశ్రూషలు చేసి మెప్పించి
భూరిసద్భక్తితోఁ బొసఁగ వేడినను
నాగురుం డిరువుర కప్పు డధ్యాత్మ
యోగక్రమము లన్నియును కృపమీఱఁ
దెఱఁగొప్పఁగా నుపదేశంబుఁ జేసి
యరిగె శిఖిధ్వజుం డటు లాత్మబోధ
మఱచి యొప్పటిరీతి మహి నేలుచుండె
సురుచిరయుక్తిచేఁ జూడాల గురుని

పదభక్తి మఱవక పరమార్థసరణి
మదిని భావించి సమ్మతి నిట్లు దలఁచె
ధీరుఁడై గురుఁ డుపదేశించినట్టి
సారార్థసరణి విచారించి చూడ
పంచభూతములచేఁ బ్రభవించి ధరను
మించి నటించు నిమ్మేను నేఁ గాను
అందుబుట్టు దశేంద్రియాళితద్విషయ
బృందంబుగాను హృత్ప్రేరితం బయిన
తనువు సలిలబుద్బుదంబుచందమున
జెనుపొంద నుదయించి పెరిఁగి నటించి
వంచించు నక్కాలవశమునం దుదను
బెంచికక్కై వడి భిన్నమై పోవు
నటుగాన నేను దేహంబను మాట
నట యగుఁ బ్రాణపంచకము నే ననిన
నది సూక్ష్మదేహంగ మస్థిరం బగుట
నిదియును నేనుగా నెఱిఁగి చూచినను
మది నే ననిన మహామాయతో నెపుడు
కదిసి సంకల్పవికల్పజాలములఁ
బొదిపొరి నూరకే పుట్టించుచుండు
నరయ నంశయచంచలాత్మకం బగుచు
మొనసి తా నణుమాత్రముగ సంచరించుఁ
గనుక మానస మేను గా నెన్నటికిని

నిలకడ యగు బుద్ధి నే నంటి నేని
యలరారఁగా నిశ్చయాత్మకవృత్తి
కలది తానై యహంకారభావమున
కెలమిని నిరతంబు హేతువై యుండుఁ
గాన నే నా బుద్ధి గా నహంకార
మే నని చూచిన నిలను బాలకునిఁ
బట్టినభూతంబుపగిది జీవంబు
నట్టిట్టుజరగనీయక చుట్టి పట్టి
సత్తను మఱపించి జడత నొందించి
చిత్తవృత్తులఁ బెంచి చేష్టింపుచుండుఁ
గావున నే నహంకారంబు గాను
జీవంబు నే నని చింతింతు ననిన
మాయచేతను బ్రాణమయుమై కలంక
మే యొదలను వీడ కెనయుచు నుండు
మది యదే నే దీనిమర్మంబుఁ గంటి
నదియు నేఁ గాను మహాసుకుమార
యగుచిత్తు సర్వంబు నణఁగినవేళ
మిగిలి తా నన్నింటిమీఁద వెలుంగు
నీరహస్యము నేటి కెఱుకను నెఱుక
గా రయంబున నేను గంటిఁ జిత్తమునఁ
బ్రతిఫలించిన చిదాభాసతో భ్రాంత
వితతు లెల్ల ననేకవిధములు గాను

నములచిత్సత్తచే నలరి జీవించు
రమణీయమగు సూదిఱాతిచెంగటను
దొరకొని యినుపసూదులు సంచరించు
కరణి జడములైన ఘనభూతములను
నెరయు జైతన్యసాన్నిధ్యంబునందుఁ
జరియించు నీరహస్యము నేను గంటి
నాచిదాత్మయు నైతి నఖిలేంద్రియములు
నాచెంత నటియించు నానావిధముల
విని కన నేర్పు సంవిజ్ఞానపటిమ
ఘనతరాజ్ఞానసంకలనచేఁ జిక్కి
జడత నొందుచును నిజస్వరూపంబు
నడగార మఱచి మాయలకు లోనగుచుఁ
బుట్టి గిట్టుచు నుండు పోల్కని దోఁచు
నిట్టి జగద్భ్రాంతి యొఱుకయుం దఱఁగు
నింతకాలంబున కెఱిఁగితి నాత్మ
చింతించునదియింత చిద్విలాసంబ
యని పెక్కుగతుల వేదాంతార్థములను
మననంబుచేసి సమాధి నేమఱక
చిరనిష్ఠతో నభ్యసింపుచుండఁగను
గురుకటాక్షంబునఁ గుదురైన బుద్ధి
చెదరకుండఁగ యోగసిద్ధి లభించె
ముది దొలంగినయట్టి ముదితదేహమున

నలువొప్పు నవయౌవనంబు ప్రాపించెఁ
జలనరాహిత్యంబు సర్వశాంతంబు
మొదలైన సుగుణసమూహ మాయింతి
యెద నుదయింపఁగా నింపుసొం పెసఁగ
సంతోషభరితసుస్వాంతయై యుండి
యంతలో నొక్కనాఁ డాత్మేశు చెంతఁ
జేరి నిల్చినఁ జూచి చిరునవ్వు నవ్వి
యారాజు పల్కె నెయ్యమున నిట్లనుచు
చూడాల! నీకు భాసురయౌవనంబు
పొడిమి నేరీతిఁ బొడమె నింతగను
ముదిమి యెక్కడ డాఁగె మోహనతేజ
ముదయించి నీమేన నొప్పుచుండుటకు
హేతువే మాచంద మెఱిఁగింపు మనిన
భూతలేశ్వరున కప్పొలఁతి యిట్లనియె
నరవర! యీయౌవనంబు తేజంబు
పరభూమి కరిగి సంపాదింపలేదు
వినుము తొల్లిటిమేను విడుచుటలేదు
జననాథ! క్రమ్మఱ జనియింపలేదు
యిది నాకు సహజమైయే యున్న దిపుడు
కుదురుగ మనల కాగురుఁడు సత్కృపను
నుపదేశ మిచ్చిన యుచితవాక్యముల
నెపుడు దలంచుచు నెఱుక నేమఱక

యీసర్వమును బాసి యేకమై నిలచి
తా సర్వమగు పరతత్త్వంబు గనుచు
నలగక యనమానమగు మదిలోను
దలఁగక నిస్సంగతను నే రమింతు
లే దుదయంబును లేదు నాశమును
లేదు లేనిది యాత్మ లీలఁ గల్గినది
యనుభూతి యనుభూత మనుచు సుఖంతు
జననాథ! దోషరోషము లాత్మ కెపుడు
దోఁపకున్నవి మహాతుర్య భావమున
కావలఁ గలితజగజ్జాలమునకుఁ (?)
బ్రభువునై యిహమును బాసి పాయకయె
శుభదృష్టి నను నేన చూచి సొక్కుచును
మొనయు రాగద్వేషముఖ్యశత్రువులఁ
దునుమాడి చిత్తవృత్తుల పొత్తు వీడి
సరససద్గురువాక్యశాస్త్రదృష్టములఁ
గర మర్థితో నన్నుఁ గలసి మెలంగ
నే నాత్మతత్త్వంబు నిశ్చయించుకొని
యానంద మొందుదు నాయాత్మ కెపుడు
అదిరూప మిదిరూప మని చెప్పఁగూడ
దది సర్వవిషయేంద్రియాళి నీక్షించుఁ
గాని దానిని నివి గనుఁగొనఁజాల
వానిర్మలాత్మతత్త్వానుభవంబు

గలిగియున్నది సదాఖండలక్ష్యమున
నిలిచి చలింపక నేను నే నైతి
ననుచుఁ జూడాల నిజాత్మానుభవము
వినిపింప నంతయు విని శిఖిధ్వజుఁడు
ఆయింతిపలుకుల కప్పు డర్థంబు
చేయనేరక రాజు చిడిముడి ననియెఁ
జూడాల! నీకది చోద్యంబు దోఁప
నీడ వచ్చితివి నీవింతియే కాని
యర్థముల్ గాని నీయనృతోక్తులందు
సార్థకంబుగ నదే చర్చించి చూడఁ
బడుచుఁదనంబుచేఁ బలికితి విన్న
బడఁతి! నీ కటువంటి పరుషోక్తు లేల
చాలించు మని రాజు చపలాత్ముఁ డగుచుఁ
దా లేచి పోయె న త్తరుణి చూడాల
తనమదిఁ దా నిట్లు తలఁచె నీనృపుని
ఘనముగాఁ బట్టినకర్మబంధంబు
తెగిపోవుదనుక ముక్తిని నమ్మ లేఁడు
తగ దిప్పు డితని కీతత్త్వంబు దెలుప
ననుచుఁ దాను సమాధి నభ్యసింపుచును
దనయింటియందె స్వస్థంబుగా నుండి
ఘనయోగ మొనరించి గగనయానాదు
లనెడుసిద్ధులఁ బొంది యానంద మొంది

జనకుఁ డర్భకునకుఁ జాలుగా విద్య
లనువొంద బోధించు నట్టిచందమున
తననాథునకు సతి తత్త్వార్థములను
పనిఁబూని కొన్నియర్థములు దెల్పఁగను
వినినందుచేత వివేకంబు కొంత
జనియించె నృపున కాసమయంబునందు
వినువక యేవేళ వేదార్థములను
వసుధామరుఁడు శూద్రవానికిఁ దెల్పు
పగిది నీచూడాల పామరుండైన
మగని కీయోగక్రమము దెల్పుచుండు
నని శిఖధ్వజునివృత్తాంత మష్టాని
వినిపింప రామభూవిభుఁ డిట్టు లనియె
గురుచంద్ర! యారీతి గురుతరార్థముల
నరమర లేక నెయ్యంబు రెట్టింప
గొంట కాసిద్ధయోగిని శిఖధ్వజున
కంట బోధించు వేదాంతార్థములను
నతఁడె తెలియకుండె ననిన నిం కెవరు
ప్రతిభతోఁ దెలుతు రాపరమార్థములను
నాదంపతులకు మహాకృపమీఱ
వేదాంతసూక్తుల వినిపించుగురుఁడు
ఒక్కఁడె యుపదేశ మొకటియై యుండి
యొక్కవై చూడాల యెఱిఁగిన దేమి

యిది యాశిఖధ్వజుఁ డెఱుఁగని దేమి
యది దెల్పుఁడని రాముఁ డడుగ వసిష్ఠ
ముని యిట్టులనియె నమ్ముదిత చూడాల
మునుపటి సంభవంబుననుండి ముక్తి
కామించి భూమికల్ క్రమముగాఁ గడచి
యామీఁదఁ జరమదేహంబు ధరించి
యున్నందుచే గురుఁ డొకమాఁటు తనకుఁ
బన్నుగాఁ జెప్పిన పరమార్థసరణి
మననంబుఁ జేసి సమ్మతిఁ బొందె నపుడె
జననాయకుఁడు పూర్వజన్మంబులందు
రమణీయముక్తి గోరక కర్మములను
నమరఁ జేసి నరేంద్రుఁడై జనియించి
చూడాలతోడ భాసురతత్త్వసరణి
వేడుకగాఁ దాను వినుటయే కాని
తరుణిరీతిని బరతత్త్వచింతనము
చిరనిష్ఠనుండి చేసినవాఁడు గాఁడు
కావున నజ్ఞానకలితుఁడై తత్త్వ
మేవిధంబున విన్న యెఱుక లేకుండె
నరనాథ! యెవరికైనను గురుఁ డొక్క
గుఱి చెప్ప నాగుఱి గొప్పఁగా నెంచి
విని యది నమ్మి వివేకియై కష్ట
మున కోర్చి తత్త్వార్థమును విచారించు

వానికి దొరకు జీవన్ముక్తిసౌఖ్య
మే నిందు కితిహాస మొకటిఁ జెప్పెదను
జక్కఁగా విను రామచంద్ర! యటంచు
మక్కువ నమ్మౌని మరల నిట్లనియె
విను రాఘవేశ్వర! వింధ్యాద్రిమీఁద
నొనరఁ గుటుంబియై యొకకిరాతుండు
నుండి ధనాసక్తి నుండినచోట
నుండక వనమూలం బొంటిగా మాని
కరణిని దిరుగ జాంగలదేశమందు
మెఱుపైన గవ్వ సమీపంబుగాను
గనిపింప నది వెండి గాఁబోలు ననుచుఁ
జని చాలవెదక నచ్చట గవ్వ తనకుఁ
గనఁబడకున్నఁ దత్కాంక్షను విడువ
కను వాఁ డచట నున్న కసవెల్లఁ బెఱికి
యూడాడ వైచుచు నలయుచు నందె
మూఁడుదినంబు లిమ్ముగ గవ్వమీఁది
యాస వీడక చూడ నమరరత్నంబు
వాసిగా దొరకఁగా వాఁడు మోదించి
దానిఁ గైకొనిపోయి ధనవంతుఁ డయ్యె
నోనరనాథ! వాఁ డొక్కటి వెదకి
యొకటి గన్నట్ల గురూపదేశార్థ
మొకకాలమునఁ దోఁచకుండినఁగాని

వేసటంబడి దాని విడువ కాత్మార్థ
మాసక్తితోఁ జూతు నని మానసమునఁ
బుట్టినసంశయంబులను ఖండించి
పట్టుగా మనమందె భావించె నేని
యమరసన్మణి వాని కబ్బినరీతి
రమణీయసుజ్ఞానరత్న మీతనికి
సరగున దొరకు మోక్షధనాఢ్యుఁ డగును
బరిపూర్ణశాంతిసంపన్నుఁ డౌ ననిన
విని రాముఁ డమ్మునివిభునకు మ్రొక్కి
మనమున మోదించి సురల నిట్లనియెఁ
దాపసోత్తమ! శిఖిధ్వజుఁడు మోక్షంబు
నేపగిదిని బొందె నెఱిఁగింపుఁ డిపుడు
అనిన వసిష్ఠుఁ డిట్లనె రామచంద్ర!
విను మాశిఖిధ్వజువృత్తాంత మతఁడు
చూడాలసుజ్ఞానసూక్తు లాలించి
యాడకాడకు మోక్షమం దాశ నుంచి
పరమాత్మతత్త్వానుభవము గాకున్నఁ
బరితాపమును బొంది పట్టణమందు
నిలువ సైరింపకే నిఖిలతీర్థములఁ
బొలుపొందఁ గ్రుంకుచు భూప్రదక్షిణము
గావించి వచ్చెదఁగా కని పోయి
తా వేగ పుణ్యతీర్థములందుఁ గ్రుంకి

క్రమ్మఱ వచ్చి చక్కఁగఁ జిత్తశాంతి
నమ్మహీపతి వివేకానంద మొంది
వైరాగ్యమున రాజ్యవైభవంబులును
దా రోసి విడిచి యంతఃపురమందుఁ
జూడాలయుండినచోటికిఁ బోయి
పోఁడిమి నాసతిఁ బుజ్జగింపుచును
ప్రియముమీఱ నిజాంకపీఠంబుమీఁద
దయ నుంచుకొని మహీధవుఁ డిట్టు లనియె
వినుము చూడాల! వివేకివి నీవు
గనుకఁ జెప్పెద నొక్క కార్య మేమనిన
నీరాజ్య మెల్ల నే నేలితి రాజ్య
భారంబు నీ వింక భరియింపవలయు
సుతుఁడు లేకుండఁగఁ జూడాల! నీకు
హిత మొప్ప నీరాష్ట్ర మింపొంద నిచ్చి
పోయెద నేను దపోవనంబునకు
నాయాజ్ఞ మీఱక నామేలు కోరి
భామ! నీ వీభూమిఁ బాలింపుచుండు
కామాదిశత్రువర్గంబు నణంచి
సారవిహీనసంసారంబు విడిచి
సారాత్మతత్త్వవిచారంబుఁ జేసి
సలలితచిత్తవిశ్రాంతిఁ బొందెదను
వెలఁది! నీ విందుకు విఘ్నంబుచేయ

వల దన్నఁ జూడాల వరునకు మ్రొక్కి
పలికె నిట్లని మహీపాలక! నిన్ను
వనవాసములయందు వర్తింపఁ బనిచి
జనులలో నాకు రాజ్యము చేయఁదగు న
తెలమి నేకాలమం దేపని చేయ
వలయునో యది చేయవలె నదెట్లనిన
సహజవృక్షములు వసంతకాలమున
రహిమీఱఁ బూచి శరత్కాలమందు
ఫలియించు నారీతిఁ బటుయౌవనమున
నలరుచు భోగంబు లానందముగను
ననుభవింపుచునుండి యధికమౌ ముదిమి
తనువుల౯ బొందినతఱి వనంబులకుఁ
బోవఁగావలయు నిప్పుడు నన్ను విడిచి
పోవుదురే పురంబున నిల్చియుండి
తఱిమి కామాదిశాత్రవులఁ బోఁగొట్టి
పరమసుజ్ఞానానుభవము చేయుచును
నన్నిటియం దంటి యుంట కారాజ్య
మున్నతమతిఁ జేయుచున్నాను నీకుఁ
గొదవ లే దవల ముక్తుండ వయ్యెదవు
సదమలచిత్తవిశ్రాంతిని బొంది
నిలువు నీ విచ్చటనే యుంచు నింతి
పలుకఁగా విని మహీపాలుఁ డిట్లనియె

మగువ! నామాటకు మాఱుమాటాడఁ
దగదు నీ వెఱుఁగనిధర్మంబు గలదె
యేపుణ్యమహిమనో యిపుడు నీమేన
దీపించె యౌవనదివ్యతేజంబు
వెలఁది నే నిప్పుడు వృద్ధుండ నైతి
నలభోగభాగ్యసౌఖ్యముల నే నొల్ల
నతిపతివ్రతవు నీ వైనందువలన
నతివ! ని న్నిందుంచి యరిగిన నాకు
మదిలోఁ గొదవలేదు మహి యెల్ల నీవు
పదపడి నారీతిఁ బాలింపుచుండు
క్షితినేలుచుండిన జిత్తవిశ్రాంతి
హితమొప్పఁ జెందలే నన్నాళ్ళకైనఁ
బరఁగ బ్రహ్మేంద్రాదిపదములందునను
జిరముగా నిల్వదు చిత్తవిశ్రాంతి
కావునఁ దపము నే గహనంబులందుఁ
గావింపవలయు నిష్కర్షగా ననుచుఁ
బలికి చూడాలకుఁ బట్టంబు గట్టి
వెలయురాజ్యము నేలువిధముల నెల్లఁ
జెప్పి చూడాలచే సెలవంది నృపతి
యప్పురం బెడఁబాసి యారణ్యమునను
దూరాటవుల నొక్క దుర్గస్థలంబుఁ
జేరి యందుఁ దపంబు చేసెద నంచుఁ

దలఁచి జితేంద్రియత్వంబుచే ముక్తి
వలనుగాఁ దాఁ బొందవచ్చుఁ గా కనుచుఁ
బోడిమి నందున్న పుణ్యతీర్థమున
మూఁడుకాలములందు మునిఁగి లేచుచును
జెలఁగి దర్భలు నారచీరలు జడలు
పొలుచు రుద్రాక్షలు భూతి ధరించి
యొనరఁ గమండలమును జపమాల
యును బూలపుట్టికయును మృదువైన
హరిణాజినము దృఢంబగు నాగబెత్త
మురుపాదుకలు గల్గి యుండఁగా నతఁడు
చిరనిష్ఠచే బుద్ధసిద్ధాసనమున
నిరవొందఁ గూర్చొని యెండవానలకుఁ
దాను జలింపక ధైర్యగుణంబు
నూని తపంబుఁ జేయుచునుండె నృపుఁడు
ఇచట చూడాల తా నెల్లరాజ్యంబు
ప్రచురశక్తిని బరిపాలించుచుండి
అష్టదశాబ్దంబు లరిగినమీఁద
శిష్టుఁడై తప మొప్పఁ జేయునాయకుని
నిష్టంబుగాఁ జూడ నిచ్ఛఁ జింతించి
యష్టసిద్ధులు దన కబ్బియున్నందు
వలన నాథునిమీఁది వాంఛతో లేచి
కలఁగక గగనమార్గంబున నరిగి

తపముఁ జేసెడు శిఖిధ్వజుని వీక్షించి
యపరిమితార్తి నిట్లని మది నెంచె
నజ్ఞానమున నీతఁ డానంద మిచ్చు
విజ్ఞాన మెఱుఁగక వెఱ్ఱిచందమున
వరరత్నభూషణావళిఁ దాల్చువాఁడు
తఱుచు రుద్రాక్షలు ధరియించినాఁడు
భూరిహేమాంబరంబులు దాల్చువాఁడు
నారచీరెలు దాల్చి నవయుచున్నాఁడు
తలకొని స్వాదుగంధ మలందువాఁడు
పొలుపులేక విభూతిఁ బూసికొన్నాఁడు
మొగి మణిమందిరముల నుండువాఁడు
వగ చెడి యడవిలో వసియించినాఁడు
సుకరమైనటువంటి సుజ్ఞాన మెఱుఁగఁ
డకట కర్మాసక్తుఁ డగుచు నున్నాఁడు
స్త్రీరూపమున నేను జెప్పినమాట
లీరాజు నమ్మలే దిపుడైన నేను
మునికుమారకరూపమును దాల్చియైన
జననాయకుని చిత్తసంశయంబులను
దీర్చి తత్త్వార్థంబు దెలిపెద నేను
నేర్చి యూరక యుండ నీతిగా దింక
నని నిశ్చయించి యం దద్భుతంబైన
పనిఁబూని పురుషరూపంబు ధరించె

నది యెట్టులనిన హేమాభ దేహమున
సదమలధౌతవస్త్రములు ధరించి
పరిమళగంధలేపము వక్షమందు
విరివిగా యజ్ఞోపవీతంబు మెఱయఁ
గర మొప్పఁగా శిఖ కళికయందమరి
విరిదండ సారెకు వెనుక నటింప
ఘనకమండల మొక్కకరమునఁ బూని
జనపతికడ బ్రహ్మచారిచందమునఁ
బుడమికిఁ జేయెత్తుపొడవుగా నిలచి
పొడనూపఁగాఁ జూచి భూపాలమౌని
యేదేవుఁడో వచ్చె నిచటి కటంచుఁ
బాదుకల్ కడమీటి బహుతీవ్రగతిని
నెదురేఁగి తోడ్తెచ్చి యిష్టాసనమునఁ
గుదురుగా నతని దాఁ గూర్చుండఁబెట్టి
పనిఁబూని యం దర్ఘ్యపాద్యాదివిధుల
మొనసి పూజ లొనర్చి మ్రొక్కఁగా నృపుని
వీక్షించి శ్రీరస్తు విజయో స్తటంచు
నక్షీణకరుణతో నా బ్రహ్మచారి
దీవించె నపుడు పృథ్వీపతి యతని
భావించి యోమునిప్రవర! యిచ్చటికి
నామీఁద దయయుంచి నాచెంత కిపుడు
ఏమికార్యార్థమై యేతెంచినారు

కలిచంద్రు లెవరు మీస్థల మెద్ది యనిన
సలలితుఁ డగుబ్రహ్మచారి యిట్లనియె
విను పుణ్యచరిత! నావృత్తాంతమంత
ననిమిషమునిచంద్రుఁ డగు నారదుండు
కర మొప్పుచున్న గంగానది చెంత
గిరికందరమునందు గొంటక తపము
సలుపుచు నుండఁగా జాహ్నవీతటినిఁ
గలకలధ్వను లెసఁగంగ నమ్మౌని
విని యిదేమో యని వింతగా నటకుఁ
జని యందు జలకేళి సల్పుసుందరులఁ
గనుఁగొన వారిచక్కఁదనంబు లెల్ల
మనమున నాట నమ్మౌనివీర్యంబు
పడిఁ జాఱె మెఱుపుకై వడి ధాత్రిమీఁదఁ
బడగ నమ్ముని దాని స్ఫటికకుంభమునఁ
బెట్టియుండఁగ నది పిండమై యుండె
నట్టిపిండంబునం దవయవంబులును
బొడమఁగాఁ దద్ఘటంబుననుండి నేను
వెడలిన మాతండ్రి వేడ్కఁగాఁ బెంచి
విమలకుంభమునుండి వెడలితిఁ గాన
నమరగా నను గుంభుఁ డనుపేరఁ బిలిచి
సకలవిద్యలు నాకు సాంగముల్ గాను
ప్రకటంబుగాఁ జెప్పి బ్రహ్మచెంగటి

నన్ను దోడ్కొనిపోయి నాచే నజునకుఁ
బన్నుగా మ్రొక్కించి పలికె నోతండ్రి!
వీడు మీపౌత్రుండు వీని మన్నించి
వేడుకఁ యజ్ఞోపవీతంబు నిచ్చి
తెలివిగా నాత్మోపదేశంబు చేయు
వలె నన్న ననుఁ జూచి వనజసంభవుఁడు
నలువొప్ప నుపనయనం బందుఁ జేసి
విలసితవేదాదివిద్యలు నేర్పి
సారసత్త్వోపదేశముఁ జేసి ధరణి
నారూఢవిజ్ఞానినై సంచరింప
నీవు పొమ్మనఁగ నే నిర్మలతత్త్వ
భావుఁడనై భూమిపైఁ జేరి బ్రహ్మ
చారినై విహరింతు సర్వస్థలముల
నారీతి యిది నీకు నాటఁ జెప్పితిని
వరపుణ్యచరిత! యెవ్వఁడ వీవు వింధ్య
గిరిచెంత నొంటిగా గొంటక నిలిచి
యేమి గోరి తపంబు నివుడు చేసెదవు
నీమదియందున్న నిశ్చయం బేమి
యావిధ మెఱిఁగింపు మన శిఖధ్వజుఁడు
తా వినయోక్తి న త్తపసి కిట్లనియె
వరముని! నే శిఖధ్వజుఁ డనువాఁడ
నరనాయకుఁడను బునర్భవదుఃఖ

భయమున రాజ్యంబు పరిహరించుకొని
జయకారణంబైన శాంతిఁ బొందుటకు
విపినంబులోఁ జేరి విశ్రాంతిఁ గోరి
తపము సేయఁగ నమృతము విషంబైన
గతిఁ దపశ్చరణంబు కష్టమై దోఁచు
నతిచాపలము పుట్టు నందుచే మదికి
నే నశక్తుఁడ నైతి నిఁక నేమి సేతు
దీనవత్సల! నాకుఁ దెలుపవే యనిన
నరనాథు నీక్షించి నవ్వి యమ్మౌని
కరుణ నిట్లనె మహాశాంత! నీరీతిఁ
దెలిసితి నా యోగదృష్టి నెట్లనినఁ
దెలియఁ జెప్పెద నీసతీసమేతముగ
నొక్కట గురువుచే నుపదేశ మైతి
వక్కడ నీబుద్ధి నాత్మానుభవము
దొరకకుండఁగ వచ్చి దూరాటవులకు
స్థిరబుద్ధి లేక కృశింపుచున్నావు
నీపత్ని గురుభక్తి నిలిపియున్నందు
చే పరాత్మసుఖంబుఁ జెంది నెమ్మదిని
బురమునం దున్నది భూపాల! నీవు
పర మెఱుంగక కష్టపడియెద విందు
వని పూర్వవృత్తాంత మతఁడు దెల్పఁగను
విని శిఖిధ్వజుఁ డంత వెఱఁగొంది పలికె

విమలాత్మ! నీవు నావిధముల నెల్ల
నమరఁ జెప్పితివి నీయంతధన్యుండు
దొరకఁడు నాకు సద్గురుఁడవై నీవు
పర మెట్టిదో దాని పట్టు బోధించి
రక్షింపవలె నన్న రాజు నీక్షించి
యాక్షణమ కృప నిట్లనె బ్రహ్మచారి
ధీరాత్మ! గురుఁ డుపదేశించినట్టి
సారాత్మబోధ నిశ్చయముగా మొదటఁ
జిక్కినప్పుడె దానిఁ జేపట్టలేక
నక్కట మది సంశయంబు నుంచుకొని
నీ వెవ్వఁడై నట్టి నిశ్చయార్థంబు
భావించి యెఱుఁగక బహుఘోరతపము
చేసిన మోక్షంబు సిద్ధించు ననుచు
గాసికి నోర్చి సంకల్పవికల్ప
జాలంబులకుఁ జిక్కి చపలచిత్తమునఁ
గాలంబు నూరకే గడువుచుండితివి
వాసనావశు లైనవారు కర్మముల
నాసక్తితోఁ జేతు రజ్ఞాను లగుచు
వసుమతీశ్వర! నీవు వారిచందమున
పసలేని కర్మప్రపంచవాసనకు
లోనైతి విచట నాలోకులకరణి
నానందకరమోక్ష మబ్బునే దీనఁ

ప్రాజ్ఞసాంగత్యంబు పరిహరించుకొని
యజ్ఞాని వగుచు నిం దడల నేమిటికి
నిఁకనైనఁ బరతత్త్వ మెఱిఁగితి వేని
సకలదుఃఖంబులు సమయు నటంచుఁ
బలుకఁగాఁ గుంభుని పాదపద్మముల
కెలమి భక్తిని మ్రొక్కి యవనీశుఁ డనియె
గురుఁడవు నీవు నాకు నిజంబుగాను
పరులు లే రిఁక నెన్నిభంగులనైనఁ
దిరముగా నాత్మోపదేశంబు చేయ
దొరకొని నను గృతార్థునిగాను జేయు
మనుచుఁ గన్నీరొల్క నార్తుఁడై యున్న
జనపతిమనము కాషాయపరతను
బనుపడి యున్నది పరమార్థవిద్య
నొనరంగ నితని కే నుపదేశమీయ
దగు నిప్పు డనుచుఁ జిత్తమున నూహించి
యగణితకరుణ నిట్లనియెఁ గుంభుండు
ప్రియముతోఁ దండ్రి చెప్పిన విద్య సుతుఁడు
భయభక్తు లెసఁగఁ దప్పక వినురీతి
నామాట నీవు నిశ్చయముగా వినినఁ
బ్రేమతో నీకుఁ జెప్పెద నాత్మవిద్య
మొదటి నీసంశయమునకు సాదృశ్య
మిది యనఁదగినట్టి యితిహాస మొకటి

మదిఁ దోఁచినదీని మనుజేంద్ర! తొలుత
విదితంబుగా నీకు వినిపింతు వినుము
అదియెట్టులనిన మహాశాస్త్రవిదుఁడు
సదమలుం డగు నొకజగతీసురుండు
తనమదిలోనఁ జింతామణిఁ గోరి
ఘనతపం బొనరింపఁగా నది వచ్చి
యాభూసురుని చేత నప్పుడ నిలిచె
నాభావ మెఱుఁగక యాబ్రాహ్మణుండు
తలఁచె నీరీతిఁ జింతామణి నన్ను
వలనొప్పఁగా మెచ్చి వచ్చునే త్వరగ
నెలమిఁ జింతామణి నీయఁజాలకయ
వెలయు వేల్పులు తపోవిఘ్నంబు సేయ
నీరీతిఁ బంపినారీగాజుపూస
నేరీతిఁ గైకొందు నిపు డంచు మదిని
దలఁచఁగా నెగిరి చింతామణి చనియె
నలవిప్రుఁ డెప్పటియట్ల తపంబు
పనిఁబూని చేయఁగా బహువత్సరముల
కొనరప్రత్యక్షమై యొకగాజుపూస
తనచేతి కొదవఁ జింతామణి దొరకె
ననుకొని తనయింటి కరిగె విప్రుండు
పొలుపొంద నాగాజుపూస నానాఁట
మలినమై పోవ బ్రాహ్మణుఁడు చింతించె

నారీతిఁ దొలుత నీ కబ్బుచున్నట్టి
సారవేదాంతసుజ్ఞానరత్నమును
విడనాడి వచ్చి యీవిపినమధ్యమునఁ
గడగండ్లఁబడుచును గర్మముల్ చేసి
కడ తేరవలెనని కాంక్షించినావు
పుడమి నిందున ముక్తి పొందునే నిన్ను
విడువు నీ వాభ్రాంతి విమలాంతరంగ!
చెడిపోక యింక సుస్థిరబుద్ధి నుండు
ధరణీశ! నీవు తత్త్వజ్ఞాని వగుచు
సరసచిత్తుండవై సర్వకర్మములఁ
దలఁపకుండెడిది చింతామణిగాను
దెలియు నీయడవి నార్తిని వసియించి
కర్మముల్ చేసి తత్కర్మఫలంబు
నర్మిలి వాంఛించు టది గాజుపూస
గాను నీవెఱుఁగు దుఃఖంబు నణంచి
యానందమును బొంద నాత్మ నూహించి
మాయాశ్రయమునఁ గర్మతపంబు నిట్లు
సేయఁగా నిన్నుఁ జూచితిఁ గాన నీకుఁ
దత్త్వార్థ మెఱిఁగింపఁదలఁచితి నీవు
సాత్త్వికబుద్ధితోఁ జక్కఁగా వినుము
నీవు చింతామణినే కోరి తపము
నీవిధంబునఁ జేయు టింతయే కాని

స్ఫటికోపలంబైనఁ బ్రాప్తంబుగాదు
కటకట యిట్టిసంకల్పవికల్ప
పటలంబులో నింకఁ బడియుంటివేని
చటులమేఘము లాకసంబును బొదువు
కరణి సంకల్పవికల్పముల్ నిన్ను
మఱిమఱి పొందు సమ్మతిఁ బొందనియవు
గనుక సంకల్పవికల్పంబులందు
మననంబు విడిచి బ్రహ్మంబు నీ వగుము
అదియెట్లు నే నౌదు నని సంశయంబు
హృదయమం దున్న నీ కెన్నాళ్లకైన
దొరకదు ముక్తి సంతోష మొందునను
గరిమ సంశయము సంకల్పమ్మూదాని
విడువుము నీ వింక విడువకుండినను
దడఁబడి గాజు రత్నమటంచు భ్రమయు
నవనీసురునిరీతి హాస్యపాత్రుండ
వవుదువు గాన నీయజ్ఞత విడిచి
తరళత నణఁచి చిత్తత్యాగి వగుచు
నరసి సర్వత్యాగివై యుంటివేని
యది పురుషార్థసమాప్తి తదన్య
మిది యది యనఁగ లే దిరవుకొన్నట్టి
యజ్ఞానవైరి నీ కగపడినపుడు
ప్రజ్ఞతో వానిఁ జంపక విడినందు

వల్ల నీ కిన్ని దుర్వ్యథలు ప్రాపించె
నల్లనాఁ డజ్ఞత నణఁచి యుండినను
యొనలేని దుర్దశ లెల్ల నిన్ బొందు
ననఘచిదానంద మబ్బ నీజడత
విడిపించు ననుచు భూవిభున కీరితిఁ
గడఁగి చింతామణికథ వినిపించి
యాకుంభరూపిణి యైన చూడాల
ప్రాకటకరుణతోఁ బలికెఁ గ్రమ్మఱను
నోనరనాథ! యింకొక యితిహాస
మేను జెప్పెద నది యెటు లన్న వినుము

గజోపాఖ్యానము.

అలఘువింధ్యారణ్యమం దొక్కగజము
గలదు హాస్తిపుఁడు తక్కక దానిఁ బొంచి
పట్టి గొలుసు దానిపదమున నంటఁ
జుట్టి వృక్షమున కచ్చుగఁ గట్టివేసి
తా దానిముందర తాఁటిమూ నెక్కఁ
గా దంతి దంత యుగంబుతోఁ గాలి
గొలుసు గ్రక్కున విడ్చికొని ఘీంకరింప
నళికి హాస్తిపుఁడు తా నామానిమీఁద
నున్న నేనుఁగు మ్రాను నురవడిన్ విఱిచి
తన్నుఁ జంపు నటంచుఁ దరువుపై నుఱికి

పడిన నేనుఁగు వాని భావించి చూచి
పుడమిపై వ్రాలె నీపురుషుని నేను
జంపుటిం కేలంచుఁ జనియె నాదంతి
కంప మొందుచు వాఁడు క్రమ్మఱ లేచి
చెచ్చెర నలఁత దీర్చికొని తా నపుడు
నచ్చోట నుండక యరిగి కుంజరము
చనినజాడను బోయి సామజ మున్న
యునికిపట్టు నెఱింగి యుపముగా దాని
చుట్టు వాదంబు పెచ్చుగఁ ద్రవ్వి పైనఁ
గట్టెలు తీఁగెలు కసువు నాకులును
బఱచియుండఁగ గజపతి దానిమీఁదఁ
బరునెత్తి దిగజాఱి పడి హస్తిపునకుఁ
జిక్కె నాదిని వాఁడు చిక్కినయపుడె
త్రొక్కి చంపక యున్నదోషంబుచేతఁ
గరి వానిచేతికి క్రమఱఁ జిక్కి
నిర వొందు దోఁచక యేడ్చుచునుండె
నీకథార్థంబు నీ వెఱుఁగవు నేన
వీఁకతోఁ జెప్పిన విను వింధ్యభూమి
యనఁగ నీరాష్ట్ర మీ వాగజేంద్రంబు
మొనసిన వైరాగ్యమును వివేకమును
అలఘుదంతయుగంబు హస్తిపుఁ డనఁగ
బలియునజ్ఞానంబు ప్రబలమైనట్టి

రాగశృంఖల మన రహిఁ గరిశాల
నాగతిఁ గట్టియున్నటువంటి గొలుసు
ఆగొలుసు నూడ్చు టేమన్నను నీవు
వేగ భోగేచ్ఛను విడిచిన తెగువఁ
తాటిపై వాఁడుండి ధరణిపైఁ బడిన
దేటి లక్షణ మన్న హెచ్చురాజ్యంబు
అటు నీవు విడుచుటే యజ్ఞాన మగును
బటుతాళమునుండి భయ మంది నేలఁ
బడినవాఁ డెవఁ డన్నఁ బరఁగ నీమదిని
బొడమినట్టి విరాగమును వివేకమున
రదనద్వయంబుచే రాగశృంఖలము
నది వీడ్చుకొనిన నీయట్టహాసమును
గనుఁగొని నీమస్తకంబుపై నుండి
యొనర నీకన్న మహోన్నతం బగుచు
నరియైన యజ్ఞానమందుండు వెఱచి
యురికి కూలినవేళ నుర్విపైఁ ద్రొక్కి
చంపక యడవిలోఁ జరియింపఁ జనఁగఁ
దెంపుతో మరల నదే నిన్నుఁ బట్టి
పడఁద్రోసెఁ గర్మప్రపంచజాతమున
జడిసి చిక్కినవేళఁ జంపని దేమి
యునినను ఫలపరిత్యాగి గా కెపుడు
ననుపొందఁ గర్మక్రియాభిమానంబు

చానిఁ జంపకయున్న దయ యనంబడును
దానిచేఁ గ్రమ్మఱఁ దా లేచి మించి
వరరాజ్యమును వీడి వచ్చు సీతోడ
వెఱన కజ్ఞానంబు వెంటనే వచ్చి
జననాథ! కర్మవాసన యనుకూల
మున నిన్ను బడఁద్రోసె మోసంబుచేసి
పరఁగ వాదంబుపై పఱచిన లతలు
దొరకొను సీతపోదుఃఖంబు లగును
అలకరిపరివార మనుమానములను
వెలసిన నీమనోవృత్తులే నుఱియఁ
గరి కూలఁగాఁ బైనఁ గప్పినదుమ్ము
నరయ నీకర్మమోహాంధకారంబు
చలచిత్త! నీవట్టి సామజేంద్రంబు
చెలువున నూరకే చెడితి వటంచు
నాగజోపాఖ్యాన మాశిఖిధ్వజున
కాగుణశాలియైనట్టి చూడాల
పురుషాభిమానియౌ భూపాలకునకుఁ
దరుణియై తాఁ దెల్పుతత్త్వార్థమందు
గుఱిని నిల్పఁడటంచుఁ గుంభాభిధాన
పురుషుఁడై జ్ఞాన మొప్పఁగఁ జెప్పె ననుచు
ముని రామునకుఁ జెప్పి మోహం బడంచి
మనము రంజిల్లఁగా మరల నిట్లనియె

విను రామ యెంతటివిద్వాంసుఁడైనఁ
దనియఁ దనంతనే తత్త్వశాస్త్రములు
చదివి తపం బెంత సల్పినంగాని
మది సంశయంబులు మానవు చిత్త
చపలత్వ మణఁగదు శాంతి లభింప
దపరిమితానంద మబ్బదు గాన
గురుని సంపాదించుకొని కొల్చి యతని
కరుణకుఁ బాత్రుఁడై కడతేరవలయు
నటు సేయలేక దేహాభిమానమునఁ
గుటిలాత్ముఁ డగువాఁడు కొనకెక్క లేఁడు
యెలమి శాస్త్రజ్ఞాన మెంతైన గురుఁడు
కలుగకున్నందునఁ గడముట్టు టరుదు
అని వసిష్ఠుండు మహాకృప మీఱ
మనుకులోత్తముఁ జూచి మరల నిట్లనియె
నల కుంభరూపిణియైన చూడాల
వలనొప్పఁగా శిఖిధ్వజుని వీక్షించి
మొనసి సర్వత్యాగమును జేయు మనిన
జననాథుఁ డాబ్రహ్మచారికి మ్రొక్కి
యడర నిట్లనె నో మహాగురుస్వామి!
పుడమిరాజ్యము గృహంబులు భోగములును
విడిచి యిల్లాలిని విడిచి నే వచ్చి
యడవిలోఁ దప మిప్పు డాచరించెదను

ఇనకోటినిభ తేజ! యిపు డింతకన్న
నెనయు సర్వత్యాగ మెటువంటి దనినఁ
గుంభుఁ డిట్లనియె మక్కువ నీతపంబు
దంభమే కాని తత్త్వజ్ఞాన మగున
యొనర నన్నియు వీడి యొంటిగా వచ్చి
వనవాసి వగుట సర్వత్యాగ మగున
బడలినఁగాని తపంబుపై నాశ
విడువలే వనుచు భూవిభుని చెంగట న
తా నుండి యతని దుస్తరతపశ్చరణ
మూని చూచుచునుండి యొకకొన్నినాళ్లు
జరగినవెనుకఁ దాఁ జాలిని బొంది
యరమర లేక యిట్లనియెఁ గుంభుండు
ఓమహారాజ! యీయుగ్రతపంబు
నీమూడ్కిఁ జేసి నీ వెంత పెంచినను
నరయ సర్వత్యాగ మబ్బదు నీకు
మఱియెట్లు లనిన నీమానసగ్రంథి
తెగఁద్రుంచివైచి ముక్తిని బొందవలయుఁ
దగు జగంబులకుఁ జిత్తము బంధకంబు
గాన దానిని ముందుగాఁ ద్రుంచితేని
దాన సర్వత్యాగధన్యత నీకుఁ
గలుగునన్నను మహీకాంతుఁ డాకుంభు
నలర వీక్షించి యిట్లనియెఁ జిత్తంబు

ఎట్టిది దాని నే నెటు త్రుంపవచ్చు
నట్టిచందము దెల్పుఁ డనినఁ గుంభుండు
పలికె నిట్లనుచు నో పార్థివాధీశ!
యల వేదనాత్మికహంకృతి చిత్త
బీజంబులోపల బెరసిన రూప
బీజం బనఁగ నొప్పుఁ బెనుపొంద దాని
లీలచేఁ జాల గల్గినయనుభూతి
లాలితంబైన పల్లవము తద్వృద్ధి
నెరయు నిరాకార నిశ్చలాత్మకయు
మురువొప్పు సంకల్పమూర్తియు ననఁగఁ
దగు బుద్ధి దానిభేదము మానసంబు
నగుఁ జేతనంబునం దతివృద్ధిఁ బొంది
చేకొనఁగా రాని చిత్తవృత్తులను
గూఁకటిప్రేళ్లైన గుణములతోడఁ
బడఁద్రోయు మనిన భూపతి కుంభుఁ జూచి
యడరఁ జిత్తమ్మున కహమిక మూల
కారణంబైనది కావున దాని
పారంబు భావించి భస్మంబు సేయఁ
దగు నగ్ని యద్ది సిద్ధంబుగా నాకు
నగణితకృపను మీ రానతిం డనిన
విని కుంభుఁ డనియె నో విమలాంతరంగ!
తనరూపపంచభూతములనే గాని

యులరు నీవిషయేంద్రియములు నేఁ గాను
తెలఁగు మనోబుద్ధిచిత్తముల్ నేను
గా నహంకృతి నేను గాను మఱెవ్వఁ
డనెడివిచార మొప్పదు నీకు బుద్ధి (?)
జనియించు నపుడు సుజ్ఞానపావకుఁడు
పెనఁగు నహంకారబీజంబు నంటి
చెచ్చెర భస్మంబుఁ జేయు నటంచు
నచ్చుగాఁ దెల్పఁగా నవనీశ్వరుండు
బుద్ధి నూహించి కుంభుని మోముఁ జూచి
సిద్ధంబుగా మీరు చెప్పినరీతి
గాన భావించితిఁ గాను దేహంబు
గాను గోచరములు గా నింద్రియములు
గాను మనంబును గాను బుద్ధియును
గాను చిత్తంబును గా నహంకృతియు
గా నని రాజు పల్కఁగ బ్రహ్మచారి
మనుజేంద్రుఁ జూచి సమ్మతి నిన్ను నేను
గాను గా నంటివిగద మఱెవ్వఁడవు
వూని దెల్పు మటన్న భూపాలుఁ డనియె
సకలేంద్రియాదులు జడములై పోఁగ
నకలంక మజడమై యమలమై యొక
యగును జావును బుట్టువను రెండు లేని
యగణితచిన్మాత్ర మగుదును నేను

నిటువంటి నన్ను నే నెఱుఁగంగనీక
పటుతరహంకృతిభ్రాంతి పుట్టించి
బెట్టుగాఁ దాఁ జిత్తబీజమై నిలిచి
నట్టుపడంజేసె న న్నేఁచి యేఁచి
వూని నే నెంతతపోనిష్ఠ నున్నఁ
గాని న న్నారకే గావింపుచుండు
దీనితోఁ బోరుచు దిక్కేమి దోఁచ
కే నశక్తుఁడ నైతి నిఁక నెట్టు లనుచుఁ
బలుకఁగాఁ గుంభుఁ డాపార్థివేశ్వరుని
సులలితకరుణతోఁ జూచి కారణము
వలనఁ గార్యము పుట్టు వసుధేశ! యనఁగ
నలనరేశ్వరుఁ డిట్టు లనె గురుదేవ!
దారణాన్న తొల్లిటి దోష మీవ్యథల
నరయ కారణ మయ్యె నటుగాక దీనిఁ
బోరిగొని నను మీరు ప్రోవఁగావలయు
నురుకు చిత్తంబు చిత్తోన్ముఖగాఁగ
నీరీతి నహమిక యుదయించి మించి (?)
పోరిపోరి వేదనల్ పుట్టించె నవిన
నలకుంభుఁ డిట్లనె నట్టివేదనల
కిలను గారణ మొద్ది యొఱఁగింపు మనిన
జననాథుఁ డనియె నోసద్గురుస్వామి!
యనలవేదన కన్యమై ప్రకాశించె

మొనయు సత్తామాత్రమునన వేదనలు
జనియింపుచుండుఁ దత్సర్వదుర్వ్యథల
నలిఁగెడిచిత్తంబునకు విత్తుగాఁగ
నల యహమిక వేదనాత్మకం బయ్యె
ననినఁ గుంభుఁడు పల్కె నటువంటికార్య
మునకుఁ గారణకార్యములు రెండు లేవు
భ్రమయు భ్రాంతిని ద్రాటఁ బామున్నరీతి
నమరఁగా గనిపించి యరసి చూచినను
బామందు లేకున్నపగిది బ్రహ్మమునఁ
దా మించి సకలభూతప్రపంచంబు
భ్రాంతిచే నుండినభంగిఁ గన్పించు
వింతగా నందె భావించి చూచినను
మెఱయుప్రపంచంబు మిథ్యయై పోవు
నరయు చిద్బ్రహ్మమే నిత్యమై నిలుచు
నట్టి మిథ్యారూప మగుప్రపంచంబు
పుట్టినకారణంబుగ నున్న నృపుఁడు
చెలఁగి యీసృష్టిచేసిన పద్మభవుఁడు
నెలమిని గారణం బేల కాఁ డనిన
విని కుంభుఁ డాభూమివిభుఁ జూచి కాంత
మనుపమం బగును బ్రహ్మంబు తదీయ
కలన మాబ్రహ్మకుఁ గారణం బనుచుఁ
బలికిన విని మహీపతి కారణంబు

లేకయే బ్రహ్మ యేలీల జనించె
నాకుఁ దెల్పుఁ డటన్న నగి కుంభుఁ డనియె
ధరణీశ! విను మనంతం బద్వయంబు
పరమంబు శాంతంబు పరిపూర్ణ మజము
అప్రతర్క్యం బవ్యయం బమేయంబు
స్వప్రకాశంబును స్వస్వరూపంబు
నగుచు నవిజ్ఞేయమై శుద్ధ బుద్ధ
మగుచు నద్దివెలుంగు నయ్యాత్మవలన
నాపద్మభవుఁడు తానై యుదయించె
నాపట్ల సృష్టి తదాత్మకం బగుచు
నరసి తన్మాత్రమై నెగడుచు నుండుఁ
గర మొప్ప నటుగానఁ గార్యంబు లేదు
కారణంబును లేదు కావున నాకు
భూరికర్తృత లేదు భోక్తృత లేదు
ఆపరబ్రహ్మమే యఖిలమై పెరిఁగి
భూపతి నజ్ఞానబుద్ధి నణంచు
నద్వయంబై పరమామృతంబైన
సద్వస్తువునకు నాశంబు లే దెందు
నట్టిబ్రహ్మంబు నీవై యుంటి వైన
గట్టిగా నిల్వ నెక్కడఁ జోటు లేక
యజ్ఞాన మాత్మయం దణఁగి నశించుఁ
బ్రజ్ఞానమే పరబ్రహ్మమై నిలుచు

నాదిదేవుఁడు తాఁ జిదాత్మకుం డగుట
చే దివ్యమై ప్రకాశించుఁ దనంత
నరయ భూసలిలాదులై పలుమాఱు
పరఁగెడు శక్తిసంభవితసంపాద
నాత్మత నొంది తా నటు బ్రహ్మ యనఁగ
నాత్మయే యుండుఁ దదన్యసంవేది
మఱి వేఱె లేదు బ్రహ్మమె సర్వ మనుచు
నెఱుకకు నెఱుకగా నెఱుఁగు చైతన్య
సాన్నిధ్యమం దెన్న సకలప్రపంచ
మున్నచందంబుగా నుండు లేకుండు
నున్నది సత్తయై యుండు లే దనుచు
నన్నది మాయయై యణఁగు బంగారు
రూపనామములచే రూఢంబు లగుచుఁ
జూపట్టు భూషణస్తోమంబులట్లు
నాపరబ్రహ్మమే హరిహరబ్రహ్మ
రూపాదు లగును వేఱుగ నుండు లేదు
బంగారుగాక యాభరణముల్ గాని
భంగి బ్రహ్మముగాక ప్రత్యేకముగను
గలదె విశ్వం బనఁగా భూవిభుండు
పలికె నిట్లనుచు నోపరమమునీంద్ర!
అరయ నాబ్రహ్మమే యై ప్రపంచంబు
మెఱయుచుండఁగ మీరు మిథ్యను టేమి

యనినఁ గుంభుం డిట్టు లనియె నోనృపతి!
వినుము చెప్పెద నట్టివృత్తాంత మమర
ధర్మమం దొనర నాభరణముల్ చిత్ర
కర్మకల్పితములై గనిపించి యణఁగు
చందంబుగా బ్రహ్మసత్తాస్వరూప
మందు మాయాకల్పితాజ్ఞానరూప
నామక్రియాదులు నశియించిపోవు
నామహాబ్రహ్మమే యంతటనుండి
తెలివియై వాస్తిభాతిం బ్రియంబు లన
నలువొప్పుసచ్చిదానందమై యుండు
నామరూపంబులు నశియించుఁ గనుక
నే మిథ్యయంటిని నిఖిలవిశ్వంబు
నీవు నావాక్యంబు నిజముగా నెంచి
భావనాతీతసద్బ్రహ్మ మే ననుచుఁ
జెప్పి చూపఁగరాని చిద్వస్తువందుఁ
దెప్పునఁ బొందు సందేహంబు విడువు
నామాట నిజముగా నమ్ము నమ్మనిన
భూమీశ్వరుండు కుంభునిపాదములకు
మ్రొక్కి యిట్లనియె నోమునికులోత్తంస!
మిక్కుటంబైనట్టి మీబోధవలన
నెఱిఁగితిఁ దత్త్వం బదెట్లన్న వినుఁడు
పరమాత్మయం దీప్రపంచజాలంబు

కాలఁగెడి మరుమరీచికయందు జలము
గలరీతిఁ దోఁచినకైవడిగాను
బరఁగ రజ్జువునందుఁ బామున్నరీతి
బరయ స్వప్నప్రాయమగు ప్రపంచంబు
కర్తలేమిని జని కలుగుట లేదు
వూర్తిగా నుండుట పోవుట లేదు
ఆదిమధ్యాంతంబు లరయంగరాని
వేదాంతసారాత్మవిమలమై నిండి
యిది యని యని చెప్ప హేతువు లేక
తుదమొదల్ గనరాక తుర్యమై యున్న
యదియె సత్తామాత్ర మదియె నేనైతి
నిది మిథ్య యనఁగూడ దీచిత్సుఖంబు
మీకటాక్షమున నమేయానుభవము
నీకాలమునకు నే నెఱిఁగితిఁ దనువు
నే ననెడియహంత నీరసం బయ్యె
నేనును దెలివిలోనే యున్న గుట్టు
తెలిసితి మీయుపదేశంబు నాకు
ఫలియించె నని మ్రొక్కి పాషాణమటులఁ
గదలక చిత్తంబు కనుదృష్టిలోనఁ
గుదిరియుండఁగ నట్లు కొంతసే వుండి
ముదమంది యట బహిర్ముఖుఁడైనఁ జూచి
కొదవ లే దిఁక ననుకొని కుంభుఁ డనియె

క్రమ మొప్పఁగా మహీకాంత! నీ విపుడు
అమలమై పరిపూర్ణమగు చిత్పదమునఁ
జెందితివే శాంతి చిత్తవిశ్రాంతి
నొందితివే యన్న నుర్వీశుఁ డనియె
నో గురుస్వామి! మీయురుకటాక్షమున
వేగ చిత్పదసౌఖ్యవిభవంబుఁ గంటి
సాధుసాంగత్యంబు చపలాత్ములైన
బోధ సుధారసంబును దెల్పునంత
కాలంబు నా కీసుఖము దోఁచకుండు
టేలొకో యనఁ గుంభుఁ డిట్లని పలికె
ధరణీశ! తెలియు మంతఃప్రశాంతమునఁ
గరుణాదివిషయభోగముల నణంపఁ
గోరినవాఁడు సద్గురువాక్య మాత్ర
నారూఢిగా నమ్మి యనవరతంబు
తక్కక గురుపదధ్యానంబు సేయ
నెక్కువయగుచు మహీజంబునందుఁ
గాలవశంబునఁ గలిగినపండ్లు
వ్రాలి నశించుకై వడి లింగదేహ
మాలిన్య మానాఁడె మ్రగ్గి నశించు
నాలోన నుండు భేదాఖ్యాన మణఁగు
నజ్ఞాన మణఁగిన నాత్మానుభవము
ప్రజ్ఞానమై నిండి పండునంతటికి

సరససద్గురుకటాక్షము గల్గినట్టి
నరునకు సచ్చిదానందసౌఖ్యంబు
దొరకు చిత్త మణంగుఁ దుర్యసమాధి
యిర వగుచుండు నీ వీనాఁటి కట్టి
పరమవిజ్ఞానసంపన్నుండ వగుచుఁ
బొరిని జీవన్ముక్తిఁ బొందితి వనిన
వసుధేశుఁ డనియె నో వరగురుస్వామి!
వసుధమీఁదను జీవపరముక్తుఁడైన
నరునిచిత్తంబు వినాశ మొందినను
బరఁగ జిత్తములేక బ్రతికి యతండు
ధరణిపై నుండువిధం బెట్టు లనిన
గురుతరకరుణ నాకుంభుఁ డిట్లనియె
నోరాజ! విను పునరుత్పత్తివాస
నారూఢమై చిత్త మజ్ఞునియందుఁ
జలన మొందుచు నుండు సద్గురుకరుణ
వలన ముక్తుండైన వరయోగియందుఁ
దరళత మాని సత్తామాత్ర మగుచు
నిరుపమచిత్తంబు నిలిచియుండుటను
రహి నొప్పు సంకల్పరహిత మైనట్టి
సహజకర్మంబున సక్తుఁడై యతఁడు
గావించుచున్న తత్కర్మ మాయోగ
పావకముఖమందు భస్మమై పోవు

వరుసగా దాన జీవన్ముక్తుఁడైన
పురుషుండు క్రమ్మఱఁ బుట్టుట లేక
తుదను విదేహముక్తుం డగు నీవు
పొదువుగా శమదమంబుల నొంది సర్వ
శాంతుఁడవై సర్వసముఁడవై నిరత
మంతరంగజ్ఞప్తి నరయుచు నుండు
వసుధఁ బ్రాప్తంబులై వస్తుజాలములు
పొసఁగును వాని సుబుద్ధిచే నీవు
ననుభవింపుచు నుండు మచలుండ వగుచు
ననఘ! నిశ్చలచిత్తు లగువారి కిలను
దొడరుపునర్జన్మదుఃఖసంసార
ముడిగి నశించిపోవుచు నుండుఁ గాన
నీవు చలింపక నిన్ను నీ విపుడు
భావింపు మనిన భూపతి కుంభుఁ జూచి
చలతాచలత్వముల్ సహజముల్ గాను
గలుగు నా రెంటి నేగతిని వారింతు
నావిధ మెఱిఁగింపు మనినఁ గుంభుండు
భూవరుఁ జూచి యోపుణ్యాత్మ! వినుము
పొగడొందు సలిల మంభోనిధియైన
వగిదిఁ బ్రపంచమే బ్రహ్మమై యుండుఁ
గావున నీవ యఖండ లక్ష్యమున
భావించు మాపరబ్రహ్మ మే ననుచు

లలి నందుఁ జలతాచలత్వంబు లణఁగుఁ
బోలుచు రజ్జువునందుఁ బుట్టినసర్ప
భయ మట్టిరజ్జువుఁ భావింప మొదటి
భయము రజ్జువునందె ప్రవిలీనమైన
వగిది బ్రహ్మమునఁ బ్రపంచవిభ్రాంతి
తగిలినప్పుడు పరతత్త్వ మైనట్టి
బ్రహ్మమందే లెస్స భావించి చూడ
బ్రహ్మమందే జగద్భ్రాంతి లయించు
జననాథ! వేదాంతశాస్త్రచింతనను
ఘనతరసాధుసాంగత్యంబుచేతఁ
జిత్తంబు చల్లనై శీతాంశురీతి
సత్తాస్వరూపమై శాంతిని బొందు
నాసత్తయే కేవలాభాస మగుచు
భాసురమై స్వానుభవముగా యోగి
వరులకుఁ దోఁచు సర్వము దోఁచు బ్రహ్మ
మతి యెవ్వ రెఱుఁగ రామర్మ మటంచుఁ
దెలివిగా నిట్టుపదేశింపఁగాను
వలనొప్ప నాశిఖిధ్వజుఁ డందుఁ బూర్వ
సందేహముక్తుఁడై సతతసమాధి
యం దుండె చూడాల యపుడాత్మపురముఁ
జేరి తొల్లిటిరీతిఁ జెలువొప్ప రాజ్య
భారంబు కొన్నాళ్లు భరియించియుండి

క్రమ్మఱ నాకాశగమనయై పోయి
సమ్మతిగా నిజేశ్వరుచెంతఁ జేరి
కనుమూసి కదల కక్కడ నున్నవిభునిఁ
గనుఁగొని సంతోషకలితాత్మ యగుచు
మురిసి నాథుని బహిర్ముఖుని జేయుటకు
నరుదుగాఁ దాను సింహంబుచందమున
ఘనగిరుల్ ఘూర్ణిల్ల గర్జించె నపుడు
వనచరుల్ బెదరి రావసుమతీశ్వరుఁడు
చలియింపకున్న నాశ్చర్యంబు నొంది
చెలరేఁగి మఱియు గర్జిల్లి గర్జిల్లి
యలసినప్పటికైన నవనీశ్వరుండు
వలనొప్పు మేరుపర్వతముచందమున
కదలక మెదల కక్కడ సత్వనిష్ఠ
వదలకున్నటువంటివాని వీక్షించి
యారమణీమణి యతని మేల్కొలుప
వేఱె యుపాయంబు వెదకె నట్లనిన
స్థూలాంగమందుంచి సూక్ష్మదేహమును
లాలితమతి నవలంబించుకొనుచు
ధరణీశుసత్వచిత్తంబులోఁ జేరి
సరగునఁ జైతన్యచలన మొందించి
జగముచందమున నాకాశమార్గమున
ఎగసి భూమికి డిగ్గి యెప్పటివలెన

చిలుక పంజరములోఁ జేరినమాడ్కి
నలరుచు నిజదేహమందుఁ దాఁ జేరి
నిలిచి చూచుచునుండ నృపునిచిత్తంబు
చలనంబు నొందఁగా సామగానంబు
కరణి సహస్రారకమలమధ్యమున
సురచిర మైనట్టి సూక్ష్మలక్ష్యమునఁ
దనరు నోంకారనాదము మ్రోయ దాని
వినుచు జంకుచు మహీవిభుఁడు కన్నులను
దెఱచి యాముందర దీపించి మున్ను
గురుఁడైనయట్టి యక్కుంభు సీక్షించి
యతని సద్భక్తితో నర్చించి నిలిచి
హిత మొప్పఁగా మ్రొక్కి యెదుట నుండఁగను
భూపాలుఁ జూచి కుంభుఁడు సంతసించి
ఓ పార్థివేశ్వర! ఓ పుణ్యచరిత!
వలనైన విమలజీవన్ముక్తిసుఖము
పొలుపొంద సుస్థితిఁ బొందెనే నీకు
పరముదానందాదిపదవియం దిపుడు
సరససుబుద్ధివిశ్రాంతి నొందితివె
యిది భేద మిది మోద మిది ఖేద మనుచు
మదిఁ దోఁచ కవి యెల్ల మఱచితే యిపుడు
కదలని కర్మసంకల్పజాలముల
వదలితె జ్ఞానవైభవము నొందితివె

సర్వవైరాగ్యంబు సర్వసామ్యంబు
సర్వశాంతము నీకు సంభవించినదె
యని పెక్కువిధముల నడుగఁగా నన్ని
విని కుంభునకు మహావిభుఁ డిట్టు లనియె
సద్గురువర్య! మీసత్కటాక్షమునఁ
జిద్గగనానందసీమలోఁ జేరి
సారవిహీనసంసారాంతమైన
భూరివిశ్రాంతిని బొందితి ననిన
విని కుంభుఁ డనియె సంవిత్సుఖం బిచట
ననుభవింపుచు నుండు మని యొప్పఁ జెప్పి
చాల సంతోషించి చని నిజభూమి
లీల దీపింపఁ బాలింపుచు నుండె
నన విని రాముఁ డిట్లనె నోమునీంద్ర!
ఘనశాంతిఁ బొంది యఖండాత్మనిష్ఠ
నొందియున్నట్టి యాయుర్వీశుబుద్ధి
ఎంది సత్త్వగుణంబు శేషించి నిలిచి
యుండెనే యని వేడ్క నొప్పగా నడుగ
నిండినమది నామునిప్రభుం డనియె
విను రఘురామ! యావృత్తాంతమెల్ల
నెనయప్రబోధకు హేతువై యవని
మనము సత్త్వైకనిమగ్నమై యుండు
ననువొంద నట్టిమహాత్ముని తనువు

సమయుకుండఁగ శివాంశంబై ధరిత్రి
నమలమై జీవించు నని చెప్పి మరలఁ
బలికె నిట్లని రామభద్ర! చూడాల
విలసితచరితమే విను మదెట్లనినఁ
బతిని వీడ్కొని నిజపట్టణమందు
హితమొప్ప రాజ్యంబు నేలుచునుండి
మఱికొన్నినాళ్లు కామునిజేంద్రుఁ జూడ
ముఱిసి కుంభునిరూపమునఁ బోయి ఖిన్న
వదనంబుతోఁ దలవంచి ఖేదంబు
మదిలోఁ జెనంగొనుమాడ్కిఁ గన్నీరు
వెడలుచునుండఁగా వేఁడినిట్టూర్పు
వెడలఁగా నమ్మహీవిభు చెంత నిలిచె
నారీతి నిలిచి యున్నటువంటి బ్రహ్మ
చారిని జూచి యాజననాథుఁ డనియె
సదమలచరిత! యోసద్గురుస్వామి!
యిదియేమి యీక్లేశ మెందుకు వచ్చె
ననినఁ గుంభుం డిట్టు లనె జననాథ!
నినుఁ జూడ నిచటికి నేఁ బ్రేమచేత
వచ్చుమార్గమున దుర్వాసుండు నాకు
హెచ్చుకోపంబుతో నెదురేఁగుదెంచి
తరమిడి నిర్నిమిత్తంబుగాఁ బగలు
పురుషుఁడవై నటింపుచునుండు రాత్రి

పొలఁతివై నీ వుండు పొమ్ముపొమ్మనుచు
ఛలముతో నిటుఘోరశాపంబు నిచ్చెఁ
గావున మదికి దుఃఖము పుట్టె ననిన
భూవిభుఁ డనియె నోపుణ్యాత్మ! నీవు
అడల నేటికి యెవ్వరైనను విధిని
గడువలే రని పల్కఁగా బ్రహ్మచారి
పగ లెల్లఁ బురుషుఁడై భావింప రాత్రి
మగువయై యిటు కొన్ని మాసముల్ గడపి
తదనంతరమున భూధవుని వీక్షించి
పదపడి యొకరేయి పల్కె నిట్లనుచు
భామను నే నైతిఁ బార్థివాధీశ!
భూమి నా కనుగుణపురుషుఁడు లేఁడు
కావున నన్నుఁ బొందఁగావలె నింక
నీ వని పల్కఁగా నృపుఁ డందు కొప్పె
నదిమొద ల్రాత్రులయందు వేడుకగ

....

రమణీయ కపటానురాగంబు చేతఁ
గ్రమముగాఁ గొన్నాళ్లు కవ గూడి యతని
సకలసమత్వభాస్వరచిత్తశుద్ధి
ప్రకటనిర్లేపసద్భావనిశ్చయము
గని మెచ్చి యవల నొకానొకనాఁడు
పనిఁబూని యాఁడుహీపాలు భోగేచ్ఛఁ

జెలువొప్పఁగాఁ బరీక్షించెద ననుచుఁ
దలఁచి యద్భుతమైన తనయోగమాయ
చేత దేవేంద్రుని సృజియించె వేడ్క
నాతఁడు నయ్యింద్రుఁ డైరావతంబు
పై నెక్కి సురసతుల్ ప్రకటదేవతలు
నానాముఖంబుల నలువుగాఁ గొలువ
వచ్చి సురేంద్రుఁ డావసుధేశుచెంత
నచ్చెరువుగ నిల్చె నాశిఖధ్వజుఁడు
చూచి యాజిష్ణు నచ్చోటఁ బూజించి
యీచందమునను మీ రిటను వచ్చుటకు
హేతు వేమన నింద్రుఁ డిట్లని పలికె
భూతలాధీశ! నీపుణ్యాతిశయము
మెచ్చి రంభాదికామినులు నీపొందు
హెచ్చుగాఁ గోరి యం దెదురు చూచెదరు
సకలభోగమ్ములా స్వర్గలోకమున
నకలంకమతిని నీ వనుభవింపుచును
నచ్చోట నిల్చి కల్పాంతంబుదనుక
విచ్చలవిడిగాను విహరింపవలయుఁ
గావున నాకలోకమునకు నీవు
రావలె ననఁగ నారాజేంద్రుఁ డనియె
నింతమాత్రపుఁబని కింద్ర! నీ విటకు
దంతేంద్రు నెక్కి రాఁ దగునె నన్బిల్వ

నీ వెంతఁ బిల్చిన నే స్వర్గమునకు
రావలసినదేమి రంభాదిసతుల
పొందు నే నొల్లఁ దద్భోగంబు లొల్ల
నందిందు నిండి నే నంతట నుండి
యరమరలేక బ్రహ్మంబునం దెవుడు
మెఱయుచు నేన రమింతు నీస్వర్గ
భోగంబు నే నొల్లఁ బొమ్మన్న నింద్రుఁ
డేఁగె మహీపాలుఁ డిం దుండె నవలఁ
జూడాల మదిలోను జోద్యమందుచును
బోఁడిమిఁ బతియందు భోగేచ్ఛ లేని
చందంబు భావించి సంప్రీతి మెఱయ
సందుండి కొన్నినా ళ్లరిగినమీఁదఁ
గ్రమముగా నతని రాగద్వేషయుగము
నమరఁ బరీక్షింతు నని నిశ్చయించి
యారూఢయోగమాయాప్రభావమున
జారపురుషుని ముచ్చటగ సృజించి
పగలు రాతిరిగాని బలుసంధ్యవేళ
సొగసు లుప్పతిలంగఁ జూతవృక్షంబు
క్రింద జారుఁడు తాను గ్రీడింపుచున్న
సందడి నృపతి కాశ్చర్యంబుగాను
వినుపింపఁ జేసె నవ్విధము భావించి
మనమున హర్షించి మచ్చికగా వీర

లోనరంగఁ గ్రీడింపుచుందురుగాక
యని సైగగా లేచి యందుండి యవలఁ
జనుచున్న యారాజచంద్రుని జూచి
తనమదిలో నిట్లు తలఁచెఁ జూడాల
రాగరోషంబు లీరాజును విడిచి
భోగేచ్ఛతోడనే పోయె నీరీతి
సర్వసన్యాసియై శాంతుఁడై పరము
నిర్వాణపదమందు నిల్చినాఁ డహహా!
యింకఁ బరీక్షింపనేల నారూప
మంకితముగఁ జూపు టర్హ మీమీఁద
నని పతి చనుత్రోవ కడ్డంబుపోయి
యెనరుతో ముందఱ నిలిచినఁ జూచి
యిందుబింబాస్య! నీ వెవ్వ రిచ్చటికి
నెందుకు వచ్చితి విపుడు నీమోము
చూచితే మద్భార్య చూడాలవలెనె
తోఁచుచున్న దదేమి తోయరుహాక్షి!
యనుచు రా జడుగఁగా నయ్యింతి పలికె
ననఘ! చూడాల నే నైనది నిజము
నెరయఁ దత్త్వార్థంబు నీకు బోధించు
కొఱకుఁ గుంభుండనై కొనవెళ్లఁగాను
నద్వైతసారార్థమై ప్రకాశించు
చిద్వస్తుతత్త్వంబు చెప్పి పిమ్మటను

బరఁగ దేవేంద్రరూపంబును జార
పురుషరూపంబు నొప్పఁగఁ దాల్చి నేన
పొందుగా నీగుణంబులు పరీక్షించి
యిందు నానిజరూప మిపుడు చూపితిని
ధరణీశ! యివి యెల్ల దబ్బఱో నిజమొ
తెలియఁగొప్ప నీయోగదృష్టిని జూడు
మనిన శిఖిధ్వజుఁ డాత్మ భావించి
మొనసి నన్నియు నిజంబుగ మది నెంచి
పలికె నిట్లనుచు నో భామాలలామ!
పెలుచ నీ విపుడు చెప్పినమాట లన్ని
సత్యమా వేదాంతశాస్త్రార్థములను
నిత్యంబు నన్ను మన్నించి బోధించి
వదలని నాకర్మవాసన నణఁచి
చెదరని సుజ్ఞానసిద్ధి పట్టించి
చెప్పి చూపఁగరాని చిద్బ్రహ్మమందుఁ
దెప్పున నన్నుఁ బొందించితి వీవు
కావున నిపుడు నిష్కర్షగాఁ జూడ
నీవె నాగురుఁడవు నీకు మ్రొక్కెదను
అన విని చూడాల యమ్మహీపతికి
మనము రంజిలఁ జెప్పి మరల నాథుని
నిజపురిఁ జేర్చి నానృపకులో త్తముఁడు
సుజనులు మెచ్చఁగాఁ జూడాల తాను

వదలక యమల జీవన్ముక్తు లగుచుఁ
బదివేలయేండ్లు భూపాలనఁ జేసి
మొనసి యంత విదేహముక్తిని బొంది
రనుచుఁ జూడాలవృత్తాంత మంతయును
జెప్పి వసిష్ఠుండు శ్రీరాముఁ జూచి
యప్ప! చిత్తత్యాగ మైనదే శుభము
లెవరికైనను ధాత్రి నిది నిక్క మనుచు
నవిరళకరుణతో నావసిష్ఠుండు
ఘనమైన చూడాలకథ రఘూత్తమున
కనువుగా బోధించె ననుచు వాల్మీకి
తనశిష్యుఁ డగు భరద్వాజసంయమికి
వినుపించెఁ దత్కథ విశదంబుగాను
నిది సోమనాథవిశ్వేశ్వరస్వామి
పదపద్మభక్తసుబ్రహ్మణ్యయోగి
చరణాంబుజాతషట్చరణాయమాన
పరిపూర్ణనిత్యసద్భావనిమగ్న
మానసాంబుజ వెంగమాంబికారచిత
మై నిత్యమై సత్యమై ధన్య మగుచు
సామార్థసారసుజ్ఞానవాసిష్ఠ
రామాయణం బను రమ్యసద్విపద
యందు నెన్నఁ జతుర్థమగు ప్రకరణము
నందమై విమలమోక్షకరం బగుచు

శ్రీతరిగొండనృసింహుఁ డనంగ
ఖ్యాతిగా వెలయువేంకటరాయ నీదు
పదయుగళికి సమర్పణమయ్యె దీని
సదమలులై వ్రాసి చదివిన వినిన
నరులు తాపత్రయార్ణవము తరించి
పరమైన నిర్వాణపదము నొందుదురు
భూచక్రమున నిది పురుషార్థ మగుచు
నాచంద్రతారార్క మయ్యుండుఁగాత.

చతుర్థప్రకరణము సమాప్తము.

పంచమ ప్రకరణము.

శ్రీతారకోల్లాస శేషాద్రివాస
శ్రీతరిగొండనృసింహా! ధూతాంహా!
విన్నవించెద నది వినుము వాల్మీకి
క్రన్నన చూడాలకథ తెల్పఁగాను
తగ విని యాభరద్వాజుండు మరల
నగణితభక్తి నిట్లనె గురుస్వామి!
సురుచిరాత్ముఁడు వసిష్ఠుఁడు రాఘువునకుఁ
జిరకృపఁ మఱి యేమి చెప్పె నటంచు
నడుగ భరద్వాజు నమ్ముని చూచి
యడరినకరుణ నిట్లని చెప్పఁదొడఁగె
ఆవసిష్ఠుండు రామావనీశ్వరుని
భావించి క్రమ్మఱఁ బలికె నిట్లనుచు
ధరణీశ! వినుము చిత్తత్యాగసరణి
నెఱిఁగి సేయందగు నీయర్థమందు
ఫలితార్థమగు కచోపాఖ్యాన మొకటి
కలదు చెప్పెద రామ క్రమముగా వినుము

కచోపాఖ్యానము.

అనిమిషదేశికుం డైనట్టి గురుని
తనయుండు కచుఁ డాత్మతత్వంబు దెలియ

కొఱకు దండ్రికి మ్రొక్కి కొంక కిట్లనియె
నరులకు సంసృతి నశియించువిధము
దెలుపు మన్నను సురదేశికుం డనియె
వలనుగా వినుము సర్వవిసర్జనంబు
చేసిన సంసృతి చెడు నన్నఁ గచుఁడు
వాసిగా విని మ్రొక్కి వనముల కేఁగి
ఘనతరవైరాగ్యకలితాత్ముఁ డగుచు
ననిమిదేండ్లు చరించి యించుకంతైన
శమము నొందక మదిఁ జలన మొందఁగను
అమరదేశికుపాలి కరిగి కచుండు
ఓతండ్రి! మది శమ మొందలే దేమి
సేతు నటంచు వచింపఁగా గురుఁడు
మది శమ మొందు మర్మంబు లన్నియును
వదలక చెప్పి సర్వత్యాగవిధము
నప్పుడు బోధించె నటమీఁదఁ గచుఁడు
తెప్పునఁ బటువిరక్తిని బొంది పోయి
గతివల్కలుండై యఖండతపంబు
మతి నిల్పి చేసి శమం బొందలేక
మూఁడేండ్లమీఁద నిమ్ముగ గురుఁ జేరి
యేడ నుండినఁ దపం బెంతచేసినను
జిత్తవిభ్రమ మొందుఁ జిక్కలే దనఁగ
నత్తనయుని జూచి యనియె గురుండు

ఎలమిఁ జిత్తత్యాగ మెఱిఁగి చేసినను
వలనుగా నీకు సర్వత్యాగ మొదవు
ననఁ గచుం డనెఁ జిత్త మనునది యెద్ది
గని దానిఁ బట్టి త్యాగము సేయు టెట్లు
దెలుపుఁ డన్నను సురదేశికుం డనియె
నలువొప్పఁ జిత్త మనంగ వేఱొకటి
లే దహంకృతియె తల్లిలయే మనము
పాదుగ మదిలోన భావించి తెలిసి
తత్త్యాగ మొనరించు తనయ! నీ వనఁగ
నత్యంతభక్తితో నప్పుడా కచుఁడు
యేరీతిఁ దత్త్యాగ మేను గావింతు
నారీతిఁ దెల్పవే యన గురుం డనియె
నెలవొప్పఁ జిత్తముల్ నిటలమం దుంచి
తలుకుకన్నులు మూయుటఁజే మీఁదికంటి
మనమునఁ దోఁచు నాత్మప్రత్యయమును
మనసుచేతన లోన మథియింపుచున్న
నదియె తారకయోగ మగు దృశ్యములను
జెదరఁ జూచినదె నీచిత్త మాచిత్త
మునకు దృశ్యములుగా మొనసిన వెల్ల
నొనర నసత్యము లగుచుండఁగా నట్టి
దృశ్యంబులకు నగు దృక్కు చిత్తంబు
దృశ్యమా నీ కాదిదృక్కవే నీవు

పన్నుగా మదిలోన భావించి చూడ
వన్నిటికిని ద్రష్ట వయ్యెద వీవె
యనినఁ గచుం డిట్టు లనియె నే నెవఁడ
నని చూతుఁ దెల్పవే యన గురుం డనియె
నానోటనున్న నీ నాల్క యటన్న
వానిచందంబుగ వచియించె దీవు
క్రన్నన నాల్క లేకయె నోట నాల్క
యున్నదో లేదో మీ రొగిఁ జూడుఁ డనెడు
పలుకు పుట్టున నాల్క పల్కకుండినను
కలిగిన నీవు లేకయె నే నెవఁడను
దెలుప మనెడు వాఁడు లేర కన్యుండు
గలుగఁడు లోన నిష్కర్షగాఁ జూడఁ
దెలుపు నా కిపు డన్నదే నీవు సుమ్ము
పొలుచు చైతన్యరూపుఁడ వైన నీవు
లేకయే నాల్క యేలీల వచించు
నోకుమారక! జడ మూహింప జిహ్వ
నీ వజడంబును నిత్యంబు నిజము
పావనంబును బరాత్పరము నద్వయము
గావున నిన్నేఁచు కాయాభిమాన
భావన నొందక బ్రహ్మమే నేను
నని నిగమాంతసిద్ధాంతసౌఖ్యంబు
ననుభవింపుచునుండు మదె చిత్సమాధి

యేక మాద్యంతరహిత మవ్యయంబు
నాకాశసదృశంబు నగుణ మనంత
సచ్చిదానంద మాస్వానుభవంబు
వచ్చుగాఁ బొందు నం దద్దమై నిన్ను
బొదువు నహంకారభూతంబు నడఁచి
కుదురుగా నిందుండు కొడుక! యటంచుఁ
జెప్పిన తండ్రి నీక్షించి కచుండు
కప్పుచుండెడు నహంకార మెచ్చోట
పుట్టు నెచ్చట చెడిపోవు నారీతి
దిట్టముగా నాకుఁ దెలుపవే యనిన
విని యమరగురుండు వేడ్క నిట్లనియె
ననఘ! యహంకార మాకాశమందుఁ
బుట్టు తోయదమట్లు పొడము నణంగు
నట్టి మిథ్యారూప మగు నహంకృతిని
నజ్ఞులు నిజముగా ననుసరింపుదురు
ప్రాజ్ఞుల కది వట్టిభ్రాంతిగాఁ దోఁచి
విడిచిన మాయ తా విరిసి నశించు
నదరఁగా నీవు నే నను ద్వైతబుద్ధి
మెఱసి పిమ్మట నదే మిథ్యయై పోవు
నజిముజి స్వప్నంబు లన్నివశ్యములు
కావున దిగ్దేశకాలకర్మములు
పోవఁగా నంతట పూర్ణమై పైన

మిగిలిన సద్రూప మేనె యటంచు
జగదతీతంబై ప్రశాంతిని బొందు
మపుడు సర్వత్యాగ మగు నీకటంచు
నుపదేశ మిచ్చిన నూహించి కచుఁడు
సర్వశాంతిని బొంది సచ్చిదానంద
నిర్వాణపద మంది నిలిచె నటంచుఁ
బావనంబగు కచోపాఖ్యానసరణి
నావసిష్ఠమునీంద్రుఁ డా రాఘవునకు
వినిపించి కల్పితవిశ్వచిత్రంబు
మనమున భావించి మరల నిట్లనియె
రామా! విచారింప రమణీయ మగుచు
నామహనీయ చిదానంద మొదవుఁ
జక్కఁగా నాత్మ విచారింపకున్న
నిక్క యహంకృతి నేను నే ననుచుఁ
జెలఁగి మమత్వంబుచే విజృంభించి
పొలుపార సుఖదుఃఖములఁ బొందుచుండి
యవల నిరర్థకంబై చెడిపోవు
నవిరళచరిత! యీయర్థంబునందు
అలర మిథ్యాపురుషాఖ్యాన మొకటి
కలదది యెట్లన్నఁ గ్రమముగా వినుము
కలఁడు మాయాయంత్రగతుఁడైన పురుషుఁ
డలరి యాకాశంబు నార్జించి దాని

దాఁచిపెట్టుట కిల్లు తాను గట్టించి
చూచుచుండఁగ నది స్రుక్కి నశించె
నాయింటితోడనే యాకాశ మణఁగి
పోయె నింకెట్లని పొగిలి పిమ్మటను
గగనముఁ రక్షింపఁగావలె ననుచుఁ
బగటుమీఱఁగ నొక్కబావి త్రవ్వఁగను
నానాఁటి కానాఁటి కాబావి పూడె
తా నందుఁ గూపగతంబైన నభము
పోయెనే హా! యని పొరలాడి యేడ్చి
యాయాకసము గావ నటుమీఁద వాఁడు
కొండలు మేడలు గొప్ప లానూతు
లొండొంటిఁ గట్టుచు నుండఁగా నవియు
నటు చెడుచుండఁగా నంబరం బణఁగె
నెటు చేతు ననుచు వాఁ డెలుఁగెత్తి యేడ్చు
ననఘ! నీ కిప్పు డీయర్థంబు నేను
వినిపింతు నెట్లన్న వినుము సర్గాది
యం దనంతంబు శూన్యంబు నాత్మగుచు
మందమైనటువంటి మాయాంబరమునఁ
బొలుచు నహంకారపురుషుండు గలిగి
యులరి యాయాత్మ తా నగుచు నుండియును
రహిఁ మీఱఁగా నాత్మరక్షణకొఱకు
బహుశరీరముల కల్పనములు చేసి

యవి చెడుచుండఁగా నారీతి చూచి
యవిరళాత్మకు వచ్చె హాని యటంచు
నూరకె తా నేడ్చుచుండె నజ్ఞుండు
ధీరాత్మ! నీ విది దెలిసి భూస్థలిని
ఘటపటాద్యాకారములన నశించి (?)
నటువంటికాలంబులందు భేదంబు
మది నంటనీయక మానుగా నెఱిఁగి
కుదిరికగా నుండు కోదండరామ!
యమితమౌ నభమునకన్న విస్తృతము
నమలంబు ఘన మహానన్యం బచలంబు
వ్యాకోశమైన చిదాత్మయే గ్రాహ్య
మై కొనసాగఁగా నాయాత్మయందు
మొనయు చిత్తాకాశమున మేను లుబ్ధ
చనఁగఁ దదాత్మ నాశమునొందె ననుచు
నజ్ఞాను లూరక యడలుచుండుదురు
ప్రాజ్ఞు లందుకు దుఃఖపడ రావిధమున
ఘటపటాదులు చెడఁగా లోన నుండి
నటువంటి యాకాశ మణఁగినమాడ్కి
దేహముల్ వరుసగాఁ దెగిపోవుచున్న
దేహి నిర్లేపుఁడై ధీరత నుండుఁ
గావున శాంతం బఖండ మద్వయము
భావనాతీత మాబ్రహ్మ మంతయును

నీవె యనుచు నెంచి నీటుగా నాత్మ
భావింపు మోరామభద్ర! సంసార
విరహితుండై భేదవిభ్రాంతి మఱచి
నెరసి బ్రహ్మంబు తా నే నని చూచు
పురుషునకును బంధుబుద్ధివిశ్రాంతి
యరయగా నతఁడె మహాకర్త యగును
నది యెటువలె నన్న నఖిలచింతలను
మదిలో విసర్జించి మాయాబ్ధి దాఁటి
కొదకక చిన్మాత్రకోటరపదవి
విదితంబుగాఁ బొంది వేద్యనిర్ముక్త
నిరతసంవిత్తత్త్వనిష్ఠ నేమఱక
నెఱుకనే భావింపు మెల్లదిక్కులను
వెలయుశబ్దములను వినును శీతోష్ణ
ముల నెఱుంగును రూపములను గన్గొనును
గోరి షడ్రసములఁ గొనును గంధముల
మూరుకొనును యోగ్యమున నుండు తెలివి
యాపరమాత్మగా కన్య మొం డొకటి
యేపట్లనైన లే దెఱుకె పరాత్మ
యారహస్యాత్మయుం దంట కజ్ఞాన
కారణమై యహంకారపురుషుఁడు
తా నన్నిటికిని గర్త నటంచు మూఢ
మానవులను వృథా మాయాబ్ధియందు

ముంచు నంతియె కాని ముక్తపురుషుల
యుంచున నిల్వలే కణఁగు మిథ్యగుచు
శ్రీరామచంద్ర! యాదిబ్రహ్మమునకుఁ
బారంబు లే దిట్లు భావించినట్టి
యతఁడె మహాత్యాగి యనఁబడు మఱియు
నతఁడె మహాకర్త యన నొప్పుచుండు
నతఁడె మహాభోక్త యగుచుండు దీని
కితిహాస మొక్కటి యేను జెప్పెదను

భృంగ్యుపాఖ్యానము.

విను భృంగి యొకనాఁడు విశ్వేశుఁ జేరి
ఘనభక్తితో మ్రొక్కి కరములు మొగిచి
యోనాగభూషణ! యోధర్మనిపుణ!
యేనిశ్చయముఁ బట్టి యీజగజ్జన్మ
గేహమం దుండి యీక్లేశసంసార
మోహాబ్ధి నెటు దాఁటి ముక్తిఁ బొందుదును
ఆవిధ మెఱిఁగింపు మనిన సత్కృపను
బావకాక్షుఁడు నవ్వి పల్కె నిట్లనుచు
ననఘ! భృంగీశ! మహాగోప్య మొకటి
వినిపింతు నది నీవు వేర్వెఱ వినుము
దలఁప జన్మము మృతి ధర్మ మధర్మ
ములు లేవు సుఖదుఃఖము లు లేవు తనకు

వని దృఢంబుగ నెంచినటువంటిపురుషుఁ
డనఘాత్ముఁ డగుచు మహాత్యాగి యగును
సంతోషమున సర్వసమబుద్ధితోడ
శాంతుఁడై క్రోధవాసన లంట కెపుడు
తగు కోర్కెలను వీడి తనకుఁ బ్రాప్తంబు
లగు పదార్థంబుల ననుభవింపుచును
విమలాంతరంగుఁడై విహరింపుచున్న
నమరఁగా నతఁడె మహాభోక్త యగును
పొలుచు ధర్మాధర్మముల సుఖదుఃఖ
ముల రాగదోషదుర్మోహలోభములఁ
ఫలఫలాభావముల్ భావించి మదిని
దలఁప కంతటఁ బరతత్త్వమే చూచు
నతఁడు మహాకర్త యగు దృశ్యకరణ
వితతిఁ దొరంగిన విమలవర్తనుఁడు
నగును మహాభోక్త యని శంకరుండు
తగ నుపదేశింప ధన్యుఁడై భృంగి
యారీతిగాఁ ద్యాగియై కర్త భోక్త
యై రాజయోగసౌఖ్యముఁ బొందుచుండె
నీవు నవ్విధమున నిపుణుండ వగుచు
భావించి యానందపదమందుఁ బొందు
మలరి యంతర్ముఖుండై బాహ్యమందు
వలనుగాఁ దాఁ జేయవలయుకార్యములఁ

జేయుచు నుండియుఁ జిత్సౌఖ్యపదవి
నేమొదలను వీడ కెనసి వర్తించు
నతఁడు శాంతుఁడు నిరహంకారుఁ డగుచు
హితమొప్పఁ దన్నుఁ దా నెఱిఁగి మోదించు
ననఘాత్మ! విను మాయహంకారభావ
మున నాత్మతత్త్వ మిమ్ముగఁ బొందరాదు
గురుఁడు చెప్పినమీఁద గుఱుతుగా నాత్మ
నెఱిఁగి యహంకృతి నెడఁబాయవచ్చు
ననిన రాఘవుఁ డిట్టు లనె నోమహాత్మ!
తనర నహంతాభిధానచిత్తంబు
గతమైన యప్పు డక్కడ సత్త్వగుణము
హిత మొప్ప నొక్కటే యేరీతి నిలుచు
నానతిం డనిన రామావనీంద్రునకు
మౌని యిట్లనియె నోమనువంశతిలక!
విలసితప్రజ్ఞతో వినుము చెప్పెదను
గలుషం బణఁగ నహంకారమయంబు
గా నుండుచిత్తంబు గతమైన వెనుక
నూని కామాదులం దుదయింప కణఁగి
పోవు సత్త్వగుణంబు పొసఁగ శేషించి
యావిమలాత్మయం దంటి విదేహ
ముక్తిపర్యంత మిమ్ముగ నుండు విషయ
రక్తిలోఁ జొరదు వారక రక్తి మరలఁ

బొరిఁ గాలవశమునఁ బుట్టినఁగాని
సరసిజంబును ముట్టఁజాలనిజలము
కరణి నయ్యాత్మ నక్కడ ముంపలేక
వెలిచి తొలంగు నావిమలవర్తనుని
వాసనగ్రంథులు వాఁడి నశించు
భాసురశాంతిసంపద చాల మించుఁ
గోప మానాఁట సంకుచితమై పోవు
దీపించు సుజ్ఞానదృష్టి యంతటను
బొలుపొంద నిటు సులభోపాయమైన
యలఘుసన్మార్గప్రయత్నంబు సేయఁ
జాలక సంసారజలధిలో మునిఁగి
యాలస్యమున మూర్ఖుఁడగువానితనువు
కాలిచి చెప్పినఁ గలుగునే జ్ఞాన
మేల వారిఁ దలంప నినకులోత్తంస!
యని ముని భృంగీశ్వరాఖ్యాన మెల్ల
మనుజేంద్రునకుఁ జెప్పి మఱియు నిట్లనియె

ఇక్ష్వాకూపాఖ్యానము.

ననఘాత్మ! యిక్ష్వాకుఁ డనుమహారాజు
మనువును జేరి సమ్మతముగా మ్రొక్కి
పలికె నిట్లని యీప్రపంచ మేరీతిఁ
గలుగు నెట్లణఁగు నేఁ గర్తపాశమును

నేరీతిఁ జెసఁద్రెంతు నిరవైనముక్తి
నేరీతిఁ బొందుదు నెఱిఁగింపుఁ డనిన
మను విట్టు లనియెఁ గుమార! నీబుద్ధి
యనఘమై దీపించె నహహా! నీప్రశ్న
యనుపమంబగు శరీరాదిదృశ్యములు
గనుపించు మృగతృష్ణకైవడి నంతె
కాని నిక్కముగా నఖండచిద్గగన
మే నిత్య మగు నది మిథ్యగా నెపుడు
జగము దుర్మోహాతిశయభావములను
నిగుడి యద్దములోని నీడకైవడిని
భ్రాంతచిత్తులకు నిబద్ధిగాఁ దోఁచు
నంతియే కాని నిత్యంబుగా దెపుడు
రక్తిగా మాయాస్ఫురణచే ననేక
శక్తులే బ్రహ్మాండజాలంబు లనుచు
పలుమాఱు బహూభూతభావనభావ్య
ముల నగు నాబ్రహ్మము చలింపకుండు
రమణీయజలము తరంగంబులైన
క్రమమునఁ జిచ్ఛక్తికళ విశ్వ మగును
గావున బంధమోక్షంబులు రెండు
లేవు చలాచలలీలమనములఁ
దలఁపక సర్వశాంతమును వహించి
యొలమిని రాజ్యంబు నేలుచు నుండుఁ

దనఱొమ్ముపై నున్న తనయుని దాను
గనక యెం దరిగెనో గద యని యేడ్చు
జననిచందంబున జరయును మరణ
మును లేక హృదయాబ్జమున వెలుంగుచును
నున్నయాత్మను గాన కురుచింత నొంది
విన్నవై యెచటనో వెదకు మూఢుండు
తానె దేహం బని తనువున కొక్క
హాని వచ్చినఁ దానె యణఁగుదు నంచుఁ
దలఁకుచుండునుగాని తా నాత్మ ననెడి
తెలివి నొందఁగలేఁడు దేహాభిమాని
యిట్టిమూఢాత్ము లనేకులు ధరను
బుట్టుచుందురు ముక్తిఁ బొందనేరకయె
యరయ నబ్ధులు బుగ్గలైనచందమున
సరవి నొప్పెడు చిత్తసంకల్పమహిమ
వలననే సృష్టి సర్వము నగుచుండుఁ
దలఁపునఁ గడలి కదల కుండు నాత్మ
సంకల్ప మది రాజ్యసౌఖ్య మంతటను
బొంకమై యనుభవింపుచు నుండు నెప్పు
డరయఁ జిత్తము మాయ యగునది లేక
నిర వంది సర్వమోహిని యగుఁగాన
ఘనతరంబుగ సర్వగతమగు నాత్మ
యెన లేని తన్నుఁ దా నెఱుఁగంగ లేదు

అగణితంబగు సచ్చిదాకాశమయము
జగ మని భావించు శాంతవర్తనుఁడు
క్రమముగా సద్బ్రహ్మకవచుఁడై సతత
మమితసుఖం బొంది యహమిక లేక
నంతయు సద్బ్రహ్మ మని సతతంబు
చింతించు వరయోగి చిత్సుఁ డొందుఁ
గావున నీ వీజగద్భ్రాంతి విడిచి
పావనచిద్బ్రహ్మపదమందుఁ బొందు
యతి యైన గృహి యైన నతిశాంతుఁ డైన
సతత మీజ్ఞానమే సాధింపవలయుఁ
బూని పుట్టుటయును బోవుట నీవు
నే నను టాత్మలో నిరసించి మమత
వీడి తనను దాన వీక్షించుచున్న
వాఁ డెటు లున్న జీవన్ముక్తుఁ డగును
అనుదిన మీధ్యాన మభ్యసింపక యొ
తనుసుఖంబును గోరు తామసాత్మునకుఁ
దెలియఁజెప్పిన యుపదేశవాక్యములు
మేలుగాఁ జవిటిభూమిని విత్తినట్టి
విత్తులవలెఁ బోవు విఫలంబు లగుచుఁ
జిత్తశుద్ధుం డైన శిష్యోత్తమునకుఁ
దేటగా గురుఁ డుపదేశించినట్టి
మాటలు ప్రోదియా మహిమీఁద నిడిన

ఘనబీజములరీతిగాను ఫలించుఁ
బనుపడ హరిహరబ్రహ్మాదు లొనరఁ
బహువిధలీల లేర్పడఁ జూపుచున్న
సహజమే చిద్విలాసంబుగా నెఱుఁగు
సలలితసర్వదర్శనములయందుఁ
గలయర్థములను నిష్కర్షగాఁ జూచి
యది భేదరహితమహాబ్రహ్మ మనుచుఁ
జెదరక యాత్మలోఁ జింతించువాఁడు
కుదిరికగా నిరంకుశతృప్తిఁ బొందుఁ
జెదరిపోవుచునున్న చిత్తలయంబుఁ
జేసినవరయోగి చిత్సౌఖ్యపటిమ
వాసిగా ధర నెంతవారికిఁ గాదు
లలి ముక్తి దేశకాలములందు లేదు
బలయు నహంకారభావంబు నణఁచి
విడిచినదే ముక్తి విమలాంతరంగ!
వుతము నీయనుభవంబును దృఢంబుగను
దలఁపుచు నుండు మంతర్లక్ష్యమతిని
నలవడు వర్ణాశ్రమాచారశాస్త్ర
వనధిఁ దరించు నెవ్వఁడు వాఁడు కర్మ
జనితప్రపంచపంజరమును ద్రెంచి
యనఘుఁడై యిచ్ఛావిహారియై ముక్తి
కనుకూలుఁడై యుండు నానంద మొందు

లలితాత్మ కర్మఫలత్యాగి నిలను
బొలుపుగా నంటవు పుణ్యపాపములు
కామకర్మంబులు గావించువారు
పామరులై పుణ్యపాపఫలముల
ననుభవింపుచు నుందు రజ్ఞాను లగుచు
ఘనతరజ్ఞానమార్గము నెఱుంగరయొ
తనువుల సకలతీర్థములలో ముంచి
పనివడఁ గష్టంబుపాలు గావించి
తుదను ముక్తిని బొందుదు మటంచుఁ దలఁతు
రది యెట్టులన్న మహాతీర్థములను
శ్వానముల్ మునిఁగినచందంబు గాదె
జ్ఞానంబు గలుగ నాక్షణమాత్రమందె
యానందకరమగు నమలసమాధిఁ
బూని జీవన్ముక్తిఁ బొందఁగావచ్చు
ననఁగ నిక్ష్వాకుఁ డిట్లనె నింద్రియములఁ
కును విషయంబులకును బరాత్మకును
వేఱుగా నొకటి యేవిధము దోఁచినది
యారీతిఁ దెలియు టెట్లన మను వనియె
విను పక్షు లంబరవీథిఁ జరించు
ననువున విషయేంద్రియము లాత్మయందు
వరుసగాఁ దమతమ వ్యాపారములను
జరియించు నాత్మ కాసంగంబు గలదె

గగనాంతరమునందు గాలి చరింప
గగనవాయువునకుఁ గలదె సంగంబు
ఆచందమున సచ్చిదాకాశమందుఁ
దోఁచెఁ బ్రపంచంబు తుద నంట లేదు
కనుకఁ బ్రపంచంబు కల్లగా నెఱిఁగి
తనుతరశుద్ధచైతన్యంబు నెపుడు
గనుఁగొనుచుండు మఖండలక్ష్యమున
ననఁగ నిక్ష్వాకుఁ డిట్లనియె నోతండ్రి!
త్రిగుణంబు లడ్డమై త్రిమ్మరుచున్న
నగుణచైతన్యంబు నరయు టెట్లనిన
మను విట్టు లనియెఁ జిన్మయమగుగుణము
ఘనమగు చైతన్యగగనాస్తువును
గుణములచేఁ గనఁగూడునే యనిన
గుణవంత! విను కొండ గుఱివెట్టినటుల
నంతయు బ్రహ్మమే యని యఖండముగ
చింతించి పొందుమూ చిత్పదమందె
యని యుపదేశించి యామను వరిగె
ననఘుఁడై యిక్ష్వాకుఁ డాజ్ఞాన మెఱిఁగి
పొసఁగ జీవన్ముక్తిఁ బొంది రాజ్యంబు
పనమీఱ ధీరుఁడై పాలించుచుండె
ననుచు నిక్ష్వాకువృత్తాంత మావహాని
మనుజేంద్రునకుఁ జెప్పి మఱియు నిట్లనియె

శ్రీరామ! యిపుడు నేఁ జెప్పినరీతి
నారూఢవిజ్ఞాని యగువాని కిలను
లౌకికాచారజాలంబులు తఱుచు
లేక ప్రపంచనిర్లేపుఁడై యుండు
నన విని శ్రీరాముఁ డతనికి మ్రొక్కి
మునినాథ! జీవన్ముక్తు లీయిలను
నాకాశగమనాదులైనసిద్ధులను
లోకగాఁ గోర రిచ్చోటుల నైన
నని యంటి రిఁక వారియాధికత లెట్లు
గనవచ్చు నని పల్కఁగా నావసిష్ఠ
ముని రాము నీక్షించి మొనసి యిట్లనియె
ననఘాత్మ! విజ్ఞాను లైనట్టివారు
అతిశయసిద్ధులం దాసక్తిపడరు
ప్రతిభతో మంత్రజపశక్తి యాధ్యాన
వరహారయోగముల్ వరుసగా సల్పు
పురుషు లాసిద్ధులం బొంది లోకముల
నురుచిరమహిమముల్ చూపుచు నుందు
రరుదుగా నందుచే నధికత రాదు
అక్కజంబుగ జ్ఞాని కజ్ఞాని కరయ
నెక్కువ తక్కువ నేరీతిఁ దెలియ
వచ్చు నటన్న సర్వప్రపంచంబు
మెచ్చి యిదంతయు మిథ్యగాఁ గనుట

యన్నికార్యంబులం దాసక్తి విడిచి
యున్నంతఁ బరమార్థ మూహించి కనుట
త న్నొరుల్ తిట్టినఁ దాను వారలను
బన్నుగఁ దిట్టక పటుశాంతుఁ డగుట
పుత్రదారాదుల భూప్రజాతతుల
శత్రుమిత్రుల నొకసమముగాఁ గనుట
పొలుచు నయాచితంబుగఁ బ్రాప్తమైన
యలఘుపదార్థంబు లనుభవించుటయు
లోకులసందడిలోఁ దాను బడక
యేకాంతమున నాత్మ నెనసి యుండుటయు
లలిని నిందాస్తుతులకు మానసమున
నెలమిఁ దాఁ దగ్గక హెచ్చకుండుటయుఁ
బాయని ప్రారబ్ధపటిమ చేఁ దాను
జేయఁగఁ దగుపనుల్ సేయుచుండుటయుఁ
దొడరి వచ్చిన సుఖదుఃఖజాలముల
నడరి నిర్లేపుఁడై యనుభవించుటయు
వాదభేదములను వడి సుళ్లఁబడక
యే దెఱుంగ నటందు నింట నుండుటయు
నరయ నిత్యాదికళ్యాణగుణములు
సరసాత్ముఁడైన సుజ్ఞానిచిహ్నములు
ఈచిహ్నములకన్న హెచ్చుకై సిద్ధ
తేచోటఁ గోరఁ డహీనవిజ్ఞాని

యుదియేల యనిన మాయామహత్త్వములఁ
గడిసి నభోమార్గగమనాదులైన
ఘనసిద్ధు లాయుహంకారముం బెంచు
గనుక లోకులకు నెక్కుడనైన మహిమ
చూప వేడ్క జనించుఁ జూపినయపుడ
కాపట్యజనుల సాంగత్యంబు గలుగుఁ
గ్రమముగా నట్టిసాంగత్యంబువలన
విమలాత్మతత్త్వంబు వీక్షింప మఱచు
నప్పుడు గుహ్యజిహ్వాచాపలంబు
లుప్పొంగి పుట్టుఁ గావున సిద్ధు లందు
నాసక్తి పడక మాయాతీతమైన
భాసురచిద్బ్రహ్మపదమునం దంటి
ప్రారబ్ధవశమునఁ బామరులైన
వారిలో మెలఁగుచు వాసిగా నుండి
ప్రాప్తపదార్థముల్ భక్షించి యాత్మ
తృప్తిఁ బొందుదురు వెత్తిని బొంద రెపుడు
తొలఁగక నిందాస్తుతులు వారి కిలను
గలుగుఁ గల్గినను దుఃఖసుఖంబు లాత్మ
యం దంటనీయక యాశత్రుమిత్రు
లందుఁ దమందుఁ జిదాత్మనే గనుచు
శాంతి బొందుదు రట్టి జనుల సంతోష
మింతంత యని చెప్ప నెవ్వరితరము

ఇటువంటి సంతోష మెనయుటకన్నఁ
బటుసిద్ధమహిమ లేర్పడ గొప్ప లగునె
చూడాలమహిమలఁ జూపు టే లనినఁ
బోఁడిమిగాఁ దనపురుషుని ముక్తిఁ
బొందింపవలె నని బుద్ధి నూహించి
యుం దన్ని తాల్చె మాయావతారములఁ
దననాయకుఁడు పరతత్త్వంబుఁ గనిన
వెనుక నమ్మహిమలు వేడ్కగా నైనఁ
బరులకుఁ జూపక పతితోడఁ గూడి
మురువుమీఱ విదేహముక్తిని బొందె
నణిమాదు లైనట్టి యష్టసిద్ధులును
గుణములే గాని నిర్గుణపరమాత్మ
కా దందుచే జ్ఞానకలితుఁడై సిద్ధు
లాదరంబుగఁ జూడఁ డాత్మ నతండు
సరవి నయ్యవగతసంసృతిభ్రముఁడు
పరతత్త్వరతుఁ డగుఁ బరమయోగముల
మానరోషవిషాద మాత్సర్యములను
బోనాడి యుపశాంతిఁ బొంది యుండినది
శ్రీరాజయోగికిఁ జిహ్నముల్ గాని
వేఱె చిహ్నము లున్నవే రామచంద్ర!
జీవు లవిద్యచేఁ జిక్కి కర్మముల
త్రోవలోఁ బడి సుఖదుఃఖవాసనలు

పూరక ప్రేరేపుచుండఁగా నాశ
చే రాగకలితులై చిత్పదంబునకు
దూరస్థు లగుచును దుర్యమార్గమునఁ
జేరక సృష్టిలోఁ జిక్కుదు రాశ
పడుటయే బంధంబు భావించి దాని
విడిచినదే ముక్తి వేఱొండు గాదు
కనుక గ్రాహ్యగ్రాహకముల నేమఱక
కనుచు సంకల్పవికల్పముల్ విడువు
ధరను దక్షులు గతార్థమునకు నగవ
రరసి చూచి భవిష్యదర్థంబులకును
బసచెడఁగాఁ జింతిపడి డస్సిపోరు
వసుధం గ్రమప్రాప్తవర్తమానార్థ
ములనె గ్రహింతు రిమ్ముగ నదిగాక
తెలియ జీవునకును ద్రివిధరూపములు
గలవు స్థూలము సూక్ష్మ కారణం బనఁగ
నలరారునట్టి దేహముల మూఁడిటిని
విడువు పరముఁ బట్టు వివిధాంగములను
బొడము నీస్థూలంబు భోగధుర్యంబు
జనవర! సూక్ష్మంబు సంకల్పమూర్తి
యనఁబడుచుండు నయ్యతివాహికమ్ము
చెలువొప్పు నాద్యంతచిన్మాత్ర మగుచు
నలువుగా నిత్యమైన పరస్వరూపు

మూఁడవది యటంచు మునినాయకుండు
వేడుకగాఁ దెల్పు విని రాఘవుండు
మరల నాలోచించి మౌని నీక్షించి
పొరిది జాగ్రత్స్వప్నసుప్తినిష్ఠంబు
గాని తుర్యమును దక్కఁ దెల్పఁ డనిన
మౌని రాముని జూచి మఱియు నిట్లనియె
విహితంబు చెప్పెద విను మనుజేంద్ర!
యహమికానహమిక లాత్మఁ దోఁచకయు
సత్తు నసత్తను సంజ్ఞలు మఱచి
చిత్తవిశ్రాంతిని జెంది నిర్మలుఁడు
సర్వశాంతుఁడు నై యసక్తుఁ డై నదియె
నిర్వాణపదతుర్యనిష్ఠ యౌ నందుఁ
బొరిపొరి సంకల్పములు లేటు నదియె
సరసజాగ్రత్తయు స్వప్నముంగాదు
అరసి చూచినను జాడ్యము లేనికతన
సురుచిరంబైన సుషుప్తియుఁ గాదు
నెరయు నహంకారనిరసనబుద్ధి
నఱిముఱి సమతోదయం బగు నందుఁ
జిత్తంబు విశదమై చేష్టింపకుండు
నత్తఱి నందుఁ దుర్యావస్థ పొడము
భూనాథ! నీవు ప్రబుద్ధుండ విలను
గాన నీబోధ చక్కఁగ వృద్ధిఁ బొందె

ఇటువంటి సద్బోధ నెఱసిన వాని
పటునిశ్చలత్వంబు భావించి వినుము

వ్యాధునిచరిత్ర.

ఒక్క కాననములో నొక్క కిరాతుఁ
డొక్క బాణముఁ బూని యొక్క మృగంబు
పై నేయఁగా నేటుఁబడి పోయె మృగము
దాని వెన్నంటి యుత్తతిఁ బరువ్వారి
వ్యాధుఁ డయ్యాశతో నరిగి యొక్కెడను
బోధనిమగ్నుఁడై పూర్ణుఁడై యున్న
వాని నీక్షించి యామార్గంబునందుఁ
దాను నాచే నొచ్చి తరలినమృగము
వచ్చెనే యనఁగ నవ్వరముని వాని
నచ్చెరువుగఁ జూచి యనియె నిట్లనుచు
సర్వసమత్వభాస్వరనిష్ఠఁ బూని
నిర్వాణపదమందు నిలిచి యుండెదను
నేను నీమృగముపోయినజాడ నెఱుఁగ
నో నిషాదుఁడ! యని పూర్ణుఁడై నట్టి
మునివాక్యముల కర్థము నెఱుంగ కతఁడు
తన యిచ్ఛ నరిగె న త్తపసి యుండుండె
యొందు కీకథ జెప్పుటెఱిఁగింపు మనిన
ముందర సరభసంబుగఁ బోవుచున్న

మొకమునే చూడక మిన్నంటియున్న
యకలంకతుర్యసౌఖ్యం బిది యంచుఁ
దెలియఁజెప్పితి నిది తెలిసి యందున్న
చెలఁగి తుర్యము నభ్యసింపుచు నుండు
మిట్టి ప్రశాంతాత్ము లెందున్నఁగాని
గట్టిగా ముక్తులుగాఁ జూడు మనుచుఁ
గ్రమముగా వ్యాధునికథ వినిపింప
నమలుఁడై శ్రీరాముఁ డతని వీక్షించి
మౌనీంద్ర! యిట్టిసమాధి నేరీతిఁ
బూనుచు నభ్యసించుదు రార్య యనిన
విని యమ్మునీంద్రుఁడు విజయరాఘవుని
గని యిట్లనియె నో కాకుత్స్థతిలక!
సారవేదాంతవిచారంబుచేసి
ధీరసమాధి సాధించు టెట్లనినఁ
బరువడి బాహ్యప్రపంచదృశ్యముల
నరసి మిథ్య లటంచు నన్నిటియందు
నున్న సద్భావంబు నూహింపుచున్నఁ
బన్నగాను వికల్పబాహ్యదృశ్యాను
విద్ధసమాధి యిద్వివిధ మగుఁ జ్ఞాన
పద్ధతి మఱివక ప్రణవంబువలనఁ
గలుగు శబ్దం బనేకప్రకారములఁ
బలుక నవెల్ల శబ్దబ్రహ్మ మనుచుఁ

దెలిసి యా తెలిసిన తెలివి నే ననుచుఁ
దలఁపుచు నుండుచందంబు నూహింప
జనహిత! సవికల్పశబ్దానువిద్ధ
మనెడు బాహ్యసమాధి యగు నవ్విధంబు
శాంతమై స్వచ్ఛమై చలనంబు లేని
యంతరంగసమాధి యగు నదెట్లనిన
దెలిపెద హృదయమందే మానసమును
నిలిపి లోలోఁ జూడ నెఱసి కామాది
వృత్తు లనేకముల్ విరివిగాఁ బొడము
చిత్తంబు వాని నీక్షింపుచు నుండు
ననఘమై చిత్తకామాది దృశ్యముల
కును బ్రకాశము నిచ్చు గూఢచైతన్య
కళ యన్నిటిని దాను గనుఁగొనుచుండుఁ
గళవళ మొంద కక్కడ నిదానించి
యమలమై తగుప్రత్యగాత్మ నే ననుచు
నమర భావింపుచున్నట్టి చందంబు
విను లోనిదృశ్యానువిద్ధసమాధి
యని చెప్పఁదగుచుండు నదియునుంగాక
యరయ నిస్సంగంబు నద్వయం బజము
పరమాత్మ యని సదా బహువిధశ్రుతులు
పలికెడి శబ్దార్థపటిమనే మఱచి
దలఁపుచున్నట్టి శబ్దజ్ఞానమందుఁ

గలసి మనంబు మగ్నం బైనరీతి
తెలియు లోకశబ్దానువిద్ధసమాధి
యగు దృశ్యశబ్దంబులందు లక్ష్యంబు
తగులక తను దాన దలఁపుచు నుండి
యదియును మఱచి బ్రహ్మైక్యసంధాన
మొదవఁగా నందు మనోన్మనినొంది
యిది యది యనుట లే కేకమై నిలిచి
కదల కున్నది నిర్వికల్పసమాధి
యగు మఱి జన్మకర్మాదులు లేక
మిగులుచు నాపరమేశరూపముగఁ
గలుగ నానందమే ఘనశరీరముగఁ
గలుగఁగా మహదాది ఘనతత్త్వములకు
నాధారభూతమై యద్వయంబైన
బోధస్వరూపసంపూర్ణచిద్రసము
లో లీన మగుచు బాలునిమాడ్కి జడుని
పోలిక బలువేల్పుపూనినవాని
కరణి సంకల్పవికల్పవృత్తులను
మఱచుచు దేహాభిమానంబు లేక
యపుడును భూతిరసావేశ మెసఁగ
విపులంబుగా బుద్ధివిశ్రాంతి నొంద
మురువొప్పఁగాఁ దుదిమొదలు దోఁచకయె
నెఱసి యంతట నిండి నిదురించువాని

పగిది నున్నది యసంప్రజ్ఞాత మనఁగఁ
దగినసమాధియై తనియుచు నుండు
శ్రీరామ! నీకు నేఁ జెప్పినరీతి
నాఱు సమాధు లిట్లభ్యసించుచును
ననఘులై వర్తింతు రార్యు లటన్న
మునిని వీక్షించి రాముఁడు పల్కె మరలఁ
బొలుపొందఁగా సప్తభూమిక లేడు
గలవని మును చెప్పఁగా వింటి నిపుడు
పొసఁగ నవి విస్తరంబుగ మీరు మరల
విసువక తెల్పుఁ డావిధము లటంచు
నడుగ వసిష్ఠుండు నారాముఁ జూచి
యుడరినకరుణ నిట్లని చెప్పఁదొడఁగె

సప్తభూమికలు.

మనుజేంద్ర భూమికల్ మఱి యు వెట్లనిన
విను ప్రవృత్తుండు నివృత్తుం డనంగఁ
గల రాయిరువురందుఁ గ్రతుకర్మయుతుఁడు
పొలుపుగా స్వర్గాదిభోగంబులందు
నానివృత్తుఁడు భోగ మస్థిరం బనుచుఁ
దా నిశ్చయించి తత్పదలక్ష్యమందుఁ
బొందుఁ బ్రవృత్తుండు పుణ్యపాపంబు
లిందుఁ జేయుచును దన్నెఱుఁగక యుండి

పొలియుచుఁ బుట్టుచుం బుణ్యపాపముల
ఫలము లనుభవించుఁ బరఁగ నింకందు
నిలుక డెక్కడ లేక నింగిని నేల
నలయక యమిత దేహములు ధరించి
తిరుగుచుండఁగఁ గడతేరు కాలమున
వరయోగిజనసహవాసంబు దొరకు
వారినూక్తులు విన వాంఛ జనించు
వైరాగ్యమున మది వర్తించు నవలఁ
గడఁదోతు రబ్ధులకరుదులలోనఁ
బడినకూర్మము మేడపై కెక్కినటుల
పెక్కుజన్మంబులపిదప వివేక
మొక్కింత జనియించుచుండఁగా మదిని
సంసారసుఖము లసారంబు లధిక
హింసాస్పదము లని యెఱిఁగి కామాది
రిపులను ఖండించురీతులఁ గరుణ
నిపుడు నా కెఱిఁగించి యీభవార్ణవము
తరియింపఁ జేసి యాత్మను జూపఁదగిన
గురుఁడు నా కెందుఁ గల్గు నటంచు ధరను
క్రమముగా వెదకఁగాఁ గర్మవాసనలు
సమయుచునుండఁగా సద్ధర్మభక్తి
వైరాగ్యములమీఁది వాంఛలు పొడము
సారవిచారభాస్వరనిష్ఠ గలుగుఁ

గర్వాభిలాష తక్కక విడి యాత్మ
మర్మశాస్త్రములఁ బల్మఱుఁ జూడఁగోరు
సదమలధర్మవిచారుఁడై యుండు
నది విచారాభిమానాత్మకం బగుచుఁ
బొలుపొందు నిది యాదిభూమికై యుండు
నెలమిని భూమిపై కెక్కినవాఁడు
సారశ్రుతిస్మృతిశాస్త్రతివాస
ధారణయోగతత్త్వధ్యానగోష్ఠి
గలిగినవాఁడై యఖండపాండిత్య
కలితులౌ పండితాగ్రణులను జేరి
మొనసి దద్వ్యాఖ్యానములఁ జేసి బుద్ధి
తనియఁగాఁ బదపదార్థజ్ఞానసూక్ష్మ
భావజ్ఞు లగుచు లోపలఁ బ్రవేశించి
యేవేళఁ దను బట్టి యేఁచుచున్నట్టి
కామాదిశత్రువర్గమును ఖండించి
పాము పొరను వీడ్చుపగిది నవిద్య
యను తెరం దెగఁద్రెంచి యమలుఁడై నట్టి
తను దాను దెలియుఁ దత్త్వజ్ఞుఁ డైనట్టి
గురుసేవఁ జేసి యొక్కవరవాక్యముల
నెఱిఁగి తదర్థమం దెపుడు నీ వున్న
బుద్ధియే రెండవభూమిక యంచు
సిద్ధాంతముగ బుధుల్ సెప్పుచుందురు

ఎలమిని భూమిక నెక్కిన పురుషుఁ
డలరి యసంగమం బనెడి తృతీయ
భూమికపై నెక్కి పూలపానుపున
సామోదచిత్తుఁడై శయనించువాని
కరణిని సంతోషకలితాత్ముఁ డగుచు
నరుదుగా నుపనిషదర్థసారంబు
మదియందు నిండఁగా మనుజసంగంబు
వదలి యేకాకియై వనగుహాలందుఁ
జరియింపుచును మహాసంతోషి యగుచుఁ
బరఁగ నాత్మానాత్మభావవివేక
కలితుఁడై కాలంబు గడుపుచుఁ జిత్త
చలనంబు నణఁచుచు శాంతుఁడై యుండు
నతనికిఁ దత్త్వశాస్త్రాభ్యాసపటిమ
నతిశయమైన జ్ఞానానందవస్తు
దృష్టి నానాటికి దీపించి మించి
యిష్టమై యెఱుకను నెఱుకయై యుండు
నామాడ్కి నిస్సంగ మనెడి తృతీయ
భూమిక ద్వివిధమై పొలుచు నెట్లనిన
సామాన్యమును విశేషము న రెండు
గా మహి నుండు నాక్రమ మెల్ల వినుము
ఘనపదార్థములందుఁ గర్తయు భోక్త
యును బాధ్యుఁడును మఱియును బాధకుఁడును

నిజముగాఁ జూచిన నిముఁ గాన నవియు
గజిబిజిసేయు సుఖంబుదుఃఖంబు
తెలియ సర్వేశ్వరాధీనంబు లనియుఁ
గలితభోగములు రోగంబుల కనియు
పొనసినసంయోగములు వియోగముల
కనియు నన్నియును గాలాధీన మనియుఁ
దొడరి యనేకవస్తువులయం దాశ
పడక ప్రాప్తాశి నై బ్రతికి యుండుటయు
సరవి సామాన్యనిస్సంగమై యుండు
మఱి విశేషాసంగమం బెట్టి దనిన
నవని దుర్జనదూరుఁ డనుచు వసించి
ప్రవిమలంబౌ నాత్మ భావించుకొనుచుఁ
జిరశాంతి నిట్లభ్యసించిన నాత్మ
కరతలామలకంబుగాఁ దోఁచు నపుడు
పనుపడు సంసారపారంబు సార
మన నొప్పు పరతత్త్వమందుఁ దాఁ బొంది
యెపుడు సర్వం బీశ్వరాధీన మనుట
కపటకారణపూర్వకర్మ మే ననుట
మఱచి శాంతిని లోన మానంబు పూని
మురిసి ప్రపంచనిర్ముక్తుఁడై యున్న
నది విశేషాసంగ మన నొప్పు మఱియు
విదితంబుగా లోను వెలి క్రింద మీఁదు

దిక్కుల గగనవీథిని జేతనంబు
లెక్కువలై జాడ్యహీనంబు లగుచు
లలి వస్తు వస్తుకలన మొందకున్న
నలఘుచిదాభాస లంబరాకృతులు
వెలుఁగులలోన భావించి చూచినది
యలవిశేషాసంగ మన నొప్పు మఱియుఁ
బరఁగ సమ్మదసౌరభము చిత్తనాళ
కరము సంసృతిపత్త్రకలితంబు విఘ్న
విరహితంబైన వివేకపద్మంబు
మురువుగా నెదలోను ముందుగా మొలిచి
రహిని దత్త్వవిచారరవిరశ్మిచేత
విహితప్రబుద్ధమై వృద్ధిఁ బొందుచును
గుఱుతుగా నీయసంగులకు ఫలంబు
తిరముగా నిచ్చుఁ దృతీయభూమికను
జనునకు సజ్జనసంగతికర్మ
మునఁ గాకతాళీయముగ నుదయించు
నదియు భూమికయును నమృతాంకురమున
కాదరంబుగ వివేకాంబుసేచనము
సేయ సదంశంబుచేఁ జిగుళ్లెత్తు
నా యెడఁ గృషిసేయు నతఁ డాదియందు
మొలుచుసస్యాళి నిమ్ముగఁ బ్రోచుకరణి
నల యాదిభూమిక నరయఁగావలయు

నేమిటి కటు లన్న నిటువంటిప్రథమ
భూమిక తనమీఁదఁ బొడముభూములకు
మనికిప ట్టగుఁ గాన మఱపక యాత్మ
మననఁ జేయుచు సద్విమర్శంబు నొంది
యామీఁద నిస్సంగమై యాతృతీయ
భూమికయందు సొంపుగ నొప్పుచుండు
నిట్టిమూఁడవభూమి కెక్కినమీఁదఁ
బుట్టువు సంకల్పబుద్బుదావళులు
అని వసిష్ఠుఁడు పల్క నారామచంద్రుఁ
డనుపమభక్తితో నప్పు డిట్లనియె
మునినాథ! ధరణిపై మూఢాత్ముఁడైన
జనుఁ డేవిధంబున సంసారజలధి
తరియించు నట్టిచందము దెల్పవలయు
మెఱవడి నేఁడు భూమికలయం దొక్క
భూమికపై నెక్కి పొలిసినమనుజుఁ
డేమార్గమునఁ బోవు నెఱిఁగింపుఁ డనిన
విని వసిష్ఠుఁడు మహీవిభుని వీక్షించి
విను రామ! చెప్పెద విశదంబుగాను
రూఢదోషుఁడు భవరోగి తామసుఁడు
మూఢుండు నైనట్టి మూర్ఖచిత్తుండు
సంసారియై బహుజన్మంబు లెత్తి
హింసలఁ బడుచుండు నెన్నటికైన

ఘనభవాంబుధి దాఁటి గట్టెక్క లేఁడు
మొనసి కర్మంబు లిమ్ముగఁ జేయువాఁడు
భూరివైరాగ్యంబు పుట్టినదనుక
ధారుణి జన్మశతంబులు దాల్చి
యలసి యావల నీశ్వరార్పితకర్మ
ములఁ జేసి దుష్టామములవీడుచున్న
నప్పు డాపరమేశ్వరానుగ్రహంబు
తప్పక గల్గు నద్వైతవిజ్ఞాన
వాసన పొడము నవ్వల విరాగంబు
వాసిగా నుదయించి వాంఛల నణఁచు
మెలుపగు నాదిభూమిక యిదే యగును
బొలుచు సంసార మీభూమికయందు
సమయు నిదే తత్త్వశాస్త్రసమ్మతము
క్రమముగా నీభూమికను జేరియున్న
యతఁ డొకవేళ దేహము వీడి చనిన
నతులితభూమికాంశానుసారమున
నమలమైన ప్రభ నమరలోకమునఁ
గమనీయదేవతాంగనలను గూడి
యచట భోగంబుల ననుభవింపఁగను
బ్రచురసత్పుణ్యపాపము లుడిపోవ
నలరి యాపుణ్యాత్ముఁ డవనిపై వ్రాలి
తొలఁగక భాగ్యవంతులయింట నైన

వరయోగి యగువాని వంశమందైన
నరయఁ బ్రజ్ఞాశాలి యై యుదయించి
వరుసఁ బూర్వజ్ఞానవాసనచేత
మెఱయు తదూర్ధ్వభూమికలను దాఁటి
తదనంతరంబునఁ దా బ్రహ్మ మగును
మొదటిభూమికనుండి మూఁడుభూమికలు
వ్యవహారమాత్రభేదాస్పదంబులుగ
నవనిపైఁ దోఁపించునది జాగరంబు
ఇట్టిజాగ్రద్భూమి కెక్కినఘనుఁడు
పట్టుగా నార్యుఁడన్ ప్రస్తుతి నొంది
వర్తింపుచుండి సర్వప్రయత్నములఁ
గర్తయై కావించుఁ గర్త గాకుండఁ
దత్త్వశాస్త్రవిచారతత్పరుం డగుచు
సాత్త్వికబుద్ధి నాచార్యుఁడై యుండు
నట్టియాచార్యత్వ మాదిభూమికను
దట్టమై యంకురితం బగుచుండుఁ
దెఱఁగొప్ప నదియె ద్వితీయభూమికను
విరివి చూపట్టఁగా వికసితం బగును
దెప్పున నదియె తృతీయభూమికను
దప్పక సంభావితం బగుచుండు
నాగతి నార్యుఁడై యట మృతుండైన
యోగసత్పుణ్యసంయుతసంచితంబు

నమసినదనుక నాస్వర్గలోకమున
నమితభోగంబుల ననుభవింపుచును
బెద్దగాలం బుండి పిమ్మట ధరను
దద్దయు విమలతత్త్వజ్ఞుఁడై వుట్టి
సరసమౌ పూర్వవాసనచేత మరలఁ
బరమయోగాభ్యాసపరుఁ డగుచుండుఁ
బొలుచు నిట్టి తృతీయభూమికాభ్యాస
బలమున నజ్ఞానపటలంబు తెగును
విమలమౌ చిత్తంబు వృత్తులఁ బాసి
యమరుసమజ్ఞాన మగుచు దీపించు
కడనఁ దృతీయజాగ్రద్భూమినుండి
తొడరి యామీఁదఁ జతుర్థభూమికను
సాత్త్వికుఁడై చేరి సర్వసమత్వ
తత్త్వజ్ఞుఁ డగుచు ద్వైతాభ్యాస మరసి
వదలక ద్వైతభావన నంటియున్న
నది యప్పు డిద్ధస్వప్నావస్థ యగును
నరయఁగా నట్టిస్వప్నావస్థయందు
శరదభ్రగతి బుద్ధి సన్నమై యణఁగి
యపుడు సత్తామాత్రమై శాంతిఁ బొంది
యపగతద్వైతమై యన్నియు మఱచి
యామీఁదఁ బంచమంబైన సుషుప్తి
భూమికం బొంది పొంపునఁ జిదానంద

లహరిలో మునిఁగి మెల్లఁగ నటుమీఁద
సహజతుర్యాఖ్యమా మష్టభూమికను
జెంది యొప్పుచుఁ జిదచిత్తుల డెంద
మందుఁ దలంపక యహమనహమిక
యను రెంటి నెడఁబాసి యద్వయ ద్వయము
ననుటయు మఱచి తా నంతట నిండి
పెరుఁగు హృద్గ్రంథిని ఛేదించి మించి
యరయ నివాసనుండై శాంతిఁ బొంది
నిర్వ్రణుఁడై యోగనిద్ర పెంపెసఁగ
నిర్వాణరూపుఁడై నిత్యదీపంబు
వలనొప్పుచుండు జీవన్ముక్తుఁ డిలను
దలకొని గగనమధ్యస్థకుంభంబు
కరణిని వెలిని లోగను శూన్య మగుచు
ధర జలరాశిమధ్యస్థకుంభంబు
పొలుపుగా వెలిలోను బూర్ణమై నిండి
వెలుఁగుచునుండు నీవిధముగా యోగి
యగువాఁడు దేహ మున్నంతకాలంబు
జగతిమీఁదను సర్వసాక్షియై యుండి
ధన్యాత్ముఁడై దేహధారణకొఱకు
మాన్యుఁడై యజ్ఞానమనుజులలోను
జరియింపుచును ముక్తి శాంతిఁ బొందింప
నరుడుగాఁ బ్రాప్తాశి యగుచుండి తుదను

ముదముమీఱ విదేహముక్తిని బొందు
నదియె సప్తమభూమికాఖ్యయై యుండు
మెఱయు నయ్యాఱుభూమికల కన్నిటికి
నరయ సీమాభూమికై యుండు నదియె
యారూఢి వాఙ్మనసాతీత మగుచు
సారమై యుండు నా సచ్చిత్పదమును
కొందఱు శివుఁ డంద్రు కొందఱు విష్ణుఁ
డందురు మఱికొంద ఱజుఁ డంద్రు మఱియు
నందుఁ గొందఱు శూన్య మందురు కాల
మందురు ధరఁ గొంద ఱమరఁగాఁ బ్రకృతి
పురుషసంయోగవిభూతి యటంద్రు
పరఁగ నీవిధమున బహుశాస్త్రవిదులు
అతిశయప్రజ్ఞ చే నందఱు నన్ని
మతములఁ బుట్టించి మహిమఁ గల్పించి
నామరూపంబు లెన్నఁడు లేని యాత్మ
కీమాడ్కి ధరణి ననేకముల్ గాను
బనుపడ నామరూపములఁ గల్పించి
కొనియాడికొనుచు నెక్కువతక్కువలుగఁ
దలపడి దేవతాంతరభేదములను
గలుగఁ జేయుదు రాయఖండభూమికకు
జననాథ! యిటువంటి సప్తభూమికల
మొనసి సాధించిన ముఖ్యాధికారి

భవపాశమును ద్రెంచి పరమందుఁ బొందు
నవిరళచరిత! నీ వాప్రకారముగ
భూమికాభ్యాస మొప్పఁగఁ జేసి శాంతి
నామహాబ్రహ్మమై యన్నిటియందు
నీ వంటి యంటక నిస్పృహాత్వమునఁ
బావనరాజ్యంబు పాలించు మనిన
జననాథుఁ డామునీశ్వరుని వీక్షించి
మనమున నూహించి మరల నిట్లనియెఁ
బొలుచు కారణకార్యభూతాళితోడ
బలసియున్నట్టి ప్రపంచ మంతయును
బరమైన నిర్గుణబ్రహ్మమం దైక్య
మెట్లేఁగి గావించురీ తెట్లన్న మాని
నరనాథు నీక్షించి నగుమోము మెఱయ
వరమరశేక యిట్లని చెప్పఁదొడఁగ

బ్రహ్మైక్యసంధానము.

వినవంశతిలక! నీ వీరహస్యంబు
వినుము నేఁ జెప్పెద విశదంబుగాను
బరఁగ జీవేశ్వరుపాదుల కైక్య
మెఱుఁగకుండిన ధాతి నెవ్వరికైన
నరుదైన తత్త్వం పదార్థైక్యభావ
మరయు మనోరథ ముగు నింతె గానఁ

గర మొప్ప నీకార్యకారణైక్యంబు
నెఱుఁగంగవలె నది యెఱిఁగినయపుడె
తహపొంది పరమతత్త్వంబు తా నొకటె
సహజంబుగా నిండి శాంతమై యుండు
జననాథ! యీశ్వరు సర్వదేహంబు
ననుపమబ్రహ్మాండ మగుచుండు మఱియు
నెఱసినజీవుని నిఖిలదేహంబు
నరయఁగాఁ బిండాండ మగు నివి రెండు
ధర ముఖ్యపంచభూతంబులచేతఁ
బరువడి నిర్మింపఁబడి యుండుఁగాన
మొనయు నీబ్రహ్మాండమునకుఁ బిండాండ
మునకుఁ గారణ మిల ముఖ్యభూతములు
అలపద్మజాండపిండాండముల్ కార్య
ములు కార్యకారణములకు భేదంబు
లేదు కారణ మిల లేక కార్యంబు
లేదు తంతుచయంబు లేక వస్త్రంబు
కలుగ దాచందంబుగా నజాండంబు
కలుగక పిండంబు గలుగ దారెండు
కారణకార్యముల్ గావున వాని
కేరీతినను భేద మెన్నఁగరాదు
బాహుళ్యమైన యీపద్మజాండమున
నూహించి చూచిన నుత్పత్త్యవస్థ

మొనయు నీపిండాంశమునకు భావించి
కనిన జాగ్రదవస్థ గనుక రెంటికిని
సరవిశో నైక్యంబు సహజమై యుండు
మఱియు జాగ్రత కభిమానియై పనుల
జేయించు నీశుండు సృష్టికర్తైన
యాయబ్జజుని యంశ మగుచుండుఁ గనుక
రమణీయబీజాంకురన్యాయ మొప్ప
నమర నయ్యిరువుర కైక్యంబు గలుగు
ఘనత నొప్పు హిరణ్యగర్భమై యీశ్వ
రుని లింగదేహ మాధారిగాఁ జూడ
నినుము కాలిచికొట్ట నెగురుచుఁ జెదరి
గనిపించు విస్ఫులింగంబులమాడ్కిఁ
దెలియ నీశ్వరలింగదేహంబునుండి
గలిగి యనేకలింగశరీరతతులు
గనుక నీశ్వరుని లింగశరీరమునకు
మొనయు నీలింగాంగములు వేఱుగావు
అరయహిరణ్యగర్భాంశమే యట్ట
వురి యయ్యెఁ దత్సంగమున నాత్మలోన
మురియు గర్భావాసములు గల్గసాఁగె
గరిమ నొప్పు హిరణ్యగర్భ మట దాని
వరప్రతిపాలనావస్థాంశుపటిమ
నరయ జీవునికి స్వప్నావస్థ యగును

గనుక నారెంటి కైక్యం బని యెఱుంగు
మనఘ! యాలింగదేహాభిమానమున
నలయు తైజసుం డగు విజ్ఞానంశంబు
నల కార్యకారణన్యాయంబుచేత
సలలితవిజ్ఞతైజసుల కిద్దఱికి
నలరార నైక్యమా నదియునుగాక
తగిలి వీడని మహాతత్త్వస్వరూప
మగు పుత్రకృత్యమే యజ్ఞానశక్తి
యగుఁ గాన నారెంటి కైక్యమా టెఱుంగు
మగణితసర్వసంహారరూపమున
నతిశయంబగు ప్రళయావస్థచేతఁ
బ్రతిభతోఁ బుట్టింపఁబడియె సుషుప్తి
యందుచే నారెంటి కైక్యమా మఱియు
నందు సంహారకర్తైన రుద్రాంశ
మే మించి ప్రాజ్ఞుఁడై మెఱయు నీరెండు
తామసాహంకారతత్త్వమై యుండు
నారెంటి కందుచే నైక్యమా మఱియు
సారజ్ఞుఁ డైన యీశ్వరు నిజశక్తి
యనెడు మాయకును జీవాత్మవిజ్ఞాన
మునకు వేఱనువారు మూఢు లీశ్వరుని
సర్వసాక్షిత్వమెంచంగ జీవునకుఁ
బర్విన లీలతోఁ బ్రతిబింబమైన

యలఘుతుర్యావస్థ యగు రెంటి కైక్య
ములమిఁ గల్గుచునుండు నీప్రకారముగఁ
బరఁగ జీవేశ్వరోపాధుల కైక్య
మిరవొందఁ గల్గఁగ నీశ్వర జీవ
భేదంబు గల దంచు బెట్టుగా నిలిచి
వాదించు నెట్లన్న వసుధేశుఁ డనియెఁ
దెలుప జీవేశ్వరభేదంబు వేర
మలరి పల్కుట దేమి యానతిం డనిన
మౌని యిట్లనియె రామ! తొలుత భేద
మూని చెప్పకయున్న నుర్విని జనులు
మొదట నభేద మిమ్ముగ విచారించి
తుదముట్టఁ జాల రందున దయచేత
బెట్టుగా జీవేశభేదవాక్యములు
పుట్టించి యీశ్వరపూజ గావించి
తదనుగ్రహమున నద్వైతచింతనము
కుదిరికగాఁ జేసి కొన్నాళ్లకైనఁ
బొసఁగ జీవన్ముక్తి పొందెద రనుచు
విసువక భేద మభేదంబు పలుకుఁ
గావునఁ బూర్వపక్షమును ధరింపఁ
గావలెఁ దొలుత సత్కర్మపద్ధతిని
నెఱిఁగినయటువలె నేతివాక్యాను
సరణంబుచేత దూషణచేసి విడిచి

యామీఁద సిద్ధాంతమైన యర్థమును
క్షేమంబుగాఁ బ్రతిష్ఠింపఁగావలయు
నొనరఁగ నదియు వేదోక్తమే గనుక
జననాథ! వేదశాస్త్రము లివ్విధమునఁ
జెలరేఁగి భేదముల్ చెప్ప నవ్వలను
దొలఁగక యుపనిషత్తులు నిదానముగఁ
గ్రమమొప్ప భేదవాక్యముల ఖండించి
యమలమై యద్వయంబైన బ్రహ్మమును
ఘనులకుఁ గనుసంజ్ఞగాఁ జూపుచుండు
ఘనత కెక్కు హిరణ్యగర్భంబు లింగ
తనువులు రెండు సిద్ధముగ లేకున్నఁ
దెనుపునొందు నజాండపిండాండములును
గలుగవు కారణకార్యంబులైన
యలపద్మజాండపిండాండంబులకును
సహజమైక్యముస్థితి స్వప్నముయొక్క
విహితావయవములై వెలయుచున్నట్టి
సృష్టిజాగ్రత లని చెప్పఁగా నొప్పు
నిష్టంబుగా విషయేంద్రియంబులను
జెలఁగి కూడిన మనస్స్వప్నానురూప
కలితమై దినమును గనిపింపుచుండు
వేడుకగా నదే విషయవాసనలఁ
గూడి బాహ్యేంద్రియగోళకంబులను

వెలసి నిల్చిన బాహ్యవిషయకృత్యముల
సలుపునదే యగుజాగ్రదవస్థ
గాన నాస్వప్నంబు కారణం బగును
దానికార్యంబునఁ దగును జాగ్రత్త
యలరు నందున రెంటి కైక్యమా మఱియు
వెలయుతైజసుఁ డగు విష్ణునంశంబు
కావున వారి కైక్యము గల్గుచుండు
నావిశ్వుఁడగు పద్మజాంశముందునను
నాయిద్దఱికిఁ గల్గు నైక్యసౌఖ్యంబు
మాయచే నభిమానమగ్నుఁడై మొదట
నమగు నవ్యాకృతమం దంకురించి
రమణీయమైన హిరణ్యగర్భమును
నరయ నజ్ఞానాంశమగు లింగతనువు
నఱిముఱి కైక్య మౌనవ్విధంబుగను
దనరు మాయకు నవిద్యకు నైక్య మొదవు
సునిశితప్రళయసుషుప్తులు రెండు
కారణలౌ స్థితకలయుకార్యంబు (?)
లారయ నీయుభయముల కైక్యములు
కలిగినతఱి వేఱె కారణం బొకటి
వలవ దో శ్రీరామవసుధాతలేంద్ర
సరవి నావిష్ణుతైజసులపుట్టువులు
పరఁగ రుద్రునివల్లఁ బ్రాజ్ఞునివలనఁ

గలిగె రాజససాత్త్వికంబులు రెండు
నలఘుత్వతామసాహంకారమందుఁ
బొలుపు లేకయణంగిపోవుచు నుండు
నలరు నజ్ఞానంబు నవ్యాకృతంబు
మఱచు నాత్మజ్ఞానమాయలనుండి
యరుదుగా నుదయించు నం దైక్య మొందుఁ
దొలి సర్వసాక్షిత్వతుర్యంబులందు
ప్రళయసుషుప్తులు ప్రభవించి యచటఁ
గర మర్థిఁ గారణకార్యభావనను
బరఁగ నైక్యమునొందుఁ బార్థివాధీశ!
తలఁకొని మఱియు రుద్రప్రాజ్ఞు లిర్వు
రల యీశ్వరప్రత్యగాత్మలవలన
గలిగిరి వారి కక్కడ నైక్య మొదవు
నెలమి నేదేది యేయే కారణమున
గలుగు నాకార్య మాకారణంబునకుఁ
దలఁచిచూచినను భేదంబు గాకుండుఁ
గుదిరి సర్వంబును గుణసామ్య మొందుఁ
బొదువుగాఁ బలుమాఱు వుట్టి యణంగు
రూఢిగా మాయాస్వరూపమైనట్టి
గాఢమై తగు కార్యకారణైక్యంబు
గలుగఁగాఁ దత్కార్యకారణోపాధు
లెలమిని గల్గు జీవేశ్వరైక్యంబు

నిత్యసిద్ధం బయ్యె నేఁ జెప్ప నేల
ప్రత్యక్ష మీయనుభవము భావించు
తలఁపఁగాఁ దత్పద త్వంపదశబ్ద
ముల కైక్యమగురీతి మొనసి చెప్పితిని
సరసజీవేశ్వరచైతన్యమునకుఁ
బరమైన యసిపదభావనచేతఁ
బరఁగ నైక్యంబుఁ జెప్పకయే లభించు
టెఱుఁగఁ జెప్పితి నిది యిటు లుండనిమ్ము
అగణితబ్రహ్మాండంబునందు వికర్త
మగు గుణసామ్యాది యఖిలవిశ్వంబు
నరయఁగా వేఱు గా దా బ్రహ్మమునకు
వరగుణసాంద్ర! సర్వము బ్రహ్మ మగును
భ్రాంతిచే రజ్జువు పామని చూచి
నంతటనే రజ్జు వగునె సర్పంబు
బ్రహ్మముఁ జూచి ప్రపంచ మటన్న
బ్రహ్మ మీమిథ్యాప్రపంచ మే లగును
జలమె తరంగముల్ శబ్దముల్ నుడులు
నలబుగ్గలై తోఁచినట్లు పరాత్మ
భ్రాంతచిత్తులకుఁ బ్రపంచమై తోఁచు
నింతియే కాని లే దీప్రపంచంబు
తలకొన్నఁ దత్త్వనిర్ధారణచేతఁ
జెలఁగి విచారణ చేసి చూచినను

అల బ్రహ్మమై విశ్వమై గనిపించుఁ
బొలుపొంద నిటువంటి పూర్ణానుభవము
గలిగిన ధన్యుఁ డాకారంబు లేని
యలఘుపరబ్రహ్మ మనుచు భావించు
మాయశరీరాభిమానంబు లేక
నా యమలబ్రహ్మ మగు యోగివరుని
డెంద మెందెందు వాఁడిగఁ బోవుచున్న
నందందు బ్రహ్మమే యగపడుచుండుఁ
గాని విశ్వము వేఱుగాఁ గానరాదు
గాన సమాధి యేకాంతమం దుండి
గావింతు ననెడి సంకల్ప మేమిటికి
నేవేళ నిన్ను నీ వెఱుఁగుచు స్వామి
పాలించు మన రామభద్రుండు పలికె
నోలలితమునీంద్ర! యుర్వి నేలుచును
నే నసంప్రజ్ఞాతనిర్వికల్పంబు
నూని యేకాంతమం దుండక వినుట
కనుట మాట్లాడుట గలిగి యుండుటను
మన మాత్మతత్త్వంబు మఱచెదే యనిన
నరపతిఁ జూచి యంతన యవ్వసిష్ఠుఁ
డరలేని నెనరుతో నమర నిట్లనియె
విను రామ! జనకభూవిభుఁ డాత్మతత్త్వ
మొనర వీక్షించుచునుండి విశ్వంబు

ఉన్నటు లుండఁగా నూహించి మించి
పన్నుగాఁ దాబరబ్రహ్మంబు నంటెఁ
బొసఁగ జీవన్ముక్తిఁ బొంది రాజ్యంబు
పసమీఱ ధీరుఁడై పాలింప లేదె
ఘనతనుప్రారబ్ధకర్మవాసనలు
ననుపమజ్ఞానంబు నర్ధక్షణంబు
చెనఁటులై యాఁకరించినమాత్రముననె
యనఘుఁడై బ్రహ్మవేత్తై ధన్యుఁడైన
వానిమోక్షమునకు వచ్చునే హాని
పూని స్వప్నంబులో భూరిదుఃఖంబు
ననుభవింపుచు నుండి యపుడె మేల్కొనిన
వేన దుఃఖము వాని వేధింపఁగలదె
యాప్రకారంబుగా నధ్యాత్మవిజ్ఞుఁ
డై ప్రపంచము మిథ్య యనుచు భావించు
జ్ఞాని యొక్కొకవేళఁ జపలసంసార
మూని గావింపుచు నున్నమాత్రమున
నతని కాసంసార మంట దెన్నటికి
యతఁ డీల నిర్లేపుఁ డక్షయపూజ్యుండు
సర్వస్వతంత్రుండు సర్వశాంతుండు
సర్వపూర్ణుఁడు సర్వసముఁ డిటుగాన
వాఁ డెటు లున్న జీవన్ముక్తుఁ డగుచు
వేడుకగాఁ జూచు విశ్వచిత్రముల

అంతఁ బరబ్రహ్మ మని తోఁచినపుడు
వింత సంసారంబు వేఱైయుండు
భావింపు మీయనుభవమాత్మయందు
నీవె సత్ప్రజ్ఞాతనిర్వికల్పములఁ
సాధింపనేల విశ్రాంతిచే నాత్మ
బోధానుభవ మొంది పూర్ణుండ వగుము
మఱవు నిన్నంటదు మనువంశతిలక!
పరమహంసున కసంప్రజ్ఞాతనిష్ఠ
తగు గృహస్థున కది తగ దందువలన
జగతి నేలుచు నుండు జనకుఁ డా రీతి
నిరుపమప్రజ్ఞతో నిఖలరాజ్యంబు
పరుఁడవై లీలగాఁ బాలింపుచుండు
పరమహంసుని కమ్రపదము నొందెదవు
నరనాథ! నిజముగా నమ్ము నామాట
వెలఁగుచుండెడి జగజ్జీవేశ్వరులకు
గలుగు నీవ్యాపారగౌరవస్థితులు
అవియెల్ల సగుణమాయాచిద్విలాస
సవరణంబులుగాని సత్యముల్ గావు
సత్యంబు నీ వైన సత్పదవస్తు
వత్యంతనిర్మల మగుణ మద్వయము
ఆజగజ్జీవేశ్వరాధార మజము
రాజయోగానందరససముద్రంబు

కావున నీవై యఖండచైతన్య
భావన నొంది సద్బ్రహ్మమై యుండు
మని యుపదేశింప నా రాఘవుండు
కనుఁగవ మోడ్చి చిద్గగనంబు నంటి
తను దాను భావించి తన్మయుం డగుచు
ననుభూతిరసమగ్నుఁడై కొంత తడవు
మనుజేశ్వరుఁడు చిత్సమాధిసౌఖ్యంబు
ననుభవించి కృతార్థుఁడై కనుల్ దెఱచి
యాగురునకు మ్రొక్కి యంచున నిలువ
గా గురుఁ డమ్మహీకాంతు నీక్షించి
యున్న శ్రీరామ! బ్రహ్మైక్యసౌఖ్యంబు
చెన్నొంద ననుభవించితివే యటంచుఁ
గరుణతో నడుగ నుత్కంఠ దీపింపఁ
గరములు మొగిచి రాఘవుఁ డిట్టు లనియె
నో గురుచంద్ర! మీ యుపదేశమహిమ
చే గుఱిగా జగజ్జీవేశ కార్య
కారణై కర్తృప్రకాశమర్మముల
ధారాళముగఁ గంటి ద్వైతం బడంగె
నహహా మహాద్వైత మాదిమధ్యాంత
రహితమై యమితమై రమ్యమై యెఱుక
యై సచ్చిదానందమై నిర్విశేష
మై సర్వపరిపూర్ణ మయ్యె నే నదియె

యిటువంటి యనుభూతి నిదమిత్థ మనుచుఁ
బటిమతోఁ జెప్పి చూప నశక్యమయ్యె
నతిశయజ్ఞానరహస్యవాక్యముల
హితమొప్ప మీరు నా కెఱిఁగించుకతన
నన్నిటికి నతీతమగు పదమందుఁ
బన్నుగాఁ బొందితి భవభయం బణఁగెఁ
దల్లివి తండ్రివి దైవము గురుఁడ
వెల్లభంగులను నా కెవ రింక మీరె
కావున మీపదకమలయుగ్మంబు
భావించి నిర్వాణపదము నొందితిస
నని పల్కి భక్తితో నంజలిచేసి
వినుతింప రామభూవిభుని వసిష్ఠ
మౌని ప్రేమను జూచి మరల నిట్లనియె
మానవాధీశ! బ్రహ్మంబు నీ వయ్యె
నారాయణుఁడ వయ్యె నన్ను మన్నించి
సారవేదాంతశాస్త్రము నేను దెలుప
విశదంబుగా నీవు వినినందువఁ న
దశరథాత్మజ! నేను ధన్యుండ నైతి
నని పెక్కువిధముల నారఘూత్తముని
గొనియాడి పూజఁ గైకొని వసిష్ఠుండు
అంతరంగంబునం దారాము మెచ్చి
సంతసింపుచు నిజాశ్రమభూమిఁ జేరె

నంత నా శ్రీరాముఁ డాత్మార్థ మెఱిఁగి
వింతగాఁ దను దాను వీక్షించుకొనుచు
సలలితవిమలసుస్వాంతుఁడై లేచి
చెలువొప్ప దశరథుచే సెలవంది
యారాముఁ డపుడు విశ్వామిత్రువెంట
సారజ్ఞుఁడై నట్టి సౌమిత్రితోడ
శరచాపములు పూని చని యరణ్యమునఁ
దిరుగు తాటకను మర్దించి పిమ్మటను
నతివేగ మారీచుఁ డనువానిఁ దఱిమి
ప్రతిభ దీపింప సుబాహుని ద్రుంచి
కరుణతో గాధేయు క్రతువు రక్షించి
పరఁగ నహల్యశాపంబును దీర్చి
గరళకంఠుని కార్ముకంబు ఖండించి
సురలు మెచ్చఁగ మహీసుతను వరించి
పరశురాముని బాహుబలము నణంచి
ధరణిజతో నయోధ్యాపురిఁ జేరి
మెఱయుచు సీతాసమేతుఁడై యచట
సురుచిరలీలను సుఖియింపుచుండ
మఱికొన్నినాళ్లకు మంథరవలన
దురుసుగాఁ గైకకు దుర్బుద్ధి పొడమ
రామచంద్రుని మహారణ్యభూములకుఁ
దా మించి పొమ్మన్న దశరథేశ్వరుని

యనుమతిఁ గైకొని యతిశాంతుఁ డగుచు
జనకజాసహితుఁ డై సౌమిత్రితోడ
నా రాముఁ డడవుల కరుగఁగా సీత
నా రావణాసురుఁ డపహరింపఁగను
శ్రీరాముఁ డచ్చట జింతించి పంపఁ
జేరి సుగ్రీవుతో స్నేహంబుచేసి
వనచరోత్తముఁ డైన వాలిని ద్రుంచి
యినసూనునకు రాజ్య మిచ్చి యంగదుని
యువరాజుగాఁ జేసి యుంచి యామీఁదఁ
బవనాత్మజుని భక్తిభావన మెచ్చి
యతనిచేతికి సీత కానవా లిచ్చి
ప్రతిభతోఁ బంప నప్పవననందనుఁడు
లవణాబ్ధి లంఘించి లంకలోఁ జొచ్చి
యవనీతనూభవ నచ్చోటఁ గాంచి
శ్రీరామచంద్రుఁ డిచ్చిన యుంగరంబు
గౌరవంబుగ సీతకరమునందుంచి
చెచ్చెర సీత యిచ్చిన మానికంబు
నచ్చుగాఁ గైకొని యందుండి కదలి
వనపాలకుల నొంచి వనము మాయించి
ఘనశూరుఁ డైన యక్షకుమారు నణఁచి
లంకాధిపతిని నిర్లక్ష్యంబుచేసి
లంక గ్రక్కునఁ గాల్చి లవణాబ్ధిఁ గడచి

రామున కాశిరోరత్నంబు నిచ్చె
నామీఁద రఘువరుఁ డఖిలవానరులఁ
గూడి తోయధిని మిక్కుటముగాఁ గట్టి
పోడిమి లంకకుఁ బోయి శౌర్యమునఁ
గడఁగి రావణకుంభకర్ణాదులైన
చెడుగురక్కసులఁ గూల్చి విభీషణునకుఁ
బనిఁబూని లంకలోఁ బట్టంబుఁ గట్టి
జనకజఁ దోడ్కొని సౌమిత్రితోడ
వానరాదులతోడ వరపుష్పకంబు
పై నెక్కి సాకేతపట్టణంబునకు
వరశక్తి దీపింప వచ్చె లక్ష్మణుఁడు
భరతశత్రుఘ్నుఁడు పవననందనుఁడు
తనుఁ జేరి కొలువఁగాఁ దగినవేడుకల
మొనసి వసిష్ఠాదిమునులకు మ్రొక్కి
సీతతోఁ బట్టాభిషిక్తుఁడై సురలు
ఖ్యాతిగాఁ బొగడ నుత్కంఠ దీపింప
గురుతరకళ్యాణగుణగణుం డగుచు
పరమాత్ముఁడై తాను భావ మే మఱిక
పరిపూర్ణభావసంపన్నుఁడై ప్రజలఁ
బరమశాంతాత్ముఁడై పాలించుచుండె

నని భరద్వాజసంయమికి వాల్మీకి
ఘనతరజ్ఞానయోగప్రకారంబు
వినిపింప నంతయు విని భరద్వాజుఁ
డనఘుఁడై వాల్మీకి కంజలిసేసి
కొనియాడి యచ్చట గురుభక్తి మెఱయ
ననుపమవిజ్ఞానియై శాంతిఁ బొంది
శమదమప్రముఖభాస్వరసద్గుణముల
నమర జీవన్ముక్తుఁ డగుచు సుఖించె
నిది సోమనాథవిశ్వేశ్వరస్వామి
పదపద్మభక్తసుబ్రహ్మణ్యయోగి
చరణాంబుజాతషట్చరణాయమాన
పరిపూర్ణనిత్యసద్భావనిమగ్న
మానసాంబుజ వెంగమాంబికారచిత
మై నిత్యమై సత్యమై ధన్య మగుచు
సామార్థసారసుజ్ఞానవాసిష్ఠ
రామాయణం బను రమ్యసద్విపద
యం దంత పంచమం బగు ప్రకరణము
నందమై విమలమోక్షాకరం బగుచు
శ్రీతరిగొండనృసింహుఁ డనంగ
ఖ్యాతిగా వెలయు వేంకటరాయ! నీదు

పదయుగళికి సమర్పణ మయ్యె దీని
సదమలులై వ్రాసి చదివిన వినిన
నరులు తాపత్రయార్ణవము తరించి
పరమైన నిర్వాణపదము నొందుదురు
భూచక్రమున నిది పురుషార్థ మగుచు
నాచంద్రతారార్కమై యుండుఁగాత.

వాసిష్ఠ రామాయణము

సంపూర్ణము.

చెన్నపురి: 'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1925.

ఆంధ్రగ్రంథములు.

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
అచ్చతెనుఁగురామాయణము, శుద్ధప్రతి	...	1	4
అడవిమల్లెలు	...	0	8
అనంతునిఛందము, ఛందోదర్పణము	...	0	14
అనిరుద్ధచరిత్రము	...	0	8
అప్పకవీయము, నూతనముద్రితము	...	2	8
అంబరీషోపాఖ్యానము, సటీక	...	0	4
ఆముక్తమాల్యద, సటీక	...	3	8
ఆంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము	...	0	2
ఆంధ్రభాగవతము	...	6	0
డిటో అత్యుత్తమప్రతి 2 సంపుటములు	...	8	0
ఆంధ్రభారతము, 7 సంపుటముల ప్రతి	...	15	12
డిటో 3 సంపుటముల ప్రతి	...	15	0
ఆది, సభాపర్వములుగల సంపుటము	...	2	4
అరణ్యపర్వము	...	2	4
విరాటోద్యోగపర్వములు	...	2	4
భీష్మద్రోణపర్వములు	...	2	4
కర్ణశల్యసౌప్తిక స్త్రీపర్వములు	...	2	4
శాంతిపర్వము	...	2	4
అనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మౌసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వములు	...	2	4

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
ఆదిపంచకము, ఒకటేసంపుటము	...	6	8
యుద్ధపంచకము ,,	...	4	4
శాంతిసప్తకము ,,	...	4	4
ఆంధ్రభారతవిమర్శనము	...	0	8
ఆంధ్రబ్రహ్మాండపురాణము	...	5	0
ఆంధ్రలలితోపాఖ్యానము	...	1	8
ఆంధ్రభాషాభూషణము	...	0	2
ఆంధ్రభాషార్ణవము	...	0	12
ఆంధ్రనామసంగ్రహమువగైరా	...	0	12
డిటో కాలికోబైండు	...	1	0
ఆంధ్రచంద్రాలోకము, సటీక	...	0	8
ఉత్తరరామాయణము	...	2	0
ఉత్తరహరివంశము	...	1	8
కవికర్ణరసాయనము	...	1	8
కళాపూర్ణోదయము	...	2	4
కాశీఖండము, చక్రనిక్రొత్తకూర్పు	...	1	8
కుచేలోపాఖ్యానము, సటీక, (భాగవతము)	...	0	4
డిటో ఘట్టుప్రభుప్రకృతము	...	0	6
కృష్ణరాయవిజయము	...	0	8
గజేంద్రమోక్షము, సటీక	...	0	8
డిటో కాలికోబైండు	...	0	10
గోపీనాథరామాయణము, 2 సంపుటములు	...	7	8
చాటుపద్యమణిమంజరి, ప్రథమభాగము	...	1	4
డిటో రెండవభాగము	...	1	10

		రూ.	అ.
	ప్రతి 1-కి	రూ.	అ.
చెన్నబసవపురాణము	...	1	2
జైమినిభారతము	...	1	0
తారాశశాంకవిజయము, చక్రవర్తికూర్పు	...	1	4
తెనుగుసమస్యలు	...	0	2
దసరాపద్యములు	...	0	2
నరసభూపాలీయము, అట్టబైండు	...	0	10
నలోపాఖ్యానము, సటీక	...	0	8
నలచరిత్ర, ద్విపద	...	0	14
నిర్వచనోత్తరరామాయణము	...	0	12
నిరంకుశోపాఖ్యానము	...	0	6
నీతిపద్యసంగ్రహము. సటిప్పణము	...	0	4
నీలాసుందరీపరిణయము	...	0	4
నృసింహపురాణము	...	0	12
పంచతంత్రము, నారాయణకవిది	...	0	12
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, క్రొత్తకూర్పు	...	0	10
డిటో కాలికోబైండు	...	0	14
పారిజాతాపహరణము	...	0	4
డిటో మేలుకాకితములు, చిన్నసైజు	...	0	8
బ్రహ్మోత్తరఖండము	...	1	0
బిల్హణీయము, చక్రవర్తికూర్పు	...	0	8
భాస్కరరామాయణము	...	4	0
భోగినీదండకము	...	0	1
మార్కండేయపురాణము, మారనకృతము	...	1	12
మూన్నాళ్లముచ్చట	...	0	4

ప్రతి 1-కి	రూ.	అ.
మనుచరిత్ర, సటీక, వావిళ్ల. రామస్వామి శాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానముతో చిన్నసైజున మేలుకాకితముల మీఁద స్ఫుటమైనఅక్షరములతో చక్కఁగముద్రించియున్నారము ...	2	0
మొల్లరామాయణము, చిన్నసైజు ...	0	10
రసికజనమనోభిరామము ...	0	12
,, కాలికోబైండు ...	1	0
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద ...	3	౬
రంగరాయచరిత్రము ...	0	8
,, కాలికోబైండు ...	0	12
రాఘవపాండవీయము, సటీక ...	2	4
రాజయోగసారము, ద్విపద ...	0	4
రాజశేఖరవిలాసము ...	0	8
,, కాలికోబైండు ...	0	14
రామరాజీయము, చక్కనిప్రతి ...	0	12
రుక్మిణీకల్యాణము, సటీక, చక్కనిప్రతి ...	0	8
,, కాలికోబైండు ...	0	10
రుక్మిణీపరిణయము, శుద్ధప్రతి ...	0	8
,, కాలికోబైండు ...	0	14
రుక్మాంగదచరిత్ర, ఏకాదశీమాహాత్మ్యము ...	0	10
,, కాలికోబైండు ..	0	14
రూపవతి, రాజపుత్రస్త్రీసాహసపుకథ, శ్రీఎనమండ్ర నారాయణమూర్తిగారిది ...	0	౯
లంకావిజయము (రావణదమ్మీయము), సటీక	౧	

	ప్రతి 1-కి	రూ.	అ.
వసుచరిత్ర విమర్శనము	...	1	0
వసుచరిత్ర, సవ్యాఖ్యానము	...	3	8
విక్రమార్కచరిత్రము, జక్కనకవిది	...	1	4
,, కాలికోబైండు	...	1	10
విజయవిలాసము	...	0	8
విదురనీతి, సటీక, ఆంధ్రభారతములోనిది	...	0	5
వేంకటాచలమాహాత్మ్యము	...	1	0
,, కాలికోబైండు	...	1	6
వేమనపద్యములు, చక్కనికూర్పు	...	0	6
,, బ్రౌనుదొరగారి ఇంగ్లీషుతో	...	1	4
,, (3060) ఆంధ్రతాత్పర్యముతో	...	3	8
వైశ్యపురాణము	...	1	4
వైజయంతీవిలాసము, చక్కనికూర్పు	...	0	8
శకుంతలాపరిణయము. కృష్ణకవికృతము	...	0	12
శశిరేఖాపరిణయము, అప్పప్పకవికృతము	...	0	12
శివలీలావిలాసము	...	0	6
శృంగారనైషధము, శ్రీనాథకవిది	...	1	0
,, కాలికోబైండు	...	1	6
శృంగారశాకుంతలము, పినవీరభద్రకవిది	...	0	12
సహస్రకంఠరామాయణము	...	0	14
సప్తమస్కంధము, సాధారణప్రతి	...	0	6
,, సటీక చిన్నసైజు	...	1	4